

NEBUN^{DUPĂ}
PARIS

**AUREL GHEORGHE
ARDELEANU**

*Această carte a apărut cu sprijinul
Primăriei Municipiului Timișoara și al
Consiliului Local Timișoara.*

Director proiect: Loredana Tîrziu

B R U M A R

Editor: Robert Șerban

Concepție copertă: Vlad Ardeleanu

Ilustrație copertă: *Bal au Moulin de la Galette*
de Auguste Renoir

Paginare: Larisa Pleșca

Editura BrumaR

300050 Timișoara, str. A. Popovici 6

tel.: 00 744 787 959

e-mail: office@brumar.ro

www.brumar.ro

© 2016, Aurel Gheorghe Ardeleanu & Asociația Memoria Culturii /
Editura Brumar, pentru prezenta ediție. Toate drepturile asupra acestei
ediții sunt rezervate. Reproducerea integrală sau parțială, pe orice
suport, fără acordul scris al editurii, este interzisă.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ARDELEANU, AUREL GHEORGHE

**Nebun după Paris / Aurel Gheorghe Ardeleanu ;
posfață - Rodica Bărbat. - Timișoara : Brumar, 2016**

ISBN 978-606-726-066-3

821.135.1-31

NEBUN
DUPĂ
PARIS

AUREL GHEORGHE
ARDELEANU

- roman -

cu o postfață de Rodica Bărbat

B R U M A R
Timișoara, MMXVI

Motto:

La Paris, totul este reciclabil.

În primul rând, speranța.

Autorul

Se dedică Marchizei de La Solana

„Fuga” la Paris

O duminică după-amiază de iulie. Ultimele case ale orașului au rămas în urmă și, după o zi toridă, soarele scapătă spre asfințit, indicându-ne, fără puțință de tăgadă, direcția pe care trebuie s-o urmăm. Suntem pe un drumeag prăfuit de țară, străjuit de plopi și de terenuri virane, peisajul semănând cu un altul pe care o să-l găsec notat peste mult timp într-un caiet: „Până-n zări, umbrele plopilor sunt întunecate și lungi, foarte lungi, nespus de lungi, încât câmpia pare burta unei zebre adormite care respiră rar, foarte rar, din ce în ce mai rar...” Detest drumul și împrejurimile pe care le străbat, precum și cartierul în care m-am născut și unde, exasperat de sărăcia și urâțenia din jur, de disputele și încăierările oamenilor pentru o palmă de pământ, cât și de inundațiile ce se abat asupra locurilor an de an, mi-a venit, așa, salvator, ideea „fugii” la Paris. Ea s-a născut în timp ce răscoleam printre gunoaietele orașului, deșertate de atelajele primăriei și, din întâmplare, am dat (așa cum alții o fac, scotocind prin rafturile bibliotecii, cu care au avut șansa să se fi născut la căpătâi), peste un roman arhicunoscut. L-am citit pe nerăsuflate. Iar eroul său, un individ bântuit de nevoia de iubire și înzestrat cu putere de sacrificiu, de toți ridiculizat, mie (care, de când mă știu, mă comport altfel decât semenii mei!) mi-a devenit de-ndată nespus de drag. Și chiar, înainte de sfârșitul lecturii, mi l-am ales drept model de urmat în viață. Apoi, tăietura într-o sticlă ciobită de parfum, pe care era gravat cuvântul Paris, i-a dat destinației „fugii” mele

un nume. Acum, asemeni respectivului personaj, cu vocația martirajului în sânge, îmi strâng sprâncenele până la durere și pășesc hotărât, privind înainte. Doar înainte! Spre Apusul Europei, spre Franța, spre Paris! Îndeaproape mă urmează, în rolul său de scutier, verișorul meu, Sandu. Nu avem cu noi o hartă ori vreo busolă. (Așa am putea invoca, dacă s-ar întâmpla să fim prinși, că ne-am rătăcit!). Ziua o să ne călăuzim după soare, noaptea după stele, iar prin păduri după mușchii de pe scoarța copacilor; râurile și fluviile o să le trecem înot, convinși că, așa scunzi, palizi-străvezii și iuți de picior cum suntem, o să ne putem furișa neobservați pe sub sârma ghimpată a frontierelor; o să dormim pe unde s-o nimeri, apă o să bem din izvoarele și râurile întâlnite-n cale, nici merinde nu avem, dar o să ne astâmpărăm foamea cu ce ciugulesc păsările cerului, rod popândăii și iepurii pe câmpuri și se hrănesc urșii prin păduri. Un calcul simplu, îndelung verificat, ne-a demonstrat că, dacă un om poate parcurge, în medie, cinci kilometri într-o oră și n-o să ne oprim din mers zece-douăsprezece ore pe zi, vom putea străbate cei peste o mie opt sute de kilometri, distanța care ne desparte de orașul viselor noastre, în aproximativ o lună de zile. Timp mai mult decât îndestulător ca iarna să nu ne ajungă din urmă. Când drumeagul de țară pe care înaintăm o cotește la dreapta, adică spre nord (ținta călătoriei noastre nefiind Suedia ori Norvegia!), îl părăsim fără vreo ezitare și, aidoma puilor de găină care își urmează în orice condiții „mama”, noi ținem doar urma soarelui. S-o putem face, suntem nevoiți să coborâm buza unor viroage și, apoi, după ce le escaladăm malurile opuse și traversăm o miriște, ca să-mi confirm calitatea de „conducător al expediției” și să dau exemplu de curaj și tenacitate, mă grăbesc să mă afund primul în măcănișurile apărute-n cale. Ajuns pe la mijlocul lor, descopăr că am rămas singur. Atunci, umflându-mi obraji și pălmuindu-i repetat, scot niște sunete prelungi,

guturale, semnalul nostru de recunoaștere, dar, neprimind niciun răspuns, după o vreme sunt nevoit să mă întorc. Ca un zeu Pan al smârcurilor și hățișurilor, tot zgâriat și târând după mine, înfășurați în jurul brâului și al picioarelor lungi rugi de mure, îmi găsesc însoțitorul la liziera desișului, așezat în țărână. „Nu mai vreau la Paris!” scâncește el, cu gura strâmbă, ochii înroșiți de plâns și fața udă de lacrimi și muci. De multă vreme, în sinea mea, îmi bănuiam „scutierul” că e un laș și un fricos, unul dintre aceia, buni de gură, dar gata oricând să se dezică de ce a promis, acum, însă, întrece orice măsură. Zadarnic dungile strânse dintre sprâncene mi se adâncesc și întunecă și mai mult, în efortul disperat de a-l sălta în picioare, de a-i păstra o clipă echilibrul, ca apoi să-l împing cu putere în direcția mult dorită, spre Apus, spre mult visata Europă, spre Paris. Ținând-o morțiș să ne întoarcem acasă, el își lasă picioarele și trupul să i se înmoaie și să se prăbușească, continuând să-mi zacă în brațe, precum o căcărează atârnată de blana oii. Tot zadarnic îi explic, pentru a mia oară, că, dacă vrem să răzvim în viață și să devenim ce ne-am propus: cei mai mari fotbaliști, și actori, și conducători de state ai lumii, dacă vrem să avem bani, să putem mânca atâtea prăjituri și înghețate câte dorim și fetele să ne iubească, vara să mergem la ștrand, să avem cabina, umbrela și șezlongul nostru, ca fiii celor cu dare de mână, ca să nu mai fim nevoiți să ne strecurăm pe sub garduri și să ne ascundem hainele printre trestii și bălării, iar iarna să ne dăm pe gheață cu patine adevărate, nu pe niște șine de fier, legate cu sfori și sârme în jurul gleznelor, și, mă rog, încă multe, multe altele, e musai să ajungem la Paris. Și, tot zadarnic, îi ordon, apoi îl implor, să ne continuăm drumul. O fac când micos, când răstit, apelând la logică, la bunul simț, îi reamintesc de legământul făcut și, să-i demonstrez că de-acum suntem în întârziere, cu un braț îl trag de cureaua

pantalonilor în sus, iar cu celălalt îi arăt poziția soarelui pe boltă. Semănând cu un măr, mare, roșu și copt, el e gata să se desprindă de pe nevăzutele crengi ale cerului și să se prăvălească-n asfințit. Iar lumina sângerie, ușor, ușor, i se stinge. Și, tot zadarnic, refuzul lui de a ne continua călătoria abia începută mă inspiră la noi digresiuni fabulatorii, avertizându-l că: „ori acum, ori niciodată”, trebuie să aleagă între o primire triumfală, cu fanfară și ovații pe Champs Elysées, primire căreia imaginația mea înflăcărată îi adaugă mereu noi și spectaculoase detalii, și bătaia cruntă ce ne așteaptă la o eventuală întoarcere acasă.

A început să se lase întunericul. Acoperită de ierburi, o vietate nevăzută mi se strecoară printre picioare, scoțând țipete lugubre, o pasăre grea, necunoscută, zvâcnind amenințător din aripi, îmi trece cu puțin pe deasupra creștetului, făcând ca inima să-mi tresalte, apoi să bată cu putere, încât ajung să mă umilesc într-atât, încât fac și ultimul dintre compromisurile posibile: eu, cel bântuit de obsesii abisale, eu, cel căruia i-a venit ideea fugii la Paris și a întocmit *en détail* planul, accept ca el, lașul, fricosul, căcăreaza, să devină sublimul Cavalier, iar eu scutierul lui. Tot zadarnic.

Străbătând străzile pustii și întunecoase ale orașului, revenim acasă abia după miezul nopții. Găsim poarta și ușile casei noastre de pe strada Popa Soare larg deschise, luminile peste tot aprinse. Ca la mort. Semne de rău augur. Și nesfârșitul spațiu al speranței, al visului, devine unul concentraționar, pe măsură ce în urma noastră ușile se închid, o cheie scârțâie în broască, becurile se sting pe rând și întreaga casă se prăbușește treptat în neantul întunericului, unde mai rămâne să pâlpeie doar fitilul unei candelă sub icoana cromolitografiată a Maicii Domnului. Și, sub icoană, îngenuncheată, femeia-mamă terestră (se știe cât de puternic e spiritul de întrajutorare maternală care o

leagă pe femeia din cer de suratele ei pământene), cu mâinile împreunate, împinse patetic în sus, o imploră pe Sfânta din icoană să alunge diavolul strecurat mișelește în inima și cugețul fiului ei.

Bărbatul-tată trudește și el, în felul său, la exorcizarea Răului din trupul fiului.

„Vrei Paris?!” șuieră el, înghețat, timp în care cureaua fulgeră prin aer, apoi, gemând scurt, explodează: „Na, Paris!!!” Iar cureaua își descarcă devastatoarea energie pe fesele mele goale. Încat de efort, tata se sufocă în propria-i tuse, mama sub icoană țipă ascuțit și își frânge disperată mâinile, anticipând ce o să urmeze, verișorul meu, Sandu, își plânge amar nic viitoarea suferință, doar eu, suportând chinuri ce altora le-ar fi fost de neîndurat, îmi strâng în brațe, tandru, afectuos, iubirea-mi nețarmurită pentru Paris. Pătimirile pentru iubire mi se dovedesc, în cele din urmă, generatoare nu de suferință, ci de extaz. Și, cu cât loviturile cu pocnet de bici își urmează curgerea năprasnică, dragostea mea pentru Paris sporește, iar fruntea brăzdată mai tot timpul de șanțuri adânci și colțurile gurii lăsate, ce-mi trădează o înnăscută crispă și încăpățănare, mi se destind și, treptat, încep să râd. E un răs din ce în ce mai nestăvilit. Mai nătâng. Precum al unuia cu mintea ajunsă tulbure, da, un răs de om smintit. Și râd cu atât mai mult, mai senin, mai fericit, cu cât tata se străduiește din răspuțeri să mi-l curme. E un răs îndreptat împotriva firii, o sfidare a rațiunii de a fi, un răs în numele unei iluzorii fericiri, iar, peste timp, al unui prea sigur eșec. Bărbat întreg la minte și, în viață, trecut prin multe, el mai speră o vreme că poate să-mi stăvilească originea atâtor viitoare dezamăgiri și deznădejdi și își continuă truda. Zadarnic. Treptat, tata înțelege că sunt „un caz iremediabil pierdut”. Pentru păzitul vitelor pe malul Behelei, pentru nevoile casei, ale grădinii și ale traiului în colonie. Că niciodată

n-o să-i devin un demn urmaș la împinsul butoaielor prin curtea fabricii unde lucrează. Și, printre lacrimile de fericire, care-mi scaldă obraji, că pot suferi pentru Parisul meu mult iubit, îmi zăresc sârmanul părinte cum lasă să-i alunece din pumnul neputincios cureaua și, cu obrazul mai fără de viață decât grundul tablourilor nepictate, deschide ușa și iese în curtea casei. Apoi intră în grădină. Merge, sunt sigur, chiar și acum, în plină noapte, cum o face mereu, din primăvara asta încoace, să pipăie, sub razele de opal ale lunii – cu degetele sale odată lungi, subțiri și delicate, ca ale unui virtuos pianist, și ajunse, din pricina nenumăratelor accidente la locul de muncă, zdrobite, contorsionate, iar a neîntreruptei trude, doar piele și os – frunzele plăpânde ale unui puiet de măr. După mai mulți ani de încercări zadarnice, e primul pom care a prins rădăcina în argila slinoasă a grădinii noastre. Sădit în toamna trecută, în primăvara asta mugurii i-au devenit frunze și tata speră ca, la anul, să dea și primul rod.

Pregătirea plecării la Paris

Într-o deplină concordie cu lenea din mine, aproape zece luni ale anului zac în sarcofagul ei – unul făurit din rutină și repetate amânări –, ca, în cea de a unsprezecea, (re)amintindu-mi că fiecare suntem responsabili de propriul destin, eu, nevropatul, refulatul, incoerentul, eternul nemulțumit, trăgând aer adânc în piept și încordându-mi brațele, mă smulg din delăsarea mea ca dintr-un putred giulgiu și devin de nerecunoscut. Mă scol la ore când alții abia se culcă și, după ce, cu mers împleticit, produc mici și repetate seisme și avarii printre mobilele și stivele de cărți, de care mă izbesc în trecerea mea încă nesigură prin încăperi, îmi fac prima cafea a zilei. Cu ea alături, mă așez la masa de scris. Așa, cu tăblia ei înțesată de mormane de hârtii, cercetând mape, albume și hărți cumpărate în vizitele

anterioare, revăd vechile însemnări, transcriu altele noi de pe benzile de reportofon și, înfășurat în halatul meu de casă, cu bonețica înfiptă pe creștet și ochelarii căzuți pe vârful nasului, aduc cu un explorator, aparținând, deopotrivă, Iluminismului și Romantismului. (E drept, unul pictat de causticul Daumier). Astfel, zilele îmi devin uimitor de lungi, ori, dimpotrivă, nespus de scurte. Vize, bilete, asigurări, cumpărături, pregătirea valizelor... Da. Dorind să recuperez irecuperabilul, timpul pierdut în van, totul în jurul meu se precipită. Trăiesc într-un altfel de ritm, unul asemănător celui pe care îl voi duce în curând la Paris. Fiecare își are Parisul său. Al meu este unul al muzeelor, al rățăcirilor pe străzi, prin librării, parcuri, cimitire.... Și, într-un fel de pregătire a reîntâlnirii în „*Ce Paris – là c'est moi*”, o parte a după-amiezilor mi le petrec întins cu mâinile sub cap pe cuvertura patului. Când vântul animă crengile de sub geamul dormitorului, ele îmi par „mobilele” lui Calder. Ori tablouri de Tintoretto. Vântoasele de dinaintea furtunii fac din coroanele copacilor pânze de Géricault și Delacroix, scânteierile răzlețe ale frunzelor îmi amintesc de Watteau. Altele de Chardin. Iar partea rotundă a cheii de la ușa dormitorului mă trimite cu gândul la acea lascivă abandonare de trupuri feminine din „Baia turcească” a lui Ingres, plutind în misterioase parfumuri. Așa am ajuns să le cunosc multor artiști iubirile, dar și ifosele, idiosincraziile... Știu, de pildă, că impresioniștii n-o să mă viziteze niciodată pe vreme urâtă.

Deunăzi, întâlnindu-mă cu un fost coleg, mă trezesc vorbindu-i despre noua mea călătorie la Paris. „Oamenii sunt atrași de depărtări, de necunoscut, merg acolo unde n-au mai fost vreodată... Ție nu ți-a ieșit pe gât, bătrâne, să bați mereu același drum?” mă întreabă el, mijindu-și zeflemitor ochii mici, albaștri și reci de sub lentilele groase ale ochelarilor.

Ce să-i răspund?

Filă de jurnal

Înainte de a fi un reper geografic concret pe harta Europei, Parisul a fost pentru mine un cuvânt. Și, înainte de a fi cuvânt, o stare, o idealitate confuză, nedefinită, abia mult mai târziu a ajuns un oraș ficțional, un fetiș, un drog (afrodisiac) spiritual. Opus lupului, care e atras de pădure și singurătate, omul aude mereu în adâncul sinelui irezistibila chemare a „centrului”, a lui „axis mundi”. „Parisul trăiește într-o prea adâncă epocă a frumosului glacial”, atenționa, încă în prima parte a secolului XX, Robert Curtis, iar atâția alții se străduiesc să ne demonstreze că el nu mai e de mult capitala spirituală și artistică a lumii. Credinciosul și îndrăgostitul se opun însă evidențelor. Orice argument, oricât ar fi el de plauzibil, nu o să le poată demola niciodată mitul. Cei cu dare de mână țin ca, măcar o dată-n viață, să-și petreacă vacanța într-o stațiune exotică, credinciosul să facă un pelerinaj la Ierusalim, pe când iubitorul de artă să ajungă la Paris. Tocmai prin refuzul acestui oraș de a ieși din tradiție, de a se încadra, necondiționat, în noul timp al globalizării, deși deschis tuturor înnoirilor, el continuă să-și păstreze nealterată identitatea. Pentru această statornicie în retorica sa „învechită”, exact pentru ce unii îl hulesc, eu îl iubesc. Știu! La modă azi e individul acțiunilor imediate, pragmatic, fără iluzii. Cum ar zice unii: fără Dumnezeu. Apostolul Pavel, în „Epistola întâi către corinteni”, spune că evreii caută miracolul; grecii, înțelepciunea. Dacă e așa, eu sunt, fără să fiu cu adevărat, unul pe care destinul l-a tăiat împrejur. Și o s-o sfârșesc, aproape sigur, alături de mulți alții asemeni mie, în noile camere de gazare ale Mapamondului. Un Holocaust instituționalizat și nespus de concertat, organizat, într-un desăvârșit acord de toate guvernele planetei, împotriva visătorilor.

Speranța e un înot în gol într-un ocean fără țărături.

De ani buni, port în mine o dorință. Să-mi văd scrisă și tipărită o carte pe care o asemăn cu un concert simfonic cântat pe o singură coardă: cea a iubirii mele pentru acest oraș. Un Mein Kampf al meu. I-am stabilit titlul, redactorul și editura la care ea o să apară, am întocmit până și lista celor invitați la lansare, locul agapei care o să-i urmeze, revistele și criticii literari cărora le-o voi trimite... Continui să mă izbesc însă de un mic inconvenient: cartea mult visată e încă departe de a fi scrisă. Nu mi-e limpede nici forma pe care o va lua... Și nici data când ea o să apară...

„Cel care crede poate umbla pe ape fără să se scufunde.”

Noii cuceritori ai Parisului

Despre șosele s-ar putea nu doar întocmi statistici și tipări albume, ci scrie poeme, eseuri, romane... Încolăcirea șerpilor asfaltici, luminile mereu schimbătoare ale semafoarelor, linearitatea benzilor nesfârșite, urcând, coborând ori suprapunându-se, ne seduc prin raționalul și funcționalul lor, ajunse artă, o artă întrecând-o pe cea a constructiviștilor și minimaliștilor. Land Art-ul, pe care eu cred că desenul șoselelor l-a inspirat, îmi pare o joacă de copil pe lângă ce-o să-mi fie dat să văd, îmi zic. Suntem la puțini ani după evenimentele din decembrie '89, cât și după extrem de reușitul „experiment” al mine-riadelor, iar eu, într-o improvizată stație de parcare de lângă o benzinărie de la marginea orașului, aștept autobuzul ce o să mă ducă la Paris. Nu faptul că e în întârziere mă neliniștește atât, ci că, în curând, începe să se întunece. Iar eu sunt un turist dintre cei obișnuiți să privească prin fereastra mașinii peisajul și să-l fotografieze. S-o pot face, mi-am rezervat, din

timp, pentru mine și soția mea, locurile cele mai potrivite: rândul întâi, partea stângă, cea a șoferului. Dar când, în sfârșit, autobuzul sosește și urc, cu vechiul meu aparat, mare și greu, atârându-mi de gât, le găsesc ocupate. Un malac, cu o pălărie de văcar american, trasă pe ochi, și consoarta lui, o bălțată grăsană și șleampătă, amândoi purtându-și plini de sine pe obraji stigmatul ignoranței și al bătăriei, invocând dreptul primului venit, refuză să mi le elibereze. O vreme, cu zâmbetul larg pe buze, le flutur în față biletele, încercând să-i determin să înțeleagă, mă rog, cât pot eu să fiu de calm, de civilizată, într-o asemenea situație, că trebuie să mi le cedeze, să-i fac să priceapă logic de ce îmi doresc atât de mult aceste locuri. Și, la urma urmelor, e dreptul meu legal: pentru asta mi-am cumpărat biletele din timp și, dacă ar fi fost nevoie, aș fi plătit chiar și o supra-taxă. Bărbatul, cu ochi bulbucați, pielea arămie și pântecul dezgolit atârându-i mult peste centură, și parșiva lui muiere, cu un mic rondo de flori artificiale plantate în părul unsuros în jurul țestei, cercei mari bălăbănindu-se în urechi, brățări zornăitoare la încheieturi, cu degetele mâinilor încărcate de inele, iar cu cele ale picioarelor de împletite lăntișoare, hlizindu-și unul spre celălalt ferocele lor maxilare aurite, mă determină să pricep că, nefiind unul din casta lor, cea a mestecătorilor de gumă și ronțăitorilor de semințe, nu merit să-mi acorde vreo atenție.

De când mă știu, trăncănitul, așa, în gol, m-a făcut mereu să-mi pierd cumpătul. Și, cu vocea mea puțină, hârâită și sufocat de iritare, încep să mă oțărăsc, ca prostu', la individul cu comportament de măgar și la vaca lui nețesălată.

Vocea interioară: Așa te vreau! Fii demn! Nu ceda! Domină, ca să nu fii dominat! Și nicio clipă nu uita că ești un intelectual

și un artist important al acestei urbe. Fă-i să înțeleagă asta! Nu a ta, ci a lor e vina că nu te cunosc...

Gestul mi se dovedește, însă, unul cu desăvârșire neinspirat. Animați de un suflu de mândrie solidaritate și, într-un vacarm ce, prin intransigență și agresivitate, îmi amintește de zilele Revoluției, ceilalți călători se și pornesc de-ndată să arunce spre mine, din toate direcțiile și pozițiile, cu vorbe de ocară. Insultele și batjocurile lor îmi șuieră pe la urechi ca niște ouă stricate. Din intelectual tâmpit și boșorog nenorocit nu m-au scos.

Vocea interioară: Nu te lăsa umilit! Terfelit! Ripostează! Tu ai toate argumentele. Și drepturile! Ei, niciunul... Și chiar dacă, prin absurd, nu le-ai avea, ai putea invoca dreptul roman, cu al său: „argumentum ad verecundiam”, în virtutea căruia ai dreptul la respect prin însuși faptul că ești mai copt la minte și la trup și te bucuri de o faimă și o prețuire socială superioară lor...

Deh! Toate vârstele ne gădesc nepregătiți să le înfruntăm. Dar, parcă, niciuna nu ne ia mai prin surprindere și nu ne găsește mai dezarmați în fața semenilor, decât alarmantul ritm în care îmbătrânim. Deduc însă, destul de repede, că ura și disprețul celor din autobuz nu mă vizează, de fapt, direct. Eu nu sunt decât un dar, căzut, așa, din înaltul cerului, un fericit prilej să-și descarce prin mine mai vechi nădufuri. Da. Unuia ajuns în situația mea, dacă ar fi curios să afle ce cred semenii despre el, îi recomand să urce într-un mijloc de transport aglomerat, apoi să-și pretindă drepturile legitime. O să fie degrabă informat că cei ce taie frunze la câini și fac umbră de pomană pământului ar trebui să fie degrabă împușcați. Ori eutanasiați. (Suntem pe vremea când acest benefic mijloc de purificare la scară națională se dorea să aibă loc în piețele publice ori pe

stadioane!). Numai așa, sărmana noastră țărișoară s-ar putea salva din marasmul în care se zbate. Șoferul și însoțitorul său, doi indivizi cu niște chipuri urât desenate, stângaci decupate, ca din tabla caroseriei vehiculului cu care ne e dat să călătorim, și apoi brutal comprimate (vezi César, noul realism francez!), grăbindu-se să le țină isonul, mă lămuresc – cu autoritatea funcției – că diagrama e doar așa, formală, orientativă, de ochii lumii. Iar pretenția mea de a se respecta ceea ce e scris pe hârtie e lipsită de noimă. Una depășită de istorie, în numele căreia mă atenționează că: „Nu tot ce zboară se și mănâncă”. „Nu tot ce se scrie ori promite azi trebuie să fie respectat și a doua zi”, mă asigură ei, apăsând răspicat pe fiecare cuvânt, de parcă ar avea în fața lor un retardat. „Se vede că nu sunteți dintre cei care se uită la televizor, ca să puteți înțelege cum vine, în zilele noastre, «chestia» asta. (Degeaba mi-am lăsat barbă, tot un «nostalgic» am rămas!). Trăim în democrație și agenția îi dă fiecărui călător libertatea de a opta”.

Credeam că totul s-a terminat, dar odată intrat în colții ca de rechin ai mulțimii ți-e imposibil să mai scapi teafăr. „Pâinea” ei (ne-o spune și Umberto Eco) a fost dintotdeauna, „dreptatea”, „egalitatea” și... distracția. În dorința de a o obține și de a se bucura de ea, nu cunoaște opreliști. Nici milă. Cu văditul scop de a mă compromite, umili și a produce hazul celorlalți pasageri, o voce începe să mă dojenească zeflemitor: „Babalâcule, moartea te caută acasă, iar tu încerci să-i scapi pornind-o brambura prin lume”. Iar o alta, țâșnind din alt colț al mașinii, îi ține isonul: „După cum arăți, pari a fi și tu unul dintre ăia de își zic artiști”. Apoi, cu un suveran dispreț: „Vai de capul vostru...”.

File de jurnal

Artiști la senectute: Matisse

„A doua viață, sau Bucuria de a trăi”. Expoziție temporară, Palais de Luxembourg. Lucrări din ultima perioadă a vieții.

Dacă pentru unii bătrânețea devine o vârstă doar a contemplației, pentru alții ea continuă să rămână și a acțiunii. Printre aceștia, Matisse. În lucrările sale te îndeamnă să iubești lumina, culoarea, linia și, pe deasupra, te învață cum s-o faci. Renunțând la efemer, la infinitatea detaliilor, la sugerarea celei de a treia dimensiuni. Motivul plastic predilect: corpul feminin, surprins în mișcări largi, de pasăre în zbor, frunza, fructul, steaua... Exotisme, japonisme, interpretarea orientală a spațiului, culoare pură, plată și un duct sinuos, egal cu sine însuși, ce se scurge unduit-ocolitor, fără grabă, dar ca o vrajă, spre ținta propusă. Parcă artistul l-ar ilustra la nesfârșit pe Heraclit cu al său „Panta rhei”. Tablouri lipsite de accidente, de îndoieli, de drame, în ele, personajele, aflate într-o deplină concordie cu natura, cu semenii, își duc viața într-o eternă sărbătoare. „La om totul trebuie să fie senin, luminos, frumos, pur”, deducem, precum lui Cehov, că i-ar fi fost deviza. Edenuri ale începutului, capabile să nască bucurie, seninătate, iubire, lucrările sale par să vină din lumea de dinaintea nașterii erorii, a păcatului originar. Nu-i o întâmplare că cei mai fervenți și stăruitori discipoli ai lui Matisse sunt, și vor rămâne, pentru totdeauna, copiii. Înșiruiți pe jos, cu blocurile întinse pe pardoseala sălii de expoziție, îi copiază lucrările cu o frenezie și o convingere de care numai la vârsta purității suntem capabili.

Renoir la bătrânețe

La retrospectiva Renoir de la Grand Palais, foarte mulți vizitatori maturi, unii chiar vârstnici. În pictura lui senzuală, cu un discret iz de alcov, ei își regăsesc trecutul, amintirile, tinerețea... În același timp, Renoir le asigură legătura cu concretul, cu palpabilul, îi ține, cum se zice, cu picioarele pe pământ...

Un filmuleț mut cu Renoir

Într-un cadru strâns, esențializat, Renoir e așezat pe un scăunel în fața șevaletului. Cineva îi aprinde o țigară, altcineva îi vâără în mână cu degete lungi, uscate, moarte, legate în chingi și atele, o pensulă, iar bătrânul, cu carnea ajunsă iască și pielea pergamentoasă, sub care leațurile și crengile noduroase ale scheletului i se ițesc brutal, scoțând fuioare groase de fum pe nările subțiri și clămpănindu-și în gol mandibula ascuțită, se pornește să învârtă de zor pensula printre culori, așezate pe paletă tot de alte mâini. Apoi, în mod repetat, aplică niște tușe pe suprafața unui tablou. Ce pictează nu vedem. Poate mi-ar fi greu să înțeleg frenezia cu care face această demonstrație de a nu te lăsa înfrânt de vârstă și boală acest pictor „modest, tandru și perpetuu explorator al artei și căutător al frumuseții”, dacă n-aș fi la Grand Palais și nu aș fi parcurs întâi expoziția „Renoir și arta secolului XX”. Pe simeze: reale și, în același timp, imaginare, nuduri monumentale feminine, cu sâinii mici și chipuri de fetițe, bogat carnale și, totuși, pure. „Eu abia acum încep să descopăr (lumea) pictând”, declara, uimit și fascinat de miracolul existenței, artistul. Suntem în 1913, Renoir avea 72 de ani, era infirm și nu se putea deplasa decât cu ajutorul unui cărucior rulant.

Musée Marmottan. Paleta lui Monet

Contur sintetizat, ca de pasăre brâncușiană. Nu înălțându-se, ci, întunecată, obosită, cu capul și aripile căzute, se întoarce spre ultimul cuib al oricărei vietăți: pământul. Penajul ei – cele din urmă zvâcniri cromatice ale pensulei – scurte turbioane de galben-crom, înconjurare de tonuri calde, potolite, împleticite... Lui Renoir și Luchian, slujitori și ei ai luminii și fremătând de bucuria vieții, nedreptul destin le-a înțepenit articulațiile mâinii; lui Monet, și mai nemilos, i-a încețoșat ochiul, organul vital al oricărui slujitor al artelor vizuale...

Nu mi-a fost hărăzit să pot ocupa prima banchetă, nici cele următoare, dar, pentru cine își trăiește viața, ca mine, prin procura artelor, întâmplarea se dovedește una nesperat de binevenită. Poți cunoaște caracterul omului după înfățișare, te asigură unele cărți. Observarea chipului semenilor tăi, a mimicii, e o știință și o artă, în același timp, susțin fiziognomiștii, urmașii lui Aristotel. Eu n-am această șansă. Pierdut printre călători, undeva în spatele autobuzului, pot urmări nestingherit doar cefele și urechile celor așezați în fața mea. Și prin observarea acestor părți ale corpului uman, afirmă în broșurica sa L.V., un specialist din zilele noastre în materie, putem afla multe despre calitățile psihice și morale ale subiectului analizat. Astfel, urechea mică ne indică distincție, maniere și capacitatea de afecțiune a purtătorului ei. Cu cât lobul este mai roșu, ne informează sigur de sine autorul, cu atât sentimentele posesorului sunt mai puternice. Când urechea este însă lungă și îngustă, aceste calități sporesc. Urechile prea mici indică timiditate și rezervă. Urechile mijlocii ne relevă energie și fermitate. Cele mari, cu lobul gros, denotă grosolanie, materialitate. Urechile depărtate de cap ne spun că avem de-a face cu un om crud, posedat de spirite distructive. Nu degeaba despre purtătorii lor se zice că „sunt căzuți într-o ureche”. Ele, urechile, mai pot fi lăbărțate, ridicate, coborâte, deviate, inegale... Mie însă toate urechile călătorilor îmi apar doar roșii-cenușii, precum câmpurile de maci ale Ungariei, la orele înserării, licărind vag, albastrii, în razele lunii, și abia conturându-se, în lumina chioară a plafonierelor, când trecem, prin vama Nichelsdorf, pe teritoriul Austriei, apoi lucind zemos, năpădite de o transpirație abundentă, de-a lungul următoareii zile, în vreme ce traversăm Germania, pentru ca, spre seară, când intrăm în Franța, ciclul culorilor să se reia, până când, în sfârșit, pe la miezul nopții, ne apropiem

de destinație. Sculptorii antici greci socoteau forma urechii ca fiind reperul anatomic cel mai personalizat al omului. Actul lui de identitate. Priveau la urechile semenilor lor precum s-au zgâit, în aceste două zile, vameșii în pașapoartele noastre. Ei, grecii de odinioară, aveau capacitatea de a vedea prin ele partea ascunsă, nevăzută a interlocutorului, vameșii pe cea de a detecta eventuale documente false. Mie, așa cum mi-e dat să le cercetez din spate, urechile tovarășilor mei de drum îmi par doar o înșiruire de cartilaje acoperite de încrețituri, pliuri, peri și rugozități, iar forma lor aduce ba cu râpoase coji de cartofi ori de nucă, ba cu nervurile unor foi de varză, ori cu două toarte atașate tigvelor, care, la rândul lor, seamănă izbitor cu niște ulcele. Iar creștetul bărbaților, acoperit de pălării negre, cu boruri largi, și femeile lor, cu fustele crețe suprapuse și baticurile intens colorate, se proiectează pe vastele panorame ale Europei și mă fac să mi-i imaginez pe străbunii lor, nomazii de odinioară, porniți în lume să-și ducă meșteșugurile, dar, mai ales, s-o jefuiască. Săltând în șei de lemn, pe caii lor mici și iuți, urmați de șatrele ticsite de pirande și puradei, în 1427 au ajuns până la porțile Parisului. Urmașii lor de azi stau afundați adânc în scaunele jerpelitate și jengoase ale unui autobuz oarecare. În 1803, Napoleon le interzicea dreptul de rezidență și au fost nevoiți să părăsească Franța. Acum, sfidători, violenți, arțăgoși, plini de sine și mereu gata de încăierare, își țin cu palma apăsată buzunarele interioare ale hainei, unde au tot felul de documente care le legiferează trecerea frontiereilor. Și în fiecare scâfărlie pot ușor bănui dospind un gând, un plan, o țintă precisă. Da. Fiecare călător își are, desigur, strategia și tactica sa, îndelung gândite cum să cucerească Parisul.

În cuplul așezat pe bancheta de dinaintea mea, rolul femeii în această „expediție” este unul minor. De servantă mută.

Precum într-un menaj de tip tradițional. Sarcina sa este ca, periodic, să se ridice de pe banchetă și să coboare sacoșele, să scoțcească prin ele și să le așeze iar înapoi, să întindă și să adune prosopul folosit drept față de masă, să dezvelească, din hârtii și folii de plastic, roșiile, ardeii, brânza, carnea, prăjitura, să le taie și să le întindă și, în final, să adune și să arunce la coșul de gunoi resturile, iar a bărbatului e de a îndruma și supraveghea să nu lipisească sarea, scobitorile, șervețelele și, după ce, întâi, ochiul său face o amănunțită selecție printre bucate, să le mestece, pe îndelete, înainte de a le înghiți, ca, în final, să ia un digestiv, să bea din diferite sticle lichide colorate, după care, râgâind, să-și șteargă meticulos mâinile, fața și ceafa, cu șervețele parfumate, cu altele geamul și să tot regleze butonul cu aer condiționat din plafonieră. Iar în pauzele dintre reprizele de ingurgitare, când nu se piaptăună, nu își aranjează haina ori cravata, admirându-se într-o oglinjoară, nu critică șoferul, șoselele, nu e nemulțumit de vreme, de partide, de guvern și de etnia celor ce ne înconjoară, iar, în stații, cu mâna pavază pe portmoneul de la piept, nu coboară să se ușureze, împingându-i seniorial la o parte pe cei care-i blochează ieșirea, jucând alba-neagra pe treapta autobuzului, răsfoiește ziare și reviste, căutând articole financiare. Urechile sale verticale, drepte, aproape lipite de craniu, îmi dezvăluie – după opinia eruditului autor al broșuricii pomenite – că am de-a face cu un individ plin de forță și hotărât în acțiunile sale. „Țanțoș ca un cocoș, înfumurat ca un păun, dar prost ca o cizmă”, l-ar fi caracterizat instantaneu locuitorii de odinioară ai coloniei în care m-am născut. „Știi cine sunt eu?” pare să întrebe retoric noul cuceritor, cel cu urechile ascuțite și brațul așezat, să se mai odihnească puțin, pe firavii umeri ai însoțitoarei, plecat să îngenuncheze Apusul. „Dacă nu eu, atunci cine s-o facă?”

Și dacă nu acum, când?” Da. Fiecare credem în ceva. Parisul meu e o colivie înșesată cu muzee și galerii de artă, prin care mă și văd, zburătăcind de colo-colo, precum un cintezoii, mereu agitat, nerăbdător, neliniștit; cu pliscul ei ca de vultur, trup vânăt-slăbănog de pui de baterie și urechi lungi, rozalii, ca ale unui iepuraș sperios, scos din jobenul prestidigitatorului, femeia din fața mea e convinsă de izbânda bărbatului de alături; câțiva foști țărani, dezrădăcinați de la vetrele lor de comunism și reprofilați de democrația noastră originală în deșeuri sociale, speră să găsească un loc de muncă; un domn înalt și deșirat nădăjduiește să-și obțină la tribunalul din Strasbourg dreptatea refuzată de justiția română; o fostă altistă a Operei, să-și regăsească fiica și nepoata... Dar cei mai mulți dintre călători continuă să se încreadă doar în iuțea lor de mână ori în efectul palmei întinse...

E târziu în noapte când, de pe un promontoriu, zăresc luminile Parisului. Cei câțiva pasageri, care, întâmplător, nu zac cu capetele căzute pe speteaza scaunului și gurile larg deschise, șuierând prelung, ca niște vase de croazieră anunțându-și intrarea în rada porturilor, prind să se agite. Mișcărilor le sunt neliniștite, ochii mari, rotunzi, ficși, ca ai animalelor de pradă hămesite, maculează, cu întunecatele lor umbre, magnificele odăjdii papale, încărcate de perle, safire și rubine, strălucind în întuneric până-n zare, așa cum mi se arată orașul printre pleoapele grele de lacrimi. Dar nu mai sunt lacrimile de încântare ale copilului de odinioară, care, în numele unui ideal, prin voință, putea să rătă-n voie de propriile suferințe. Trupul nostru e coviltirul lui Dumnezeu, zice Apostolul Pavel. Al meu acum însă e unul mărunțit și ciopârțit de ascuțitele cuțite ale durerii, înfipite adânc în carne și viscere. După ce, întreaga zi, ne-au purtat prin Germania de colo-colo, ca să-și

distribuie pachetele pentru ciubucurile lor nenorocite, șoferii n-au mai oprit autobuzul de ore bune, motivând că suntem în întârziere. Din cauza prelungitei nemișcări, supusul și răbdătorul meu trup a cedat. S-a dezmembrat. Arde. Precum niște butuci, picioarele îmi sunt cuprinse în vâlvățiile durerii, în vreme ce, pe șira spinării și pe la subsuori, mi se prelinge o transpirație rece, înghețată. Atât nu ajunge. Nici brațele nu îmi mai sunt brațe, ci două cioturi inerte, devenite, ca și întreaga coloană vertebrală, niște torțe aprinse. Parcă aș fi tranșat mărunț-mărunț, asemeni unei materii prime, ce urmează să fie trecută prin mașina de tocat. Sufocat de propria-mi limbă, umflată peste măsură, nu mai sunt capabil nici măcar să oftez și să gem. Singurul lucru rămas în mine viu, nespus de viu, e izvorul lacrimilor. Astfel intru în Paris, cu ele șiroindu-mi pe obraz, până ce, treptat-treptat, uriașul său glob de lumină mă învăluie și eu devin chiar centrul lui. Îi percep strălucirea ca pe o îmbrățișare plină de afecțiune, așa cum nu mi-a mai fost dat să trăiesc vreodată.

Vocea interioară: Delirezi! A și început să te devore.

La Paris

Lecția ceasului

Fiecare nouă călătorie la Paris mi-o însoțesc de planuri mărețe. Îmi propun să realizez aici, în câteva săptămâni, cel mult o lună, ce n-am înfăptuit acasă într-un an.

Și, pentru asta, din nou ora trei din noapte mă găsește la masa de scris. Și încep tot prin a transcrie într-un caiet însemnările zilei precedente. Acum, după ce mi le-am citit pe cele din timpul călătoriei, portretul acela colectiv al tovarășilor mei de drum, așa-zisele cugetări, și ascult „tezaurul” de bâlbâieli înregistrate, mă apucă o lehamite cumplită. Ce-i cu vanitatea asta, pe care mi-am autoimpus-o, de a avea un jurnal... La ce mi-o fi folosind el? mă întreb. Chiar așa. Astfel, trece o oră, trec două... Și mâna care ține pixul ridicat deasupra hârtiei refuză să coboare. „Asemeni unui vreasc mort, atârând deasupra unui râu curgând inexorabil”, găsesc notat pe un bilețel.

Filă de jurnal

De ce acest neistovit efort?

„Totul s-a spus”: La Bruyère. „Minciună! Totul urmează să se spună”: Eugenio d’Ors. Și tot el: „Nu! Nu! Istoria omenirii este un Congres: totul s-a spus doar pe jumătate și dezbaterile trebuie să continue!”

De supărare că n-am apucat să scriu măcar un rând și din pricina prea multor cafele băute, urechile-mi vâjâie, mi-e greață, stomacul mă doare și, cu cât timpul trece, sunt tot

mai deprimat, mai abătut. Iar noaptea, ce îmi pare tot mai lungă, îmi dă senzația de timp mort, pe când trupul, pe aceea de cadavru abandonat în apăsătoarea lui infinitate. De ce s-or fi ținând eșecurile și decepțiile de mine întruna, mă întreb, și tot eu îmi răspund: Oare nu tu ești primul vinovat de ceea ce ți se întâmplă? Ce-o să fac de acum încolo? mă întreb din nou. Și răspunsul refuză să vină, până ce, cu un gest întâmplător, căutând printre hârtiile ce le păstrez într-o cutie, dau de ceasul primit în dar de la fiică-mea în urmă cu trei ani. Trecut și pe la încheietura altor brațe, e unul banal, cu cadranul șters, iar eu, în numele permanentei noastre nevoi de înnoire, de schimbare, am decis să-l înlocuiesc cu un altul. Dar cel ce m-a cucerit cu designul lui impecabil s-a dovedit a fi o „bombă” oarecare. Între timp, l-am înlocuit cu un altul, de existența celui din cutia de carton uitând cu desăvârșire. Surprins, constat că, neluat de nimeni în seamă, în acest lung răstimp el și-a văzut de ale sale. A continuat să meargă. Și, comparând arătătoarele între ele, rămân uimit: le desparte o diferență de doar câteva minute. În trei ani, bătrânul ceas și-a urmat neabătut menirea.

În sfârșit, înțeleg ce am de făcut.

Impresie; răsărit de soare

Muzeele vizitate de-a lungul timpului m-au atenționat că, între creator, condei și suport, trebuie să existe o strânsă corelație, iar criticii de artă m-au asigurat și ei că „între mâna artistului și unealta folosită e o prietenie veșnică”. (Oh, ce minunat ar fi ca întotdeauna să fie așa!). Să ajungă mai repede la destinație, îngerilor le-au crescut aripi pe umeri, lui Mercur la glezne, iar nouă, scribilor, la falangele degetelor mâinii drepte. Așa mă găsește și pe mine acest apropiat răsărit de soare: aplecat deasupra hârtiei, strângând între degete un pix,

în dorința de a-mi înregistra stările, trăirile, emoțiile, pe care o să mi le producă apariția astrului. Apoi, urcarea lui pe bolta cerească. Primele preocupări aprofundate privind reprezentarea soarelui în pictură le-am găsit la Claude Loraine, dar abia la Monet el devine personaj principal. Iar eu vreau să repet, în scris, ceea ce a realizat pictorul în celebrul său „Răsăritul de soare” de la Muzeul Marmottan. În dorința de a ajunge la Paris, la doisprezece ani, într-o seară de vară, încercasem să-i țin urma, afundându-mă într-un smârc de la marginea de apus a orașului natal; acum, în această dimineață de august, cu umerii acoperiți de un pled și un nou caiet de însemnări în față, îl întâmpin, aici, pe balconul de la etajul zece al unui bloc în Clichy.

Nefiind la prima încercare de a-i consemna urcarea pe boltă, știu că el o să mi se arate de undeva de dincolo de „periferic”, între Stade de France și bazilica Sacré-Cœur. Și, pe măsură ce zorile triumfă, stelele pier, auriul lor ajunge un argintiu luminos și clipa răsăritului se apropie, mă încarc de energie, devin tot mai neliniștit și agitat, precum orașul ce se trezește, fremătând și el, la viață. Pornit pe urmele suprarealiștilor, sunt conștient că fiecare clipă e prețioasă, dar, mai ales, că n-am voie s-o ratez pe cea mai importantă dintre ele, cea a răsăritului de soare. Căci de nașterea fiecărei zile îmi leg mereu o nouă speranță. Încep prin a consemna anul, luna, ziua, minutul, secunda în care geana ciclopică pornește a se desprinde din așternutul cețos al orizontului. Îl privesc intens printre pleoapele strânse și razele lui mi se deschid în pupile aidoma spițelor unei roți de foc. Dar stupoare: așa cum mi s-a mai întâmplat de atâtea ori, constat că astrul se lasă privit, admirat, în lenta și perpetua sa metamorfoză, până când, ajuns asemeni unui glob ocular cangrenat, se acoperă treptat cu o eșarfă de nori aurii, dar degetele mele continuă să rămână

înțepenite și incapabile să declanșeze acel dicteu automat care să-mi incendieze, prin spontaneitatea și expresivitatea cuvintelor, hârtia. În acest răstimp, insidioase și fluide, clipele se scurg pe lângă mine, parcă din ce în ce mai zorite. Și azi, în confruntare directă cu natura, cu miracolul vieții, artistul din mine a ieșit învins. Dar sunt ferm hotărât să nu mă dau bătut. Nu-i nimic. Ce n-am reușit acum, dar nici în anii trecuți, sigur o să izbutesc în viitor. O să-mi demonstrez mie însumi că...

„La têtes haute”, măi, omule!

„Nimeni nu-și va aminti de tine pentru gândurile tale secrete. Nici de suferințele tale în tăcere. Cere-I lui Dumnezeu forța și înțelepciunea să le poți exprima”: Gabriel García Márquez.

Orice tip de comunicare te eliberează de povară.

Casa lui Balzac

Filă de jurnal

Ars poetica

Proust ni-l prezintă pe Victor Hugo concepându-și opera în vreme ce străbătea întruna încăperea în care lucra, de la un capăt la celălalt, ca un lup însingurat în cușca sa, apoi, transpunând-o pe hârtie stând tot în picioare. Să mă conving, îi vizitez casa-muzeu din Place des Vosges, mângâindu-i pe furiș înaltele „secretaires” (avea vreo trei asemenea pupitre pe picioaroange, piesă de mobilier foarte răspândită în epocă). Balzac, masivul, orgoliosul fără margini și excesivul în toate, trudea „precum un ocnaș al gloriei”, la cochetul său birou, ca de domnișoară, din Passy. Flaubert – scria întins la orizontală, înconjurat de obiectele altor vremuri, în încăperea sa devenită „un adevărat depozit de vechituri”. Despovărat de obligația de a-și coordona mișcările trupului, mentalul

i-a putut mereu lucra la întreaga lui capacitate. Baudelaire, la fel, se dădea bucuriei de a-și concepe opera printre curiozități și obiecte rare, în odaia sa, ajunsă „un lăcaș de visare”. Eu îmi scriu rândurile despre Paris când sunt singur, doar când sunt singur: pe stradă, în metro, în piețe și, mai ales, în muzee. Mereu, întâi în gând. Dar cuvintele, ce acolo au virtuțile păsărilor și parfumul florilor și mi se supun, îngenunchind, ca în fața unui suveran, cum încerc să le vâr în textele mele, nu știu de ce, își pierd, instantaneu, ușurătatea, puritatea... Devin grele și colțuroase, asemeni unui morman de pietroaie azvârlite la întâmplare. Totuși, nu disper. Arma mea cea mai de preț a fost dintotdeauna perseverența. Mereu sunt capabil s-o iau, iar și iar, de la început.

Consemnarea datează din vara anului trecut și o găsesc într-un caiet. O consemnare făcută nu oriunde. Ci pe un colț al biroului cu plușul lui verde, ros de coatele truditorului Balzac, din chilia sa de lucru a Casei-muzeu din Passy. Cei care îi cunosc viața știu că el a locuit aici între anii 1840 și 1847, sub derutantul pseudonim Madame de Breugnol. De ce îmi doresc să-mi încep noul sejur la Paris cu vizita acesteia? O izbândă atrage după sine dorința de a o repeta prin aceleași mijloace. Smuls timpului prezent, imobilul e așezat cu mult sub actuala cotă a străzii Raynouard și, printr-o austeritate de capsulă aparținând altor vremuri, el îmi relevă traseul unui creator, care, prin pasiune, credință în sine, talent și o trudă continuă, a izbutit în viață. Exemplara lui putere de muncă și faptul că niciodată nu s-a lăsat învins îi sporesc în ochii mei prețuirea. Iar eu, de când mă știu, am o stimă aparte pentru acești „muncitori îndărătnici” în luptă cu ei înșiși, cum se declara și Henri Rousseau. (Printre ei îl văd și pe tata împingând butoaie!). Precum Anteu, de ce nu mi-aș extrage

și eu, din fibra aceluiași lemn și din țesătura verde a biroului său, energia? Da, în acest edificiu „folie”, construit la sfârșitul secolului al XVIII-lea, și pe colțul acestui birou, unde și-a scris Balzac miile de pagini ale „Comediei umane”, o să-mi însălez și eu câteva din paginile viitoare mele cărți dedicate Parisului. Insolita lor geneză pe legendarul birou, pigmentată pe ici-colo cu pateticele mele declarații de iubire adresate Orașului-lumină, pe care, din copilărie, îl percep ca pe un fel de drog, ca pe o boală, e imposibil să nu-i înmoaie năzuroasei istorii a literaturii inima. Sunt sigur că, în cele din urmă, o să-i câștig simpatia. Poate, de ce nu, chiar dragostea. Mi-o și imaginez, grăbindu-se să-mi joace, chiar la această masă, ca de biliard, destinul literar.

Adesea obișnuim să ne asemuim corpul cu o mașină. Dacă e așa, atunci blocul locomotor al mașinării mele organice e încă funcțional. Ca o „Dacie” ieșită din a nu știu câta reparație capitală și căreia, când e „în exercițiul funcțiunii”, motorul îi pâcăie, hâcăie, trosnește, șuieră și scoate aburi și fum, precum o sculptură cinetică de Jean Tinguely. Și, odată pornită la drum, viteza ei e greu de controlat. Așa se explică faptul că, din prea mult zor și entuziasm, am ajuns la poarta muzeului cu mult înainte de ora deschiderii și mă văd nevoit să urc și să cobor de mai multe ori străzile în pantă ale elegantului și liniștitului cartier Passy, doar așa, să-mi omor timpul cu ceva.

Dominat și el, ca întregul Paris, de o arhitectură și o urbanistică haussmanniană (dar și de imobile Art Nouveau și Art Deco), Passy rămâne una dintre acele puține zone ale orașului neinvadate încă de hoardele turiștilor. Aerul său distins, de inaccesibilitate, le creează străinilor un complex de inferioritate, ținându-i la distanță. Eu, precum țărani de odinioară, ajunși într-un mare oraș, casc ochii și gura la rarele

mașini de pe străzi, la pușinii localnici ieșiți să-și plimbe, absenți și demni, patrupedele în lesă, la elegantele, intime și discrete, magazine și bistrouri pe lângă care trec, la zidurile și decorurile, a căror materie primă e un calcar alb-gălbui și care mă închid între ele, ca în niște imense coji de ouă. Dacă mi s-ar propune să-mi înalț aici (ori în altă parte a orașului) una din sculpturile mele, nu văd unde aș putea-o plasa. Distincția, echilibrul, armonia întregului fac ca acest cartier, de altfel întregul Paris, să nu aibă nevoie, precum atâtea alte orașe ale lumii, de elucubrațiile sculpturii publice de azi. Arhitectura sa, cu decorațiile ei sculptate-n piatră, delicata dantelărie de fier forjat a imobilelor, arta peisagistică și a mobilierului stradal, toate (până și pușinele reclame existente) îi definesc, împreună, pregnantul stil. Unul inconfundabil.

Și acum, când, în sfârșit, poarta muzeului s-a deschis, pot coborî scările, ca să intru în scunda casă cu obloane verzi. Ora continuă să fie tot una matinală și nicio pală de vânt nu mișcă coroanele copacilor și arbuștilor de un verde fosforescent, succulent, vital, din părculețul de alături, pe când cerul, specific dimineților de vară la Paris, așa cum îl pot zări printre crengile lor, apoi prin ferestrele sălilor pe care le străbat, pare o pictură de Corot.

Filă de jurnal

Paris = Corot

Corot este unul dintre pictorii preocupați direct de raportul lumină/umbră. La această oră, atmosfera Parisului e una liniștită, calmă, cerul e luminos și depărtările sunt vag difuze. Asemeni unui peisaj semnat de cel care avea să-i influențeze profund pe impresionisti. Doar că, datorită limpezimii aerului, „viziunea” ochiului meu asupra naturii e acum extrem de analitică. Iar

actualul mobilier stradal Empire – rafinat, bogat ornat și patinat în brunuri, verde greu și aur pur – contribuie și el la un plus de romantică noblețe și seducție al orașului.

Spre deosebire de aparatul fotografic, ce rămâne mereu pasiv în fața motivului, percepția noastră vizuală îi dă spațiului un sens. Inclusiv narativ și artistic. Înclinați din naștere spre armonie și frumos, ne trezim inventând, organizând, corijând, stabilim alte raporturi decât cele existente între cunoscut și necunoscut, aparență și esență, realitate și vis.

Dar către nemărginita întindere a cerului parizian, pe care se proiectează în apropiere zvelta siluetă a lui Tour Eiffel, abia de îmi arunc privirea. Ca și spre exponatele de pe pereții și vitrinele din încăperi. Mai degrabă sunt preocupat să îmi ascult bocănitul pantofilor în trecerea mea dintr-o încăpere în alta. Sună a pustiu, de parcă aș fi pasagerul unui tren pornit la drum având vagoanele cu desăvârșire goale. După ce parcurg toate încăperile parterului, cinci la număr, mulțumit de cele constatate, mă reîntorc în prima dintre ele. Mi s-a confirmat ceea ce, de altfel, știam: Balzac și romanul său realist și psihologic nu mai sunt azi în vogă, iar prin situarea casei-muzeu în afara circuitelor turistice obișnuite se explică, în bună parte, interesul scăzut pentru ea. Chiar la o jumătate de oră de la deschidere, continui să-i rămân unicul vizitator. Și ceea ce doar intuisem se adevărește: existența unui personal restrâns face paza exponatelor dificilă. Și, când, totuși, ea există, atât nu ajunge. Peste tot în lume, un angajat al statului nesupravegheat de un șef, care, la rândul său, nu e ținut sub observație de un alt băgător de seamă pe bani publici, își uită repede atribuțiile. Ca această supraveghetoare. Când am intrat în prima încăpere a casei-muzeu, nici nu m-a băgat în seamă. Acum, la întoarcere, o găsesc tot pudrându-și și rimelându-și chipul într-o oglinjoară.

Și tot întoarsă cu spatele la cea de a doua încăpere, biroul lui Balzac, a cărei pază îi intră în sarcină. E o încăpere minusculă, tapetată cu o stofă vișinie și în ea tronează biroul scriitorului: o delicată piesă de mobilier din secolul al XVI-lea, la care, în celebrul său halat, alături cu și mai vestita lui cafetieră, el scria, uneori fără odihnă, câte 16 ore pe zi. O făcea afundat într-un fotoliu, unul cu speteaza înaltă, acoperită cu o țesătură din lână înflorată. E și acesta acolo. Elegantele și firavele sale rezemătoare de brațe sunt atât de aplecate-n jos, încât însuși lemnul lor tocit parcă ar ține să ni se văicărească nouă, vizitatorilor, cât de greu i-a fost ca, preț de șapte ani, să poarte urieșeasca povară a stăpânului.

Și după ce m-am asigurat, încă o dată, că femeia continuă să rămână preocupată doar să-și admire figura, din câțiva pași ajung la cordonul ce desparte biroul de restul sălii, iar cu un altul îl depășesc, apoi îmi așez pe tăblia lui de sticlă caietul, unul cu spirală și coperti albastre, cumpărat anume pentru acest eveniment, îl deschid și încep să-i acopăr febril prima pagină cu însemnările mele.

Sfidez o veche și firească interdicție impusă de toate muzeele lumii: aceea de a nu atinge exponatele. Știu: prin formație, ar trebui s-o respect cu strictețe; în realitate, o încalc, ori de câte ori îmi stă în putință. Motivul e unul cât se poate de simplu. De-a lungul timpului, am observat că nu doar actul creației în sine, ci și săvârșirea unor asemenea mici fapte infracționale au darul de a mă incita. Dinamiza. De a trezi în adâncul ființei mele adormitul spirit de aventură. Iar aventura aduce cu sine, se știe, o alternanță perpetuă de stări contradictorii. Pe de o parte, ea ne stârnește frica ancestrală de risc, de necunoscut, ne umple cugetul de neliniști și temeri, pe de cealaltă, naște, de fiecare dată, în sufletul nostru, o nouă și luminoasă speranță...

(După opinia mea, între actul creației, fraudă, vină și păcat există o strânsă corelare. Nu-mi propun să fac acum și aici o investigație a păcatului original, dar sunt convins că tot o asemenea anxietate dătătoare de sufocări și palpitații, însoțită de o dulce bucurie și încântare a simțurilor, a trăit și Eva, în clipa când a mușcat din fructul oprit).

Așa cum am mai spus, de când mă știu încalc, cu bunăștiință, normele de protecție a obiectelor expuse în spațiile muzeale. E un gest care îmi metamorfozează personalitatea. Îmi dă încredere în mine și îmi permite să-mi așez singur pe creștet cununa de lauri a învingătorului.

Dar, acum, în loc ca gestul să mă entuziasmeze, mă trezesc, așa, deodată, conștientizându-mi-l. Și încep să cuget la urmările lui. Un semn de rău augur. Aproape sigur, unul de labilitate psihică. Încerc zadarnic să mă conving singur, spunându-mi că nu micile noastre perfidii ne aduc în viață nefericirea, ne sporesc îndoielile, incertitudinile, suspiciunile și singurătatea, deziluziile și suferințele, ci doar prostul obicei de a ne gândi întruna la sursele răului ce ne înconjoară. Și de a ne pune tot mai des întrebări fără răspuns. Asta a făcut din bietul animal ce suntem, atât de sigur de sine odinioară, o ființă lașă, nevropată și temătoare. Să nu mai creadă în nimeni și nimic. E o maladie fără de leac a întregii omeniri. O maladie exacerbată până la paroxism de epoca în care trăim.

Iar gândul că n-o să-mi pot duce la bun sfârșit însemnările treptat a început să mă înspăimânte.

Nu doar supraveghetoarea sălii, care, în orice clipă, mi-ar putea zădărnici șansa de a deveni un nou Balzac, îmi dă frisoane, ci, în mod inexplicabil, până și prezența celor două busturi ale scriitorului îmi terorizează imaginația. Cel din marmură, semnat de David d'Angers, mă străpunge cu privirea

lui neînduplecat-inchizitorială, în vreme ce abisul întunecat, din tăietura ochilor, de sub sprâncenele stufoase și încruntate, ale cunoscutului portret cu părul rebel, opera lui Rodin, îmi sporește și mai mult neliniștea. Iar din spatele vitraliilor ferestrelor, cu irizările lor de curcubeu, mi se năzare că alte priviri mă scrutează, pline de reproșuri.

Îmi propusesem să relatez pe larg despre pătimașa mea iubire pentru Paris, să evoc ce fac și simt toți egocentricii, refulații, visătorii, excomunicații social ai acestei lumi, cei care, asemeni mie, continuă să spere, să viseze, să iubească, să creadă în fantasmе: în Bine, Frumos și Adevăr.

Dar ceea ce mă deprimă cel mai profund e faptul că, sub impulsul febrilității mele (specifică unui reporter de război, aflat sub asediu), am terminat însemnările cu mult mai repede decât îmi propusesem.

Cu ce rezultat? Desigur, unul catastrofal! În loc să acopăr, așa cum mi-aș fi dorit, un număr important de pagini, am în față doar câteva rânduri dezlânate, ilizibile, care îmi trădează starea de neliniște, sentimentul culpabilității și, în cele din urmă, disperarea de care sunt cuprins. Și constat că, oricât aș încerca să-mi descifrez grafia, de pe umectata și boțita foaie, din nou mi-e imposibil. Așternut în pripă, ductul e când gata să străpungă hârtia, când trece pe deasupra ei în zbor fără s-o atingă; abrevierilor le urmează repetiții inutile, drepte, strâmbe, ori doar încrângături de linii, ce se pretind a fi cuvinte, urmate de întinse spații moarte. Dacă singur nu reușesc să-mi înțeleg scrisul, la ce mă pot aștepta de la cei care vor încerca, poate, s-o facă peste ani și ani de zile, mă întreb mahnit. Deploranta constatare trezește în mine o derută cumplită. Acum, când îmi stă la dispoziție un birou intrat de mult în istorie, cu restul timpului rămas ce mă fac? Desigur, aș putea să-mi reiau, în

aceleași condiții, însemnările. Timp am berechet. Iar din partea supraveghetoarei, n-ar trebui să-mi fac vreo grijă. Aș putea chiar să-mi afund nestingherit șezutul în scaunul cu tapiseria roasă, să-mi lăbărțez coatele pe tăblia mesei și, dacă aș avea chef, aș putea să-i și șterpelesc scriitorului, drept amintire, foile manuscriselor xeroxate de sub geamul ce-o acoperă. Aș mai putea, de ce nu, să-i fur, din mica vitrină, aflată în camera alăturată, celebra cafetieră, vesela și tacâmurile din rasteluri, edițiile princeps ale operelor din bibliotecă, nenumăratele ilustrații și tablourile de pe pereți. Secolul al XIX-lea a fost unul în care arta și banii încep să ducă o bună viață împreună. Iar parizienii deveniseră fascinați de noile descoperiri arheologice și pasionați colecționari de opere de artă, încât aproape fiecare locuință a ajuns un adevărat bazar de bricabracuri. Și această casă-muzeu e un univers încărcat de asemenea nimicuri, dar și de inestimabile volume cu dedicații, de numeroase tablouri, litografii și ilustrații de carte, de șpalturi, plăci tipografice, decupaje din presa vremii... Toate ar putea deveni ale mele, căci supraveghetoarea, aproape sigur, până la sfârșitul orelor de program, o să rămână doar un exponat *sui-generis* al acestui muzeu.

Dar eu, cel cu trupul ca paralizat, fața crispată, degetele înțepenite și cu desăvârșire incapabil să-mi mai reiau însemnările, n-am vocație de colecționar ori negustor de opere de artă. De cleptomani, nici atât. Îmi doresc doar să ies cât de cât onorabil din penibila situație în care singur m-am vârât. Iar dacă s-ar putea, ca orice bărbat plin de ifose și orgolii, să mă retrag de pe „câmpul de luptă” cu demnitate. Să-mi transform rușinoasa înfrângere într-o țanțoșă victorie.

Nărăvit doar la privitul și cugetarea la lumea ce mă înconjoară, de felul meu detest să intru prin efracție în sufletul

semenilor; să-mi exorcizez public trăirile și să fac din existența lor un spectacol. Dar, acum, mă văd obligat să improvizez unul. Unul al cărui creator și actant să-i fiu. S-ar cuveni... și mă pornesc să procesez mental câteva posibile căi de a ieși din impas. Dar descopăr că situația nu-i deloc simplă, așa cum mi-o închipuisem la început. Judecata însă mi-a rămas lucidă. Mai lucidă decât oricând. Așa îmi amintesc că ipocriziile, șarlataniile, tertipurile și minciunile, ca tot ce-i temeinic făcut pe lumea asta, au la bază o glorioasă tradiție. Iar celui care le practică i se cere o bogată experiență. Spontane, rafinate, unice, fărădelegile și mârșăviile noastre, ca să-și poată atinge ținta, trebuie să-și ia victima mereu prin surprindere. Josnicia se învață și se desăvârșește zi de zi, ceas de ceas, în hărmălaia, înghesuiala și păruiala vieții, nu conspectându-i groasele tomuri în sălile de lectură goale ale bibliotecilor. Da, da, vă asigur: celui care nu ține pasul cu ticăloșia vremii sale îi e imposibil să-și mai poată ajunge din urmă epoca. Semenii. Dar eu nu disper. Până la urmă, tot o să mă descurc. O să găesc o chichiță, ceva, acolo... De când mă știu, arma cea mai de preț a unuia care vine de unde vin eu, e istețimea, șmecheria, descurcările pe moment...

Totuși, recunosc, a fost nevoie de ceva timp până să-mi revină în minte prețioasele sfaturi, primite de la un bătrân conservator și restaurator al muzeului din orașul meu natal. Pe atunci, abia îmi mijeau primele tuleie care, în timp, se vor constitui în prețioasa mea barbă „de artist”. Iar babalâcul era atât de ramolit, încât părea că și timpului i se făcuse lehamite de prezența sa inutilă pe pământ, azvârlindu-i puținul și schiloditul trup undeva, acolo, în afara oricărei posibile identificări cu o epocă anume. Iar vorbele îi erau la fel de fără noimă ca înfățișarea. „Tinere, în orice împrejurare, înainte de a te

preocupa de destinul propriei opere – șuiera patetic stafia, apărută, parcă din neantul vremurilor imemorabile, pe coridoarele vechiului castel – apăr-o cu întreaga-ți ființă pe cea a predecesorilor”.

Și așa, în numele sacrosantului ideal de apărător al patrimoniului cultural-artistic al umanității, pe care m-am hotărât să mi-l asum (desigur, nu din convingere, ci din necesitate!), îmi ridic mâna dreaptă, între degetele căreia îmi atârna un greu mănunchi de chei; ca un gâde lama ghilotinei deasupra gâtului osânditului. Și, prevăzând ce o să urmeze, surâd satisfăcut.

În clipa în care las cheile să-mi alunece din strânsoarea degetelor și ele ating geamul ce acoperă tăblia mesei, cu o bubuitură care, prin neprevăzutul și intensitatea ei, umple mica încăpere cu o detunătură ca de tun, instantaneu, din mâinile femeii se desprind pudriera și delicata ramă a oglinjoarei. Iar ea, făcând prin aer un salt de 180 de grade, aterizează exact cu fața spre mine. După o clipă de derută, ochii i se bulbucă, gata să-i țâșnească din orbite, fălcile i se strâng, corpul e mult împins înainte, brațele i se deschid larg, încât aș fi tentat, dacă rochia în cloș, cu falduri largi și generos decoltată, nu i-ar atârna atât de caraghios pe pipernicitul trup, să cred că am în față un luptător sumo pregătit de atac. Pudriera a rămas înțepenită pe parchet, acolo unde a căzut, între picioarele rășchirate ale femeii, în schimb, rama oglinjoarei continuă să se rostogolească, descriind în jurul lor un semicerc cu o rază tot mai largă, iar mie mi-e dat să devin martorul unui spectacol nemaiîntâlnit vreodată. Unul măreț, unic, fascinant. Cum doar natura dezlănțuită ți-l poate oferi. Masca de pudră de pe chipul femeii, de-acum toată crăpată și fărâmițată – ca în urma unei puternice mișcări tectonice ori asemeni zăpezilor de pe crestele

munților, când se pornesc avalanșele –, sub propria ei greutate, i se desprinde și curge la vale, în tot mai rapide și groase falii. Până ce și ultima dintre aceste fracturi pulverizate din scoarța falsei înfrumusețări s-a prăvălit în abis, iar în aer n-au mai rămas să plutească decât rotocoalele unor norișori înecăcioși; o turbulență formată din ultimele particule ale diafanului ocru, ale pudrei, ale roșului carmin, acoperitorul de pomeți, ale albastrului cobalt și ale discretului sîdefiu, cel al pleoapelor, toate fulgurate de negrul de ivoriu, cel ce pune accentele, desenează alunițele și sprâncenele. Culorile și nuanțele lor se mai întrepătrund o vreme, dar, treptat, ca după furtună, prind să se liniștească, apoi să se risipească și dinainte îmi apare iar, rămasă în aceeași poziție de atac, supraveghetoarea sălii.

Oprită din tot mai aplecata și bălăbănită-i rotire, rama oglinjoarei zace pe dușumea, nemișcată cu fața-n jos; iar obrazul femeii, văduvit de succesivele straturi ale machiajului, având rolul de a ascunde adevărul, îmi relevă o piele lividă, zbârcită, pătată și striată de riduri și pliuri adânci, de sub care i se disting mult prea proeminenții pomeți, o bărbie ascuțită, niște fălci râpoase, golul întunecat al gurii, mult surpat spre înăuntru, pe când fosele nazale și găvanele orbiculare îmi par niște hăuri sinistre. Iar articulațiile, mușchii și reperatele osoase mă trimit cu gândul la un ecorșeu destinat studiului și reprodus în orice manual de anatomie artistică. În vreme ce, pe osul ei frontal, ca pe un întins ecran, îi pot urmări, proiectându-i-se cu repeziciune, din adâncul cutiei craniene, un film de groază: unul în care ea are menirea să împiedice „prin toate mijloacele” un individ odios care se pregătește să distrugă premeditat piesa simbol a muzeului – biroul lui Balzac. În imaginația supraveghetoarei sunt tot ce poate fi mai rău pe lumea asta: un terorist islamic, un nebun scăpat de la ospiciu, ori un țigan

din România, încercând să fure bustul din bronz al scriitorului, ca apoi să-l vândă la fier vechi...

Oh! cât de seducătoare îmi devine această făptură – oricât de puțin înzestrată fizic ar fi – datorită zeloasei sale iubiri pentru frumos! Și, în vreme ce, clocotind de furie și ură e pregătită, în orice clipă, să mă sfâșie cu dantura-i contrafăcută, zelul ei profesional mi-o face tot mai dragă. Iar vocea sa, șuierând amenințător printre buzele întredeschise: *Ne pas toucher les objets!!!*, aduce cu mățăsoasele adieri ale zefirului în serile de vară. Și, dacă nu m-aș teme de o interpretare cu desăvârșire eronată a efuziunii mele, una cu urmări nefaste, aș da curs arzătoarei dorințe de a o cuprinde-n brațe și de-a o strânge cu ardoare la piept. Constat cu entuziasm că facem amândoi parte din aceeași nobilă seminție „a apărătorilor, prin orice mijloace, a patrimoniului cultural-artistic al umanității”.

Așa că, socot, e mai înțelept să-mi recuperez cheile risipite de pe biroul stăpânului său de odinioară și, vârandu-mi în geantă hârtiile lipsite de orice valoare literară, părăsesc grăbit încăperea.

Urcând cele vreo douăzeci de trepte, care mă scot din incinta casei-muzeu, ca dintr-un puț al timpului trecut, ajung din nou la cota zero a actualului Paris. Și, apucând-o prin spațele clădirii, pe singura străduță rămasă neschimbată în cartier de la începutul secolului al XVIII-lea, trecând pe lângă vechea piatră de hotar, care marca limitele domeniilor seniorilor d’Auteuil și Passy, cobor alte trepte, spre o largă alee, care, traversând un parc pustiu, îmi poartă pașii spre cheiul Senei. Peste tot, aceeași desăvârșită liniște. Nici țipenie de om. Și niciun operator al vreunei televiziuni ori fotograf al unui ziar nu s-au pitit după boschete, pregătiți să immortalizeze istorica scenă, iar proprietarii apartamentelor din jur au jaluzelele

ferestrelor lăsate, semn că sunt plecați în concediu. În căutarea miracolului, a ciudatului, a ieșitului din comun, a nevoii de excepție și exaltare. Fascinat de atracția depărtărilor și a aventurii, omul contemporan, în fiecare an, în luna august, se pune bezmetic în mișcare, cutreierând lumea... Păcat! Televiziunile și ziarele au ratat un important eveniment mediatic, iar locuitorii arondismentului șaisprezece ar fi făcut serioase economii rămânând în acest an acasă. Privind doar pe geam, ar fi putut admira, fără plată, un șocant raport dintre fragilitatea și puținătatea unui trup și siguranța suverană a mișcărilor sale; un spate drept și un piept bombat, împins mult înainte, unul de învingător, purtate semeț spre cheiurile Senei de un pas ferm, sigur pe sine, chiar aici, pe sub ferestrele lor.

Ajuns pe trotuarul ce însoțește Avenue du Président Kennedy și luând-o în amonte pe Sena, îmi iuțesc și mai mult pasul, înscriindu-mă perfect în iureșul nebun al orașului, ce-i strânge aici pe trecători între chingile lui de trafic, direcționându-le mersul. Totuși, anumite tăblițe, săgeți drepte ori arcuite îți indică, din când în când, și alte posibile opțiuni. Dar în cazul meu traseele sunt riguros prestabilite. Și limitate. Unui muzeu nu-i poate urma decât un alt muzeu; după o galerie, o expoziție, fără îndoială vin alte galerii, alte expoziții; o librărie, un cimitir...

În ele îmi caut eu adăpost de vânt, de ploi, de soare și de atâtea alte multe intemperii ale zilelor noastre. În sălile lor poți descoperi multe plăceri și nespusă liniște. E ca-n rai. Chiar găsesc între muzee și rai o mare asemănare. În rai, ajunge să întinzi mâna și Marele Grădinar Cosmic îți oferă de îndată tot ce-ți poftește inima; în muzee situația e aproape identică. Să mă explic:

Filă de jurnal

Relația artă-viață

Arta nu este „amprentă” unei realități, ci chintesența ei. Un peisaj al Parisului, expus, de exemplu, pe simezele Luvrului, oricând mi se pare mai ușor de „descifrat” decât panorama orașului, pe care, eventual, o zăresc prin ferestrele respectivei încăperi. În primul caz (al „frumosului artistic”), un ochi expert și o trăire de artist au trudit pentru mine, au pus, după reguli bine stabilite, de generații, ordine, armonie și suflet în toate: compoziție, perspectivă, proporții, ritmul liniilor, acordul culorilor... Dorindu-se un dialog între autor și privitor, orice operă de artă ne propune, plină de bunăvoință, o grilă de „lectură”, ajutându-ne să-i „citim” împreună frumusețea, realitatea și dinamica vieții. În al doilea caz (al „frumosului natural”), sarcina de a mă descurca prin hățișul lumii ce mă înconjoară îmi revine în exclusivitate. Generoasă și seducătoare, ca o elevată și subtilă curtezană, arta ni se oferă; realitatea, prin permanentele ei contradicții, imprevizibilitate și echivoc, trebuie cucerită, îmblânzită, stăpânită. Realitatea ne dispersează, arta ne adună...

Cum mă apropiu de Tour Eiffel, tot mai mulți vânzători de suveniruri îmi ies în cale, asaltându-mă cu miniaturile lor din plastic. Grupurile de turiști se înghesuie să-l fotografieze și filmeze, un carusel își învârtă-n gol călușeii, în vreme ce autobuzele-platformă își așteaptă clienții, dar eu, strecurându-mă abil prin mulțime, abia îi azvârl o privire fugară simbolului orașului. Însă plină de subînțelesuri. Ca între doi vechi îndrăgostiți. Nu cu mult timp în urmă, eu i-am jurat că o să mă întorc; iar el, că o să mă aștepte.

File de jurnal

„À pied” pe Tour Eiffel

Scormonind prin filmoteca memoriei, dau peste o peliculă în care mă (re)văd urcând cu un rucsac în spate treptele Turnului Eiffel. Încețoșată de timp, ea datează din 1969. Atunci aveam 33 de ani și eram în ziua întâi a primei mele descinderi la Paris. Înainte de a găsi un adăpost pentru noaptea care se apropia amenințătoare, ca o pasăre neagră, necunoscută, am ținut să-i admir frumusețea (și) de la înășimea primului etaj al reperului-simbol. Pe atunci, urcatul „à pied” al celor 671 de trepte era gratuit. Azi (decembrie 2009), am 73 de ani, el costă 4,5 euro și trebuie să aștept zeci de minute la o coadă de vreo 200 de metri și să trec prin două „filtre”, înainte să-i pot începe urcușul pe scările tăiate ca un tunel în jungla metalică de traverse și cabluri. Atunci, era o după-amiază târzie și blândă de vară, azi e în jurul orei prânzului, dar vântul aspru al iernii îmi șficuie obrazii și îngheață buricele degetelor ascunse-n buzunare. Dau peste aceeași platformă metalică, pe atunci o întindere cu desăvârșire pustie (nu pun la socoteală o pereche de îndrăgostiți într-un colț al ei: cei ce se iubesc nu aparțin niciodată acestei lumi și timpului real, le au pe ale lor!), acum e înșesată de buticuri, un restaurant, o sală de cinematograful, un muzeu... Într-o continuă migrare, aidoma turmelor de antilope Gnu prin savană în căutarea hranei, turiștii le cutreieră, vizând noi plăceri gastronomice și achiziționarea de noi suveniruri din plastic, sau, masați unu-n altul, așteaptă ascensoarele, ca ele să-i înghită și apoi să-i deverseze la nivelul superior. Densitatea trupurilor și faptul că turnul acum e înconjurat cu plase metalice, să descurajeze tentativele de suicid, mă duc imediat cu gândul la un imens țarc înșesat cu animale urmând să fie sacrificate.

Îmi propun să-mi depășesc performanța stabilită în urmă cu 40 de ani și o fac tot cu credincioasele mele mijloace de locomoție.

La etajul doi, senzația de spațiu suprapopulat e și mai acută. Alte magazine, alt restaurant, aceiași ori alți turiști la aceleași cozi interminabile așteptând ascensoarele. Acum, să-i coboare.

Se spune că, de la o anumită vârstă, noul începe să ne sperie și că suntem tentați să ne petrecem restul vieții repetând, din ce în ce mai anost, mai lălâu, gesturi, vorbe și experiențe de-acum trăite. Eu mă dezic categoric de infama acuzație. Dimpotrivă. Supunându-mă ritmului autoimpus de vizitare a Turnului Eiffel, din 40 în 40 de ani, sunt hotărât să-l urc, până la ultimul etaj, în 2049. Voi avea 113 ani și sunt convins că voi obține, pentru tenacitatea și fidelitatea de care dau dovadă, o derogare specială s-o pot face tot „à pied”.

Am citit, în „Viața și opera lui Goya” de Eugenio d’Ors, că acesta s-ar fi cățărât pe turnulețul cupolei Sfântul Petru, ca să-și scrijeleze acolo numele. Eu de ce n-aș face-o pe antena Turnului Eiffel peste încă alți 40 de ani? O să fiu, în mod sigur, încă viori și sprinten. Fiindcă n-o să am decât... 153 de ani.

Palais de Luxembourg

Aflat într-o permanentă competiție cu mine însumi, continui să-mi învârt cu repeziciune picioarele mele scurte și robuste, precum cicliștii pedalele bicicletelor, convins fiind că îmi stă în putere să străbat Parisul – din cartierul Passy până la Sala de expoziții a Senatului – mai repede și mai eficient pe jos decât cu orice mijloc de transport în comun. Și o fac cu un zor sporit, în programul zilei figurând și expoziția „Portretele” lui Tizian de la Palais de Luxembourg. O expoziție socotită un eveniment artistic cu totul aparte. Mi-o dovedește că-i așa șirul lung, lung al celor care își așteaptă rândul să intre, unul mai încolăcit ca oricând. Salvarea mea e în legitimație, care mă scutește de o imensă irosire de timp.

Mereu am asemuit Musée du Louvre cu „o uriașă ospătărie populară” ce oferă turistului sosit de peste mări și țări posibilitatea de-a îngurgita rapid, până la o sațietate extremă, un „ghiveci artistic halucinant”, format din operele mai multor secole; pe când Grand Palais și Palais du Luxembourg, cu niște sofisticate și rafinate „restaurante”, concepute să satisfacă prioritar gustul unei elite educate, super-rafinate. Rezervate expozițiilor temporare, sălile lor sunt adaptate la conceptul expozițional. Direcționarea fluxului uman prin niște cordoane care să-i călăuzească pașii, concizia și exactitatea textelor lămuritoare, savantele panotări, spoturile luminoase, culorile fundalurilor și calitatea plușurilor de sub tălpi conferă spațiului expozițional un fel de sacralitate, în care iubitorul de artă poate întâlni, uneori după ani lungi de așteptare, un anume artist și operele sale reprezentative. La fel, acum. Depășiți de aflusul vizitatorilor, organizatorii n-au putut restrânge intrarea la un număr fix de persoane, iar spațiul fiind limitat, vreau-nu vreau, mă văd nevoit să-mi acord pasul cu cel al convoiului, ce înaintează anevoie. După ce facem un pas-doi, ceva, acolo, șirul se oprește zeci de secunde, câteodată chiar minute bune, ca fiecare segment al său să poată contempla o nouă lucrare a „celui mai mare pictor venețian al tuturor timpurilor”. În afara mea, nimeni nu pare grăbit. Barba în neorânduială și eternul meu pulover de culoarea untului rânced, un veșmânt fără o identitate și o personalitate anume, printre atâtea costume Giorgio Armani și Hugo Boss, mă fac să par un „*sauvage*”, care, după ce, mai deunăzi, a pictat Altamira, a ieșit din peșteră și, ca să-și mai dezmoștească oasele, acum încearcă să împingă discret, din spate, aceste superbe garderobe. Dar zecile de perechi de pantofi Louis Vuitton, Venturi, Ugg și Christian Louboutin, scoase, pentru acest eveniment, din ambalajele lor

satinate, nu par dispuse să facă un pas înainte, așa cum doresc eu să le impun. Cravatele YSL rămân și ele tot bine înfipite în severul triunghi dintre revere, gențile Gucci, brățările Tiffany și broșele Chamet, cu lucirile lor criptice, la fel de nemișcate pe rochiile și sarafanele Chanel. Cu mâhnire, îmi dau repede seama că n-am nicio șansă să zoresc în vreun fel scurgerea atâtor și atâtor elegante și rafinate comode, rafturi și vitrine ale acestor umblătoare mini-magazine de lux. După ce îmi notez rapid ce cred de cuviință, ca să nu zăbovesc chiar de pomană în nedorita lor strânsoare, mi-aș omorî și eu timpul într-un fel. Dar cum anume? În dictafon nu pot vorbi, iar aparatul de fotografiat îmi atârnă zadarnic de gât. (N-o să pot înțelege vreodată de ce în muzeele de origine poți poza în neștire orice lucrare, dar, ajunsă într-o expoziției temporară, ți se interzice cu desăvârșire s-o faci?!). În rest, în afara exasperantei lentori a înaintării și excesivelor amestecuri de mirosuri de parfumuri Dior, Givenchy, Gucci, Kenzo, Paco și multe altele, recunosc, oricât de cârcotaș mă străduiesc să fiu, n-am nimănui ce-i reproșa.

Filă de jurnal

Despre parfumuri, vestimentație și artiști plastici

Aici, la Paris, unde se află toți marii și importanții producători și importatori de parfumuri ai lumii, aici unde se realizează 80% din producția lor mondială, unde se creează, recreează și reconstituie mirosuri, aici unde suntem seduși de parfumurile impuse de Giorgio Armani, de Dior, Chanel ori de cele personalizate, toate cu codurile lor criptice, enigmatice și rafinate, tulburătoare și prețioase, pentru cel al trudei zilnice, al transpirației, e o toleranță zero. În viața de zi cu zi, la Paris, înainte de a fi util, de a fi acceptat, trebuie să-ți respecti vestimentar statutul

social, să fii șic, în pas cu moda, adică, să ai (non)personalitate, iar în plastică, vremea „lăbarului” (artist cu reale abilități meșteșugărești, dar rudimentar ca viziune) și a boemei pletoase și slinoase, zăcând la nesfârșit prin bistrouri, au apus. Bănuiesc că un nou Van Gogh ori un solitar Cézanne în zilele noastre ar fi alungați cu pietre din cetate. Într-o lume obsedată de consumul imediat, de nonconvențional, șocant, supradimensionat, colorat și strălucitor, fără aripa protector-interesată a unui Mecena, a unui susținut bombardament mediatic favorabil și a unui marketing profesionist, artistul contemporan e pierdut. La fel ca artiștii Renașterii, cei de azi practică, în același timp, mai multe limbaje și tehnici: pictură, sculptură, instalații, scriu poezii... Inteligenți, interactivi, excelenți oratori, făcând pe filozofii și savanții, vorbesc mult și produc puțin. Da, sunt mai tot timpul actanți și oameni de afaceri ai propriilor creații și, doar arar, spectatori la eforturile și, uneori, bucuriile confrăților...

Și, să-și facă loc să înainteze, nimeni nu-și folosește coatele ascuțite, nimeni nu se scotocește prin buzunare, nu mestecă bomboane, nu se scobește cu râvnă în nas ori în urechi, nu-și scarpină subsuorile și părțile intime, niciun bărbat ajuns în preajma unor nuduri nu mângâie discret și tandru fesele femeii ce-l însoțește, așa cum mai poți vedea, din când în când, prin alte părți, nimeni nu-și suflă, cu zgomot, mucii. Doar, uneori, se mai înfiripă stinse șoapte de admirație. Alteori, și vagi suspine. În rest, peste tot, nu zăresc decât aceleași și iar aceleași fețe, ca împietrite, cu ochii larg deschiși. Iar în lucirea sticloasă a pupilelor dilatate peste măsură se reflectă, rotunjite și bombate – ca-n oglinjoara din pictura „Cămătarul și soția sa” de Quentin Metsys de la Louvre – tablourile de pe simeze în ramele lor somptuos aurite.

Să-mi umplu timpul cu ceva, n-am încotro, încep și eu, ca toți ceilalți vizitatori, să scrutez picturile cu mai multă luare-aminte.

Și, tot privindu-le, ele prind să se anime; iar strălucitoarea lor frumusețe picturală începe să mă încânte. Fluidizați, pigmenții grelelor veșminte dintre rame îmi pătrund în sânge și pornesc să-mi circule prin vene, insufându-mi o nebănută energie. De parcă aș fi un sportiv, care ia substanțe interzise: amfetamine, anabolizante, efedrine... Pictura geniului italian naște treptat în mine forța și siguranța învingătorului. Senti-mentul invincibilității. Îmi dă siguranța că, de acum încolo, nimeni și nimic nu mai poate să-mi stea în cale. Fascinat, îi împrumut pictorului măreția trupului și demnitatea înfățișării, identificându-mă cu serenisimul bătrân din autoportretul său de la Prado. Apoi, pe rând, mă strecor abil în armurile lui Carol Quintul și Alonso de Alvos, îmi așez pe umeri, cu un gest solemn, capa Papei Paul al III-lea, îmi îmbrac largile și somptuoasele veșminte ale lui Pietro Aretino și Giacomo Dolfin și toate îmi par că au fost croite anume pentru mine și nevoite de un destin potrivit să aștepte cinci veacuri întâlnirea cu adevăratul lor stăpân. Victimă a atâtor dorințe neîmplinite, prin mijlocirea artei omul se imaginează ceea ce nu este. Așa sfârșesc și eu, care toată viața am visat să ajung, dar niciodată n-am apucat să fiu: înalt, frumos, falnic, puternic, venerat, bogat, iar ținuta și gesturile să-mi degaje acea superioară și aristocratică demnitate, siguranță și stăpânire de sine, pe care doar marile spirite le au. Folosindu-mă drept cobai în experimentele sale psihoplastice, Tizian face ca pe fața mea să se poată citi (dacă ar fi cineva interesat) uimire, derută, șoc, entuziasm, pierdere de sine... Un detaliu oarecare, aparent fără însemnătate, al „Omului cu mânușa”: arătătorul

gol, ușor aplecat în jos, al mâinii drepte a tânărului bărbat, pe care poartă un inel (degetul descrie, în raport cu mâna stângă, înmănușată, în care ține mănușa dreptei, un discret unghi de 45°), mie îmi potențează întreaga suprafață pictată, dându-i o tulburătoare dinamică. Fondul întunecat al hainei și al tabloului, contrastând cu albul imaculat al cămășii, al horbotelor de la mânecile și gâtul personajului, austeritatea întregului, a generalului, sunt contrapunctate, prin intimitatea detaliului, de delicatul medalion cu safire și perle ce-i atarnă pe piept. Concretețea materială a lucrării, căreia i se opune subtilul ei rafinament plastic, îi dă „Omului cu mănușa” un poetic mister, iar mie îmi electrocutează întreaga făptură.

Aș dori să mai zăbovesc încă mult timp în fața tabloului (dacă mi s-ar permite, mi-aș instala aici masa de scris și mi-aș întinde peste noapte pe jos culcușul!), dar gloata ce mă însoțește intră din nou în acțiune și, ca o turmă de dinozauri, pornită din Mezozoic și Cretacic, ajunsă, nu se știe prin ce miracol, acum, în Musée du Luxembourg, sub înfățișarea acestor simandicoși domni și distinse doamne, începe să mă împingă din spate. Parcă faliile întregii planete s-au pus în mișcare. Și, într-o deplină consonanță cu ele, istoria omenirii. „Panta rhei!” După scurtul preaplin al vieții, fința noastră și tot ce ne înconjoară cad pradă desuetudinii. „Panta rhei!” Apoi, suntem dați uitării. Uimitor de repede. Din ce în ce mai repede. „Panta rhei!” (Mai nou, în magazine, produsele își pierd termenul de garanție de îndată ce le-ai achitat contravaloarea la casă, iar valabilitatea promisiunilor omului politic de azi și se livrează gata depreciată din chiar clipa în care ele au fost emise!). Doar eu și încă puțini asemeni mie ne imaginăm că ne stă în puteri să sfidăm curgerea firească a vremii, impunându-i timpului universal propriul nostru ritm: când o

precipitată mișcare, când o înghețare a tuturor legilor cosmice. Împingându-mă discret, încerc și acum să-i opresc scurgerea, dar, din păcate, fără nicio șansă. Așa că, vreau-nu vreau, mă văd nevoit să apelez la un șiretlic ieftin, dar eficace: mă smulg din rând, fac doi pași în spate, ca, apoi, să mă alătur iar convoiului, aducând atât de mult cu unul mortuar. Iar oprirea sale asemuindu-se cu niște „vămi ale văzduhului”. Sunt sigur că mulți dintre cei cu care am pornit împreună cu ore-n urmă să vizităm expoziția acum sunt ajunși departe. Foarte departe. Așezați la birourile lor, au și apucat să-și scrie cărțile despre „Omul cu mânușa”. Volume care, între timp, poate, au și fost tipărite și au devenit best-selleruri, umplându-le autorilor conturile, în vreme ce eu mă încapățânez să rămân în fața aceleiași lucrări. Ca-n viață: mereu mă leg, ca prostu', fără ca apoi să mă pot desprinde, de un anumit loc, de anumite idei, de o anumită persoană... Tizian însă, drept recompensă, îmi oferă o șansă incredibilă: una superioară oricăror afaceri comerciale: mă încurajează, în încercarea mea dureroasă, mereu lipsită de izbândă!, de a mă investiga și cunoaște pe mine însumi. (De parcă înaintea ochilor aș avea o altă lucrare celebră; cea a lui Gauguin: „De unde venim, cine suntem, încotro mergem”?)

Și după ce mai repet de câteva ori „găselnița” cu ieșitul și reîntoarcerea în rând, țâșnesc din sălile de expoziție, ca în transă. Din două sărituri am și coborât cele șase-șapte trepte de la Palais du Luxembourg și, parcă plutind, o apuc grăbit, pe Rue de Vaugirad spre Panthéon. „Așa te vreau! Așa te vreau!” îmi țipă isterice în urechi toate vocile mele refulate, adunate într-un unic cor psihanalitic. Hotărât lucru: precum magii care au purces spre Ierusalim în urma călăuzitoareii Stele, eu am pornit-o, încă în anii copilăriei, spre Paris, în urma Soarelui. Și, asemeni tuturor pelerinilor artei, având mereu în gând să

mă închin ei. Să mi-o apropiez prin smerenie: cu ochiul, cu piciorul, cu inima.

Acum, însă, razele fierbinți ale soarelui îmi curg pe mâini, pe piept, mă orbesc. Și descopăr că întregul trup îmi degajă o asemenea revărsare de vitalitate pură și entuziastă convingere de reușită, încât veșmântul supușeniei și al umilinței, ce-l port de-o viață în fața marilor artiști, simt că nu-i de unul ca mine. Iar puloverul anodin, rărit de vreme și decolorat de spălături, mi-a devenit supărător de mic și străin. După ce îi suflec mânecile deșirate pe brațele încordate, ca să mă pot elibera de sufocanta lui strânsoare, îl trag de veul gulerului, prin care mi se ițește, pe un gât „à la Giacometti”, capul cu părul vâlvoi și barba hirsută, bătute de vânt, ca ale unui faun pregătit să intre în deliranta serbare a „Lupercaliilor”. „Poți orice, doar să vrei!” am citit undeva. Da! Lumea este a celor puternici, îmi spun, uimit și eu de colosala energie pe care o degaj. Și cine, plin de sine cum sunt eu acum, nu s-ar socoti un super-erou, știind că trupul său se proiectează pe marea fațadă neoclasică a Panthéon-ului? Și având, asemeni mie, o imaginație dând mereu în clocot, ar putea vedea cum, ridicându-se din coșciugele lor de bronz și din sarcofagele de piatră, îndeaproape îl urmează, credincioase gărzi de corp, spiritul lui Voltaire, al lui Diderot, Rousseau, Victor Hugo, Malreaux... Iar în față, peste acoperișurile orașului, i se profilează silueta Turnului Eiffel. Și știind că, în apropiere, dincolo de Pont d'Iéna, în fostul Musée de l'Homme din Palais de Chaillot, până nu demult ar fi putut mângâia (desigur, când supraveghetorii sălilor nu ar fi fost cu ochii pe el!) uriașa cutie craniană – precum o navă transatlantică – a lui René Descartes, oricine ar gândi și acționa asemeni mie!

Viața e o continuă competiție și, înainte de toate, ea vizează performanța. „Străduiește-te să fii tu mereu cel mai bun, cel

mai puternic”, așa scrie pretutindeni. „Preferă să fii temut, nu iubit”! (Machiavelli). Și: „Pe primul plan așază-ți interesele, nu afectele!” (Ludovic al XIV-lea). „Lovește oriunde! La moacă, sub centură, la gioale, n-are importanță. Dar fă-o, neapărat, tu întâi...” (Ciomăgarii coloniei în care m-am născut). În copilărie, tata mă îndemna întruna la respectul semenilor, la cumpătare și multă, multă muncă, ca, doar peste câțiva ani, un coleg, mult mai vârstnic din instituția de cultură unde m-am angajat, la o continuă prefăcătorie și mult tupeu. „Ascunde-ți abil intențiile sub masca bunăvoinței, a generozității, a altruismului ș.a.m.d...” mă iniția el în asprele legi ale supraviețuirii, cu profunda amicitie ce-i leagă pe neîmpliniții sorții, în vreme ce noul nostru „șef”, un fochist, ce-l înlocuise de curând pe precedentul director, un cunoscut dirijor, ne privea cu dispreț. „Doar succesul final contează!” m-a asigurat, chiar mai zilele trecute, cu un malițios surâs pe buze, cineva, și el „împlinit” peste noapte. *À bon entendeur, salut!* Îmi pare rău, vă asigur, e *à contre coeur*, dar n-am încotro, așa-i viața, îmi zic în gând, în vreme ce șuier peste umăr: *Excusez-moi!, Excusez-moi!* spre cei năpăstuiți și profund lezați de uraganul trecerii mele.

Iar dezlănțuita mea vigoare îmi relevă, încă o dată, că, dacă insistă, oricine și oricând poate deveni un lider, un simbol, un mit, un idol al celor obsedați de aventură și frământați de mărire, de ambiții și glorie eternă... Al omenirii întregi! Iar mie, o expoziție, văzută recent la Louvre, cu figurarea eroului și cu obiecte din epoca sa, îmi face gândul să zboare la Alexandru cel Mare. Ori, de ce nu, apucând-o pe urmele lui Julien Sorel, aș putea să-mi doresc și eu să devin peste noapte un nou Napoleon, al cărui mormânt l-am vizitat relativ recent la Hôtel des Invalides...

Filă de jurnal (25.10.2001)

Mormântul lui Napoleon

Napoleon și-a depășit cu mult condiția dintâi, cea concretă; de om, de împărat, de geniu militar. Iubit și adulat de unii, hulit și urât de alții, atât în viață, cât și după moarte, asemeni mai tuturor personalităților de excepție, el a devenit în timp o entitate abstractă, un simbol. Simbol reprezentat grafic prin litera N, înconjurată de o cunună de lauri. Având o semantică extrem de bogată, fiecare folosim simbolul cât ne duce capul și unde ne poartă interesul ori inima. Pentru mine, de exemplu, el coagulează întreaga istorie și glorie a Franței imperiale. Că nu sunt prea departe de adevăr, mi-o dovedește și noua vizită la Hôtel des Invalides, un reper imposibil de ocolit pentru oricine își propune să parcurgă un minimal traseu istoric și cultural al orașului. De cum mă apropiez de cunoscutul edificiu (și altele asemeni lui: Versailles, Pantheonul...), simt că nu-mi mai aparțin. Maiestuozitatea și excesul lui de rigoare, noblețea impenetrabilă, eleganța sobră și desăvârșita lui simetrie mă inhibă. Mă copleșesc, mă anihilează, mă... umilesc. Și nimic nu-mi dă un sentiment mai acut că mă aflu pe un pământ străin și că sunt o ființă de prisos pe aceste meleaguri decât această frumusețe rece, în care nimic nu-i lăsat la voia întâmplării, unde totul e subordonat severului raport dintre cifre. Desăvârșirea neoclasicismului este una a riglei și a compasului, una care iese de sub incidența oricăror îndoieli. Precum unele mirese după noaptea nunții, rămase fără voal: tot de-o fascinantă frumusețe, dar lipsite de mister. Eu, risipitorul, exaltatul, încrâncenatul, mental și afectiv, nu-l accept și, totuși, mă trezesc atras irezistibil spre el. Așa, chinuit de stări sufletești contradictorii, ajung să gravitez, asemeni unei neînsemnate planete, în jurul mormântului lui Napoleon, amplasat cu vreo doi

metri sub cota zero a capelei-necropolă care-i poartă numele. Și aș putea să mă învârt la nesfârșit în jurul sarcofagului, ținându-mă de balustradă, ori, rezemat de ea, să tot privesc în jos, la încremenita în eternitate „navă imperială” din porfir roșu, care îi adăpostește, în șase sicrie suprapuse (ca, odinioară, pe cele ale faraonilor), rămășițele pământești, dar niciodată nu le voi putea atinge. Un protector spațiu gol mă desparte iremediabil, pe mine, cel repede trecător, de el, Nemuritorul. În jur, doisprezece îngeri îi veghează sarcofagul, care înscrie, asemeni unui astru de piatră, niște raze dințate pe pardoseala circulară. Da. Nimic nu-i întâmplător aici. Evident, în afara prezenței mele accidentale. Dar, în compensație, prin voia sorții, devin martorul unor clipe rarissime, miraculoase. Clipe „regizate” de întâmplare ori de autorul edificiului, arhitectul Visconti, clipe în care, printr-o fereastră tăiată în înaltul zidului sudic, razele soarelui pătrund în necropolă și acoperă sarcofagul, ca într-un gest de solemn și suprem omagiu, cu o scânteietoare broboadă de lumină. Uluit, iau parte la o întâlnire de gradul 0 dintre Dumnezeu, Soare și Împărat. Sunt clipe în care ei „își vorbesc”. Un conclav la care noi, muritorii, inși oarecare, aflați în afara unui sistem de valori și de relații invizibile, mult superioare și necunoscute nouă, nu vom avea acces niciodată. Rostul meu (deocamdată) e să mă minunez și să receptez totul ca pe un miracol. Îmi privesc ceasul (e chiar miezul zilei!) și, cu dezlânatu-mi scris, consemnez, în caietul ce-l port mereu cu mine, evenimentul la care – aidoma unui privilegiat al sorții – mi s-a acordat onoarea să iau parte.

Pe cerul ca de smaltț albastru al Capelei Sixtine, Dumnezeu își îndreaptă brațul cu un deget întins precum vârful unei săgeți spre cel al lui Adam. Arătătoarele le par doi electrozi încărcăți

de uriașe energii și tensiuni cosmice, gata să se atingă și să se descarce. Amintirea magnificei scene mă îndreptățește să afirm că, în viață, totul stă în puterile noastre... Să izbutim, ajunge doar s-o dorim. Să stăruim în credință.

Dacă mă gândesc bine, și eu aș cuteza, de ce nu, să mă iau la trântă cu mesagerul lui Dumnezeu. (Oricine ar fi acesta!). Chiar aici, în apropiere, într-o navă laterală a bazilicii Saint-Sulpice, e expusă uriașa pânză a lui Delacroix „Lupta lui Iacov cu Îngerul”. De câte ori mi-a fost dat s-o văd, ea m-a impresionat profund!

Filă de jurnal

Bazilica Saint-Sulpice.

Lupta lui Iacov cu Îngerul

Frapează modul cum Delacroix interpretează, ideatic și plastic, într-o pictură în ulei de mari dimensiuni, cunoscutul episod biblic al confruntării lui Iacov cu trimisul lui Dumnezeu, încleștare din care Omul, chiar rănit la încheietura coapsei, iese învingător. În opoziție cu Îngerul, întruchiparea eternității, care își menține și în timpul aprigei dispute fizice un aer superior, aproape static în serenitatea sa, efortul lui Iacov, de fință trecătoare, răspunde nevoilor imediate: e îndârjit, dezordonat, nespus de pământean. Fișa lucrării mă atenționează că D. a dorit să illustreze prin această pictură lupta contrariilor care ne macină zi de zi, clipă de clipă. O luptă între libertatea și absolutul la care aspirăm și chinga lumii, ce ni se opune cu legile ei imuabile. Iar pe plan pictural, sunt îndemnat să urmăresc admirabila disjunctie între frenezia de moment a peisajului, în care are loc confruntarea, și „pasivitatea” umbrei și a naturii statice din prim-planul tabloului.

Adam Michnik: „Eroismul nu-l poți cere decât ție însuși.”

Da. La Paris, granița dintre realul material și cel imaginar a fost și o să rămână mereu una foarte mobilă. Stimulați de entuziasm, mai tot timpul suntem tentați să înlocuim concretul, palpabilul, cu propriile noastre ficțiuni. E o cecitate pe care ne-o autoprovoacă, ca apoi să ne-o asumăm, ca pe o nouă realitate.

Dar nu e și cazul celui ajuns în locul în care mă aflu eu acum: pe Avenue W. Churchill, între Grand Palais și Petit Palais (opere emblematice pentru Parisul anului 1900). Aici „realitatea bate imaginația!”

Filă de jurnal

Paris, cartolină ideală

E seară. Dar cerul continuă să aibă o strălucire de smalt albastru, unul cum nu se poate mai nimerit, un ceruleum luminos. Foarte luminos. Pe el se proiectează, dincolo de statuile aurite, care încoronează picioarele Podului Alexandru al III-lea, cupola Domului Invalizilor, aurită și ea. Pe cale să apună, soarele – părând a fi un angajat pe statele de plată ale Serviciului de Mediu ori Urbanism al Primăriei orașului – le mai poleiește încă o dată generos cu razele sale. Iar felinarele de pe marginea arterelor de circulație, scânteind diamantin, par aprinse. În ansamblul său, peisajul e o ideală carte poștală ilustrată. Domul Invalizilor îi conferă echilibru, grandoare, somptuozitate, decorul eclectic al palatelor și al podului ilustrează bogăție rafinată și nostalgie aristocratică, specifice pentru gustul sfârșitului celui de al III-lea Imperiu, iar mobilierul stradal, în stil Art-Nouveau, îi adaugă picătura de melancolie, parfumul și frivolitatea caracteristică epocilor următoare. În ansamblul său, orașul pare că nu are substanță, materialitate, pare să fie o imagine pură, dar,

În același timp, perpetua agitație a bulevardelor îi dă o frapantă și seducătoare concretețe. Exact de ce are nevoie și caută turistul. În elanul său consumerist, gastronomic și erotic, să se bucure de toate fără limite. Să nu mai știe cu certitudine pe ce țărâm se află.

Făcându-mă să cunosc iubirea, întrebarea, îndoiala, extazul și nefericirea, Parisul mi-a dăruit certitudinea că exist. Au trecut însă vremurile acelea când mă mulțumeam cu puțin. Acum îmi cunosc exact dorințele. Nu mai sunt temătorul Raphael din „La peau de chagrin”, ci un Eugène Rastignac, stăpân deplin pe trăirile și sentimentele sale, pregătit să cucerească Parisul. Și mă trezesc murmurând sfidător: „Acum, între noi doi!”

Și chiar de mâine o să-mi pornesc „atacul” asupra Orașului-lumină. Unul frontal. Voi începe cu Musée du Louvre, Templul artei. I-am mai străbătut de nenumărate ori sălile, dar, pentru prima dată, n-o să mă las în seama hazardului, a impresiei de moment. O s-o fac metodic, organizat...

Aut Caesar, aut nihil!

Ziua întâi. Musée du Louvre

Renumele muzeului, numărul mare al galeriilor, lungimea și diversitatea lor, cât și sufocanta „înghesuială” a capodopereilor mi-au dat mereu frisoane. Parcă m-aș fi afundat într-un ocean și aș fi tot înotat, înotat, înotat, fără să văd malul spre care o făceam. Și, în scurt timp, nici pe cel de pe care pornisem. Cel care ține la inima sa trebuie să aibă curaj să se implice într-o asemenea „aventură”. Și nebun, s-o continue până la capăt. Dar eu, pe baza unui „program” coerent alcătuit, legând cap la cap zilele necesare (șapte, am socotit eu), o să „bifez” *Totul*. Absolut totul. Nimic n-o să-mi scape. Trecând fiecare lucrare de pe simeze prin focul privirii mele, ca prin lama unei spade, o să devin „stăpânul” întregului muzeu! De unde această foame informațională recuperatorie, împinsă subit până înspre obscurele zone ale iraționalului, după ce, tot eu, în țară, îmi risipesc restul anului ascultând bancuri tâmpite și îmi pierd zilnic, ore-n șir, în fața televizorului? O fi doar nevoia bovarică de a trăi într-o lume a imaginarului? Ar mai putea fi și impulsul meu, e drept arar, de a-mi depăși propriile limite? Ori un răspuns întârziat (și inutil) la unele frustrări din anii copilăriei, de care îmi amintesc ca prin ceață? Ori, poate, prin mine „vorbesc” visele neîmplinite ale celor din neamul meu, ale tuturor acelora care ar fi dorit și ei să străbată un Paradis terestru înainte să urce la cel celest? Oricum, gestionându-mi rațional energia, sunt hotărât să nu mă las învins. Să-mi duc la bun sfârșit hotărârea luată!

La Louvre e și o retrospectivă Hogarth...

Filă de jurnal

Williams Hogarth, desenator și gravor

Ceea ce la început pare viu, plin de vervă și de umor, chiar dacă e făcut cu pricepere și râvnă, din pricina excesului de corectitudine etică, de neînduplecare justițiară și supărătoare egalitate tehnică și artistică, sfârșește, inevitabil, prin a deveni fad, monocord, plicticos, neinteresant. Nu poți să trăiești mereu în sufocanta preajmă a modelelor și nici să ațipești într-un neîncetat vacarm și cu lampa aprinsă-n ochi, obligat fiind să ascuți la nesfârșit „predica” celor care nu mai știu/pot coborî din/de la amvon/tribună. H. se agită cu „program”. În numele moralei Iluminismului, pe care-l reprezintă, procedează precum mulți dintre publiciștii zilelor noastre: deformează, caricaturizează, satirizează, critică, se uită, fără scrupule, întruna, pe gaura cheii, în viața și la păcatele altora, ca să-și poată asigura sieși un nume, o viață tihnită și o situație materială de invidiat. Pe termen scurt și mediu, antrepriza i-a reușit. Datorită înzestrărilor sale plastice cu totul excepționale. Pe termen lung, însă?...

Poate îndoiala mea n-are temeii. Dar, din născare, detest cinicii, prefăcuții, pe cei care folosesc orice mijloace de a-și compromite semenii, doar ca să-și poată înălța vremelnice propriul soclu...

... iar în holul „piramidei” și la intrarea spre Galeria Sully e o imensă coadă în neorânduială, fapt mai rar întâlnit. Ceva nu e în regulă, îmi zic. Dar, indiferent ce-o fi, sunt hotărât să mă descurc, timpul, mai mult decât oricând, mi-e drămuț. Iar din viața de zi cu zi (lecturile mele și sfaturile altora) știu că strategiile și tacticile celui care își propune cu orice preț să răzbească în viață n-au nimic de-a face cu onestitatea, cu bunul-simț... Adevărul, morala, buna-cuviință și respectul pentru semenul tău au fost, poate, apanajul altor epoci.

Oricum, în mod sigur, nu al celei prezente. Cea comunistă, în care m-am format, mi-a fost o excelentă școală. Vrei-nu vrei, m-a învățat ea, n-ai nicio șansă să răzbești dacă nu ești o ființă cu două fețe. Așa că, robotizat în duplicitate, sub masca gravității și onorabilității, descurcărețul care am ajuns încercă să se strecoare în față. Obrăznicia mea stârnește, ceea ce nu mă așteptam, o furtună de proteste. Deduc imediat că cei indignați de tupeul meu vin și ei tot din răsăritul Europei. Unii s-ar putea să-mi fie chiar compatrioți. Occidentalul, de felul său, e mai pragmatic, direct, fără ocolișuri și are în sine atâta demnitate să nu-și răcească gura cu un nesimțit ca mine.

„Omul întreg la minte nu se coboară să protesteze. Abia consimte să se indigneze. A lua în serios cele omenеști ține de un cusur ascuns”: Emil Cioran

S-ar mulțumi doar să mă disprețuiască și mai profund. Atât. Faptul în sine, recunosc, nici nu m-ar deranja prea mult. Chiar socot că ar fi îndreptățiți s-o facă. Iar pe acest împeștriat grup de iubitori ai artei, așa cum stau ei masați unul în altul, îmi vine să-i cuprind în brațe, să-i strâng la piept și să-i pup. Îi simt ca pe niște frați ai mei și mi-au devenit subit nespuse de dragi. Numai un estic, nevoit să-și clădească viața pe nesiguranța drumurilor ocolitoare, pe frustrări și eșecuri repetate, poate deține un atât de bogat și colorat repertoriu de amenințări, sudălmii și blesteme consolatoare. (Vorbesc doar din experiența țării mele!). Un repertoriu pe care ni l-am îmbogățit și șlefuit toți, până la desăvârșire, pe când ne așteptam rândul la cozile comuniste; numai lipsa repetată a pâinii, a cărnii, a ouălor ori a brânzei, înainte de Revoluție, apoi, „după”, a banilor, să le poți cumpăra, te poate face atât de intolerant. Insuflexia fricii, permanenta nesiguranță și constrângerile economice au

fost mereu, pentru mai-marii zilei, cele mai eficiente căi de a ne determina să ne acceptăm rolul de preș obedient; numai noi, a căror viață ni se derulează zilnic ore-n șir în fața televizorului – precum bobinele filmelor de odinioară – putem să devenim dintr-odată atât de neînduplecat-justițieri, când descoperim, din întâmplare, măruntele găinării ale semenului nostru. Și, tot în buna tradiție a Estului, acolo unde minciuna, prefăcătoria și duplicitatea sunt suverane, acolo unde, pentru gloată, Șeful nu e un ins oarecare, ci Stăpânul, care are în mâinile sale cuțitul și pâinea și, implicit, destinul tău, iar în buzunar, neapărat, o legitimație, care să-i legitimizeze actele de nesimțire, mi-o scot și eu – sincer, cu o imensă părere de rău, dar, chiar așa, vă rog, credeți-mă, n-am ce face, sunt grăbit, mereu grăbit – pe a mea. Una cu drepturi limitate. E hilar și în același timp dramatic să vezi că nimeni nu e curios s-o citească. Nici să mă privească mai cu luare-aminte și să observe că toți purtăm aceleași haine cumpărate din tonetele răvășite de la colț de stradă, că dantura mi-e la fel de neîngrijită ca a lor și, dacă ar face un minim efort, mi-ar putea descoperi cu ușurință închistarea și încrâncenarea răzbind de sub pojghița de falsă voie bună, surâsul mi-e doar o crispă, privirea speriată, respirația sacadată și mișcările nesigure, ca ale unui animal nimerit într-un habitat străin, dovadă certă că aparțin și eu unei țări din răsăritul Europei, uneia în care ipocrizia și disprețul mai marilor zilei pentru conaționalul lor au fost instituționalizate, devenind politică de stat, dar cei prezenți, umili, servili, cu o excesivă smerenie, care, la început, doar m-a întristat profund, ca, în cele din urmă, să mă scoată de-a binelea din sărite, cerându-mi respectuoase scuze, insistă să le-o iau înainte.

Astfel, îmi pot încep marșul chiar de la ora deschiderii muzeului.

Filă de jurnal

Scribul

Statuia provine din Dinastia a V-a î.H. Privire fixă, concentrată, pântec flasc, picioare încrucișate sub șezut (poziție similară cu postura lotus din yoga); în mâna stângă ține cotorul papirusurilor întinse pe fustanela devenită masă de scris, iar în cea dreaptă strânge, între police și arătător, o pană invizibilă. Spre ea se scurge întreaga energie a acestui „secretar al timpului său” – cum ar zice Cioran –, aflat în exercițiul funcțiunii. Fascinația lucrării, de un admirabil realism, constă tocmai în această discrepantă contradicție între încordarea feței, a brațelor și abandonul trupului determinatului personaj de a transmite posterității mesajele timpului său. E un „funcționar public” al Vechiului Egipt și e limpede că își cunoștea bine meseria și o făcea cu zel, talent și convingere. Iar statutul social îi era unul pe măsura erudiției și dăruirii sale. Se bucura de protecția stăpânului și de respectul contemporanilor.

Dar cum arată un scrib din zilele noastre, ajuns, ca pasărea cerului, să-și „cânte” liber partitura? L-am găsit figurat, mai zilele trecute, de un sculptor contemporan, al cărui nume mi-a rămas necunoscut. Dintr-un ghem de segmente umane, fără identitate și personalitate, un fel de fetus, avortat pe o lespede de piatră azvârlită în mijlocul unui râu, se desprinde și se tot întinde un braț lung, slăbănog, nefiresc de slăbănog și lung, care, strângând patetic, între degetele chircite, ceva ce aduce cu o unealtă de scris, încearcă, dramatic, să-și consemneze, pe mereu curgătoarele valuri, mărturia trecerii sale prin această lume. Sunt mesaje despre sine și vremurile în care îi este dat să trăiască: sunt SOS-uri, trimise cu ferovare unui mult așteptat domn Godot. Dar, mereu, în locul celui așteptat, se arată un alt domn, un oarecare domn Pozzo, învârtindu-și amenințător biciul. Deasupra unui servitor ori a unei întregi națiuni.

Cu toate acestea, Scribul contemporan continuă să scrijelească luciul apei și așa încrețit. Eforturile lui ar putea fi catalogate drept absurde, dacă nu am ști că tocmai epocile aparent lipsite de speranță generează, prin specificitatea lor, o nețărmarită încredere în speranță.

Eu ce fac?

Mă alătur celorlalți vizitatori, al căror număr sporește vizibil de la an la an și merg, merg, merg, inspir, expir, inspir, citesc grăbit etichete, fotografiez lucrări și îmi notez câte o impresie. Adun fișe. Bune, cine știe când, pentru viitoarea mea carte. Deocamdată, doar le arhivez. Ca un contabil. Ori un perceptor de odinioară al fiscului, în exercițiul funcțiunii. Căci toți, în goana noastră nebună prin viață, ne-am deprins doar să adunăm, să adunăm, să adunăm... Să urmărim cantitatea. N-avem timp de răsfățuri calitative. Iar în muzee, să intrăm într-un „dialog vizual” – ca să mă folosesc de titlul unei scrieri a lui Nathan Knobler – cu operele expuse, nici atât. Știu doar că mie mersul continuu îmi învinge oboseala, repausul mi-ar accentua-o și mi se pare condamabil, precum atâtor altora, să-mi pierd timpul întârziind în fața unei lucrări anume. Satisfacția estetică, meditația, iubirea și nostalgia sunt bolile unor vremuri apuse. Mă străduiesc – așa cum mă sfătuiesc toate mijloacele de informare, iar viața mă obligă – să mă încadrez în parametrii existențiali ai omului contemporan, pentru care timpul măsurabil e mai prețios decât bucuria pe care i-ar putea-o oferi zăbava, cugetarea, degustatul pe îndelete al frumuseții și al melancoliei trecerii noastre prin această lume. La parter, muzeografi mi l-au așezat în cale pe Michelangelo, cu ai săi „Sclav răsculat” și „Sclav murind”. Aș! Nu sunt eu omul care să se sperie din atât. Îmi ajung câțiva abili pași laterali și

ocolul e și făcut. Iar urcatul scărilor printre valurile turiștilor, cu mișcările lor mereu indecise și imprevizibile înspre recent restaurata „Victoria din Samotrace”, pentru un neofit în ale vizitării muzeelor e un adevărat calvar. Nu și pentru mine, cel cu o bogată experiență. Celor care-mi stau în cale le răspund cu ușoare fandări și continue salturi neprevăzute de pe o treptă pe alta, când în dreapta, când în stânga lor, și o fac nu că mi-aș fi propus să ajung cât mai degrabă și să pot rămâne mai mult timp înaintea imensului soclu de granit al sculpturii aducând cu o navă, ci ca să-l depășesc cât mai iute, știind că, imediat, în următoarele săli, mă așteaptă „Venus din Millo”. Dar și pe ea o părăsesc de îndată, pentru alte câteva săli cu sculpturi etrusce, apoi cu cele ale Greciei, Romei și Egiptului antic. Mi-e îndeajuns să știu că ele, sculpturile și picturile văzute, vor rămâne și în viitor tot acolo. Mereu îmi spun că o să le cercetez pe îndelete cu un alt prilej. Eu, ori urmașii mei. Așa că nici Ingres și Chassériau nu pot să mă prindă, în nici un chip, în mrejele liniilor lor lungi și învăluitoare ca niște liane și să ațâțe în mine adormitele afecte. Nu mă las ademenit nici de erotismul edulcorat al lui Boucher, care, perfid, îmi întinde, pe suprafața unei pânze, ca pe o tavă, două fese pictate, aducând cu două jumătăți de piersici coapte. Ce s-ar întâmpla dacă aș rămâne să contemplan toți bicepsii, tricepsii, pectoralii, sâni și fesierii ce mi se arată, dacă aș intra în toate saloanele ale căror uși mi se deschid, dacă aș uita de mine și de timpul avut la dispoziție, căscând gura la toate băătăliile, naufragiile, încoronările, dacă m-aș așeza la mesele întinse, participând la ospețele îmbelșugate și la scenele de vânătoare ce mi se oferă, dacă m-aș holba la trupurile femeilor goale, cu arcul lipit de șold, rătăcind prin păduri ori pipăindu-și una alteia sfârcurile, dacă m-aș afunda în lumea simbolurilor, a ezotericului, dacă

aș face pe linguroiul ce amestecă în toate oalele iubirilor legale ori adultere, dacă aș accepta să fiu judecătorul care osândește crimele și fanatismul, dacă mi-aș pune pe creștet coroana de spini a Celui care a murit pe cruce în numele iubirii de oameni, dacă m-aș apuca să le cuvânteț pasărilor și să zăbovesc în fața portretelor tuturor împăraților, regilor, reginelor, infantelor, marchizelor, academicienilor, călugărilor, nobililor, curtenilor, ale atâtor politicieni, hoți, lăutari, impostori, ciungi și bufoni?... Fiecare lucrare de artă este un document ce te apropie de real și, în același timp, prin visare, te îndepărtează de el, un fragment al acestei lumi ori al uneia imaginare, dar eu nu am răgaz decât să înregistrez conștiincios numele vaselor dispuse să mă poarte oricând, fără plată, spre Cythera. Doar cu o sticlă de apă la mine și cu stomacul calibrat pentru vremuri de criză, nici nu mi-am dat seama cum a zburat timpul. Pac, pac, pac, el a crăpat și s-a dus, ca smalțul de pe cămile lui Chardin, soneriile anunțând că răgazul avut la dispoziție pentru vizită s-a și sfârșit, iar supraveghetorii s-au și pornit de-ndată să ne împingă din spate spre ieșire, pocnind ascuțit din limbă, precum odinioară o făceau din bici păstorii, pe plaiurile noastre mioritice, mânându-și, la ora înserării, prin pulberea aurie a drumurilor de țară, cirezile spre sălașele lor.

După părerea mea, prima zi dedicată vizitării Luvrului a decurs mai mult decât onorabil. Pe deasupra, sunt în grafic. Pentru mine și contemporanii mei doar asta contează. Să nu-ți irosești timpul de pomană. Rețin doar o singură neîmplinire: în colecția Carlos de Beistegui, un individ, purtând un impecabil costum gri-petrol, m-a tot împiedicat să văd celebrul tablou al lui Goya „Marchiza de La Solana”. Nu-i nimic, îmi zic nepăsător, o s-o fac mâine. Și, deplin încrezător în reușita zilelor următoare, îmi propun să-mi reiau vizita, de unde o las acum.

Ziua a doua. Musée du Louvre

Muzeografia e o știință și o artă în același timp. Plină de trucuri subtile. Dar și de mijloace grosolane de manipulare. Prin fel de fel de linii, săgeți și buline strategic plasate pe un traseu bine definit, vizitatorului i se întinde sub picioare un imaginar covor roșu, care îi direcționează pașii spre anumite săli. Și tablouri. Iar în cazul Monei Lisa, „lucrătura” e una fără cusur. Încă de la intrare, cu dibăcie, turiștii sunt îndreptați pe anumite coridoare și scări. Dacă ieri (ca întotdeauna) sălile picturii italiene erau ticsite de turiști, aceștia n-au ajuns acolo atrași de Giotto, Cimabue, Fra Angelico, Rafael, Boticelli, Ghirlandaio ori Paolo Uccello, ci doar fiindcă drumul spre Mona Lisa de Leonardo da Vinci a fost direcționat strategic prin acest spațiu. Astfel, întreaga artă italiană a Luvrului e înșiruită ca o impresionantă gardă de onoare, atenționând vizitatorul de iminenta lui întâlnire cu capodopera-capodoperelor. Iar puhoiul celor care dau năvală s-o vadă sporește considerabil, mai ales, în luna august. Urmându-și ghizii, care își agită întruna stegulețele ori umbrelele, cei care stăruie, în final, chiar pot să răzbească până în sala și în fața panoului pe care e expus celebrul tablou. Și o fac bulucindu-se unu-n altul și lăsându-se, la rândul lor, împinși din spate de curiozitatea celor care îi urmează. Zadarnic pe simeze mai sunt și alte lucrări de Leonardo, ori de Mantegna, Carpaccio, Tizian... Pentru ei contează doar rămânerea în acel flux, care, după modelul controlului traficului rutier, e voit întrerupt, fragmentat...

Dar, odată intrat în el, nimeni nu renunță. Și după ce își vor îndeplini dorința de a se fotografia cât mai îndeaproape de celebra lucrare – mărturie indubitabilă că au fost la Paris și au vizitat Luvrul! – nu mai au de ce să-și facă griji. Ca trupul să nu le fie strivit de al celor care-i urmează, armata supraveghetorilor e mereu pregătită să-i smulgă din strânsoare, dacă e nevoie, pe sub cordoane protectoare. Cu hainele răvășite, transpirați, epuizați, dar fericiți, „aventura”, pentru cei mai mulți dintre vizitatorii muzeului, se încheie aici.

Iar azi nu mai sunt la modă nici zăbovitul și adâncitul în gânduri în fața lucrărilor de artă. Timpul, așa cum o știm cu toții, e prețios și nimeni nu-l mai risipește ca iresponsabilii noștri părinți și bunici. Se citesc doar etichetele, apoi ele sunt fotografiate. Le urmează tablourile. Cel mai adesea, cu vizitatori postați în fața lor, imitând atitudinile și gesturile personajelor. Desigur, după ce întâi își aranjează în grabă părul și veșmintele, totul sub presiunea celor care își așteaptă și ei rândul, în vreme ce copiii le plâng în cărucioare, se târâie pe dalele sălilor, iar cei care pot de-acum să alerge sunt într-o continuă cursă. Cele mai potrivite nasuri, bărbi și urechi de tras se dovedesc a fi ale portretelor romane. La fel, sexele statuilor grecești. Iar locurile de ascunzătoare cele mai vizate vor rămâne mereu sarcofagele Egiptului antic.

La etajul doi al aripii Sully, aflată în afara traseului turistic obișnuit, situația e complet diferită. Supraveghetorii se plimbă doi câte doi, de colo-colo, prin vastele săli aproape pustii, în vreme ce puținii vizitatori trec grăbiți din una în alta, părând mai degrabă niște indivizi rătăciți în căutarea unui drum cât mai scurt spre ieșire.

Când intru în spațiul rezervat donației lui Carlos de Beistegui, ca să recuperez pierderea zilei precedente, constat că ceasul meu biologic funcționează la parametrii autoimpuși

și, cercetând cadranul celui de la încheietura mâinii, rămân de-a dreptul încântat: am reușit nu doar să mă încadrez în timp, ci chiar să-mi devansez orarul propus.

Și în această sală muzeografii s-au străduit să-mi dirijeze pașii spre lucrarea lor preferată. Mie, tocmai mie!

N-o să-i permit nimănui vreodată ca, într-un muzeu, să-mi bage cu de-a sila pe gât gustul lui. Știu și singur pentru ce să optez. Dar, acum, recunosc, au dreptate. „Regina” acestei săli, expusă pe panoul ei central, roșu-cardinal, este „Portretul contesei de Carpio, marchiză de La Solana”, de Francesco Goya. Spre el îmi îndrept pașii cu viteza mea de ghiulea, dar, ajuns aproape de țintă, constat că în fața sa stă proțâpî, cu picioarele rășchirate, un individ. E tot cel de ieri! Poartă același ori un alt costum gri-petrol, de o nuanță foarte asemănătoare fundalului picturii și, aplecat asupra ei, o cercetează minuțios cu o imensă lupă. Un asemenea incident neplăcut într-un muzeu important precum Luvrul e un act firesc, îmi zic. Și, profitând de timpul suplimentar, ivit în urma bogatei mele experiențe în urcatul și coborâtul treptelor, în străbătutul coridoarelor și în abilele strecurări printre vizitatori, citesc fișele dedicate vieții donatorului și provenienței obiectului donat, nu că m-ar interesa, ci doar dintr-un gest rutinier. Așa aflu că, înainte de a muri, în 1953, C. de B. își donează către Musée du Louvre (sub rezerva uzufructului) întreaga sa colecție de pictură. Născut în Mexic în 1876, în același an, s-a stabilit cu părinții la Paris. E un francofon convins, dar se simte legat afectiv, prin străbuni, și de Țara Bască, fapt ce îl determină să-și adune colecția la vila sa de la Biarritz și, înainte de moarte, să-și comande compatriotului său Zuloaga, propriul portret. Dedicată artei secolului al XVIII-lea (veacul acela pe care eu mi-am propus să-l detest!), selecția remarcabilei donații este făcută de Léon Bonnat (1833-1922), renumit critic de artă, și

de alți câțiva colecționari rafinați ai epocii. Sunt expuse numai lucrări „de prima mână”: Fragonard, David, iar, din secolul precedent, un Rubens... Celelalte (dacă au fost?) zac, date uitării, probabil, undeva prin depozite. Prăfuite și întunecate de vreme. Așa cum se macină piatra și se șterg definitiv numele pe lespezile din cimitire. Ori cum se descompune hârtia cu numele celor care nu mai sunt în arhivele de stare civilă. Isprăvind lectura, încerc să-mi reiau „atacul” frontal asupra „Marchizei de La Solana”, dar individul continuă să fie tot acolo. Acum, lupa îi alunecă, încet, încet, pe deasupra eșarfei – o delicată simfonie de griuri și rozuri –, care acoperă umerii personajului. Acest domn, aducând izbitor cu un personaj-manechin, și căruia nu-i zăresc decât spatele, începe să mă indispenă profund. Îmi privesc din nou cadranul ceasului. Din cauza bădăranului, am pierdut minute bune. Ce pot face? De-a lungul timpului, omul ca să poată răzbate prin bezna veacurilor, s-a folosit, firesc, de o sursă de lumină. Primitivul, în grote, într-o mână ținea un vreasc ori o făclie aprinsă, iar în cealaltă o măciucă. Eu, tot așa, om al zilelor noastre, știu – traiul pe meleagurile în care m-am născut m-a învățat fără tăgadă – că dreptatea n-o poți câștiga cu argumente logice ori în justiție, ești obligat să ți-o faci singur. (Mi-a confirmat-o și o persoană autorizată, demnă de încredere: un prieten magistrat!). Și, tot ca pe vremuri: cu pumnul și parul. Dar, așa cum o operă de artă poartă în sine un univers necunoscut, și nesimțitul din fața mea poate ascunde, sub veșmintele lui impecabil croite, forțe nebănuite. Încât, nu e deloc indicat ca, una, două, să... Nu pot prevedea ce poate urma. Cine o fi tipul în costum gri-petrol, culoarea sacerdotală a mediocrilor? Pare unul ajuns la vârsta deplinei sale împliniri fizice, are o înălțime medie, iar lățimea umerilor și a bazinului îi sunt și ele ca standardizate.

Niciun detaliu aparte. Un trup robot, cu mușchii căliți, se pare, în sălile de forță. Iar eu, de felul meu, sunt cam pricăjit. Nici caftangiu, la viața mea, n-am fost. De-a lungul anilor m-am specializat nu în a da, ci doar în a o încasa mereu. În plus, sunt venit din Estul Europei, acolo unde cine n-are în sine un dram de lașitate e sortit pieirii. Apoi, după cât o cunosc din reproduceri, lucrarea chiar nu merită să te expui riscului. Unii sunt tentați s-o considere o capodoperă... Poate o fi. Dar pe mine, unul, mă intrigă horbota sub formă de floare din părul ei... O socot de un desăvârșit prost-gust. Deci, renunțând să-i dau nemernicului un ghiont, încep vizitarea sălii cu celelalte exponate: portretul donatorului (un miliardar cu capu' mic, rotund și chel, și o mască de șoarece adunător și ronțăitor de artă, un tâmp mândru de sine și de valorile ce le deține, stă pe un scaun, având pe fundalul tabloului, ca însemn explicit al preocupărilor sale de colecționar, două lucrări de Ingres); îi urmează unul al Generalului Bonaparte de Jacques-Louis David, „Moartea Didonei” de Pierre-Paul Rubens, apoi Jean-Marc Nattier, Sir Tomas Lawrance... Cu toate că am trecut prin fața lucrărilor de pe simeze într-un ritm mult încetinit față de cel obișnuit, în final, îl găsesc pe insul fără fizionomie tot acolo, adâncit în preocupările sale. „Cel ce analizează o operă de artă o învăluie în propria-i visare”, îmi amintesc de spusele lui Henri Focillon. Eu, însă, cel veșnic grăbit, n-am timp nici de visele mele; de ale altora, nici atât! Acum, lupa tipului, căruia continui să nu-i zăresc fizionomia, descrie, cu o enervantă lentoare, mici și ușoare balansuri pe deasupra evantaiului marchizei, de parcă ar încerca să-i reanime materia înțepenită, moartă. Ce este cu adevărat „viu”, în „gulașul” ăsta existențial nenorocit, pe care-l îngurgităm și-l denumim, atât de prețios, viață, este doar timpul, care ne zboară de sub nas

întruna. Iar pentru mine, aici la Paris, fiecare secundă are, în economia sa, un rol și un rost bine definite. N-am voie să mi-l irosec. Și, de indignare, buzele încep să-mi tremure și sunt nevoit să închid ochii, ca să nu-mi văd balansul de metronom al trupului gata să se prăbușească. Trebuie să iau o hotărâre rapidă. Ratez (deocamdată) piesa cea mai importantă a acestei săli, dar n-am voie să ratez și restul zilei. Așa că trec de-ndată la următoarele tablouri și o pornesc, în sensul acelor de ceasornic, la prima dintre ele. E obișnuitul traseu al oricărei vizite. Sunt donațiile unui alt colecționar, acum ale unei contese, care are, și ea, desigur, o poveste a vieții sale, tot atât de captivantă ca a domnului Beistegui, dar eu n-am nici starea necesară și nici interesul să i-o cunosc. Așa continui să străbat încăperile muzeului, cu pași ezitanți, nesiguri, trec pe lângă zeci și zeci de noi metri lineari de pereți, privesc fără să mai văd ce atârnă pe simeze și citesc etichetele, fără să rețin și fără să-mi notez măcar vreun nume. Nimic nu îmi mai produce o minimă satisfacție. Ca în orașul meu natal, atunci când, după încă o zi ratată la atelier, abătut, cu geanta mea lăbărțată pe umăr, mă întorc, mereu singur, spre casă...

Acum, deprimat și obosit, revin în sala Marchizei de La Solana.

Dar, în tot acest răstimp, pramateria în costumul lui gri-petrol nu s-a clintit din loc și, cu aceleași gesturi alternând între rigoarea științifică și o gravitate cucernică, ceremonială, stăruie să examineze tabloul cu ditamai lupa sa. Oricât mă străduiesc, tot nu reușesc să înțeleg ce s-o fi ascunzând în spatele unei asemenea porniri maniacale. O fi custodele colecției, răspunzătorul cu inventarul? Un viitor restaurator al operei ori, poate, mai degrabă, îmi zic, un falsificator, care se documentează? Aproape sigur e un hoț deghizat în specialist, ce își pregătește, de fapt, lovitura...

Iar obiceiul meu de a-mi privi ceasul devine tot mai stăruitor. Și constat că timpul mi-a luat-o razna, ieșind de mult dintre zăgazarile pe care eu i le-am impus. Întrebările ce mă frământă acum sunt și ele mult prea grele și starea mea deloc propice să îmi mai pot continua vizita.

Și, surescitat, părăsesc muzeul.

Ziua e frumoasă, luminoasă, iar, în jur, oriunde îmi răsucesc privirea, până-n zare: artere largi și generoase spații verzi, domuri, palate, multe cupole aurite, arcuri, vârful celebrului Tour Eiffel, înfipt într-un cer pe care se hârjonesc norii „la Paris”. Profesional știu că un ochi experimentat de vopsitor ar putea desluși, între lumina și întunecimea lor cel puțin o sută de nuanțe de griuri, dar diversitatea formelor, într-o perpetuă schimbare, rămâne mereu infinită... Apoi, în apropiere, e Sena. Cu valurile, vapoarele și podurile ei ușor arcuite. Iar ochiul celui aflat pe cheiurile fluviului e prins mereu în mrejele altor șiruri de palate, ziduri vechi, pontoane, vapoare, insule...

La Paris, „*l'esprit de géometrie*” nu e neapărat – așa cum am fi tentați să credem – opusul lui „*l'esprit de finesse*”. Pentru asemenea bijuterii arhitectonice, savant filigranate și bogat aurite, cât și pentru întregul arsenal de plăceri al stilului de viață „*à la française*”, adică pentru asemenea experiențe, trăiri și satisfacții simple, nesofisticate, pentru șansa de a te putea bucura de această risipă a desfătărilor, imediat ce ți se oferă cu generozitate, peste tot, 75 de milioane de străini bântuie anual Franța, bătând-o-n lung și în lat, „ca nebunii”.

La urma-urmelor, adevărata viață n-o găsești în cărți și tablouri, ci acolo, între oameni, în stradă, în forfota ei. Muzeul Luvru, cu tablourile sale răskoapte de vreme, mai poate să aștepte, animația orașului, nu! îmi zic, iuțindu-mi pașii.

Seducții pe Montmartre

Mergem la Paris, mai presus de orice, ca să ne satisfacem buna dispoziție... iar orașul ne întâmpină parcă, mereu, în plină sărbătoare. Cartierul Montmartre e locul unde această sărbătoare, fie zi ori noapte, se înlănțuie la nesfârșit. E cartierul cabaretelor și leagănul french cancanului, e cartierul lui Picasso, unde, în 1905, el a pictat „Domnișoarele din Avignon”, lucrare care a bulversat istoria artelor; e cartierul lui Van Gogh, Max Jacob, Amedeo Modigliani, al Suzannei Valladon, trapezista și modelul, ajunsă pictoriță; al pământului ei fiu, Maurice Utrillo; e un cartier vibrant, animat, excentric, monden și, deopotrivă, vetust, poetic, romantic, boem. Cam acestea sunt cuvintele-cheie, care ar putea defini istoricul și pitorescul cartier al Parisului. Unul specializat în a ne exalta simțurile și a ne satisface toate plăcerile imediate. Ale ochiului, ale pântecelui, ale sexului. Iar eu, cel care nu mă pot lepăda de obsesiile mele culturale, mă imaginez cutreierând bazarele Orientului. Acum, când mișcarea a devenit valoarea supremă a epocii, omenirea nemaivisând să atingă piscurile, ci doar depărtările orizontului, adună lucruri cu patos, ca apoi să le poată distruge cu nepăsare, suferă de micromanie și exces de nimicuri și detalii, iar arta, renunțând la caracterul ei performant de odinioară, se mută, tot mai des, din săli și muzee, pe arene și în piețe, spre a deveni doar spectacol, divertisment; acum, când gluma, râsul, voia bună, seninătatea au înlocuit vechile și obsedantele noastre întrebări existențiale, Parisul nu e doar cel mai seducător oraș-spectacol, ci și cel mai complex oraș-bazar văzut de mine vreodată! Și, adâncindu-mă în timp, prin el văd bazarele Evului Mediu, ori, coborând și mai mult în istorie, datorită lui ajung să rătăcesc imaginar printre tarabele zarafilor biblici.

Filă de jurnal

Paris: mania miniaturilor

Și la Paris, ca peste tot în anii aceștia, e mania miniaturilor, a machetelor, a multitudinii lor, până la zăpăcirea noastră completă, a contrafacerilor de tot felul, fabricate în China. La vederea mormanelor de plastic, eu mă revolt spontan și mă imaginez făcând ordine în gusturile turiștilor, oprindu-i să-și umple valizele cu gunoaie-suvenir. Dar nu mă dovedesc a putea fi și un Hristos, care, intrând în templu, le-a răsturnat zarașilor tarabele, alungându-i. Când, mulțumit de mine, socot că m-am indignat îndeajuns de convingător de lăcomia comercianților și de prostul-gust al semenilor mei, un individ cu trupul agil, părul creț și pielea întunecată, ca a jalnicului obiect pe care încearcă întruna să mi-l bage cu de-a sila în geantă, mă împiedică să înaintez. Adulmecând prada și posibilul profit, vânzătorul ambulant devine de o insistență care mă dezarmează și deprimă cumplit, iar eu sfârșesc prin a cumpăra obiectul pe care-l detest. O fac spre veșnică aducere-aminte că am urcat și eu, cândva, pe Tour Eiffel.

*„N-am inventat nimic. Sunt doar secretarul senzațiilor mele”:
Emil Cioran*

Afundat prin asemenea labirinturi înșesate de bistrouri și magazine cu tot felul de mărfuri, pe străzile pline de turiști, prostituate, pești, flașnetari, polițiști și hoți de buzunare, te poți rătăci, în voie, la nesfârșit. Aici totul se dorește, după cum spunea Gertrude Stein, „rigolo”. Adică, amuzant și glumeț, totul se vinde și se cumpără, nimic nu-i gratis. Într-o formă sau alta, întotdeauna a fost la fel. Îmi amintesc de vremurile copilăriei mele, când Aladar, un tânăr bard cu bărbuță blondă, așezat turcește pe digul Behelei, ne delecta pe noi, puștimea coloniei, până noaptea târziu, cu țitera lui. Când bardul se

pornea să cânte, noi rămâneam ca vrăjiți. Spre miezul nopții, își cerea, și el, ca un onest prestator de spectacole ce era, drept recompensă, o plată. Una în natură. Băiat ori fată, trebuia să-i arătăm și să-l lăsăm, pe rând, să ne mângâie puța. Geanta enormă, reportofonul și aparatul fotografic ce-mi atârna de gât, mai mult decât îmbrăcămintea și înfățișarea, mă trădează că sunt un *étranger* și asta face din mine (și alții asemeni mie), în lava umană ce se scurge întruna, încinsă de curiozități și dorințe, una din preferatele ținte ale ofertanților de tichete la spectacolele de striptease și filme porno, ale cerșetorilor și a tot felul de indivizi dubioși, care se străduiesc să-mi vândă, pasămite, la un preț de chilipir, ceasuri, stilouri, lanțuri, podoabe, fetișuri, litografii, sculpturi, reproduceri, machete, pliante, portmonee, pălării, curele, cămăși, umbrele... În cele din urmă, ajuns expert în ale refuzului, cu un gest, devenit reflex, îmi ridic de fiecare dată mâna stângă și-mi flutur degetele dinspre interior spre exterior, invers mișcării unui evantai ori acelor ceasornicului, de parcă aş alunga un roi de muște. Și, cu un surâs ce se dorește seniorial, refuz, bună, rea, orice ofertă.

Piața Tertre

Împins încoace și încolo, popic în fluxul mulțimii (când, oare, în ce viață, am mai scris eu aceste cuvinte?), după ce fotografiez a suta oară cabaretul Moulin Rouge, nădăjduind zadarnic că voi surprinde clipa când din holul lui o să mi se arate Toulouse-Lautrec ori Edith Piaf, părăsesc Boulevard de Clichy și urc în Place des Abbesses, încercând să identific bistroul unde s-a turnat filmul cu Amélie Poulain. Iar de aici, scările ce mă duc pe platoul din fața bazilicii Sacré-Cœur. Zeci și zeci de turiști, așezați pe treptele ei, ca pe băncile unui amfiteatru, se leagănă toți în ritmul aceleiași melodii. Se amuză și cântă fericiți. Azi, când se caută obsesiv plăcerile și divertismentul e

la mare preț, întregul Paris a ajuns o uriașă scenă, pe care noi, turiștii, ținem morțiș, fiecare în felul său, să ne dăm propriul spectacol: în gări, pe străzi, în restaurante, metrou, muzee... În același timp, peste tot în oraș: pe improvizate scene, pe scări, în piețe, spații cât de cât libere, cineva, tot pentru noi, dansează, cântă, pictează, susține numere de acrobație... Fiecare cu ale sale, n-au decăt, îmi zic, eu văzându-mi de drumul meu.

Clopotele catedralei bat ora douăsprezece. Ora prânzului. E o oră sacrosantă în țara miracolelor culinare. (Odinioară, până și regii Spaniei, mari dușmani ai Franței, își doreau bucătari francezi, citesc în Lion Feuchtwanger). Și la anunțarea ei, străzile Parisului tind să se golească. Dar eu, cel îmbrăcat pe puncte și hrănit pe cartelă, în anii copilăriei și ai primei tinereți, iar apoi, în drumurile anterioare, pe întreaga durată a călătoriei, cu conservele de-acasă (la plecare, sub strivitoarea apăsare a rucsacului, eram nevoit să mă așez din două în două sute de metri pe bordura trotuarelor, ca, la întoarcere, să ajung ușor aidoma unei păsări în zbor), nu mă înghesui, ca atâția alții, să mă bucur de ezotericele universuri gustative și olfactive, oferite de localurile devenite neîncăpătoare din jurul Pieței Tertre. În locul desfătării simțurilor cu alchimii gastronomice necunoscute, mă mulțumesc să-mi scot din geantă sandviciul pregătit „de-acasă” și încep să-l înfulec.

Recunosc, desigur: un pahar de vin ar fi acum binevenit...

Zicală populară din secolul al XVII-lea, afișată pe gardul peticului de vie din Montmartre:

E un vin de Montmartre;

bei o cană și te piși patru...

Dar se poate trăi și fără el. Mai ales că, azi, același vin se vinde la licitații cu niște prețuri fabuloase. (Cunosc sumele, dar nu

vi le destăinui, fiindcă nu vreau să vă amărăsc!). Iar ca să nu-mi aud supărătorul molfăit și să nu mă enervez de atâta irosire de vreme cu umplutul burții, rezemat de un platan (eu, care, spunea mama, m-aș fi născut cu pleoapele lipite, tot restul vieții m-am străduit, din răspuțeri, de unul singur, să recuperez luni-le de nevedere ale începutului), scrutez cu privirea un altul...

Filă de jurnal

Platanul

Stau rezemat de un platan, privind la un alt platan, arbore care însoțește drumurile, cursurile râurilor, domină parcurile, numărul lor, în Franța, fiind atât de mare, încât el ar putea fi socotit copac național. Înnădind amintiri de pe parcursul mai multor ani, din anotimpuri și orașe diferite, am putut urmări trecerea treptată a frunzelor sale, de la verdele ușor lăptos al verii, la un ocră auriu, apoi ducând spre un evantai de siene tot mai grele. Explozia triumfală a autumnalului, simfonia glorioasă a culorilor de pământ și a nuanțelor ruginii asupra celei inițiale dominante, a fragmentarismului asupra întregului, nu-i, de fapt, decât începutul previzibil al oricărui sfârșit. Frunzele chircite, răsucite, arse de frig, au ceva din tristețea îndrăgostiților părăsiți și mor, așa cum îi e dat, mai tot timpul, și omului: departe de ramul pe care au viețuit. Mereu alți bărbați, dar purtând aceleași salopete verzi, căști pe urechi și măști pe față, împing frunzele cu suflantele spre un loc anume. Acolo, cu un ultim foșnet, ele sunt adunate și vârate în saci negri de plastic, semn clar că e încă departe, dar, totuși, toamna se apropie. Chiar și desfrunziți, platanii vor continua să mă seducă. Trunchiurile și crengile lor îmi vor părea mereu rafinate suluri de mătăsurii vegetale, în care zdrențuitele pete de griuri argintii se suprapun, ton în ton, în alte și alte catifelate nuanțe. Ca în niște încifrate picturi extrem-orientale.

Imaginea platanului din fața mea o asociez în gând cu o alta, văzută, cu mulți ani în urmă, în Place des Vosges. Iar ochiul meu, specializat în a aduna, a face, a desface și recompu-
ne, încropește din ele, prin tehnica colajului, un nou tablou. Sub platanul din fața mea așez o bancă, iar pe bancă un El și o Ea. Din mulțimea bărbaților în șalopete verzi din jur, rețin doar trei. Unul măturând frunzele cu o tulumbă; un al doilea, înlăturând cu substanțe speciale urmele sprayurilor de pe ziduri, și un al treilea, spălând cu jeturi puternice trotuarul în urma celor doi. Pe mine mă revăd, așa cum am procedat și atunci, în Place des Vosges: vorbind șoptit într-un reportofon și făcând apropieri animiste între destinul omului și lumea exterioară, în vreme ce contemplan copacii cu coaja trunchiurilor răsucită, contorsionată și o pereche de vârstnici vorbindu-și tandru ochi în ochi, mână-n mână, așezați pe bancă sub platan, cei doi părându-mi un melancolic aranjament ikebana din fire de păr încărunțit și țesături vechi de mătase. Discuția însă le e tulburată de bărbatul voinic mânuind tulumba. În vâjăitul mașinii, cu mișcări sigure și jeturi puternice de aer, spulberă frunzarul ce acoperă iarba și florile încă proaspete din jur, mânându-le spre marginea parcului. Apoi, și de bărbatul al doilea și de al treilea, făcându-și fiecare mecanic meseria. La Paris, ca pretutindeni în lume, tot ce e deșeu, lucru de prisos, trebuie să dispară. Bătrânii știu asta mai bine decât oricine. Și chiar dacă, în sinea lor, nu sunt de acord, se supun spășiți. Și El și Ea din imaginația mea se ridică anevoie, dar fără cârtire, câteva clipe, pentru ca muncitorii salubrității să-și poată continua treaba. Apoi, se așază iar. Fețele și mâinile le sunt mai oflitate și mai zbârcite decât frunzele căzute din jur, însă afecțiunea unuia pentru celălalt continuă să rămână aceeași: delicată, pură, venind parcă din vremuri imemorale.

Dar nu pentru a-mi înghiți sandviциul am urcat eu gâfâind până în Piața Tertre. E unicul loc în Paris unde întrebările și îndoielile ce mă frământă, privind propria-mi existență și creație plastică, dispar ca prin farmec și eu devin, subit, nespus de sigur de mine. Un „specialist”, gata să privească în jur cu detașare, bonomie, chiar cu o ușoară ironie, strâmbându-și colțul gurii cu superioritate.

Filă de jurnal

Rafael obișnuia să zică: „Non mi piace niente”, de câte ori i se arătau tablourile altor pictori. Aflat la Roma, Velásquez, privindu-i lucrările, a zis: „Nu-mi plac deloc”. Despre Manet și Matisse, Dali nu avea păreri prea bune; despre Turner, zicea: „E un prost”. Iar despre Monticelli: „E un zero barat.” Breton l-a negat pe Dali, Dali pe Breton... Și cu cât valoarea artistică a practicanților artelor este mai coborâtă (în urbea mea natală!), descopăr o tot mai vanitoasă și mai atroce sfâșiere canibalică între confrăți.

Punându-mi-se însă mie în mână un cărbune, o pensulă ori o foarfecă și obligat fiind să-mi câștig pâinea executând, asemeni pictorilor din piață, portrete și peisaje vandabile, în mod sigur, aș muri de foame. Asta nu mă împiedică să le descopăr (cred eu!) rețetele, trucurile, să observ că pictează/ desenează ori decupează „umbre”, pornind nu de la ceea ce ochii lor văd (și, recunosc, văd al naibii de bine!), ci de la ceea ce știu că place clientului. Este limpede că lucrările lor au o frumusețe glazurată, artificială, stearpă, că își reduc mereu „operă” la o suită restrânsă de efecte imediate, mereu aceleași, că încearcă (și chiar izbutesc!) să seducă, printr-o falsă virtuozitate, gloata celor care așteaptă să le vină rândul să fie pictați,

desenați, caricaturizați de cei care, prin mijloace para-artistice, exterioare, facile: gestică largă, vestimentație romantică, recuzită boemă (de obicei, un basc tras pe ochi și o pipă stinsă în colțul gurii), plete și bărbi crescute-n neorânduială, ori, dimpotrivă, îndelung dichisite, cârlionțate, se doresc asociați unor imagini standard ale artistului de geniu: Rembrandt, Leonardo, Michelangelo...

Reporter sentimental la Paris

Ce deosebire enormă e între spațiile largi ale Parisului contemplat de pe înălțimi și cel pe care abia de-l poți zări printre trupurile și capetele trecătorilor în învălmășeala și forfota marilor bulevarde. Panoramele vaste ale orașului te îndeamnă la visare, în schimb, străzile aglomerate stârnesc în tine nevoia de acțiune. Și, ca să te poți smulge din anonimatul lor, intri și tu într-un magazin, două, apoi ieși de acolo, mândru de izbândă, purtând sub braț un maldăr de pachete. Frumos ambalate, ele sunt ale tale, doar ale tale. Prin mărime, formă, culoare, chiar mai mult decât prin conținut, ele, pachetele, te individualizează. Te reprezintă. Iar ca gen literar, nedomolitele străzi te îndeamnă să scrii reportaje, proză... Mulțimile, zăcând tolănite pe iarba verde, scandând lozinci, adunate-n piețe, fremătând de entuziasm și dăruire, ori dezlănțuite, confruntându-se cu scutierii, zborul obiectelor prin aer, loviturile de bastoane, veșmintele sfâșiate, mânjite de sânge, și imaginea mașinilor arzânde te fac să crezi că și tu poți deveni oricând fotograf, cineast, autor de piese de teatru ori regizor de spectacole stradale...

În Franța, viața pulsează plină de culoare, dinamism, voce bună, dar, uneori, și de multă mânie...

Filă de jurnal

Greve, mitinguri, marșuri...

În esență, francezul este un taoist, cum ar spune filozofii. Dar unul de tip aparte. El a reușit să împace severul raționalism al lui Pascal, părintele doctrinei liberale, cu iluminismul și socialismul melancolicului J.J. Rousseau, adaptându-le nevoilor personale. Când își urmărește propriul scop, el este un pascalian convins: în declarații e detașat, volubil, justițiar, imparțial și citează doct din Cartha Drepturilor Omului. E de stânga în gândire și declarații, dar de dreapta în acțiunile pe care le întreprinde pentru sine. La urma urmelor, încearcă și el, ca tot omul, să fie, în același timp, cum ar zice românul, și cu mândra și cu draga. Una să zică, alta să fumeze. Dar, concomitent, mândria și excesul de adrenalină fac să nu-și uite tradiția: de la 1789 încoace protestează întruna. Și nici vocația sa histrionică. Inventivitatea, spectacolul emiterii enunțului contează mereu mai mult decât adevărurile lui.

Așa se face că zilnic îmi trec pe sub fereastră (Lyon, 31 octombrie, 2000) convoaie de mașini. Alaltăieri era cel al drumarilor. Girofarurile se zbăteau, sirenele urlau... Ieri, cel al medicilor și infirmierelor „furioase”... Mergeau în Place des Terreaux, „concesionată”, în această perioadă, greviștilor. Azi, de acolo se întorc bicicliștii. Am văzut până acum (și în anii care vor urma, la Paris în special) greve, mitinguri și demonstrații de stradă ale fermierilor, elevilor, șoferilor, prostituatelor, actorilor, contestatarilor segregăției rasiale, sexuale, ale apărătorilor religiei și ale hulitorilor ei, aproape ale tuturor profesiilor organizate în sindicate; greviști fluturând steaguri, agitând lozinci, purtând bannere, greviști cățarați pe picioroange, greviști cântând la vioară, greviști în fracuri purtând măști, greviști gropari, cărând cruci pe umăr ori trăgând în urma lor coșciuge, simboluri transparente, simple, directe, greviști făcând pe actorii, pe bufonii, manifestanți

cu adrenalina deversată, incendiind mașini și încăierându-se cu poliția, manifestanți deșertând, pe unde treceau, în numele idealului de a ne păstra planeta curată, tone de portocale și mii de sticle de apă minerală, ca, apoi, lor să le urmeze imediat și îndeaproape un alt convoi: cel al măturătorilor, însoțiți de mașinile salubrității, care curăță strada de această imagine de super-marketuri vandalizate. Peste tot poți citi manifeste, programe... Lipite pe ziduri, în mijloacele de transport, ele îți burdușesc cutia poștală, iar când la un colț de stradă ești invitat să semnezi o adeziune la o idee, la celălalt, aproape sigur, fii pregătit ca altcineva să te întâmpine și să te invite, tot printr-o semnătură, s-o respingi.

Dacă, în veacurile precedente, revoltele francezilor au încurajat schimbări majore, decisive în istoria Europei, începând cu secolul XX, alte popoare au devenit exportatorii de revoluții, cărora li se asigură o „mise en scène” din ce în ce mai spectaculoasă. (Revoluția română este, cu siguranță, unul din cele mai strălucite modele de dezinformare și manipulare care au existat vreodată). Totuși, să-și demonstreze tradiția în domeniu, francezul continuă, trebuie-nu trebuie, să-și arate „mușchii” contestatari.

Cel pierdut în mulțimea gregară acționează fără să-și asume răspunderea actelor sale. (Vezi: Gustave Le Bon, „Psihologia mulțimilor”)... Angrenat în bătălii fără adversar, actele lui sunt de un fals curaj, unul temporar, fără urmă de eroism. De fapt, (încă) o formă mascată a lașității omenești.

Credeți-mă, știu ce vorbesc! Cunosc, cât de cât, Parisul. Când nu rătăcesc fără o țintă anume, îl străbat de la o poartă la alta, de la St.-Quen la D'Orléans și din La Défense la Bois de Vincennes, încât, în timp, picioarele mele i-au tăiat forma de oval turtit în felii din ce în mai subțiri, cum taie cuțitul plăcinta. Așa, el a devenit, pot zice, „al meu”. Și, uneori, chiar

îmi vine să cred că, dacă aş slobozi azi un chiot de entuziasm, pe o stradă anume, iar mâine aş trece pe una alăturată, el, Parisul, i-ar păstra ecoul și mi-l poate restitui nealterat...

Să mai pot scăpa de sufocanta prezență în viața de zi cu zi a detaliilor, a măsurabilului și numărabilului, să pot rămâne singur cu Orașul, așa cum îmi place cel mai mult să fiu, un anonim turist pierdut printre semeni, o pornesc pe trasee uneori spontane, alteori îndelung gândite, pe care, ca să le dau o aură de seducție aproape mistică, le numesc inițiatice (ah! acest cuvânt are o sonoritate stranie și m-a tulburat, mereu, profund!). Astfel, mai săptămânile trecute, ca să-mi completez fototeca și să adun bruioane pentru viitoarea mea carte, am pornit-o, în zorii unei zile senine de duminică, străbătând „à pied” Parisul de la est la vest, în avalul Senei. Când pe stânga, când pe dreapta malurilor ei: Bibliothèque Nationale de France (François Mitterrand), Gare d’Austerlitz, Institut du Monde Arabe, Notre Dame, Conciergerie, Musée du Louvre, Institut de France, Musée d’Orsay, Palais Bourbon, Tour Eiffel, Trocadéro, Radio France... E Parisul arhicunoscutelor repere turistice, unul cum ne e dat să-l vedem mai tot timpul în filme, albume și reclame. Dar și unul al podurilor și vapoarelor, la ale căror siaje înspumate și drapaje ale valurilor izbindu-se de maluri m-am holbat cu o plăcere aparte (urmărind cu privirea luminile și culorile lor atât de schimbătoare pe parcursul unei zile, iar cu gândul, preocupările lui Monet privind rolul luminii, al apei și al mișcării din tablourile sale).

După un ocol pe Quai du Président Roosevelt și tot însoțind malurile Senei, la orele înserării ajung în... Clichy. (Din acea superbă zi de duminică – prea încărcată de imagini, care m-au trimis, contrar dorinței mele, la o receptare documentară și nu afectivă a orașului, așa cum mi-aș fi dorit – m-am ales

doar cu una singură demnă de reținut. În „Cimetière des Chiens” din Clichy, lângă lespedeă funerară a unui patruped, pe care erau încrustați numele și anii între care acesta a trăit, cât și câteva cuvinte de veșnică aducere-aminte ale stăpânei, o bătrână doamnă, înveșmântată în negru, aranja într-o vază un buchet de flori.

Să-mi pot întregi „asediul” asupra Parisului, prin punctele sale cardinale din panoplia reușitelor mele, îmi mai lipsesc doar direcțiile nord-sud și sud-nord.

Aș putea-o face chiar acum, de ce nu?, îmi zic, în vreme ce de pe terasa bazilicii Sacré-Cœur, unde mă aflu, privirea îmi cartografiază vasta panoramă a Parisului de la nord la sud. Iar de pe terasa etajului 59 al încețoșatului bloc-turn din Montparnasse, unde o să ajung, ar fi suficientă o simplă răsucire a capului, ca să-i pot contempla panorama și de la sud la nord. Îmi mai privesc o dată ceasul. Apoi iar blocul-turn din zare. Da. Nimic nu-mi pare mai simplu decât să ajungi de pe colina Montmartre în Montparnasse, dintr-o parte în alta a Parisului, când ai picioarele mele.

Și, purtându-mi conștiincios, precum oștenii lui Paolo Uccello din „Bătălia de la San Romano”, expusă la Luvru, „echipamentul”, cu care singur m-am încins și sub a cărui greutate gem: o geantă ce-mi atârnă pe umărul stâng, burdușită de inutile cărți și albume, un pix în mâna dreaptă și un caiet de notițe în mâna stângă, imensul aparat foto și un minuscul reportofon, spânzurate de gât, o pornesc la drum. Întâi, coborând versantul bazilicii, unde sunt nevoit, datorită vitezei pe care mi-o impune abrupta pantă, să mă proptesc în călcăie din când în când, ca să nu mă pornesc, așa, din senin, rostogolindu-mă în voia sorții la vale, apoi, când înclinarea s-a mai domolit, întinzând pasul pe întortocheatele străduțe ce duc spre centrul orașului.

Știu: oricât m-aș strădui, niciodată n-o să pot deveni un turist model. Unul metodic, disciplinat, așteptând răbdător la stopuri și oferindu-le curtenitor altora întâietatea. Dimpotrivă. Mai tot timpul mă comport altfel decât s-ar cuveni și decât mi-aș dori în sinea mea să fiu. Aparenta mea proastă creștere nu e o vocație din naștere și nici cei șapte ani de-acasă nu-mi lipsesc. După ce, deprimat, tata a constatat că niciodată n-o să-i devin urmaș la împinsul butoaielor, cu vocea sa abia șoptită, se limita să-mi zică mereu doar câteva vorbe, dar din cele care au greutatea plumbului: „Indiferent ce o să ajungi în viață, înainte de toate, să fi și să rămâi om!” Azi, i-aș răspunde: „M-am străduit din răputeri, dragă tată, să-ți ascult povața, dar mi-a fost imposibil să pot rămâne un om al vremurilor tale, acelea în care cuvântul dat și o strângere de mână echivalau cu un act notarial definitiv și irevocabil parafat. Ostaticul acelei gândiri de demult, când unu plus unu mai făceau invariabil doi. Azi, rezultatul acestei elementare socoteli depinde de «n» factori. Iar vechiul tău set de precepte morale și-a pierdut valoarea. Crede-mă! Am încercat o vreme să le respect. Datorită lor am ajuns un produs hibrid, anost, oarecare. Unul care nu aparține nici lumii vechi, *a ta*, nici celei noi, a omului fără memorie, în care *eu* trăiesc”.

Cu tata în gând și cu povețele lui azi complet demonetizate, las în urmă un grup de turiști japonezi. O fac gâfâind scurt și împrôșcând ritmice erupții de salivă, în vreme ce bolborosesc ceva, ce, cu multă bunăvoință, ar putea să însemne „*pardon, pardon, excusez-moi, merci beaucoup!*” Și simulând bunăvoință, cu mișcări de expert în ale duplicității, ajutându-mă de coate, umeri, palmă și de nasul împins mult înainte, străpung rapid un grup de turiști din nordul Europei, ce mi s-a oprit în cale. Și, tot așa, unul german, apoi un altul englez... Dar cei șapte ani de acasă mă obligă, în asemenea situații, să nu mă inflamez

niciodată și nici să nu le arăt cotul ori să fac vreun alt semn rușinos spre grupurile indignate, ale căror vociferări curg în urma mea, ca o trenă murdară. Se știe că fiecare dintre noi putem reține doar un fragment, un decor, un detaliu, smuls întregului analizat. Dar eu, obsedat de scrierea mea, dar și de perfecțiune, de absolut, sunt un individ mult mai ambițios. Doresc să-i străbat orașului fiecare stradă, să-i cunosc fiecare piatră din caldarâm, să-mi notez și să fotografiez totul, să aflu totul, nimic să nu-mi scape. Să recuperez măcar o infimă părticică din imensa întârziere informatică în care mă aflu față de restul lumii. Oare din pricina mea? A altora? Dar ce rost are să încep să-mi plâng acum trecutul? Citesc din mers afișele unor spectacole, curse hipice și meciuri, la care nu mă voi duce, etichetele parfumurilor, pe care nu le voi folosi, prețurile unor costume, cravate și pantofi, pe care nu-i voi cumpăra și nici purta, privesc săgețile indicatoarelor spre alte orașe, vârfuri de munți și țărături de ocean, unde nu voi ajunge vreodată...

Dintr-un om viu, care am fost odată, am ajuns un dezo-lant depozit de informații inutile. Asta e! Dar cine o fi superba divă blondă, care tocmai iese din celebrul Hôtel Crillon și pare să-mi surâdă provocator, în timp ce urcă în mașina care o așteaptă? Poate e chiar Kim Basinger! Cea care, cu dezvelitele sale pulpe, i-a înnebunit pe toți bărbații lumii.

Uitând strivitoarea apăsare a genții de pe umăr și faptul că prezența mea la Paris are cu desăvârșire un alt scop, eu, acolo, un bărbat oarecare, aparținând acelei medii masculine lipsite de farmec și carismă, scuturându-mi nasul, asemeni unui copoi intrat brusc în călduri, amușin și încerc să-i iau urma Chrysler-ului. Dar, derutat, sunt nevoit să mă las păgubaș. Mi-siunea se dovedește imposibilă. Mașina a și dispărut în șuvoiul celorlalte automobile și, în cele din urmă, mă mulțumesc

să constat că toate eșapamentele, chiar și aici în Place de la Concorde și pe artera regală, imperială, cosmopolita, dar și democratică, deopotrivă, Champs Elysées, cel mai celebru și cel mai frumos bulevard al lumii, degajă aceleași stăruitoare miasme, greu respirabile.

Totuși, din iubire pentru Paris, le inspir profund.

Cu ele în nări, depășesc cunoscutul obelisc și, pe Pont de la Concorde, mă reazem pentru câteva clipe de parapetul lui. Pe cheiurile Senei se scurg, neîntrerupte, șiruri de mașini. Iar pe bulevardul ei lichid, șirul vapoarelor. De pe puntea unuia, care se nimerește să treacă tocmai acum pe sub pod, câțiva turiști își flutură brațele, salutându-mă cu entuziasm. O fac pentru mine? mă întreb. Ar fi primii semeni ai mei care par a se bucura sincer văzându-mă la Paris! Ori o fac doar ca *eu* să le remarc prezența? Și, întrucât asemenea manifestări de simpatie nu implică vreo responsabilitate a vreunuia dintre părți, la rându-mi, îmi agit brațul într-un gest plin de afecțiune. Asta până ce de sub pod se ivește prora unui alt vapor. Și ca să nu mă prindă noaptea aici, nevoit să răspund tuturor celor plecați „în vâj” „prin lume”, mă prefac că nu văd noile entuziaste saluturi și trec grăbit de pe malul drept pe cel stâng al Senei, ca de pe o filă pe alta și de la o întâmplare la alta, aparținând însă aceluiași volum cu seducătoare povești despre Paris. Și o fac urcând cu pas egal, ușor, legănând, drăgăstos, în scrânciobul privirii, Boulevard Saint-Germain, până la bazilica St. Germain des Prés, apoi Boulevard Raspail, statuia lui Balzac de Rodin, întregul Cartier latin, până, în sfârșit, ajung în holul, apoi în rapidul lift al blocului-turn din Montparnasse, ce mă poartă spre terasa sa de la etajul 59. Încețoșat în vraja depărtărilor, cu lumina din pupilă situată în Île de la Cité, acel axis-mundi,

centrul-centrului, el, Parisul, îmi pare un imens ochi, rămas larg deschis, ca într-o perpetuă veghe.

Iar Sena, un albastru fir de melancolie care-l străbate.

În jur, eliberați de griji, de stresantul program zilnic de peste an, turiștii se străduiesc, fiecare în felul său, să se bucure și să profite de orice oportunitate. Știu că luna lor de vacanță nu-i doar un mijloc de a se smulge din vechile închistări și canoane comportamentale, ci și un minunat prilej de a șoca prin originalitate și excentricitate. (Fiecare încercăm, prin diferite mijloace, să ne atenționăm semenii că existăm!). Pentru împlinirea acestor deziderate, nimic nu e prea scump. Căci modul cum ți-ai petrecut concediul te poate înălța ori, dimpotrivă, compromite în ochii celor din jurul tău. Una e să ți-l faci la țară, la bunici, și alta la Paris; una e să urci, ca acum, pe ultima terasă de pe Tour Montparnasse, și alta în corcodușul din curtea casei părintești. Iar ajuns la Paris, e de neconceput să nu faci un „shopping” în lanțurile de magazine de pe Boulevard Haussmann ori Rue La Fayette, o croazieră cu vaporul pe Sena, să nu descoperi istoria și enigmele orașului de pe platforma unui autobuz, să nu vizitezi Louvre, cel mai mare muzeu al lumii, să nu bei o cafea la ultimul etaj al Turnului Eiffel, ori, dacă ai obsesii culturale, pe terasa unei braserii din Montparnasse, pe urmele lui Chagall, Matisse, Picasso, Modigliani, Sartre, să nu-ți duci copilul la Disneyland, să nu iei măcar un *déjeuner* la un restaurant de pe Champs-Élysées și un *souper* la Moulin Rouge, după ce, întâi, ai urmărit un spectacol de cabaret. Iar atunci când bugetul ți-e limitat, nu poți scăpa prilejul, sfidând interdicțiile, ca, în parcuri ori scuaruri, să te tolănești pe bănci și pe iarba peluzelor, sau ca, aici, să transformi terasa betonată a ultimului etaj al blocului-turn din Montparnasse într-o plajă și s-o faci, la rândul

tău, să rezoneze de înțelegere și încântare pentru orice fel de abatere de la normă. Și, în vreme ce această lume atât de sigură și mulțumită de sine se prăjește la soare și bea șampanie franțuzească din cupe subțiri și înalte asemeni unor eprubete, eu, cel care îmi duc viața mai mult în gând, una nespus de bogată în trăiri, dar tot pe atât de săracă în evenimente, după vechiul meu obicei, mă trezesc cercetând unul dintre panorurile pe care sunt marcate importantele repere ale orașului, care pot fi zărite de la înălțimea de 210 m a terasei. Cum, oare, mi-au putut rămâne până acum atâtea necunoscute? Unde mi-a fost capul? mă întreb. Surprins. Derutat.

Oricând, industria turismului m-ar fi ajutat să descopăr Parisul, diacronic, sincron... De la cel istoric, la cel contemporan; de la cel monarhic și eroic, la cel revoluționar și al terorii; de la orașul-concret, la cel insolit și misterios; orașul de pe cheiul stâng și drept al Senei; să-i cunosc luxul, moda, arta, gastronomia și alte nenumărate răsfățuri. Orice dorință ai avea și oricât de nesăbuită ar părea ea, agențiile, cu cohortele lor de ghizi, mașini, vapoare, baloane, se grăbesc să ți le satisfacă. Ori o poți face singur. Îți stau la dispoziție vreo douăzeci de ghiduri tipărite. Cu ele în mâini, ești „parașutat”, neîntârziat, unde dorești. Toate au traseele, scurtul istoric, cifrele, statisticele, citatele celebre verificate, sigure... Dar eu ce-am făcut? În loc să iau totul de-a gata, străbătând Parisul spre țintele propuse, ocolesc autostrăzile largi, drepte și ferme ale tipăriturilor de tot felul, afundându-mă, eu, mereu oaie rătăcită, pe căile atât de nesigure ale simțurilor, ale intuiției, tind mereu să-mi inventez propriile trasee, să ascult doar bătăile inimii, să iau de bună căutătura globilor mei oculari, răsucindu-se febril în orbite. Cu ce rezultat? Câtă pierdere de timp în zadar! îmi zic.

Și cum mi se întâmplă mereu în momentele de maximă tensiune și derută, uit de vesela forfotă a celor care mă înconjoară, în vreme ce simt un blestemat nod urcându-mi-se vertiginos în gât.

Iar cele 39 de secunde, atât cât durează coborârea cu rapidul și silențiosul lift de la etajul 56 al blocului-turn din Montparnasse la cota lui zero, îmi par mai lungi decât întreaga viață irosită până în prezent. Și eu, risipitorul de timp, cel care uneori sunt capabil să mă zgâiesc fără rost ore-n șir la câte un lucru (la Tizian, dar și la televizor), simt acum că fiecare secundă are în viața mea un număr, o greutate, un sens, mi se năzare că fiecare dintre ele poate să-mi hotărască destinul.

Ajuns în stradă, mă pornesc să fac tot ce am făcut în acești ani la Paris.

Dar, mai îndârjită decât oricând, mâna mea nu se oprește din așternut pe hârtie scurt, grăbit, așa cum mi-e și respirația, niște semne contorsionate, cabalistice... Sunt litere, cuvinte și fraze, pe care, în final, le doresc topite într-un nesfășit poem de dragoste dedicat Parisului. Și cuvintele continuă să-mi curgă din pix precum apa unui robinet uitat deschis, umectând cu iubirea mea paginile caietului, până când zemuitele lui file s-au umplut. Nu-i nimic. Mereu am la mine, pentru orice eventualitate, alte și alte petice de hârtie răzlețite...

Filă de jurnal

Să refacem din fărâme universul...

Ne este mai ușor să demonetizăm sacrul, să luăm în derâdere iubirea, candoarea, implicarea, conștiinciozitatea, tenacitatea, să ridicăm la rang suprem palpabilul, banalul, efemerul, să trăim în imperiul gusturilor și al mirosurilor imediate, decât să investigăm, să adunăm, să (re)compunem. E o artă la granița științei să-i

poți reda detaliului personalitatea și vitalitatea formei de început, cea din care el a fost desprins. Să refaci din fărâme universul. Cu întreaga lui simbolistică. Muzeul Rodin m-a ajutat să (re)descopăr tulburătoarea seducție a asamblajului în reconstrucția întregului. Ori să le găsec alte rosturi și sensuri. E, în cele din urmă, un exercițiu de intuiție și stil, exercițiu pe care mă străduiesc, măcar acum, aici, la Paris, să-l înțeleg și să-l aplic.

De-a lungul anilor, am tot adunat, pe fârașul timpului, „așa, să fie”, materia primordială a viitoarei mele cărți: cuvinte dispartate, ruinele unor fraze de mult uitate, emoții, stări, sentimente, comparațiile și metafora abundă și ele, alternând cu știrea seacă, plinul cu golul, monotonia cu neprevăzutul, peste tot nu dau decât peste benzi de reportofon, plicuri cu fotografii și în orice buzunar mi-aș vârî mâna, orice caiet aș deschide, în geantă, în portmoneu, pe biroul de acasă și de aici găsec aceleași și iar aceleași bruioane fărâmițate, zdrențuite, coapte de vreme, toate proslăvind inegalabila frumusețe a Orașului-lumină.

Chiar și acum, un fâșâit moale și dulce la auz (ca lipăiturile mersului prin băltoace pe vreme de ploaie în anii copilăriei), îmi răzbate în urechi cu fiecare nou pas. E semn sigur că – nu știu cum, dar n-are importanță – câteva din hârtiile purtând pe ele așa-zisele mele cugetări despre viață, moarte, speranță și iubire mi-au alunecat din nou pe cracul pantalonului în pantofi. Poate sunt rămase acolo încă de ieri, alaltăieri... Cine știe? Mereu preocupat să acopăr cu scrisul meu mărunț și dezlânat altele, n-am timp să mă opresc, să-mi curăț încălțările. O s-o fac atunci când o să găsec o clipă de răgaz: poate mâine, poimâine...

Filă de jurnal

Igor Mitoraj

Sculptor contemporan de origine poloneză. În lumea noastră, în care se țipă, se urlă, o lume cu o fizionomie proprie extrem de prolixă și cu o trimitere stăruitoare și vulgarizatoare la sex, o lume în care, în artă, teoreticul, conceptul domină manualitatea, meșteșugul fiind tot mai puțin cunoscut, el, sculptorul I.M., valorifică trecutul istoric, fragmentul antic, distincția, eleganța, efectul... Aidoma unui constructor care reclădește un templu din pietrele rămase de la un altul, ajuns azi ruină, cunoscutul artist își abandonează spre final voit facerea lucrării, lăsându-ne nouă satisfacția desăvârșirii acesteia. E o provocare, o invitație la interactivitate, pe care privitorul o acceptă cu plăcere.

O operă importantă, înainte de a fi o lecție de desăvârșire artistică, este una despre travaliul creatorului și despre concepția sa de viață. Rolul ei este să declanșeze în noi o stare, un sentiment, un gând și, tulburați de ceea ce vedem, să-i ducem apoi, dacă putem, „făclia” mai departe.

Așa ajung în Place Denfert-Rochereau. În centrul ei, o copie în piatră a imensului leu al lui Bartholdi, monument închinat neuitării eroilor Franței. Iar doar la câțiva zeci de metri, intrarea în Catacombele Parisului. I-am urcat Orașului-lumină toate turnurile importante, dar nu mai țin să cobor vreodată în subteranele sale.

Filă de jurnal (01.07.2005)

Parisul subteran. Catacombele

Ascensiunile îmi deschid larg cutia toracică, dându-mi o stare de eliberare, de beatitudine; coborârile, dimpotrivă, mi-o

contractă până la o sufocantă durere și derută fizică. Iar acum cobor, cobor, cobor, singur, singur, singur, cele 187 de trepte care se afundă în piatra albă – asemeni unui burghiu – spre osuarul din Catacombele Parisului. Un labirint de 800 m lineari, atât măsoară circuitul accesibil al galeriei, formată dintr-o suită de pasaje scurte, răsucite, întortocheate, străjuite de 2x800 m.l. de parapete între 1 și 3 m înălțime. Pentru ridicarea lor, ca „materiale de construcție”, au fost folosite capete de femururi și cranii umane, distribuite-n rânduri, dincolo de care zac, azvârlite la întâmplare, tibiile, peroneele, bazinele, falangele și omoplații celor peste 5 milioane de schelete dezmembrate, rămase fără stăpân. Sinistra „recoltă” a osuarului a fost colectată între anii 1775 și 1884 și provine din cimitirele dezafectate de lucrările publice, din leprozeriile, bisericile, mănăstirile, spitalele, azilele și pușcăriile pariziene. Scriitorii François Rabelais și Jean de La Fontaine, sculptorul François Girardon, ghilotinații Revoluției de la 1789 (printre ei Danton și Robespierre) și masacrații tragicului episod final al Comunei din Paris de la 1871, care a avut loc chiar aici, în catacombe, și-au adus și ei obolul în furnizarea materiei prime. Cei 800 m îmi par înfiorător de lungi și nespus de greu de parcurs, nu doar din pricina macabrului „peisaj”, ci și a orchestrării sale: piatra sfărâmată, amestecată cu resturi de oase spălate de un firisor de apă, îți scârțâie ascuțit sub tălpi, aerul e umed, îmbâcsit de nemișcare, afundat în semiobscuritate, traseul pare adeseori fără ieșire, singurătatea e cvasitotală. Într-o asemenea stare de profundă nesiguranță și neliniște, nu pot aprecia „simțul artistic” al celor care au făcut din cranii și falange așa-zise tablouri și panouri decorative și nu am deloc nici înzestrarea și nici dorința de a lua în derâdere trecerea noastră în eternitate. Și când în urechi se pornesc să-ți răsune tot mai ascuțit țipetele și vaierele înghețate ale

celor care nu mai sunt, nu poți decât să grăbești pasul, să te vezi scăpat cât mai degrabă din concentraționarul spațiu al morții.

Sadici, cinici, ori doar jemanfișiști, la ieșire, organizatorii au conceput doi pereți, aducând cu niște table școlare. Noi, vizitatorii, ne putem scrie pe ele numele, localitatea și țara din care provenim, cine cu cine ne ținem, înșirui iubirile legale și ilicite, data la care am străbătut împărăția lui Hades, învingând moartea. Orice. Fiindcă totu-i zadarnic! Prin încrustările repetate, suprapuse și scrijelate profund în sfărâmiciosul mortar ce aduce cu un sol selenar, numele scribilor și mesajele lor transmise posterității devin ilizibile. Tot atât de anonime precum ale foștilor deținători ai materialului prim din care s-a construit lugubrul osuar.

E un palimpsest inutil și absurd, pe care e transcris, „sui-generis” și „avant la lettre”, finalul piesei „Scaunele” a lui Eugen Ionescu.

Înserarea a coborât din nou peste oraș, iar eu, aidoma unui personaj cehovian, rătăcesc singuratic pe străzile lui, purtând un gol imens în suflet.

Ziua a treia. Musée du Louvre

Mi-am propus să-mi încep ziua pornind-o de sub medievallul orologiu de la Conciergerie și, traversând Sena și Rue Rivoli, apoi, luând-o la stânga pe lungă Rue Saint Honoré, să ajung în Place de la Concorde, după ce am parcurs traseul, într-o primă „recunoaștere”, cu vreo săptămână în urmă. Pe aici au fost duși spre ghilotină de „carele rușinii” osândiții Revoluției franceze. Nici o deosebire între aceștia și cei din grafica lui Goya, urcați batjocoritor pe măgari, cu tichii lungi pe cap, de Inchiziția spaniolă; ori nefericitul Doja, supus umilinței și torturii de măscăricii-călăi prin succesivele sale „încoronări”. Și îmi mai propun ca, de-a lungul întregului drum, să uit de mine, omul zilelor noastre, de propriile-mi gânduri și preocupări, ochii mei să nu mai caute la lungul șir al clădirilor pe lângă care o să trec, nici la cei care vor intra și ieși din cochetele magazine și bistrouri și, încercând să mă sustrag clipei, prezentului, reîntors în timp, să retrăiesc vremurile de atunci, scrutând în jur, cugetând și simțind aidoma celor osândiți cu peste două sute de ani în urmă.

File de jurnal

Revoluția franceză. Maria-Antoaneta

Născută la Viena în 2 noiembrie 1755, e ghilotinată la Paris, la 16 octombrie 1793. Arhiducesă de Austria, fică a împărătesei Maria-Terezia, în 1770 se căsătorește cu Ludovic al XVI-lea. Are doar 15 ani și e o copilă frumoasă, veselă, sprintară, inteligentă.

Calomniată de Colgier, reputația îi e treptat minată. La începutul Revoluției este acuzată că ar fi avut o influență nefastă asupra lui Ludovic al XVI-lea, că s-ar fi opus reformelor, că ar fi devenit șefa unui partid antirevoluționar, că ar încerca să ațâțe Europa să declare război Franței, că... Detestată de cei care odinioară o adulau și supranumită „Madame Veto”, „Madame Deficit”, „l’Autrichienne”, după căderea monarhiei, la 10 august 1789, este întemnițată. Inițial cu familia, apoi, în 1792, e transferată la Conciergerie și încarcerată singură, timp de 1 an și 76 de zile. Dusă în fața Tribunalului Revoluției și acuzată de conspirație împotriva Republicii, e condamnată la moarte la 15 octombrie 1793, iar, a doua zi, ghilotinată în Piața Revoluției, azi, a Concordiei. Se spune că, în tot timpul procesului, în drum spre eșafod și în timpul execuției, a dat dovadă de fermitate și demnitate. În cei aproape trei ani cât a durat intransigența adepților Terorii, au fost ghilotați, doar în Paris, 2840 de „dușmani ai poporului”. Printre aceștia, personaje celebre: Ludovic al XVI-lea, Maria-Antoaneta, Madame Ruleau, dar, ironie a sorții, și unii dintre foștii ei conducători: Danton, Robespierre, Saint-Just. Familiei regale, marchizilor, nobililor, preoților și magistraților li s-au alăturat nenumărați cetățeni de rând: grăjdari, grădinari, paji, servitori. Până și copiii!

Acestea sunt faptele. Arhicunoscute. Le poți afla în orice ghid. Eu le copiez de pe pereții severului și impunătorului edificiu civil gotic (rămas unicul în Europa), construit la sfârșitul secolului al XIII-lea, pe malul Senei, de Filip cel Frumos, azi loc de rememorare a unui timp sângeros. Luminat și întunecat, deopotrivă. (Istoriografia franceză evită să amintească faptul că Franța, prin instaurarea în 1793 a Marii Terori a lui Robespierre, este matricea viitoarelor genociduri. În cel franco-francez de la Vendée, un adevărat carnagiu „industrial”, sunt uciși, în numele Virtuții, 170.000 de bărbați, femei și copii). Niște diorame refac „mediul

natural” în care erau ținuți cei arestați și vizitatorii privesc cu strângere de inimă la înghesuitele manechine stând în picioare ori întinse pe jos în celulele minuscule. Doar variile obiecte, vestimentația refăcută a deținuților și patele de pe podea mai sunt azi adevărate în aceste cândva vămi ale morții. (La ultima mea vizită și ele dispăruseră). Apoi, traseul pe care erau duși condamnații spre ghilotină. Corolarul îl reprezintă reconstituirea celulei Mariei-Antoaneta. Înfășurată într-o pelerină neagră, manechinul reginei e așezat pe un scaun în fața unei mese. Întors cu spatele, nu-i vedem fața, ceea ce sporește misterul îndoliatei mumii, aplecate asupra unei cărți de rugăciuni. Efectul e întregit de un Christ răstignit: alb, luminos, rezemat de un perete tapetat cu crini, floarea-simbol a dinastiei regale franceze. E un tapet sfâșiat, zdrențuit, asemenea hârtiilor descompuse de timp și cu informațiile depășite de vreme de pe vechile turnuri de afișaj. În stânga celulei, un pat sărăcăcios. Dincolo de el și de un paravan, un soldat-manechin supraveghează cu atenție lectura reginei; un al doilea e așezat în fața unor cărți de joc. Un joc încremenit pentru totdeauna.

Precum istoria.

Dar, așa cum se spune, istoria e o frumoasă poveste, pe care fiecare o interpretăm în felul nostru. În liniștea profundă a memorialului, izbucnesc brusc niște scâncete și sughituri și fața unei tinere turiste se umple de lacrimi. Treptat, plânsul ei ajunge sfâșietor, iar regina, bătrână și urâtă, așa cum o schițase rapid, din câteva linii, pictorul David, de la fereastra apartamentului său de la Luvru în trecerea carului ducând osândita la eșafod, ne devine în imaginație un personaj glorios, eroic, demn de întreaga noastră admirație și compasiune.

În disputa dintre intransigență, teroare și mila creștină, de această dată câștig de cauză au omenia, iubirea... Dar pentru cât timp, oare?

Plânsul domnișoarei este, în esența sa, la fel de „propagandistic” ca arta oficială a celebrului pictor, însetat de bani și glorie, ajuns membru al Tribunalului Revoluției, unde s-a dovedit a fi un adevărat exterminator de nobili, aristocrați, clerici și a votat pentru decapitarea lui Ludovic al XVI-lea, vizând pentru sine unul dintre apartamentele regale de la Luvru, după ce, nu cu mult timp în urmă, îi vânduse regelui, pe o sumă importantă, un tablou.

Dar n-a fost singurul.

Chateaubriand spune că „spiritele de prim rang, care fac revoluțiile, dispar; pe când cele de rangul doi, cele care dețin priceperea de a trage foloasele din ele, rămân”. Da. Perioadele postrevoluționare nasc întreprinzători abili, cum în altele n-ar putea exista. Pierre-Francois Palloy a fost un fel de „părinte” al afaceriștilor din zilele noastre. Antreprenor, însărcinat să ducă la bun sfârșit ceea ce insurgenții începuseră la 14 iulie 1789, dărâmarea Bastiliei, sub oblăduirea funcției, el și-a dezvoltat nestingherit propriile afaceri. A valorificat, în interes personal, tot ce a putut. A scos bani și din piatra seacă a zidurilor fortăreței distruse, organizând o adevărată industrie cu machete ale acesteia (văd una la Musée Carnavalet), pe care le-a plasat, pentru „sacralizare”, adepților Revoluției, cu rol administrativ și patriotic ministerelor celor 83 de departamente, ca „suvveniruri” personalităților străine prezente-n țară, iar ca avertismente și, în aceleaș timp, fetișuri, foștilor opozanți ai evenimentului, care sperau astfel că se pot pune la adăpost de neiertătoarea mânie a revoluționarilor. Până și lui Ludovic al XVI-lea, înainte ca acesta să fie arestat și apoi ghilotinat, i-a vândut una...

Studiază-ți trecutul ca să-ți poți cunoaște viitorul.

Charles-Henri Sanson provenea dintr-o veche familie de călăi, cu o tradiție de 150 de ani în meserie, dar, prin execuția a aproape 3.000 de persoane, a devenit cel mai celebru călău din istoria Franței. L-a servit pe Ludovic al XVI-lea, apoi tot el l-a executat. În zorii zilei ni-l putem imagina plecând de acasă „la serviciu”, ferchezuit, pomădat, curățit de nevestă de scamele de pe redingotă la ieșirea din casă, asemeni oricărui onest funcționar al statului. A ucide, pentru el, este o muncă rutinieră, una fără traume, gânduri profunde ori ascunse. E preocupat doar de starea vremii și de buna funcționare a mașinăriei sale infernale. Iar în amintire îi stăruie doar strângerile de mână și felicitările membrilor Tribunalului pentru impecabilele lui servicii aduse acum Revoluției franceze.

În dimineața unei zile de noiembrie a anului 1793, ne imaginăm că între călău și soția sa ar fi putut avea loc acest scurt dialog: Ea: „Azi ai o zi grea, nu-i așa, dragul meu?” El: „Nu. Una ca oricare alta, draga mea”. Ea: „Totuși...” El: „Îmi pare și mie nespus de rău, dar cu mâna lui și-a făcut-o. Știi! Pentru moment, afacerea a fost una profitabilă, dar trebuia să se gândească și la urmări. Cine l-a pus să aducă, în noaptea de 30 octombrie, un butoi cu vin celor 21 de deputați girondini, care au benchetuit în celulă până în dimineața de dinaintea ghilotinării? Afl-o de la mine: execuția aceea n-a mai fost ce trebuia să fie, ci un adevărat bâlci. Dacă s-ar putea, azi i-aș reteza gâtul de două ori. Căci, prin râsul mulțimii la glumele lor deocheate, mi-a fost batjocorit numele, tradiția vrednicei noastre familii...”

În schimb, condamnatul, un oarecare monsieur Berton E., cu ochii înroșiți de nesomn, după ce întreaga noapte și-a încredințat sufletul Domnului, acum, înainte de execuție, și-ar dori să știe cum o să decurgă întâlnirea cu gădele. Se socoate, totuși, un norocos: azi e de serviciu beau-père Charles-Henri Sanson. Ar

putea, oare, să-i stârneasă mila? Oricât i-a împietrit meseria inima, n-are cum să rămână nepăsător. Slobozind frânghia din mână și lăsând ghilotina să-i reteze capul ginerelui, fica sa o să-i rămână văduvă, iar cei doi nepoți, orfani... Până atunci însă, el, onorabilul negustor de vin, o să fie nevoit să îndure, în drum spre eșafod, strigătele batjocoritoare, glumele, injurăturile, blestemele, împroșcatul cu scuipat ale celor înșiruiți de-a lungul îngusteii și nesfârșitei Rue Saint-Honoré. Nu cu mult timp în urmă, și el era acolo, alături de femeile așezate pe scăunele, cu fuse, andrele ori iglițe în mână și gheme și gherghefuri în poală, umplându-le bărbaților legănătoarele ploști de la cingătoare ori jucând cu ei „popa prostu”, ori „șeptici”, în așteptarea carului cu osândiți. Ca toți ceilalți, și el se delectase de minune cu suferințele și disperarea celor duși la eșafod. Rugăciunilor în gol, lacrimilor, apoi agoniei și morții acestora, mulțimea le răspundea prin hohote de râs. Așa că știe mai bine decât oricine cât de cumplită, de neiertătoare e batjocora mulțimii.

Prin Credință și Artă omul încearcă, cu disperare, să contracareze eternitatea morții.

Dar încă o dată o să constat, sunt sigur, că zadarnic ne propunem, ne este imposibil să retrăim stările, suferințele, deznădejdiile și tragediile semenilor noștri. Putem vărsa lacrimi pentru un pui de antilopă ucisă în savană, dar ne surprindem rămânând indiferenți la moartea vecinilor de pe scara blocului. Așa cum, în fața morții, toți rămânem nespuse de singuri. Aș putea, cel mult, să transcriu, cât de cât, în cuvinte, suferința ghilotinaților. Să fac din sângele lor cald cerneluri reci, pe care, apoi, să le împroșc pe albul hârtiei mele. Atât. Modestă consolare. Așa că renunț și, prin Jardin des Tuileries, picioarele

mă poartă din nou spre Luvru. Cu o viteză mereu sporită. E ora deschiderii. Intru în muzeu printre primii săi vizitatori și, urcând câte două trepte deodată, pe scara Henric al II-lea, mă îndrept grăbit spre „Marchiza de La Solana”, tabloul lui Goya.

Când intru în sala care-i poartă numele, inima-mi bate cu putere. Nu atât din cauza emoțiilor întâlnirii cu tabloul, ci a efortului făcut. Drumul până aici e destul de complicat și anevoios. Dar când îmi îndrept privirea spre el, rămân de-a dreptul consternat: în fața lui, dau, iarăși, peste același individ, tuns îngrijit, ceafă cu porii mari, discret pomădată și albul impecabil al gulerului cămășii sale, ieșindu-i exact de un lat de deget din cel al costumului gri-petrol. Pare că nu s-ar fi mișcat de zile și nopți bune din fața picturii, deși costumul purtat acum e un altul decât cel din zilele precedente; toate însă, niște costume elegante și scumpe, cum nu poți vedea decât pe manechinele din vitrinele de pe marile bulevarde. Și insul e din nou aplecat asupra picturii, cu lupa-n mână. E aceeași ori alta, asta nu-mi dau seama. Oricum, e una enormă, de profesionist. Trebuie să-l fi costat o avere, cuget eu, care îmi tot amân, din motive pecuniare, schimbarea vechilor ochelari cu unii mai de Doamne-ajută. Uluiala și deruta mea de început durează însă doar câteva clipe. Ca autor de piese de teatru, conștientizez de îndată că, în logica firească a gradării tensiunii dramatice, nu mai am nicio cale de întoarcere. De amânare. De scăpare... E limpede: n-am încotro! Sunt obligat să acționez. Să fac ceea ce s-ar fi impus încă de prima dată. Să mă apropiu din spate, din direcția ușor lateral-dreapta, să-mi iau avânt și cu brațul și umărul stâng încordat la maximum și împins energic înaintea să-l izbesc pe nemernic, cu întreaga mea mânie proletară. Și, în același timp, cu o grimasă de surâs schițată în colțul gurii, să-i cer nenorocitului respectuoase

scuze. Și până ce vita, porcul, măgarul, nesimțitul acesta, care, cu nerușinarea lui burgheză, îi barează unui cinstit fiu al clasei muncitoare imperioasa nevoie de culturalizare, și-ar reveni din uluială, eu aș avea timp mai mult decât îndestulător să fac ceea ce am citit că fac reprezentanții noului val de specialiști în negoțul cu obiecte de artă. De la ei am aflat cum se stabilește azi valoarea unui tablou. Întâi se raportează cota din cataloage a autorului, la cererea și oferta de pe piață. Apoi, tot asemeni lor, i-aș pipăi fugitiv cu privirea marchizei ovalul feței, brațele prelungi, trupul fragil, voalul străveziu, rochia întunecată, cu unicul scop de a constata gradul de conservare a culorilor și a suportului textil, ca, în cele din urmă, după ce aș măsura dintr-o ochire distanța de la rama stângă la cea dreaptă și de la cea de sus până la cea de jos, stabilind câți coți de pânză sunt, de câtă cantitate de vopsea a avut nevoie pictorul, punând la socoteală și timpul luat lui Goya să-și realizeze capodopera, corelând apoi prețurile de atunci ale lucrării cu cele de azi, pe piața afacerilor cu operele de artă (time is money, nu?), cu un profund regret că pictura nu-mi aparține, aș pleca, totuși, mulțumit de mine că mi-am făcut datoria de admirator și specialist în ale artei.

Eu am însă motive temeinice să nu mă dedau unui asemenea comportament rudimentar și compromițător. Doar un derbedeu oarecare din cartierul în care m-am născut ar proceda așa. Eu nu m-am numărat niciodată printre aceștia. Dimpotrivă. Căci, de mic, am înțeles că arta și literatura, înainte de talent, transpirație, perseverență, cer multă, multă suferință. Și cum, încă din pântecul mamei, m-am visat un viitor „artist”, unul dintre cei dispuși să-și asume toate pătirile profesiei, îmbrăcându-mi o haină groasă pe dedesubt și îndesându-mi un cărțoi sub braț, unul cât mai voluminos cu putință, le ieșeam cu bună-știință cotonogărilor coloniei în

cale. Cum mă zăreau, purtându-mi mândru de mine masivul tom, orbiți de furie, ei se și repezeau să-i sfășie filele. Iar mie să-mi care pumni în cap și picioare-n dos. Totul dura un minut, două. Apoi, fiecare ne vedeam liniștiți și satisfăcuți de treburile noastre. Rânjind, nătărăii se îndepărtau, mulțumiți că au putut dovedi încă o dată că forța fizică, brutalitatea și lipsa de cultură au fost și vor rămâne pentru totdeauna biruitoare asupra puterii atât de fragile a sufletului și a minții; pe când, cu părul năclăit de vinișoare de sânge proaspăt și ochii scăldați în lacrimi, după ce recuperam ce se mai putea din volumul-momeală, plecam și eu, plin de răni, dar mândru de mine. Mi se părea firesc ca, într-o lume ca a noastră, dominată de violențe și instincte, cineva să sufere (și) pentru literatură, artă și cultură. În ce constau aceste preocupări umane nu știam mai nimic (cum, de altfel, la fel de misterioase îmi vor rămâne de-a lungul întregii vieți!), dar strania și fascinanta sonoritate a unor asemenea cuvinte m-a îndemnat mereu, nu știu de ce, spre martiraj. Ciomăgelile la care mă lăsam supus de bunăvoie ascundeau, de fapt, o diabolică perfidie. Umilirea și disprețul celorlalți mi-au încărcat mereu ființa de energie și mi-au oferit argumente certe, fapte, nu vorbe, că universul coloniei în care m-am născut e unul al profundei inculturi, vrajbe și al crasei răutăți omenești. Iar dorința mea de a-l părăsi, cât mai degrabă posibil, e perfect justificată. Ilustrând perfect teoria evoluționistă a lui Darwin, puteam fi zărit adesea cățărât prin copaci și sărind sprinten de pe o creangă pe alta, încât, cu mușchii mei zbârnâindu-mi asemeni unor corzi de harpă, pe mulți dintre agresori i-aș fi putut oricând lăsa, acolo, în praful drumului. Dar niciodată n-am făcut-o. Păruielile repetate mi-au oferit, în schimb, imensa șansă de a mă putea plasa singur printre neînțeleși. Printre victime. În emisfera luminoasă a spiritului. A artei. A elitei acestei lumi.

Apoi, vă asigur, din proprie experiență: celui care de mic este supus unor repetate cazne și umilințe, natura îi dezvoltă, în timp, compensatoriu, o exacerbată conștiință a unicității sinelui. Fapt pentru care merită, s-o recunoaștem, să îndurăm orice scărămăneală.

Filă de jurnal

Despre unicitatea ființei. Arca lui Noe

Joel și Anna au în jur de 45 de ani și aparțin clasei de mijloc franceze. La această vârstă și la poziția lor socială, e firesc să aibă o casă. E una cu parter și etaj într-un cartier al Lille-ului. În ea se intră pe un coridor lung și îngust, un fel de purgatoriu, unde ai timp îndeajuns să te poți dezbăra de apucăturile și graba lumii de afară. În rest, întregul parter se reduce la un singur salon. Și, ca în orice casă de intelectuali, universul domestic e dominat de cel al spiritului; obiectele și fotografiile dragi familiei se contopesc cu cărțile de pe rafturile bibliotecii, într-un melanj eteroclit, dar seducător. Iar din salon, poți ajunge direct în grădină. Aici fiecare copac, arbust, floare, grup de fructe ori mănunchi de frunze aparțin unei alte specii. Și sunt atât de multe, de variate speciile și de îngrămădite una-n alta, încât ai strania senzație că ai nimerit pe o nouă Arcă a lui Noe. De forma unei felii de tort vegetal și despărțită prin ziduri de cărămidă subțiri de altele asemănătoare ei, grădina familiei pare tăiată dintr-un amplu spațiu paradisiac. Mierlele cântă, un balon mare, galben, asemeni unei venerabile matroane, ieșită să-și facă siesta de seară, traversează lent, de la est la vest, cerul orașelului și, când grătarul „nostru” și-a mai potolit fumegarea, dincolo de ziduri vălătucii altuia se înalță; e sâmbătă seara, ultimele raze ale soarelui s-au stins, mâncăm, bem, râdem, buna-dispoziție și mulțumirea ni se revarsă ca dintr-un corn al abundenței; prin glasvandul unui bloc din

apropiere se profilează umbrele unei tinere perechi; ei n-au încă nici casa și nici grădina cu grătarul lor, dar visează la ele și asta-i îndreptățește să danseze fericiți. În lumina albastră a lanternelor alimentate cu baterii solare, Joel se străduiește să-mi explice, iar eu încerc să înțeleg de ce acest bărbat, obsedat de botanică și care nu pare cu nimic deosebit de cei din jurul său, e atât de preocupat de unicitatea vieții individului și de repetabilitatea speciei; acum, în epoca globalizării și creșterii intensive a plantelor, sădește și îngrijește doar un singur exemplar din fiecare varietate de pom, de arbust, de legumă ori floare. Fiecare dintre ele, susține Joel, cuprinde caracteristicile tuturor și, în același timp, precum noi, oamenii, e mereu altceva decât butașul, sămânța ori bulbul din care provine. Iar eu, asemeni unui elev de odinioară, cuminte, manierat, de parcă aș fi fost crescut și educat la vreo mănăstire, îl ascult cu evlavie.

Până și severul domn Magritte, individul fără identitate, cel care m-a vizitat noaptea trecută-n somn, torturându-mă cu exigențele sale, poate, în sfârșit, ar fi mulțumit de mine.

S-a întunecat de-a binelea. Dar, de-acum, noaptea poate veni liniștită.

Iar eu, pentru prima dată, sunt mulțumit că acest domn, căruia îi zic domn' Magritte, îmi obturează, cu trupul său standardizat, părând ștanțat dintr-o bucată de tablă dând să se oxideze, tabloul.

Și își întârzie atât de mult plecarea.

Vocea interioară: Da, da! Să fim sinceri, vorba zicalei populare: Dumnezeu ți-a pus mâna-n cap. E bine și mai târziu decât niciodată. Dar ai grijă să n-o mai ratezi și acum, ca pe cea de anul trecut, de la Musée d'Orsay.

Filă de jurnal (25.10.2013)

Expoziția „Masculin-Masculin”

Merg la Musée d'Orsay, să văd expoziția „Masculin-Masculin”, dedicată nudului bărbătesc din ultimele două secole. Gloria, decăderea și începutul revigorării unei teme fundamentale a artei plastice. Surprizele neplăcute se vor ține însă lanț. În primul rând, la intrare, neștampilată la zi, mi se pune la îndoială valabilitatea legitimației. O asociez cu o alta, dar nici așa nu conving. Este chemat Șeful. Au loc amabile parlamentări. După ce, întâi, mi se dau niște prețioase sfaturi pentru viitoarele mele vizite și sunt asigurat că, atunci când voi avea documentele în regulă, voi fi oricând binevenit. În final, generos, Șeful îmi acordă, totuși, și acum accesul. Așteptându-mă un traseu lung de parcurs, primul drum îl fac la toaletă. Când dau să mă reîntorc, constat că mi-a dispărut portmoneul. Năucit, continui să-l tot caut prin buzunare, în timp ce un tânăr îmi explică, pe limba lui, ceva, din care nu înțeleg nimic, dar eu insist să mi se dea detalii, amestecându-mi limba maternă cu stâlcita mea franceză, dar, mai ales, respectând sfaturile lui Leonardo da Vinci, care ne recomandă, în „Tratatul de pictură”, că, pentru decodarea complexității unei realități date, trebuie să ne însușim studiul limbajului fără grai, cel universal, al expresivității mimicii faciale, dinamismul mișcărilor mâinilor și ale corpului, atât de apropiate prin expresivitate și semnificație de cele ale surdomușilor. Și, începând să-mi răsucesc ochii în orbite și să dau agitat din brațe, necunoscutul intră și el în joc și așa aflu că portmoneul mi-a căzut la intrare, iar un individ l-a ridicat și a plecat cu el. Insist să-i dăm de urmă. El acceptă. Se știe, parterul muzeului e unul imens, iar, printre atâta lume, omul căutat e de negăsit. Urmând exemplul unui ghid, care, în apropiere, prezenta, prin gesturi, când largi, când sacadate, tainele tabloului „Staulul oilor” de Millet unui grup de surdomuși, pe când eu, încercând

să-i stârnesc mila interlocutorului, îmi exacerbez disperarea, dar el, de-acum plictisit de atâtea scâlămbăieli și nemandorind să-și irosească prețiosul timp cu un neisprăvit ca mine, mă predă unui supraveghetor de sală. Acesta, la rândul său, unui tânăr de la garderobă. Acesta, altuia și, împreună, coborâm la subsolul muzeului, unde tronează o imensă Venus din Willendorf, ce-și revarsă generoasele forme peste o măsuță mică-mică. Respectiva doamnă, ocupantă și obturatoare de întinse spații, la rândul ei cheamă o altă doamnă, una minionă și silfidă, și după ce le explic ce culoare are obiectul, cum arată, unde mi-a dispărut, ce conține, care mi-e numele, e chemată dintr-o sală alăturată o a treia doamnă. (În timp ce, la parter, în lumina reflectoarelor și strigătul plin de culoare și agresivitate al bannerelor și afișelor, al standului cu albume și al cataloagelor, se exhibă expoziția „Masculin-Masculin”, observ că subsolul muzeului e dominat de prezențe feminine. Neluate de nimeni în seamă, ele sunt însă foarte active și eficiente, iar eu mă întreb ce obscure semnificații or fi ascunzând aceste etajări ale sexelor? Or fi reproducând-o, oare, pe cea a speciei, la scară planetară? Iar relația îmi pare mult mai complexă și mai tulburătoare, în esența sa, decât întreaga revărsare triumfalistă de pectorali, bicepsi, fesieri și organe genitale – flașce ori în errecție –, de pe simeze). Doamna nou-sosită aduce cu sine un portmoneu înfășurat într-un proces-verbal, iar eu îl recunosc de-ndată ca fiind al meu. După amănunțite verificări și-o semnătură, „Venus din Willendorf” mi-l restituie. În el, pașaportul, restul hârtiilor și suma intactă. Acum, că l-am recuperat, sunt și mai năucit decât atunci când îl pierdusem. Cum, mai există și oameni cinstiți în lumea asta?

Vocea interioară: Ce te bucuri? De fapt, ar trebui să bocești. Ai recuperat doar un portmoneu oarecare, pașaportul și o sumă meschină... Dar cu ce preț? Al unei adevărate drame. De-acum, gata! Din cauza unor funcționari nenorociți ți-ai pierdut pentru

totdeauna libertatea exprimărilor necenzurate. Dreptul moral să te mai folosești doar de albul și negrul clișeelelor generalizatoare. Din cauza acestei țări profund birocratice în care te afli și a angajaților ei – a căror onestitate ascunde, de fapt, o crasă lipsă de imaginație –, o să fii nevoit să-ți cumpănești de-acum încolo vorbele. N-o să mai poți nicidecum răcni în gura mare și sigur pe tine: „În jurul nostru toți sunt niște hoți și corupți! Și peste tot nu dai decât peste fraude, meschinării și interese”. Și, apocaliptic, să anunți sfârșitul lumii. Da. Cine te-a pus? De acum încolo te așteaptă o viață grea, bătrâne! Lumea nuanțelor, în care singur te-ai vârât, e o mocirlă plină de capcane, de riscuri, de insatisfacții. Una care ne dezbină, fărâmițează, pulverizează personalitatea. De-acum încolo vei fi nevoit, o să vezi, n-o să ai încotro, să le dai și altora dreptate. Ceea ce, în final, o să ducă la demolarea propriului eu și pierderea încrederii în tine ...

Dar, prin individul din fața tabloului, destinul îți oferă o nouă șansă. Ai grijă ce faci cu acest domn Magritte. E o adevărată mană cerească. Datorită lui o să-ți poți păstra pe mai departe nealterat acel sentiment atât de stenic că ești un nedreptățit al sorții. El te-a individualizat; în profunda ta nefericire, te-a făcut mereu fericit. Prin el poți adăuga acum un nou nume, o fință concretă, nu imaginară, lungii tale liste cu cei care se fac vinovați de neîmplinirile tale!

Da. Chiar așa! Dacă mă gândesc bine, vocea mea interioară are dreptate. Întreaga-mi existență nu-i decât o înspăimântătoare colecție de ratări. Și, firesc, ca orice om întreg la minte din țara de unde vin, m-am întrebat: care-i motivul real că eu am rămas un etern perdant, pe când cei din jur mi-o iau mereu înainte? Dar cum, de felul meu, sunt un tip al naibii de isteț, de descurcăreț, de perspicace, nu mi-a fost

greu să descopăr adevărul. Astfel, am ajuns să-mi învinovățesc, pentru neîmplinirile mele, destinul, circumstanțele istorice în care m-am născut, cu odioasele lor regimuri politice la putere, poporul căruia îi aparțin, limba maternă, zona geografică și localitatea în care am venit pe lume, familia și profesorii care nu mi-au înțeles vocația, situația materială precară, serviciul anost... Toți, într-un fel sau altul, se fac vinovați că eu, acum, nu sunt acolo, da, acolo unde, de fapt, mi-ar fi locul! Începând cu primele popoare năvălitoare barbare, urmate de tătari, de turci, de unguri, bulgari, sârbi, americani, da, mai ales americanii, (nu, nu, rușii niciodată!), apoi, pe rând, domnitorii, regii, președinții de stat, guvernele ante- și post-decembriste, șefii direcți și indirecti, colegii, vecinii, da, toți, absolut toți... În ce mă privește, mă absolv de orice vină. V-o jur, conștiința mea e nepătată! De când mă știu, mereu am fost drept, cinstit, curajos, harnic, altruist, pus pe fapte bune și mărețe, dar, în antiteză, mereu am avut câte un dușman personal și a existat o mafiotică Nouă Ordine Mondială, care își avea, ca prim scop, ciuntirea perfidă a hotarelor țării și lichidarea mea fizică. În privința asta n-am vreo îndoială. Nici întrebări de pus. Nici de așteptat răspunsuri. Fiindcă le cunosc dinainte: de tot răul ce mi întâmplă și de insuccesele mele în viață doar alții se fac vinovați!

Iar pentru trecutul meu artistic risipit și prezentul confuz, am găsit acum un vinovat concret. E acest domn Magritte! Și, cum continui să-l văd doar din spate – și să-mi pară un individ fără identitate, vârstă și fizionomie –, am un motiv în plus de jubilație. Îmi permite să fac mult râvnitele mele considerații globalizatoare. Să-mi atribui neîmplinirile oricui doresc... De la colegii de breaslă, la criticii literari și de artă, care nu-mi iau opera în seamă. Ori celor a căroră moacă pur și simplu îmi displace.

Doar individul acesta fără fizionomie e vinovat că, în alergăturile mele dintr-un muzeu în altul – mereu stresat, istovit, cu palma pe inimă și cu privirea pe ceas –, ochiul nu mai e încântat, ca odinioară, de rotirea sa în jur, tot mai fără rost se zgâiește la tablourile împăienjenite de chracheluri ori la fragmente de statui și nu reușește să descopere în ele decât ceea ce sunt în realitate: pânze gata să putrezească, bronzuri coclite ori doar niște pietre măcinate de vreme. Fără să-mi mai impună admirația și respectul de odinioară.

Gata cu acest mod de viețuire, aproape non-stop, prin spațiile greu respirabile ale muzeelor.

„Ars longa, vita brevis”, ne atenționează un arhicunoscut aforism latin. Deci, cât ne e dat să trăim, să ne bucurăm de ea din plin.

Iar Marchiza de La Solana rămâne, pentru mine, de-acum, o amintire oarecare...

Așa, eliberat de vechile nostalgii și obsesii, părăsesc muzeul. Și o fac năpădit de o imensă bucurie. Simplă, firească, omenească: aceea că exist.

Din nou, ziua se arată binecuvântată. Iar vremea, divină. Și, fără furii, complexe și angoase, fără o altă obligație decât aceea de a-mi fi propriul stăpân, mă complac de minune cu statutul de pieton anonim. Cu enorma satisfacție de a mă simți azvârlit în afara timpului, nimeni să nu se sinchisească de prezența mea, în schimb eu să am privilegiul de a putea privi nestingherit la toți și la toate! Aici, la Paris, unde nicidecum n-am prea avut timp să rătăcesc pe străzi fără o țintă și o intenție precise, acum o fac, lăsându-mă purtat în voie de picioarele mele, până mai ieri iuți și fără astâmpăr, și încerc să

savurez din plin dulcea libertate a simțurilor, bucurându-mă de lumină, de soare, de frumusețile orașului. Și, între patetism, entuziasm și lentoare, îi admir cunoscutele repere arhitectonice, intru și ies, așa, fără un scop anume, din gurile de metrou, adun pliante, reviste, fotografiez, comtemplu, nu cercetez analitic, ca un portretist ce mă pretind a fi, ci cu o bonomă îngăduință, fizionomiile ca serializate ale trecătorilor, zâmbetele lor de păpuși, ce parcă aparțin aceluiași lot de serigrafii ale lui Warhol ori sunt desprinse de pe afișe și de pe reclamele publicitare, îmbrăcămintea lor în pas cu ofertele unor importante case de modă. Și cum, la Paris, acum se poartă taiorul și sacoul croit drept, toți aduc izbitor cu niște coșciuge-n mers. Iar eu, afișând pe buze farmecul onest și agreabil al celor lipșiți de prejudecăți și patimă, intru în magazine și în biserici, rătăcesc pe străzi și prin piețe, urmăresc voioșia flegmaticilor aruncători de bile și, rezemat pe parapetul Pont des Arts, cu deplina mulțumire de sine a celui care poate privi fără să fie nevoit să scoată un sfaț din buzunar, admir croazierele turiștilor pe Sena, bat din palme și mă veselesc alături de ceilalți privitori la spectacolele tinerilor pe role din Place du Palais Royal... Eu, care, în viața de zi cu zi, n-aș avea răbdare să aștept la un stop nici mort, acum o fac ascultător. Nici n-aș avea încotro. Neostoita scurgere a mașinilor pe Rue Rivoli îi dă Parisului caracteristici futuriste: mișcare, acțiune, zgomot, vitalitate, dinamism... Observ, și asta mă bucură enorm, că, oricând, o realitate îți poate sugera o altă realitate. La fel de legitimă precum cea care a generat-o.

Totuși, ca să n-o sfârșesc sub roțile vreunui vehicul, înainte de a apuca să-mi scriu propusa carte despre Paris, îmi zic că, pentru siguranță, ar fi mai înțelept să părăsesc arterele prea aglomerate.

File de jurnal

Cerșetoria. Un Picasso al străzilor

Să răzbați, la Paris, în orice branșă, e dificil. Concurența e acerbă. Dar piața muncii, în cerșetorie, îți cere un plus de inventivitate. Vechea milă creștinească e perimată. Ca să-l determini pe trecător să-și vâre azi mâna-n buzunar și să transfere în recipientul întins o sumă modică, trebuie să-i oferi ceva în schimb. Nimic nu e gratuit. Ceva, „extra”, „super”, „cool”, în care tu să excelezi și care te diferențiază de masa mare a competitorilor. Ceva mereu ambalat în strălucitorul staniol al buneii-dispoziții. Tristețea, melancolia, suferința, lacrimile nu mai sunt azi vandabile. Astfel, importante artere, metrourele, parcurile, piețele din jur și treptele reperelor turistice au devenit arene. Surogatul cultural, vulgarizarea mitului, sugerarea performanței sportive și numerele de circ sunt cele mai „prizate” reprezentări și spectacole. Nu-i de ici de colo să pari sosia lui Louis de Funès și să te zgâiești la turiști ca la niște extraterestri, ori cea a lui Sartre cățărata pe bicicletă și făcând exhibiții incredibile, sau să poți rămâne pe vânt, pe ploaie, fie vară ori iarnă, împietrit ore-n șir, făcând pe „statuia” unui sfânt ori pe mumia egipteană.

Pe conaționalii noștri îi recunoști cu ușurință. După vestimentație și după felul cum și-o poartă, poți deduce chiar provincia din care ei provin, iar după prea multa smerenie din gesturi și înfățișarea de sfânt ori martir, că nu-s decât niște bieți figuranți, intrați peste noapte în rolul unor titulari. Specialitatea „alor noștri” este, da, ca peste tot, excesul de prefăcătorie! Ori, dimpotrivă, cu privirile lor furișate, par vulpi în căutarea prăzii, mereu gata să te atace. Pendulând permanent între supușenie și agresivitate, blândețe și ferocitate, suavitate și grotesc, ți se recomandă insistent de cei pățiți ca, în preajma lor, să nu vorbești în limba țării tale. De îndată îți vor cere bani ori alte favoruri.

Situați la extreme, „paharele” le rămân mai tot timpul goale. Dar nu îndeajuns, ca ei să nu continue să insiste.

... În Place de l'Hôtel de Ville, un individ de vârsta mea, tuns scurt, barbă neîngrijită, tot ca a mea, dar de o statură athletică, mult superioară alei mele, se târâie în patru labe pe dalele caldarâmului. E un „artist plastic” în exercițiul funcțiunii. Cu mișcări energice, scurte și nervoase, desenează îndârjit capul unui tânăr; se pare, un florentin renașcentist. Munca e grea, bucățile de cretă colorată i se sfarmă și tocesc repede, investiția costă, mărunțișul aruncat de trecători în cutiile înșiruite generos în jurul „operei” este nesemnificativ, ceea ce face ca Picasso al străzii să fie surescitat și să se rățoiască la cei care îi calcă, din greșeală, „opera”.

Când mă opresc, spre a-mi nota scena pe un petic de hârtie, de mine se apropie o tânără. Mă fulgeră gândul că ar vrea să vâre, în mâna truditurului scrib care sunt, un bănuț. Dimpotrivă, oferindu-mi spre cumpărare un mărunțiș oarecare, vrea să mi-l smulgă. Nici dacă aș fi rufos și îngălat în jeg, aidoma confratelui meu, n-aș avea această șansă. Scrisul e o trudă singuratică, lipsită de spectaculozitate, și nu (mai) impresionează pe nimeni.

Fetița care joacă șotron

În Place des Vosges din Marais, o fetiță joacă șotron. Cu 1500 de ani î.H. și egiptenii maturi se dedau unor asemenea jocuri pe o tablă. Dar, în locul tradiționalului caroiaj cu bățul ori creta pe jos, ea sare direct pe petele de lumină ce au străpuns frunzișul copacilor. Astfel, jocul a ieșit din clasică, mecanicista lui rutină, e un „performance”, o artă vie, trăită direct și, după dăruirea cu care fetița i se dedică: totală.

Da! De acum înainte o să-mi trăiesc viața și eu din plin, precum toți semenii mei, îmi spun, așezat pe o bancă în Jardin du Palais Royal, în vreme ce privesc infinitatea de

forme, de culori din jur. Ce ușurătate are natura în tot ceea ce zămislește: copac, iarbă, frunză, floare... Nimic nu geme, nu se scâlâmbăie, nu transpiră. Dar nici nu face zadarnic umbră pământului. Într-o uluitoare încrengătură trofică, totul vine, se arată, cheamă, seduce, fascinează o vreme, fiecare prin mijloacele și harurile sale, ca, apoi, să plece, retrăgându-se într-o liniște și ordine prestabilite, în perpetua reciclare a materiei. Metronomul timpului, în al cărui vizor am ieșit și eu la vedere pentru o clipă, spre a-mi țipa, din toți bojocii, mesajul, pentru ca, în secunda ce-o să vină, ușița vieții să mi se trântescă-n nas și să fiu azvârlit în ireversibilul neant al uitării, funcționează ireproșabil. Da, fiecare dintre noi este un univers, îmi zic, contemplând, animist, alunecarea unei frunze, în aerul înțesat de miresmele parcului. E o frunză desprinsă de pe ram, una mică, un bănuț, de un galben ofilit, nimeni, sunt sigur, n-a băgat-o în seamă. Doar eu sunt dispus să-i urmăresc zvâcnirea tremurândă, unduirea sa ca într-un leagăn nevăzut, larg, cât mai larg posibil, încât îmi pare ultima și disperata ei încercare de a se opune căderii, morții.

Pentru acest nesperat răgaz de a putea privi pe îndelete în jur trebuie să-i mulțumesc, încă o dată, lui, domnului Magritte.

Ziua a patra. Fără Musée du Louvre

Despre nebuni, prietenie și speranță

Adorm greu, chinuit, și mă trezesc repede. Într-un răstimp atât de scurt, nu-i loc pentru vise. Doar pentru coșmaruri. Exact ca în viață. În cursul zilei, când mersul mă doboară, mereu găsesc în mine resursele necesare să mă ridic și să-mi continui drumul. În somn mă dovedesc însă complet neajutorat. Hărțuit de câte o nălucă, transpir din belșug și urlu disperat, implorând ajutor. Așa, în gol, cuiva nedefinit... Dar după noaptea ce tocmai a trecut, pentru prima dată sunt mulțumit de felul cum ea s-a scurs: somnul mi-a fost liniștit și, tot pentru prima dată de când mă știu, companionul din vis m-a tratat cu respect și stimă. Din nou sunt obligat să-i fiu recunoscător aceluiași admirabil domn Magritte. De cum am pus capul pe pernă, și chiar înainte de a lua obișnuitul somnifer, am adormit. Și mă visez la Luvru. Se face că urc spre sala Marchizei de La Solana, acum cu ascensorul, fapt ce nu-mi stă în obișnuință, dar, cum în vis totul e posibil, în cabina lui îl descopăr pe Domnul fără fizionomie. Mă prefac că nu-l observ, dar el, în mod ceremonios, ținându-și respectuos melonul în mâna dreaptă, ce-i atârnă pe lângă trup (un domn fără melon n-ar putea să fie niciodată un autentic domn Magritte!), plin de curtoazie, mă anunță că dorește să-mi vorbească. Deschis, amical. Așa, ca între doi iubitori profesioniști ai artei. Faptul că mi se adresează, într-o impecabilă limbă română, cu apelativul „domn” și, pe deasupra, mă și numește „iubitor profesionist al artei” mi l-a făcut de îndată simpatic. Și uit că, doar cu o noapte

înainte, scuturându-mă aprig de umeri, afirma, cu dispreț, la căpătâiul meu, să-mi iasă gărgăunii din cap și să înțeleg, pentru totdeauna, că nu sunt decât un paria, o ființă care, ca atâția alți neisprăviți, aspiră fără niciun temei la o lume și o cultură care îl depășesc. Iar Parisul, care de secole sucește mințile și înfierbântă imaginația celor mai străluciți bărbați ai planetei, nu are ce face cu admirația și languroasele ochiade ale unui ins ca mine. Că, în esență, nu sunt decât un barbar, lipsit de rafinement, de subtilitate, de o minimă capacitate de a nuanța, de a se mlădia, de a se adapta spontan unei noi situații. „Apoi, cam despre toate obsesiile ce vă frământă: viața muzeelor, a artistului marginal ori de geniu, cea a atelierelor, saloanelor și a obiectelor de artă s-a zis și s-a scris pe larg în presă, povești și romane încă în secolul al XIX-lea. Dacă nu știți, citiți-i pe Stendhal, George Sand, Hugo, Balzac, Baudelaire, frații Goncourt și, mai aproape de noi, pe Proust... Ori cronicile lui Alexandre Dumas, Eugène Sue, Prosper Mérimée, Jules Vernes.... Toți au avut capacitatea de a descoperi frumuseți pe care oamenii vremii lor încă nu le sesizau. Azi, istoria, politica și sexul sunt așteptările cititorului de la un scriitor. Așa, fără relații politice ori editoriale, cum sunteți, ori vă adaptați nevoilor pieței celei mai de jos, ori pieriți!” îmi țipă el în urechi. „Căci dumneavoastră, din păcate”, mai zice el, cu gravitate și mâhnire (semn că, totuși, în sinea sa, individul mă compătimentește pentru destinul meu ratat), „ca atâția alți confrăți, confundați informațiile, după care alergați întruna, cu actul cunoașterii în sine, practicând, dezinvolt – vi-l citez pe Alessandro Baricco –, alunecarea pe deasupra lucrurilor, în detrimentul investigațiilor profunde. Reduceți spațiul cunoașterii la unul cu o singură dimensiune: orizontala depărtărilor. Apoi, de parcă handicapurile de care aveți parte nu v-ar ajunge, v-ați asumat o sarcină imposibilă: în epoca ultraspecializărilor, abordați mai multe limbaje ale

artei. Nu vi se pare o nesăbuiță?” Nu că aş avea de gând vreodată să-i aplic metoda, nu dispun eu de sumele necesare, ca să-mi angajez „negri” și să țin ucenici, cioplitori, turnători și sculptori cu zecile, nu sunt o „fabrică de busturi”, cum au fost, la vremea lor, Rodin și Bourdelle, ori uzină de picturi, precum Rubens, nici un avid de dolari, precum Dali, dar mi-a plăcut, prin frumoasa analogie, sfatul cum trebuie să procedeze cel care dorește să scrie azi o carte, ori să creeze o operă de artă, atunci când nu și-a propus s-o copieze direct pe a altora, semnând-o cu numele său. „Rostul țârcovnicului este să adune mucerile lumânărilor, al lumânărilor să facă din ele altele noi, al unui alt intermediar să le aprindă, rostul impresarului este acela de a îndrepta atenția privitorului/cititorului/cumpărătorului spre tabloul/textul respectiv, iar rolul artistului/scriitorului doar să-l înobileze cu lumina semnăturii sale. Da, azi totu-i muncă de echipă. Iar dumneavoastră îmi păreți – zicea el – un ciudat eschimos solitar, învelit în blănuri și afundat în sania sa trasă de reni, ajuns, nu se știe prin ce miracol, pe o plajă de nudiști din zilele noastre”. Asta a fost ieri noapte. În noaptea asta, în esență, individul mă asigură că o să suporte stoic toate dejecțiile ce intenționez să i le azvârlu-n cap, făcându-l responsabil de eșecurile mele, prin plasarea sa între mine și tabloul lui Goya. Dar mă anunță, cu sinceră părere de rău, că o să fie nevoit s-o mai facă încă multă vreme de acum înainte. Iar „găselnița” cu atribuirea vinei pentru propriile-mi neîmpliniri altora, niciodată mie, o socoate genială. Numai unei minți odihnite, aparținând multietnicului și variatului spațiu balcanic, din care a înțeles că provin, i-ar fi putut veni o asemenea idee năstrușnică. Ce mai admiră la mine e că nu mă dau niciodată bătut. Și e convins că, acolo unde m-am născut, nu sunt singurul individ care gândește și acționează în acest mod.

Ce știe acest domn Magritte, despre poporul căruia îi aparțin? A fost în atâtea moduri și atât de des beștelit, încât tot ce e de rău despre el e de-acum spus. Așa că, în vreme ce improvizatul meu analist politic continuă să macine vânt, eu am timp suficient să mă scobesc în nas și prin urechi și să mă scarpin nestingherit acolo unde îi e greu voinicului. „Ce stranietate, ce noroc”, zice el. „Să ai o istorie de două ori milenară și, în același timp, să nu îmbătrânești! Ce șansă enormă este să simți mereu pe umeri apăsarea nesiguranței zilei de mâine! Ea te obligă să fii ingenios, activ, dinamic, veșnic tânăr și neliniștit. Țara dumneavoastră are meritul de a fi reinventat mitul și spiritul Greciei antice: fiecare cetățean al ei e un filozof! Eu n-am beneficiat de acest noroc. M-am născut – așa cum spune Robert Curtis despre poporul meu – direct obosit și cu destinul prestabilit. Viața mea a fost și ea una monotonă, lipsită de surprize”, mi se confesează întristat domnul Magritte.

Și începe să și-o depene.

„Provin dintr-o familie înstărită, în care, niciodată, n-am cunoscut, cu adevărat, ce înseamnă lipsurile. Obsedați de glorie, unii dintre străbunii mei au terminat-o ghilotinați, alții s-au aventurat, făcând ei pe călăii, dar toți au avut tot ce și-au dorit, chiar înainte de a apuca să-și formuleze dorințele. În ce mă privește, până și bolile copilăriei le-am trecut pe nesimțite. Iar obsesiile existențiale mi le-m rezolvat, în cele din urmă, printr-o calmă împăcare cu divinitatea. Așa ca între doi civilizați și responsabili oameni de afaceri: fiecare a dat și a primit ce i se cuvenea. Născut la cap cu arborele genealogic extrem de ramificat al familiei, iar pe pereți cu tablourile strămoșilor, mi-am cunoscut de mic originile și eram încă un copil, când mi-a fost prezentată fetița hărăzită să-mi devină, peste ani,

soție. Și, tot de atunci, urmând tradiția familiei, știam profesia căreia o să mă dedic. Instruirea culturală mi-am început-o tot de mic. La șapte ani eram un fervent vizitator al Musée du Louvre. La început m-au adus aici bona, tata, mama, educatoarea, învățătoarea, profesorii...”

Filă de jurnal

Profesoara de desen

Chiar în ziua în care mi-am propus să străbat toate sălile Luvrului, impresia cea mai puternică nu mi-a lăsat-o un pictor anume, ci o tânără profesoară. Iar eu mi-am găsit timp să mă opresc din marșul pe care l-am numit „lipsit de glorie” și s-o privesc îndelung. Subțirică, nepurtând niciun accesoriu vestimentar spectaculos, este, în schimb, foarte expresivă, așa cum stă alături de celebra pictură „Trișorul”, a lui Georges de La Tour, și vorbește, pozează ori, printr-o sugestivă pantomimă, își răsuțește sprințară trupul, capul, căutătura, își mișcă prin aer, ca o balerină, degetele, exemplificând, „pe viu”, uimiștilor și încântașilor ei mici ascultători și privitori (așezați pe jos cu un caiet de desen în față), semnificația fiecărui gest al personajelor, cât și trucurile folosite de șarlatanul din tablou. Și le incriminează în spiritul moralisștilor. Al lui La Rochefoucauld și La Bruyère. Sunt convins că acești copii nu vor uita toată viața tabloul lui Georges de La Tour și nici pe profesoara lor de desen. Și eu duc dorul – asemeni multora din țara și generația mea – unor dascăli, care să ne fi luat de mână și să ne fi călăuzit pașii încă din primii ani de școală prin miraculoasele trasee inișiatice ale artei. Mi-au lipsit cu adevărat profesorii? Oricum, în mod sigur, aceste „labirinte”. Acum, rătăcirile prin ele mi-ar fi fost mult mai scurte, drumul spre țintă mai drept și mai ușor.

„Apoi, cu vremea, am deprins drumul spre muzeu de unul singur... Dar chiar într-o atare situație” – își continuă domnul Magritte expozeul – „doar o parte din lucrările muzeului mi-au ajuns cunoscute. De pe simeze, cât și din depozite. A venit însă o zi când am fost nevoit să mă retrag din afaceri, lăsându-mi urmașii să le continue, iar iubirea de artă, care mi-a fost până atunci doar o simplă pasiune, a devenit o a doua meserie. «Maturității și senectuții le șade bine cumpătarea», zice un scriitor și filozof de prin părțile dumneavoastră. Și opțiunea definitivă. Nu mi-a fost deloc ușor, dar, în cele din urmă, când am simțit tot mai dureros că anii se duc ireversibil, am fost nevoit să aleg. Ajunși spre sfârșitul vieții, suntem lipsiți de alternative. Avem doar două opțiuni: ori să devenim înțelepți, restrângându-ne și esențializându-ne preocupările, ori penibili, continuând să ne risipim. Ca dumneavoastră, de exemplu. Eu, evaluându-mi șansele și riscurile, într-o lume ca a noastră, aflată în perpetuă schimbare și în care pot răzbate doar cei curajoși și tenace, am mizat pe o singură carte. Numele ei este Marchiza de La Solana”.

Și pornim să rătăcim, peripatetic, împreună, pe străzile, prin parcurile și cimitirele Parisului. El, Aristotelul meu, împingând o bicicletă; eu, discipolul, cu aparatul atârând de gât și fotografiindu-i din când în când golul din figură, care îi trece drept chip, mereu uimit cât de laborioasă și organizată îi este judecata. Farmaceutic constituite, toate ideile și informațiile îi sunt distribuite riguros în sertărașele memoriei, de unde mi le administreză metodic, mie, bolnavului de risipire care sunt, ca pe niște hapuri ale iluminării. Iar eu, trebuie să recunosc, îi admir la nebunie pe tipii ăștia superordonăți, cu frazele călăfătuite, etanșeizate, asemeni unor submersibile, gata să se scufunde în orice mediu, fără a putea fi contrașiși. Nu ai

cum să te sustragi necruțătoarei lor analize. Și sentințe. Ei știu totul despre tine. Poate chiar dinainte ca tu să te fi născut. „Ce vină are Parisul” – mi se adresează el din nou cu apelativul stimat domn – „că v-ați născut în suburbiile Europei, că ați avut neșansa să trăiți într-un regim totalitar, că vorbiți și scrieți într-o limbă cu circulație restrânsă, că, până la vârsta de douăzeci de ani, n-ați văzut marea și abia la peste treizeci ați ieșit prima dată peste hotarele țării dumneavoastră, țară care nu-și poate asuma paternitatea absolută a niciunui curent artistic european major. Iar în istoria ei nu există niciun Napoleon, Voltaire ori o Ioana D’Arc; că Picasso și Dali nu s-au instalat în capitala țării dumneavoastră, că Brâncuși, Enescu și Cioran au venit tot în a noastră...”

Da, îi dau deplină dreptate. M-am format, ca artist, hrănindu-mă doar cu firimiturile căzute la întâmplare de la banchetul marilor gânditori și creatori ai lumii. Da. Sunt născut să fiu un risipitor al propriului destin. Milenii de efort și imaginație i-au trebuit naturii să poată modela acest prototip desăvârșit al eșecului care sunt. Și tot eu, în sinea mea, îmi zic: Ei și, ce-i așa de rău în asta? Erasmus a scris „Elogiul nebuniei”, luând în derâdere falsa exaltare. Eu o să aduc un omagiu îndoielii și amânării, eșecului și ratării! Nu sunt primul în lumea asta care, pornit în cursă, s-a compromis, poticnindu-se. Și, din posibil învingător, am ajuns un învins. Ce-i pasă lumii de un ratat în plus?! Dar numai cel care, asemeni mie, magmă mereu în erupție, e tentat să realizeze imposibilul, să încerce să-și depășească (desigur, fără succes) limitele și să nu se subordoneze industriei de azi a creativului, numai cel care are plăcerea rătăcirilor pe drumurile ocolitoare și mania de a-și linge degetul băgat prin cât mai multe borcane ale artelor,

numai acela poate savura pe de-a-ntregul bucuria trecerii sale prin această lume.

Ajunși în fața piramidei Luvrului, îmi propune să urcăm împreună în sălile de expoziții și să mi-o prezinte pe Marchiza de La Solana. „A fost în viața reală un personaj cu un destin aparte. Iar ca pictură, fără să fie socotită încă de toată lumea o capodoperă (El o să demonstreze că este! Aceasta-i noua lui «afacere»), are o biografie care pe visători îi incită la fabulație. Iar pentru orice bărbat, Marchiza de La Solana” – după opinia domnul Magritte – „e o utilă lecție despre însăși chintesența feminității. A fascinantului ei mister. A bucuriilor și dramei iubirii totale, trăite ca un sentiment vital”.

Ce să-i spun? Că nu pentru a cunoaște acest prototip feminin am venit la Paris? Și în orașul meu l-aș putea oricând găsi multiplicat în zeci, sute, poate mii de exemplare. Ar fi de ajuns să cobor în stradă, să intru în prima cofetărie întâlnită-n cale, prima biserică... Excesiv de sensibile, de rafinate, niciunde nu le poți descoperi mai ușor neîmplinirile, tristețea și solitudinea, acuta nevoie de comunicare și iubire, decât acolo, pierdute în mulțime, neluate de nimeni în seamă... Așa că îl refuz politicos pe domnul Magritte, însă categoric. Atunci, ne despărțim. Și-o facem într-un mod emoționant. Printr-o îmbrățișare. El își apropie simbolic golul feței de obrazul meu, iar eu îi sărut vidul, absența aceea, care bănuiam că o să mă izbească în nări cu un puternic iz de coroane mortuare și buchete de flori oflitate. Dar m-am înșelat. Mirosul imaterialității sale mă trimite mai degrabă cu gândul la noua și tot mai bogata „vegetație” artificială a mapamondului, pe cale s-o înlocuiască pe cea organică. La acel tot mai gros strat de gunoi electronic, ce ne acoperă treptat pe toți, făcându-ne, pe măsură ce părem din ce în ce mai deștepți (ca să-l citez pe Einstein), să fim tot

mai idioți. Domnul Magritte, după ce-și leagă bicicleta de o rampă specială, urcă să-și întâlnească favorita, iar eu, ușurat de coșmaruri, așa cum îmi este de-acum felul și peste zi, o pornesc, în somn, hai-hui, prin oraș.

Prietenul meu Bubu

După ce, multă vreme, în somn, n-am avut timp de vise, acum primului vis îi urmează de-ndată un al doilea. Unul cu părinții mei. Și așa cum ei îmi apar, asemeni unor înalte și întunecoase umbre, proiectate pe fundalul casei părintești de pe strada Popa Soare, ținându-se sobri, ceremonioși de mână, aduc cu niște arhaice totemuri. Și, cu o privire severă, înghețată, tata îmi poruncește să ridic de la baza blocului de granit ciobit, fisurat, care la amândoi le trece drept picioare, dar și soclu, un obiect. O fac. E un poloboc; străvechiul instrument cu bulă de aer pentru verificat și păstrat planul drept, orizontala în construcție, pe care orice meșter, de când lumea e lume, îl poartă după sine o viață întreagă. Și îmi decodific visul fără nicio dificultate, chiar înainte de a mă trezi. Da. Înțeleg. Singur trebuie să-mi găsesc echilibrul, cumpătarea, calmul, aceasta-i, fără doar și poate, semnificația ambelor vise. Să-mi câștig, exersându-mi voința, o imperturbabilă stăpânire de sine. Și, renunțând la noianul meu de proiecte deșarte, mult râvnita pace interioară. Așa că, atunci când mă trezesc, graba mea de a mă așeza la masa de scris nu mai are niciun temei. Lenevesc în pat până la ivirea zorilor, apoi încerc să mă bucur de aroma cafelei, pălăvrăgind liniștit despre una-alta, întâi cu fică-mea și cu ginerele, apoi cu nevastă-mea și, amintindu-mi că nu l-am mai întâlnit, de multă vreme, pe Bubu, singurul meu prieten la Paris, pe la vreo zece, ajung într-o altă parte a orașului, în arondismentul 13, pe Rue Kuss.

Autor a peste 100 de scenarii și piese de teatru, prietenul meu a fost în tinerețe un fel de Lope de Vega. Nepăsător la destinul lor, atunci când nu i le-au semnat alții, ele s-au pierdut. Autor și al unor memorabile sonete, el a mai fost un fel de François Villon al crâșmelor bucureștene și din țară, unde, în tinerețe, asemeni menestrelilor de altădată, peregrina cu stiloul în mână în căutare de doritori de texte, versuri și piese de teatru la comandă. Azi, în comunitatea românească de la Paris, se alintă zicându-și Un Ulise Oltean. Eu tind să cred însă că e și el un oarecare păgubos Don Quijote. A rupt-o cu trecutul. Conștientizând enorma responsabilitate ce apasă pe umerii celui care scrie, acum scrie rar și fără bucuria de altădată. „Nu merită. Scrisul e zădărnice”, spune el. „Cel care o face trebuie să ardă în sufletul său întregi biblioteci cu operele înaintașilor, ca să poată rescrie din cenușa lor câteva cuvinte. Și acelea, de mult spuse mai bine de alții”, continuă cel care, totuși, uneori o mai „comite”. Semnează precum înainte, cu pseudonimul V.O, însă în actele oficiale Bubu a devenit Michel Lamotte. Dar din cel plămădit odinioară din entuziasme și enorm umor, azi se mai păstrează, nealterat, sacrosanctul său cult pentru prietenie. Și, moștenite genetic, viciul și pasiunea pentru cursele hipice. Boierul L – tatăl – își tocuse averea la celebrul Ritz; Rosinanta fiului sunt casele de pariuri ale hipodromelor; iar Dulcinea, mereu amânata iluzie a unor câștiguri fabuloase.

Ultima dată când ne-am întâlnit, convenisem să-l însoțesc la o cursă cu obstacole.

Filă de jurnal

Hipodromul Auteuil

Situat pe centura periferică a orașului, Auteuil este unul dintre cele aproape 1000 de hipodromuri ale Franței. O adevărată

industrie; un sfert din fondurile alocate de stat cercetării științifice provin din cursele hipice.

După-amiază de toamnă, blândă, tandră, ca îmbrățișarea asexuată a unui înger. Se zice că Dumnezeu, când „pictează”, apelează la toate culorile de pe paletă. De această dată parcă s-a întrecut pe sine însuși. Oglindă fidelă a anotimpului în care ne aflăm, aerul încremenit își sincronizează blândețea cu nesfârșitele nuanțe aurii ale frunzelor, evidențiind relația dialectică dintre vârstă și resemnare, dintre viață și abandonul ei. În zare – zidurile albe ale orașului, crescute, parcă, direct din (încă) fosforescentul verde al ierbii; intrăm sute, alte sute ne urmează, dar în tribune țipenie de spectator. Toți s-au oprit în „burta chitului”. Studiază programele curselor, ziarul „Paris Turf” („Biblia” jucătorului de curse), urmăresc pe monitoare cotele într-o continuă schimbare ale cailor, le pun în balanță performanțele, vârsta, jocheul, antrenorul... Fiecare își face calculul său, fiecare are propria-i opțiune.

Totu-i ca la teatru. Soneriile anunță apropierea începerii cursei, difuzoarele, stadiul pregătirilor și, abia când animalele sunt aproape gata de start, jucătorii hotărăsc pe cine vor miza. În mâini foșnesc bancnotele, apoi tichetele, fețele strălucesc.

Unii se năpustesc spre tribune să-și susțină favoriții, dar cei mai mulți vor urmări cursa în fața ecranelor, în sălile special amenajate: „La televizor se vede mai bine”, îmi spune Bubu.

La finalul ei, gemetele deziluziilor sunt însoțite de gesturi scurte, nervoase, se rup ori doar se mototolesc taloanele, azvârlindu-se pe jos. Dar nu-i nimic. S-a și anunțat o nouă cursă. Reîntorși în fața monitoarelor, jucătorii fac noi calcule. Nădejdea a reînviat. Ea n-a pierit nici pentru cei care cutreieră culoarele, visând să descopere, în stratul de hârtii de pe pardoseală, aruncat din greșeală, un tichet câștigător.

La Paris, totul e reciclabil. În primul rând, speranța.

Îmi deschide doamna Silvia, soția sa. Bubu abia de își ridică ochii din hârtiile de pe masă și șezutul de pe scaun, întinzându-mi o mână cu degete groase și moi și rugându-mă să mă așez. Dar, în primul rând, să nu vorbesc.

Tot ce știu despre cursele hipice și istoria lor, lui îi datorez.

Îmi amintesc că îmi povestea – cu o enormă plăcere și cu debordantul lui spirit histrionic – întâmplări cu Vraca, Calboreanu și Goangă, care l-au acceptat la masa lor, la Capșa, pe proaspătul expulzat al Școlii de literatură; și au făcut-o, recunoștea el, pentru voioșia și iuțeala cu care se pricepea să cheme ospătarul; alteori, își aducea aminte de chiolhanurile cu Fănuș, Pucă și Pituț, alături de care a chefuit, „cot la cot”, ani în șir, la doamna Candrea, la Uniune, ori, uneori, de cele în care el era așezat de admiratori săi în capul mesei și cinstit așa cum se cuvine: la „Athénée Palace”, „Berlin”, „Hanul lui Manuc” și „Cireșica”. În amintirile sale mai dețineau un rol aparte orgiile și tãmbălãul cu lãutari prin cramele și căminele culturale din țară, el, care i-a cunoscut pe Camil Petrescu și Arghezi și a mai „prins” vremurile acelea, când, „pe Calea Victoriei, încă mirosea a parfum franțuzesc” și l-a ascultat pe Enescu dirijând la Atheneu, dar și orchestra lui Grigoraș Dinicu, pe Jean Moscopol, Zavaidoc, Ioana Radu și Maria Tănase, iar la Paris, memorabile, pentru el, vor rămâne agapele cu sculptorul Ion Vlad și dramaturgul Mămăligă... Mi-a spus că s-a îndrăgostit iremediabil de Franța, pentru că aici nu doar revoluțiile au generat noi coduri de valori, de sărbători și mândrie națională, ci și evenimentele hipice au născut statui și au făcut istorie. Și mi-a dat ca exemplu calul Gladiator, încununat în 1924 cu laurii câștigătorului pe hipodromul de la Epsom – Anglia, care, la întoarcerea acasă, a fost întâmpinat de garda și fanfara prezidențială, cât și de sute de mii de parizieni,

înșiruiți pe străzi, ca să-i ofere calului „ovăzul” entuziasmului lor patriotic. „Se merge pe un hipodrom”, m-a informat el, „nu pentru a admira frumusețea animalului, care e de mult sacralizată în sufletul fiecărui jucător, calul este doar vehiculul care îi poate împlini ori năruia acestuia speranța. Pentru asta trebuie însă să-i cunoști originile, performanțele anterioare, capriciile față de condițiile atmosferice, față de starea pistei, comportamentul în diferite luni ale anului și ore ale zilei, handicapul cu care el pleacă în cursă – cu cât caii sunt mai performanți (am aflat uimit atunci!), cu atât li se pun în cârcă greutăți suplimentare –, jocheul, antrenorul, proprietarul și, dacă s-ar putea, mafioticele aranjamente din culise. Dintre zecile de mii de variante, jucătoul trebuie să fie capabil să aleagă doar una singură, simplu, nu?, pe cea câștigătoare”. Bubu cunoaște toate aceste principii generale, care stau la baza fabulosului câștig. Ucenicia și-a început-o la casele de pariuri ale hipodromului din Ploiești, iar de vreo treizeci și ceva de ani, de când e la Paris, încă din zori, își începe documentarea asupra cursei din ziua respectivă. Studiază ziarele de specialitate, compară listele, graficele și cifrele între ele și cunoaște raportul dintre hazard și calculul matematic. Că e un îndelung și consecvent consumator al acestui drog, nu un jucător din aceia care au mâncat „merde” întâmplător cu polonicul, o confirmă faptul că mereu e aproape, foarte aproape, de marea lovitură a vieții sale.

Când până la unsprezece mai e doar un sfert de oră, se ridică brusc și, pornind-o grăbit spre ușă, îmi poruncește să-l urmez. Doamna Silvia mă trage repede deoparte și îmi șoptește: „Domnule A., nu-i dați, vă rog, să bea, chiar dacă insistă. Îi face rău”. Hlizindu-mi întreaga dantură falsă și făcând-o să strălucească credibil în lumina soarelui ce intră pe

geamul deschis spre curtea interioară a imobilului, o asigur că nu trebuie să-și facă griji și o pornesc în urma lui Bubu. Mereu cu câțiva pași în față, cu mersul său legănat, ca de rățoi, cu capul plecat și cu mâinile la spate, plin de demnitatea gravă a descendentului de boier care este, continuă să nu scoată niciun cuvânt, absorbit peste măsură de calculele sale, care-l dau, mereu, câștigător. La unsprezece fără câteva minute intrăm în agenția din colțul străzii și, împingându-se în fața altora, care își așteptau și ei rândul, Bubu mă îndeamnă: „Nu vrei să completezi și mata, monșer, un talon? Încearcă-ți norocul. Niciodată nu se știe. Te costă o nimica toată: trei euro.” „Eu nu cred în noroc. Doar în ceea ce mâinile mele fac”, zic. În asemenea momente, prin mine vorbesc strămoșii. Cei care, de-a lungul întregii vieți, s-au bazat doar pe puterea minții și, mai ales, a brațelor lor. Bubu își predă taloanele, plătește, apoi, luându-mă de braț, ieșim și, privind în zare, peste acoperișurile Parisului, îmi comunică fericit: „Azi e o zi norocoasă pentru artiști, monșer. O să vezi! Presimt în aer plutind premii de milioane de euro”.

Îi propun să intrăm într-un bistro, să beau o cafea. Și, dacă dorește, și ceva în plus. Orice. „Nu, nu acum”, îmi zice. „Să mergem să-mi cunoști noul prieten. Dar întâi să-i cumpăr ceva. La această oră, în Franța, nu mergi în vizită la nimeni cu mâna goală, așa cum s-a nimerit să vii de data asta mata la mine”. O face, întrând într-o pescărie din apropiere, apoi o pornim, agale, pe niște străduțe înguste. Îi povestesc straniul vis cu domnul Magritte. „Cred că tipul meu e într-o ureche”, îi zic. Bubu, de colo: „Franța e plină de tot felul de nebuni și visători, atrași irezistibil de lumina ei orbitoarte. Fără speranță, viața n-ar merita să fie trăită”, îmi spune el.

File de jurnal

„Nebunii Franței”

Nepotul lui Rameau

Stau cu soția pe o bancă în Jardin du Palais Royal, poate aceeași unde Diderot l-a întâlnit pe Nepotul lui Rameau. Și de noi se apropie unul. E în rolul Sfântului Francisc din Assisi hrănind păsările. Face câțiva pași, se oprește, scoate din buzunarul stâng al hainei un pumn de semințe și atunci un stol de vrăbii îl năpădește. „Nepotul lui Rameau” rămâne așa, caraghios și sublim, cu ele pe creștet, pe umeri, pe brațele întinse, ca, tot dintr-o dată, să le alunge. Scoate acum din buzunarul stâng al hainei o hârtie și un pix. Și, ca-n transă, notează pe ea câteva semne. Doar câteva. Cuvinte, cifre, ori note muzicale. Sunt revelațiile unui creator ori însemnările unui nebun, n-o să știu niciodată. Și, tot așa, dintr-o dată, artistul, circarul, exersându-și numărul, ori pușlamaua, care ține morțiș să se facă remarcă, își reia plimbarea în jurul gardului viu din centrul grădinii, ca, în scurt timp, să se oprească iar. Aceleași gesturi, același stol de vrăbii îl acoperă cu fâlfâitul lor întunecos, din nou el le alungă, începând să-și noteze ceva. Mereu doar câteva cuvinte, cifre, note muzicale, culese din văzduh, de pe aripa păsărilor... E o somitate, ori un terchea-berchea, unul demn de îmbrățișat ori de hulit, n-o să știu niciodată, îmi spun înregistrând febril pe banda reportofonului comportamentul ciudatului personaj.

A mai intrat cineva în joc. Fotografiază scena. Suntem acum trei, îmi zic. Și gândul îmi zboară la cel de al patrulea. Într-o încăpere ascunsă privirilor, el stă cu ochii pe monitoarele camerelor de luat vederi, ținând sub control întregul Palais Royal. Cu toate că suntem și noi acolo, pe ecrane, sunt sigur că nu ne vede. Nu are niciun motiv. Niciunde în lume vreun Nepot al lui Rameau n-a stârnit încă dezordinea publică, n-a destabilizat Puterea. Și doar asta contează! În rest, pentru ellei totu-i doar bla-bla-bla...

Palatul Ideal

(Hauterives, 17.10.1998)

Hauterives e o localitate la vreo 80 de km de Lyon și plecăm într-acolo să vizităm „Palais Idéal” al factorului poștal Cheval. O fac fără entuziasm. Trăind aproape toată viața în preajma artei naive, în ultima vreme am început să mă cam satur de ea, ca de o ciorbă mereu reîncălzită. Adevărații artiști naivi s-au cam dus, n-au mai rămas decât, ca după reflux, pe țărmul mării, gunoaiele. Dar, când dau cu privirea de bizara construcție, am un șoc. Primul gând mă trimite la Gaudi. Apoi, la arta hindusă. Doi „nebuni” sublimi, îmi zic. Da, Cheval a fost un „nebun”! Credea, după ce se împiedicase de o piatră, care-i declanșase iluminarea, că rostul său în viață este să ducă la împlinire voința lui Dumnezeu pe pământ. Și, timp de 33 de ani, în 93.000 de ore de muncă, a adunat zeci de tone de piatră și le-a cărat, bucată cu bucată, cu mâinile, cu spatele, cu bicicleta, cu roaba, uneori și de la peste 30 km depărtare. Din ele și din 3.500 de saci de var și 1.000 tone de beton, și-a înălțat fabulosul palat. Lung de 26 m, lat de 14 și înalt de 8-12, el e un imn închinat muncii și triumful voinței unui om. Uneltele pe care le-a folosit – mistria, canciocul, sapa, lopata, roaba – au intrat și ele în nemurire, sanctificate de artist, într-un mic templu al recunoștinței. „Dacă vrei, poți”, era deviza sa. Exacerbându-și rudimentele de cultură, el conglomerază ideatic civilizații și credințe străvechi despre viață și moarte, ilustrate prin scene biblice, mitologice și profane, iar, artistic, alătură elementelor de arhitectură hindusă pe cele născute din extraordinara lui inventivitate, oamenii și animalele, reale ori fabuloase, viețuiesc pașnic, împreună, în insolitul eden de beton al unui individ solitar, care avea enorm de multe lucruri de spus, dar nu avea cui să le spună. Localnicii cer autorităților ca „monstruoșitatea” să fie dărâmată, motivând că le urăștește așezarea, factorul poștal se opune din rășputeri, iar câțiva artiști și oameni de cultură, printre

care Bréton și Picasso, îi sar în ajutor. În 1968, la 34 de ani de la moartea sa, prin intervenția lui André Malreaux, „Palais Idéal” este declarat monument istoric de importanță națională. De atunci și până acum, și de acum înainte, o parte din aceiași locuitori, urmașii lor și urmașii urmașilor lor, deschizându-și, pe drumul ce duce la „Palat”, hoteluri, magazine de suveniruri și bistrouri, trăiesc de pe urma operei „nebunului” lor factor poștal.

No comment. Asta-i viața.

Arta naivilor

Artistul naiv crede cu o sinceritate totală în destinul artei sale. Are în el o bucurie ascunsă de viață și o nebănuită tenacitate de a-și duce până la capăt „crucea”. Situat mai tot timpul la periferia societății, aspiră mereu spre „centrul” ei, fără însă să-l atingă vreodată. Biografia îi e ștearsă, chinuită, contrastând frapant cu bogăția trăirilor emoționale și ale imaginarului, cu lumina din tablouri și seninătatea viziunii sale. Pentru el, viața e un superb miracol și, sfios, retras, taciturn cu semenii, devine neînchipuit de „limbut” și sfătos în lucrări. Indiferent că el se cheamă Rousseau (Vameșul), Vivin, Bomboix ori doar Doja, Cristea, Babeș, Munteanu...

Mi-am cumpărat un album: Parisul văzut de pictorii naivi. Aceleași cunoscute repere turistice și cadrele din cărțile poștale ilustrate, folosite îndeobște ca sursă. Dar interpretate și populate mereu sui-generis. Fiecare dintre noi este o mică lume, înregimentată într-o alta mult mai amplă: socială, politică, economică...

Dar ei sunt, și pot să rămână, orice s-ar întâmpla, doar ei înșiși.

Van Gogh

Biserica din Auvers-sur-Oise, Musée d'Orsay

Țâșnind contorsionat, sălbatic, un vulcan în plină erupție, V.G. a făcut, din zidurile, acoperișul și contraforții unei biserici

de țară, o măreață catedrală; și dintr-un tablou pictat doar în câteva ore, ceea ce alții n-ar reuși nici în șapte vieți: o capodoperă printre capodopere.

Marcela mă duce s-o văd la Anvers-sur-Oise, o localitate în apropierea Parisului. Lipsită de învolburatul voal de mireasă al tușelor lui V.G., sunt întâmpinată de o biserică mică, oarecare, retrasă sfios pe o colină în umila ei existență diurnă.

Camille Claudel
(Roanne, 14.10.2001)

Drum de peste 100 km de la Lyon până la Roanne, pentru a vedea retrospectiva Camille Claudel. Istoria Artelor i-a reținut numele, susțin unii, doar pentru că a fost o elevă strălucită, model, confidentă (și nu doar atât!) a lui Rodin și soră a marelui Paul Claudel. Alții, mai sentimentali, mai romantici, asemuindu-i, în parte, biografia cu cea a lui Vincent van Gogh, îi restituie autoarei afecțiunea de care aceasta n-a avut parte în cursul vieții. Există în filmografia franceză o peliculă după un roman cu titlu omonim, film cu succes la public, avându-i în distribuție pe Isabelle Adjani și Gérard Depardieu. A rulat și pe ecranele noastre. Îmi amintesc că regizorul încerca să ne îndoctrineze (și nu numai el!) că legătura amoroasă a eroilor principali, una plină de năbădăi, s-a destrămat din cauza geloziei Maestrului, simțindu-se depășit artistic de talentul ieșit din comun al tinerei și frumoasei sale eleve și amante. Expoziția susține, prin texte, indirect, ideea, dar, concret, prin lucrări, o infirmă. Compoziția, contorsionările personajelor și, mai ales, modelajul provin prea vizibil din arta sculptorului Rodin. După destrămarea relației lor, Femeia a devenit tot mai imprevizibilă, mai „sălbatică”, mai retrasă și mai temătoare, dar Artista a continuat să rămână sub copleșitoarea tutelă a lui Rodin. Încercări de rupere cu trecutul există. Fizic, reușește. Estetic însă, „Valsul”, o amețitoare

tornadă în bronz, care poartă în vârful vârtejului ei un cuplu de îndrăgostiți, da, „Valsul”, „Clotho”... , crochiurile după natură și sculptura mică, inspirată de teme cotidiene (peste tot multă, multă „literatură!”), nu sunt decât expresiile patetismului ei exacerbat (pleonasm voit), care își au obârșia tot în opera sculptorului Rodin. Fără imixtiunea Lui în viața Ei, numele artistei ar fi fost dat uitării. Acuma își are nișa ei, ferită de intemperii, în Istoria Artei. Dar s-a risipit o posibilă fericire a unui om. Nemulțumită de sine și de toți, și-a distrus o parte din lucrări, iar în ultimii 30 de ani de viață, abandonată, uitată, de mamă, de soră, de frate, a zăcut într-un ospiciu. În viață, toate au un preț.

(În 1914, statul francez dispune retragerea din fața trupelor germane a pacienților Spitalului de Psihiatrie din Neville-sur-Marne și punerea lor la adăpost la Montfavet, în apropiere de Avignon. Printre aceștia, și Camille Claudel.

Alte vremuri, alte viziuni asupra protecției populației țării tale, inclusiv a unei categorii vitregite de soartă).

Rauschenberg

Azi omenirea e saturată de obiecte, iar arta contemporană detestă „mimesisul”. Când lipsesc ideile se (re)investighează vidul și se face apologia nimicului. Părinții mei m-au deprins să respect, până la feteș, obiectul, motivându-mi că el încorporează truda, gusturile și amintirea unor generații dispărute, să contempu realitatea, dar să nu caut cu premeditare excepția, performanța, ieșirea din canon (care, conform concepțiilor din acea epocă, vine, dacă e să vină, de la sine, dacă nu, nu!), ci, în primul rând, să-mi însușesc temeinic regulile meșteșugului. Îmi amintesc că în casă foloseam puține obiecte, dar toate erau solide, bine făcute, destinate să înfrunte timpul. Îmbrăcămintea era la fel. Pentru întreaga săptămână ne ajungea un singur costum, așa-zis „de

lucru”, iar duminica, pentru a evidenția importanța zilei, ne îmbrăcam toți costumul „de sărbătoare”. Copiii mei, în pas cu moda, își schimbă periodic aspectul locuinței, iar, pentru nepoți, întregul mapamond e un câmp de bătălie. Așa că, după o scurtă joacă cu diferite obiecte, ele sunt distruse... Situate la poli opuși, atitudinile noastre față de obiecte par ireconciliabile. În ce mă privește, în sinea mea, am crezut mereu că adevărul e de partea noastră, a celor vârstnici.

Rauschenberg, artistul confruntat cu diversele mijloace de expresie ale avangardei de la mijlocul secolului XX, prin expoziția de la Centrul Pompidou, îmi dovedește cât sunt de anacronic.

Amândoi recuperăm ceea ce semenii noștri azvârlă ca nefolositor, imaginându-ne fiecare că suntem un fel de fâraș al timpului său. În ce mă privește, dețin o bogată colecție de întâmplări, de stări, nume și sentimente ieșite azi din uz, în nădejdea vană că, într-o bună zi, le voi aduce din nou la viață, recondiționându-le, și le voi recontextualiza în scrierile mele. R. e, aparent, mai „pământean”. Scormonește prin pubele și, reciclând resturi de reproduceri, imprimate, broderii, ceasuri, sertare, roți, cravate, sârme, oglinzi, ațe, pălării, elice, nasturi, cutii de chibrituri, dezarticulatul și dezmembratul la el devin o nouă realitate. Una artistică. Până și o galinacee și o oaie angora împăiate pot intra dinamic și inventiv în acest univers ideatic și afectiv care-i opera de artă. Totul ar putea apărea doar o simplă aiureală, dacă, sub aparenta revărsare în cascadă a culorilor, ele țâșnind ca dintr-o fântână, n-ar sta pitite sacrosantele, de milenii, geometrii secrete ale picturii.

Așa că R. nu e și el decât un bunic, bătrân, bătrân, dat însă în mintea nepoților. A artiștilor dintotdeauna. Ei știu că, în artă, ca și în viață, prin „joc” totul devine posibil.

„Când nu mai suntem copii, noi suntem deja morți”:
C. Brâncuși

Pendulul lui Foucault

Era o vreme pe când, fascinat de geniul și puterea de muncă ieșită din comun ale lui Foucault, mă străduiam să transpun, cu un pix, pe hârtie, ceea ce a făcut el cu pendulul său: invizibilul vizibil. „Avez-vous vu tourner la Terre? Voudriez-vous la voir tourner?” Foucault a fost un fizician și experimentator autodidact, un „nebun”, luat în derâdere – ca toți cei care sfidează normele statuate – de elita academică a vremii sale, dar care, răzbunând pe toți neîmpliniții sorții, în 1851, an istoric pentru fizica experimentală, prin pendulul său aduce proba materială a rotirii pământului în jurul axei sale. După ce-i văd pendulul de mai multe ori la Conservatorul de Artă și Meserii și la Panthéon, și el și-a dezlegat misterul, subit, nu mă mai interesează. În schimb, continui să contemplan la nesfârșit aceleași tablouri, sculpturi și să recitesc aceleași cărți. Arta și iubirea nu funcționează după legile fizicii, ale matematicii, ale măsurabilului și numărabilului. Modulele și geometriile ascunse ale operelor sunt punctele lor de pornire, nicidecum un capăt de drum.

Precum apa, arta și dragostea ne scapă mereu printre degete.

Pe lângă noi trece un domn: înalt, coamă bogată, elegant, distins, îmbrăcat după ultima modă: sacou Armani, iar în picioare niște pantofi Gucci de culoarea oului de rață. Și cu toate că e o căldură de te sufoci, gâtul îi e înfășurat de o vapoasă eșarfă roșie din mătase. Depășindu-ne, nu se poate abține și mi-e dat să aud cum din străfundul ființei sale răzbate un disprețuitor: „*Paysans!*” „Asta să fie, oare, francezul?” îmi întreb amicul, în vreme ce pășim alături pe sub crengile arborilor, aplecate peste gardul Parcului Montsouris, ca printr-un tunel vegetal, unul care nu mi-e clar încotro ne poartă. Bubu tace. Dar sprâncenele stufoase deasupra ochilor săi mărunți, de un

albastru uneori sec, alteori apos, i se strâng, nările i se dilată, iar pielea subțire ca o hârtie de țigară din jurul buzelor se încrețește, tremură, freamătă, tresaltă, se tot ridică și coboară, semn că, treptat, sub ea cuvinte prind să se adune, să clocotească, până ce, în sfârșit, el izbucnește: „De ce mă întrebi? Nu știu ce să-ți răspund... Sunt la Paris de mai bine de treizeci de ani – zice el –, dar nu mulți localnici mi-au călcat pragul casei. Nici ușile lor nu mi s-au deschis. Ne întâlnim întâmplător pe stradă, ne surâdem încă de departe, ne salutăm și, în trecere, schimbăm câteva politicoase amabilități, dar, cam atât. Pentru cei mai mulți am fost și voi rămâne mereu un *étranger*; legătura mea cu intelectualitatea franceză e ca și inexistentă... Iar caracterizările acestea generalizatoare, spengleriene, să știi de la mine, nu prea folosesc nimănui. Dimpotrivă”. Insist. „Pot să afirm doar că, de-a lungul timpului, am constatat că cele mai prizate manifestări artistice și expoziții documentare la Paris sunt cele care vizează trecutul și prezentul orașului, al Franței, ceea ce, fără tăgadă, mai mult decât vorbele, îmi spune că el, francezul, e plin de sine și de istoria țării sale. Poate, în lăuntrul său, fiecare își asumă valorile trecutului și destine care nu îi aparțin, ca pe ale lui personale, crezându-se, de ce nu?, un nou Napoleon, un Charles de Gaulle... Ori un Voltaire. Ori Dumnezeu mai știe cine. Da. Francezul e obosit, ca un actor care și-a susținut recitalul și scurgerea timpului nu-l mai sperie, zicea, se pare, Cioran. Oricum, e al naibii de pretențios, de năzuros. Și un etern nemulțumit. Asta e limpede. Un popor care poate pune pe masă peste 300 de sortimente de brânză e greu de guvernat, a zis despre conaționalii săi Charles De Gaulle. Oricum, lumea e într-o perpetuă mișcare. Și schimbare. Când am sosit la Paris, arta mai era percepută drept o bucurie, nu doar o marfă. Iar calul, femeia, vinul și sonetul erau încă la

mare prețuire. Dar azi, când se aleargă obsesiv după divertisment și senzațional, când efemerul, facilul și giumbușlucul au ajuns să fieenerate, confundându-se cu harul; pe când lucrurile grave au căzut în derizoriu și sunt luate în derâdere, iar contemporanul nostru nu mai e obsedat de verbele «a fi», «a cunoaște», ci de «a avea», «a poseda»... cuvintele de ordine sunt și ele cu totul altele decât cele de odinioară: extraordinar, ciudat, neverosimil, șoc, uluială, nou... Și, mereu, acum. În clipa asta. Cu orice preț, cu orice risc. Vezi, monșer: sunt un om sfârșit. Bătrân. Unul dintre cei care continuă să creadă că doar străfundurile, esențele contează. Vinul bun, metalele nobile și pietrele prețioase s-au desăvârșit în timp. Printr-o dureroasă și continuă ardere a aparențelor, a efemerului, a succesivelor straturi de frumuseți pasagere. Delicatei flori îi trebuie timp să se desăvârșească-n în fruct, oului în pasăre, iar noi, oamenii, ne împlinim prin ceea ce vom lăsa în urma noastră”...

Filă de jurnal

Despre Nou

Atașarea cuvântului „nou” unui obiect ori unei acțiuni azi devine magică. Stârnește curiozitatea și deschide – aici la Paris – toate ușile. Față de „experiment”, care se adresează unui cerc restrâns de specialiști și snobi, cuvântul „nou” are o arie și o autonomie a mișcării neîngrădite. Profund popular, el aduce cu sine iluzia schimbării, siguranța, infatuarea, sfidarea și radicalitatea învingătorului. Luat ca umbrelă, în numele etonantului, ilogicului, al încântătorului și amuzantului, lucrul pasager, dar cu iz original, are câștig de cauză în fața clasicului bine-făcut. Iar în artă, prin „nou”, poți întreprinde aproape orice.

În sala capodoperelor Renașterii italiene timpurii de la Louvre, lângă „Bătălia de la San Romano” de Paulo Uccello, în semn

de omagiu, cu prilejul retrospectiviei care are loc în aceste zile (decembrie 2009) la Centre Pompidou, e expusă o pânză de ample dimensiuni a celui care e socotit „un important artist în evoluția picturii occidentale: Pierre Soulages”. Sunt informat că prin arta sa „se pătrunde dincolo de negru, dincolo de neant”. Suprafața lisă, de un negru lucios, industrial, e striată de dungi albe ca de acele unui seismograf. Sunt, poate, „bătăile inimii” pământului, ori, poate, ale cordului nostru greu încercat. Proximitatea lui Paulo Uccello evidențiază două viziuni, tehnici și lumi complet diferite. Și ireconciliabile. Vizitatorii sunt șocați, derutați, indignați. Zadarnic texte academice însoțesc lucrarea. Nu conving pe nimeni. E limpede: din această neinspirată alăturare și confruntare pictura contemporană iese înfrântă.

„Oricum ar fi, pe noi doi nu ne privește. Continuăm să credem în ceva. Să sperăm... Atât ne ajunge. Și, dacă, în plus, ne putem bucura și de prezența unui prieten, suntem de-a dreptul fericiți”, îmi mai zice Bubu, în vreme ce intrăm în Parcul Montsouris.

Crezând că se referă la vechea noastră amiciție, sunt pe cale să-i mulțumesc, dar el, întinzându-și brațul înainte, îmi mai spune: „Îl vezi, mă așteaptă”.

„Nu, nu văd nimic”, îi răspund. „Uită-l acolo, monșer, pe lepezile alea de piatră ale insuliței din mijlocul lacului. De cum m-a zărit, bunul și dragul meu amic a și început să dea bucuros din aripi. Slăbit și bolnav, așteaptă să-l hrănesc, să-și poată recăpăta puterile, ca, apoi, să dispară în tăria cerului. Când ești bătrân ca el, ca mine, mă rog... mereu simți că locul tău e în altă parte decât în cel în care te afli. Ce părere ai? Nu-i așa că e frumos bătlanul meu?”

„E un stârc”, vreau să zic. Dar mă abțin.

La apropierea noastră de malul lacului, din largul lui s-a pus de-ndată în mișcare, venindu-ne în întâmpinare, o întreagă flotă de lebede, rațe, lișițe și găște sălbatice. Iar prin aer, mai rapid, mai imprevizibil și mai zgomotos decât o escadrilă de avioane inamice, ne dă târcoale un stol de pescăruși. Strângându-și aripile, se lansează în picaj, până ciocurile lor, întinse ca niște vârfuri de sulii, sunt gata-gata să ne străpungă țeasta și, după câteva planări și răsuciri în vrie, își pornesc din nou atacul: de sus, din față, lateral... Ținta vizată e punga cu peștele congelat din mâna lui Bubă. Dar prietenul meu se dovedește a fi un ingenios strateg. În sâsăiturile găștelor și măcăitul rațelor, în țipetele tot mai isterice ale pescărușilor, împarte peștele în două pungi distincte. Și, smulgându-și colțul hainei din ciocul unei lebede și cracul pantalonilor din al alteia, care a început să tragă de el, la rându-i, îmi țipă în urechi, ca să poată fi auzit: „Monșer, fără mata nu mă descurc. Ia o pungă și ademenește cât mai departe cu puțință stolurile astea de păsăret agresiv și sălbatic, care au uitat, pesemne, aidoma unora dintre conaționali noștri, să-și câștige «pâinea cea de toate zilele» altfel decât prin cerșetorie, ca, între timp, eu să-mi pot hrăni bătlanul bolnav și rănit. Îl vezi, e nerăbdător să-și primească tainul”.

Uitând cu desăvârșire de visele mele de azi-noapte (cel cu domnul Magritte și cu bolobocul), și cum, de când mă știu, pe toate în viață le fac cu un inexplicabil exces de zel, o iau la goană pe malul lacului, fâlfâind prin aer punga. Picioarele îmi calcă pe neașteptate ridicături de iarbă ori alunecă, la întâmplare, măruntaiele îmi saltă și se prăvălesc în gol, dinții îmi clănțnesc, inima îmi bate cu putere, răsuflu greu, în vreme ce, din când în când, scot din pungă câte un pește, pe care, prins de coadă, îl țin deasupra capului până ce un pescăruș mi-l înșfacă dintre degete. Și ca să amăgesc și celelalte înotătoare, ce se țin și ele în urma mea pe apa lacului, asemeni

unor șalupe, caiace, gondole ori ambarcațiuni de croazieră, mai mici și mai mari, diferit colorate, la intervale relativ egale, le azvârl câte un pește drept momeală. Imediat izbucnesc repezite fâlfâituri de aripi, țâșnind, cu toatele, spre locul cu pricina, unde, cât ai clipi, se și formează o agitată și bălțată îngrămădeală, așa, o fulguranță claie peste grămada de ciocuri, cozi, moțuri, pene colorate, trupuri răsturnate și labe lopătând prin aer. Între timp, au mai apărut și îmi țin zadarnic urma câteva vrăbii, niște ciori și un stol de porumbei.

Hărmălaia, pe care singur am provocat-o, mă încântă. Iar fuga mea năucă, însoțită de câteva căzături și alunecări ale pălăriei pe creștet, îmi amintește recentele mele vizionări de experimente ale artei vizuale contemporane.

Filă de Jurnal

Tunelul timpului

Când îmi notez aceste rânduri, la Paris, pictura de șevalet tradițională este istorie. La fel, preocupările privind forma, anti-forma, plinul-golul, figura, semnul... Sinteză a lor, instalațiile sunt microuniversuri plastice, grefe în spațiul cotidian, susținute de muzică, text, lumină, mișcare... În anii precedenți, ele îngemănau materialul neconvențional cu tehnologia și aparatura modernă, însoțite de o risipă de texte inteligente, erudite, adresate îndeobște unor cititori... inexistenți. În această vară (2006), „scena italiană”, cu decorul, recuzita și chiar cortina sa, este solicitată pentru montările plastice care se doresc meditații profund existențiale. Precum cea de la „Palais de Tokio” a camerunezului Bartélemy Togo, unde invitatul acestuia, chinezul Wang Du, expune, în același sit de artă contemporană, un „Tunel al timpului și al spațiului”.

Mă încumet să mă aventurez în întortocheatul tub metalic, deși am fost avertizat că nu există cale de întoarcere. Ca fătul

pornit să se nască; sau individul în ireversibilul său drum spre moarte. Urc, cobor, mă târâi prin labirintul conductei, asaltat de imaginile și vacarmul televizoarelor montate în pereții ei laterali. Un bombardament mediatic năucitor: știri, sport, catastrofe, violență, sex, horror... După ce tunelul-politruc m-a îndoctrinat vârtos (artistul e un ins mereu de „stângă”: în țara mea, pe vremuri, tablourile din expoziții mă îndemnau să iubesc etern comunismul, acum sunt pus să promit că o să lupt până la moarte împotriva depersonalizării individului în societatea capitalistă!), cu haina fluturândă, geanta-n-vânt și pălăria pierdută, sunt expectorat pe un tobogan, direct în spațiul expozițional. Unul voit dezafectat: o dușumea întinsă, pereți albi, aseptici, deasupra capului, un ecorșeu de fiare contorsionate...

Văduviți de mijloace de receptare, puținii vizitatori rătăcesc prin el într-o doară. Descumpăniți, dezorientați, dezamăgiți, se simt trișați. Apoi, îl părăsesc. Cu senzația ultimă că au naufragiat pe valurile unei mări căreia i s-au furat malurile. Și punctele cardinale.

Ipoteticul vizitator și Creatorul nu-și mai vorbesc.

Nu știu de partea cui e vina. Unul visează la liniște, celălalt s-o încalce. Refuzul primului de a participa la o ofertă artistică, pe care n-o înțelege, este un act firesc, omenesc; neliniștile celui de-al doilea, care-l fac să nu cunoască tihna, nici privirea înapoi, inovând mereu, sunt unul funciar, vital pentru orice artist.

Ajuns aproape de capătul lacului și considerându-mi misiunea încheiată, mă opresc, aruncând cât-colo punga de-acum goală. Dezamăgite, așa cum sunt și eu la sfârșitul zilei când sting televizorul și constat că mi-am irosit timpul fără să mă aleg cu nimic, stolurile de păsăret rămase flămânde se îndepărtează. Așa le trebuie, îmi zic în sinea mea, dacă n-au ținere de minte și s-au lăsat înșelate...

Filă de jurnal

Fapt divers III

Un tânăr motociclist, 28 de ani, pierde controlul ghidonului și intră într-un camion.

Un altul, comentează pe Facebook: Proștii trebuie să moară. Repede, cât mai repede cu putință. Bine că am scăpat de el. Oricum, ați văzut și voi ce moacă de gay avea boșorogul?

Rămân singur, așa cum sunt mai tot timpul, dar, când ai un prieten ca Bubu, treci peste orice mai ușor în viață.

În depărtare, multiplicat în mii de particule ale sudorii ce-mi curge pe pleoape, îmi zăresc prietenul, cu mâna ridicată mult în sus și degetele rășchirate în semn de victorie.

Iar când, în sfârșit, suntem față-n-față, ne strângem cu putere în brațe. Eu îl felicit pentru reușită, iar el pentru ajutorul ce i l-am acordat. „Ai fost magnific”, îmi spune Bubu. (La el toate-s mereu la superlativ!). „Dar cum ți-a venit ideea? Ai văzut vreo scenă asemănătoare într-un film?” „Aș!” zic eu. Arta se naște din viață, nu din cărți, cum cred unii. Iar trecutul fiecăruia dintre noi e o sursă inepuizabilă de învățăminte. El ne restituie amintirile, însoțindu-le și de o grilă de lectură. Așa că, pentru mine, totul a fost foarte simplu.

Am ajuns să mă văd, din nou, în anii aceia de demult, ca să știu ce am de făcut. Ani când, dimineața, înainte de a pleca la școală, eram nevoit să stau pe la diferite cozi. („Întâi munca, apoi distracția”, era unul dintre sloganurile specifice epocii în colonie). Și, credul din fire, eram ușor de fraierit. Mereu se găsea cineva să se distreze pe seama naivității mele, spunându-mi că, în altă parte a cartierului, la o altă coadă, ar fi, pasămite, lume mai puțină... Atunci, pentru o pâine, o bucată

de brânză, de salam, un ou, ceva, acolo, eu mă porneam să alerg ca un smintit pe străzi dosnice, uneori chiar prin curțile și grădinile oamenilor, de la una la alta... Acolo, în strânsoarea ca de menghină a adulților, zbatându-mă, țipând și plângând, cu brațele întinse înainte spre cei ce tronau în spatele teighelelor (păstrez în memorie o întreagă galerie de asemenea „dumnezei”, dar îmi stăruie dinaintea ochilor în special unul înalt, trupeș, cu o mustață bogată, purtând un șorț și un halat veșnic mânjite de sânge, un hâtru, mereu pus pe glume, priceput în a despica cu o singură lovitură de satâr țeasta unei vite), am învățat, cam tot ce știu azi despre nefardatul chip al lumii. Și despre ceea ce tindem să includem în atotcuprinzătorul cuvânt numit „speranță”. „Fără zelul matale, zău așa, monșer, bietul meu bătlan rămânea flămând”. „E un stârc”, izbucnesc eu, sătul de confuzia lui. Bubu mă privește cu superioritatea și disprețul ascuns ale specialității, dar și cu profunda îngăduință și compasiune a adevăratului prieten. „Recunosc”, zice el, „nu mă prea pricep la ornitologie, dar ce nu mi-a fost dat să cunosc direct din viață, o știu din literatură. În mod sigur, mata ăi fi citit alte cărți decât mine, vreun atlas zoologic oarecare, dar eu știu precis, dintr-un roman cu un titlu omonim, de Giorgio Bassani, că toate păsările de baltă bătrâne, rebegite și cenușii, având atârinate de creștet niște fire subțiri asemeni unor antene și, mai ales, dacă au și câte o aripă frântă, tremurând ori pășind dezordonat pe picioroaengele lor subțiri și lungi, în încercarea disperată de a supraviețui, se numesc bătlani. Deci, generic, monșer, ai dreptate: e stârc. Așa cum toți suntem oameni. Dar numai unora dintre noi le este dat să fie bătlani: adică și poeți, și bătrâni. Mă înțelegeți, monșer?”

Se aude clopotul unei biserici bătând. Apoi, încă al uneia, și încă al uneia, și cerul întregului oraș se umple, treptat, de

freamătul sonor al dangătelor lor. Îl atenționez că la ora asta, pretutindeni în Franța, se servește prânzul. Fac eu cinste. Și îi propun să-l luăm într-un local mai acătării: unul pe care el îl alege. Mă refuză categoric. Și, cu ochii pierduți în depărtări, îmi zice: „Bătăile prelungi de clopote, anunțând solemn Miezul Zilei, pentru mine au cu totul o altă semnificație decât cele istorice și religioase, cunoscute de mata. Îmi reamintesc de exaltările ce mă cuprindeau și mistuiau, pe vremuri, asemeni unor nestinse flăcări, la această oră din zi, când, cu toate simțurile aprinse-n mine, zăream trecând prin fața vitrinei restaurantului din centrul orașului o mereu singură și misterioasă doamnă blondă cu ochii mari, verzi-aurii.

După ce mi-a devenit prietenă intimă, apoi iubirea supremă a vieții mele, tot în dangătul clopotelor îi declarăm cât de dragă îmi este. Iar ea, atârându-mi de gât precum o încolăcită liană, îmi recita din Eminescu, Blaga și Arghezi, dar și din Apostolul Pavel și din versurile mele, pe care le știa mai bine decât oricine altcineva. Bătăile clopotelor îmi mai amintesc și de acele împrejurări, în care, din diferite motive, incendiarele clipe ale zilei nu le puteam petrece împreună, așa cum atât de mult mi-aș fi dorit ca ele să ne găsească: unul în strânsoarea brațelor celuilalt; ochi în ochi – gură-n gură. Atunci, indiferent de starea vremii, eram capabil să rătăcesc îndelung pe străzi, doar ca, la momentul potrivit, preț de câteva minute, să-i pot auzi la un telefon public vocea ușoară, caldă, tăragănată și să-i urmăresc ritmul în care respirația și glasul începeau să i se precipite treptat și, în drăgăstoase urcușuri și coborâșuri, ca de partitură muzicală, să mă întrebe dacă am mai scris vreun nou poem ori sonet. În afara dragostei de poezie, ne mai unea o pătimașă iubire pentru cai (pentru ea erau niște animale... metafizice) soare și lumină, sălbăticia

plajei de la Schitu, imensitatea și profunzimea cerului albastru, perpetua schimbare a formei norilor, freamătul valurilor și bogatele culori ale toamnei... Însă, într-o zi, mi s-a eliberat din strânsoarea brațelor, iar buzele sale, prelungi și subțiri, ca două vorace lipitori, s-au desprins de pe ale mele și, după ce m-a străpuns îndelung cu privirea sa iscoditoare, m-a întrebat pe un ton greu definibil. Unul oscilând între obișnuita ei cochetărie feminină și interogatoriul intransigent al unui ancheta-tor: „Tu crezi că pentru a-ți putea atrage întâi atenția că exist, apoi, ca o femeiușcă oarecare, pentru a te seduce, purtând de fiecare dată alte veșminte, mereu elegante, asortate, luminoase, toate sugerând seninătate, căldură și prietenie, treceam, zilnic, la aceeași oră, cu pas ușor, dar ferm, aidoma unui metronom, măsurând parcă secunde până la ora douăsprezece, prin fața vitrinei restaurantului din centrul orașului, doar ca tu să mă poți admira în voie de la masa la care și azi continui să-ți duci veacul? Și atunci, ca și acum, înconjurat de aceeași șleahță de bețivi și ratați (ce își zic, plini de emfază, boemă!). Te asigur, dragul meu, că a fost mult mai mult decât pare la prima vedere. Încă de atunci, eu despre tine știam aproape totul, tu, despre mine, mai nimic! În plus, niciunei femei nu îi e greu să bănuiască ce așteaptă un bărbat de la ea. Și când are un scop precis, când crede în ceva, așa cum cred eu în talentul tău, vine în întâmpinare dorințelor lui. Tu ți-ai atins ținta, dar eu pe a mea încă nu! Așa că a sosit vremea, dragul meu, să-mi iei și tu, în sfârșit, în serios ruga. Și să mi-o împlinești. Chiar dacă nu ți-o spun zilnic, mi-e din ce în ce mai greu să-ți suport risipirea fără noimă. Te rog, te implor, înțelege-mă! Gata! Ajunge! Ne place ori nu, în viață, într-o formă sau alta, toate au o limită. Și un preț.” Da. Eu ajunsesem să o îndrăgesc, nebun, ca fe-meie, ea, profesoara, pentru care cuvântul scris era o „fînță” cu

care poți intra în vorbă și, deopotrivă, un altar căruia să i te închini, iubea, în primul rând, se pare, poetul din mine. A fost singura faptură din viața mea care a stăruit, cu o nețărmurită încredere în harul meu, să mă așez, neîntârziat și temeinic, la masa de scris. Să-mi respect vocația, insistând să particip la manifestările lumii literare, numele să-mi apară prin reviste, pe copertele cărților, în librării și biblioteci, apoi, firesc, el să fie reținut de istoria literaturii, căci, de fapt, acolo, și nicidecum prin cârciumi, mi-e cu adevărat locul.

Reține, monșer: iubirea e un miracol. Prin ea ne întreținem visele. Dar ca sentimentul să poată dura, în timp, protagoniștii trebuie să-și pășească mereu în întâmpinare. Să-și ofere unul celuilalt ceea ce fiecare, în adâncul ființei sale, dorește de mult, dar nu poate obține de unul singur, ci sprijinindu-ne pe omul de alături: echilibru, siguranță, certitudini, împlinire... Eu însă, monșer, sunt un bărbat hârșăit prin multe, un căpos imposibil de clintit din păguboasa lui habotnicie și, în loc să îngenunchez în fața ei și să-i zic: „Facă-se voia Serenisimei Doamne”, am continuat să-mi văd de ale mele. Niciodată n-am acceptat ca un altul să-mi facă *mie* program, căci, de când mă știu, mi-am fost singurul stăpân. Libertatea de a putea visa, plânge și râde în voie, cât, când și unde *eu* hotărâsc, mi-a fost mereu mai dragă decât orice. Cu atât mai puțin o să mă vezi acum mata, pe *mine*, înghesuindu-mă în vreun restaurant cu toți hămesiții. Înainte vreme, la ore fixe, omul mergea la liturghie. Să-l întâlnească pe Dumnezeu. Azi, doar la restaurant, ca să-și umple pântecul. Phui! Prefer să rămân nemâncat. Cred că mă înțelegi, monșer? Pentru început, eu propun să împărțim sandvișul pe care am văzut că matale îl ai în geantă și, apoi, cred că o sticlă de Beaujolais, într-un bistro, o să ne ajungă până se transmite la televizor

rezumatul curselor de pe Longchamp. După aceea, a noastră e lumea...

Azi niciunde nu lipsesc cafelele. La Paris, nici atât. La tot pasul, dăm peste ele. Dar abia când ajungem în Bois de Boulogne găsim un bistro care să corespundă întru totul severelor exigențe ale lui Bubu: să aibă un televizor, ecranul lui să fie fericit direcționat, iar diagonala acestuia una mare, mare...

Așezat la o masă, cât mai aproape de ecranul lui, Bubu a și început să-și umple de unul singur paharul din prima sticlă de Beaujolais. O face mereu în amintirea cuiva. Câte un pahar pentru toate artele. Dar întâi lasă să picure un strop într-o scrumieră alăturată, pentru toți divinii slujitori ai scenei și pentru fiecare actriță, plasatoare, garderobieră ori costumieră cu care a împărțit așternutul. Când i-a venit rândul sublimei doamne blonde cu ochii ei mari, verzi-aurii, strălucitori, prelungi și blânzi, ai lui, albaștri și mărunți, ce până atunci păreau două lagune moarte, s-au umplut de lacrimi. „Iartă-mă”, îmi zice Bubu, „așa mi se întâmplă de fiecare dată când îmi amintesc de ea. Dragostea e îndelung răbdătoare, spune Sfântul Pavel într-un pasaj din «Epistola către corinteni»; în ansamblul ei, un imn superb închinat Iubirii. De la cea care mă tulbura până la delir cu farmecele sale, dar îmi și aduna, copia și multiplica manuscrisele, se preocupa de traducerea, tipărirea și difuzarea lor, îmi decupa cronicile din ziare, scriind la rândul său prin reviste altele despre poeziile mele mai știu, iar ea, de la apostolul său îndrăgit, că «dragostea este mereu binevoitoare», «dragostea nu se poartă cu necuviință», «dragostea nu gândește răul», «dragostea nu se bucură de nedreptate»... Da. Dragostea adevărată e deprinsă să suporte multe. Dar nu chiar totul. Atunci, din mlădioasă ca o salcie, făcându-te să crezi că nu

se va rupe niciodată, devine deodată uimitor de fragilă. Ca și coaja unui ou. Iar cu o mare dragoste, afl-o de la mine, monșer, nu ne e dat să ne întâlnim în viață decât o singură dată. O șansă pe care, din ignoranță și orgoliu, eu mi-am transformat-o în suferință. Când, în sfârșit, mi-am conștientizat eroarea și, cu răsuflarea întretăiată, ochi încețoșați, nod în gât și degete tremurânde, i-am scris lungi scrisori de căință, a fost prea târziu”.

Pentru mine, mai presus de povestea iubirii sale și a vinului băut, rămâne bucuria de a putea fi împreună cu Bubbu. Receptez zăbava asta cu paharul în față ca pe o sărbătoare. Cu o nespusă bucurie și, deopotrivă, îngrijorare, că una asemănătoare cine știe dacă o să se mai repete vreodată... Dar, treptat, ritualicele libațiuni se răresc și, din cețoasa lume a trecutului, ne apropiem tot mai mult de cea a zilelor noastre. Forfota vieții din culisele teatrelor se stinge, genialii actori, regizori și scenografi ai unor celebre spectacole bucureștene, împreună cu acea sublimă doamnă cu ochii săi mari, verzi-aurii, fință în care Bubbu condensase infinita diversitate și seducție a misterului feminin, dispar și locul le e luat de animația de pe Longchamp, unde, la această oră, se desfășoară cel mai important concurs hipic al anului: „Arcul de Triumf”. Cu premii de milioane de euro. „O să vezi, în curând, pe ecran, monșer, că acum, acolo, e o aglomerație de nu poți să arunci pe jos nici măcar un ac”, spune Bubbu. Iar eu conștientizez că nu întâmplător suntem în acest local. Hipodromul e undeva pe aproape și, când se intră în ultima turnantă și caii se apropie de potoul final, auzim vuietul mulțimii, acoperind clădirea precum valurile înspumate ale unei mări. Dar Bubbu a rezistat tentației de a fi și el acolo, în tribune ori în fața monitoarelor. Îl întreb de ce n-am mers și noi la hipodrom. „Nu, nu! Emoția ar fi prea

puternică și inima nu-mi mai rezistă la eforturi îndelungate. La unul întins de-a lungul întregii curse. La televizor, cursele sunt însă mult mai scurte. Că li se transmite doar finalul”. A „noastră” e a șaptea, calul pe care se mizează poartă numărul șapte, îl cheamă „Sept” (șapte) și, întâmplător, ea urmează să înceapă la ora șapte și șapte minute. În așteptarea ei, Bubu îmi vorbește de simbolistica cifrei șapte. De cele șapte zile ale săptămânii, de cele șapte planete, șapte minuni ale lumii antice, tot șapte sunt și cele ale Evului Mediu, de cele șapte trepte ale desăvârșirii, de cele șapte corzi ale lirei din sufletul său, pe care și-a acordat-o în mod special pentru evenimentul de azi, de cele șapte buchete ori șapte fire de trandafir, o magnifică și fascinantă revărsare de petale bogat colorate, oferite femeii iubite de ziua ei, cifra șapte fiind socotită, prin tradiție, una a împlinirii în dragoste și a norocului în viață. Pentru Bubu, pariul pe calul cu numărul șapte a rezultat însă în urma unor îndelungi și repetate calcule... Eu, unul, nu sunt atras de jocurile de noroc, niciodată n-am crezut în rolul fast al cifrei șapte și socot o cumplită aiureală toată simbolistica asta. (Mă obsedează doar cifrele trei, șase și nouă, soliste ori serializate, restul pentru mine sunt apă de ploaie!). Și sperând că pot să nu fiu martorul dezastrului emoțional final al lui Bubu, încerc să găsesc un pretext oarecare, să mă ridic și să dispar. Mai ales că dezamăgirea și durerea o să-i fie vârtos potențate de sticlele golite de Beaujolais. Câte sunt la număr? Mi-e și groază să privesc înspre frapieră. Dar el și-a înfipt, cu o nebanuită putere, degetele pline ale mâinii lui stângi în brațul meu drept, iar cu arătătorul celeilalte mâini, întins, îmi arată, când cursa a început, calul favorit. E undeva pierdut între ceilalți competitori. I-o spun. „Monșer! Se vede de la o poștă că habar n-ai! În această etapă a cursei, așa se stă: la cutie. Pentru dozarea

efortului. Se aleargă încă trap pe turnantă. Ş-apoi, vine galopul pe linia dreaptă. Acolo, Sept al nostru e imbatabil”. Şi Bubu are dreptate. Ca un ţipar, Sept începe să se strecoare pe lângă ceilalţi competitori. Apoi, din ţipar, parcă s-a metamorfozat într-o prelungă reptilă argintie. Botul animalului, cu nările larg deschise, şi gâtul întins, aducând cu un fus, sunt din ce în ce mai în faţă, în vreme ce spicul cozii continuă parcă să-i fi rămas undeva pe la mijlocul plutonului. Şi, din al treilea, Sept ajunge al doilea. Săltat în picioare de pe scaunul pe care îl tot frământase până acum sub şezut, Bubu începe să-şi încurajeze favoritul, strângându-şi pumnii şi ţipând cu putere, iar jocheul, înălţându-se în scări, îşi răsucesce în vânt cravaşa, plesnind animalul peste crupă. „No!!!” ţipă cu putere de tunet Bubu, în vreme ce Sept, împins acum ca de un resort, doar cu vreo trei sute de metri înaintea de sosire, a lăsat în urmă, cu „o lungime”, restul competitorilor. Cu mâinile adunate deasupra capului şi trăgând de puţinele fire de păr albit pe care le mai are, Bubu geme disperat: „Jocheul ăsta m-a nenorocit! Ori nu-şi cunoaşte meseria şi calul, ori azi a pierdut cursa cu bună-ştiinţă. Dacă aş avea un pistol, l-aş împuşca!” Şi, fără să mai aştepte sfârşitul cursei, se răsucesce pe călcâie şi, năpustindu-se spre uşă, lovind cu furie şi aruncând în toate părţile scaunele goale, care îi stau în cale, iese grăbit.

Eu rămân să urmăresc cursa. Pornit prea devreme în galopul final, pe la vreo cincizeci de metri, calul cu numărul favorit e depăşit de un altul. Şi, până la linia de sosire, de încă unul, şi încă unul. Ei sosesc în ordinea numerelor mele faste: Trei, Şase, Nouă... Dacă n-aş fi din născare un temător şi un cărpănos, dacă îl ascultam pe Bubu şi completam un talon, eu aş fi acum, poate, câştigătorul unui milion de euro. Şi când să achit, parcă e un făcut: în frapieră sunt şapte sticle de

Beaujolais goale. Pentru mine, azi, cifra asta se dovedește aducătoare de un profund nenoroc. Mi-a năruit bugetul pe întregul meu sejur parizian.

Printre crengile copacilor din Bois de Boulogne, maiestuos, soarele scapătă spre asfințit în vuietul glasurilor celor care, în galopul dezlănțuit al cailor spre potoul final, văd împlinirea propriilor vise, câștigarea mult râvnitului premiu, în vreme ce, cu ale sale năruite, Bubu se plimbă de colo-colo: absent, înnegurat. Trecând peste propria mea durere, încerc să i-o consolez pe a sa, dar el, fixându-mă cu albastrul acum ajuns lăcrimos al ochilor săi mărunți, ascunși sub sprâncene bogate și pleoape grele, mi-o retează scurt: „Citește ori recitește, monșer, Jucătorul, lui Dostoievski, ca să poți înțelege ce-i în sufletul meu”. Nu cuvintele lui Bubu, ci vinul băut își face din plin efectul. Uit de nefasta cifră șapte și, privind pădurea, pornită să valseze nebună în jurul meu, mă imaginez un Orlando, scrijelându-mi romantic numele pe fiecare arbore și atârnând de fiecare cracă un bilețel cu o poezie... E imposibil ca, odată și odată, Rozalinda mult iubită, Parisul, să nu dea de urma acestor bilețele impregnate de profundul parfum al dragostei mele. Dar, în feericul peisaj, în locul celei mult așteptate, printre copaci, zăresc doar o prostituată. E în timpul serviciului. Și are orar fix. Dar preț negociabil. Ca unele case de schimb valutar. Pentru o sumă mică, cu fustița ridicată, ea își oferă oricui sexul. Înconjurat de un cerc mare, negru, el pare o țintă de tir decupată în chilot. Ori, de ce nu, în esența sa, o vitală destinație pentru perpetuarea speciei.

„Da, monșer, n-a fost o zi pentru artiști”, continuă să psalmodieze cel care visează ca, la final de drum pe lumea asta, cenușa să-i fie împrăștiată peste marile hipodromuri ale lumii.

Ziua a cincea. Musée du Louvre

Imposibila noastră transformare

Cu mult timp în urmă, butonând canalele televizorului, am dat, din întâmplare, peste imaginea unei omizi. Corpul ei gros, păros, ochii mari și mandibulele puternice acopereau întreg ecranul. Devora o frunză. Apoi, încă una. Și tot așa: mereu una și încă una... O voracitate care mă îngreșoșa. Treptat, însă, lăcomia omizii se stinse și, începând să se clatine, ca să nu cadă, se agăță cu două din multele sale piciorușe de o frunză. Pregătirea pentru moarte e un întreg cerimonial, mi-am zis. Dar m-am înșelat. Materia degradată prin îmbătrânire și adunată într-o pupă n-a intrat în descompunere, cum mă așteptam, ci, după o vreme, treptat, treptat, a prins să palpite. Și, sub ochii mei uimiți, din cocon iese, după îndelungi eforturi, un fluture. De calvarul păroasei omizi până a reușit să devină superbul fluture îmi amintesc, mai ales, aici, la Paris. Aici, unde, prin ritmul existenței mele, încerc să devin un altul: mai viu, mai trepidant, mai rapid; aici unde îmi conștientizez, mai bine decât oriunde, limitele, neîmplinirile, fatala mea rămânere în urmă față de cursul istoriei, aici unde îmi doresc, cu o ardoare sporită, supraevaluându-mi puterile, să-mi depășesc, peste noapte, condiția; eludând stadiul de pupă, să pot trece direct, de la cel actual de căutător al Binelui, Adevărului și Frumosului, pentru care străbat muzeu după muzeu, devorând imagini după imagini, la cel de deținător al comorilor acestora, un grațios fluture în zbor. Chiar atunci,

însă, în timpul rulării filmulețului pomenit, oamenii de știință au ținut să mă aducă cu picioarele pe pământ. M-au atenționat că nu putem sări peste etape: purtăm în noi, ca pe un stigmat ori o binecuvântare, datele străbunilor. Ne este hărăzit să murim așa cum ne-am născut. Educația și sentimentele nu se transmit genetic. Eu continui să mizez însă pe ceea ce rațiunea și oamenii de știință nu iau niciodată în calcul: visul, speranța, credința în miracole. Dacă nu ne-am unge salvator rănile cu balsamul lor, s-ar cuveni să ne sinucidem zilnic, așa cum ne luăm medicamentele; prima dată, dimineața, la trezire; a doua oară, la prânz; iar a treia oară, seara, înainte de culcare.

Așa cum arta, în esența sa, nu cunoaște evoluție, nici firea omului nu poate fi schimbată.

Filă de jurnal

Firea oamenilor

Recentele inundații catastrofale din Illinois, New Orleans, New Mexico și Texas au făcut ca, aproape concomitent cu prăbușirea digurilor, să se constituie, nu echipe de salvare a sinistraților, ci bande de răufăcători. De o violență și o cruzime extreme. Poleiala a două sute de ani de democrație în SUA s-a dovedit departe de a anihila biologicul pur, ancestralul impuls al omului, de culegător, vânător și prădător.

Dar, după ce mi-am găsit un șap ispășitor pentru neîmplinirile mele artistice, mi-am zis că nu mai sunt obligat să mă trezesc cu noaptea-n cap și să încep să trudesk la masa mea de scris, de la niște ore la care alții abia se culcă... Nici peste zi să mă mai ostenesc a mă zgâi, asemeni nevropaților, la fizionomiile semenilor mei. Aș! La ora trei din noapte sunt din nou la același birou încărcat de hârtii, răscolind printre ele.

„Viața subțire cu opiul multor litere se ține”, găsesc notat pe un bilețel, ceea ce îmi sporește și mai mult neliniștea și iritarea că nu găsesc o însemnare, pe care o socot foarte importantă în angrenajul viitoare mele cărți. Treptat, sunt cuprins de deznădejde, de pacă aș fi pierdut definitiv o parte din ființa mea. Retrăiesc un sentiment de gol irecuperabil. Același ca acum câțiva ani, când, acasă, în urma unei inundații, am fost nevoit să azvârl, la pubela de sub scară, ce mai rămăsese din vechile și zdrențuitele mele manuscrise și cocoloașe de hârtii ce-mi acopereau odinioară podeaua „acvariului”: o cămăruță în care îmi făceam însemnările și îmi scriam pe atunci cărțile. Resturile nefolositoarelor hârtii îmi ajunseseră deja la glezne, dar eu eram tot mai hotărât să las stratul lor să se tot înalțe-înălțe, până mă vor acoperi în întregime. Mă și imaginam cu frenezie ajuns „un vulcan”, erupând periodic și trimițând în văzduh, de acolo, din măruntaiele propriilor mele „creații”, câte un nou mesaj omenirii.

Nu găsesse biletul cu pricina, găsesc în schimb un altul. Unul tot despre pierderi. Și, oricât de egocentric aș fi, citindu-l, uit de propria-mi suferință.

Filă de jurnal

Memorialul SHOAH (Paris, 24.06.2005)

Un sarcofag al atrocităților naziste. Deschis, spre o mereu aducere-aminte. Masate într-o singură încăpere și expuse pe panouri, 2500 de fotografii. Sunt ale unor copii. Ochi mari, senini, candizi, visători, uimiți, privind direct în obiectiv, ori întorcându-și într-o parte fețele surâzătoare, grave, bucălate, rotunde, alungite; fotografii cu lumina și unghiul îndelung și profesionist căutat, conform rețetarelor artei de succes, ori simple instantanee: copii jucându-se, înotând, călărind, strângând în brațe păpuși, goi,

întinși pe pernă cu fundul săltat, copii imitând vedetele vremii și oamenii ei de succes, copile-domnișoare în devenire, privind spre înălțimi, cu capul ușor dat pe spate și visând de pe acum la feți-frumoși, care or să le răpească în curând; în epocă, și la vârsta aceea, copiii purtau șepci Gavroche, pălăria tatălui ori a mamei, jobenul bunicului, aveau cârlionți și fundițe bogate în cozi împletite, cărarea într-o parte, părul lipit de țeastă, à la Greta Garbo... Sunt fotografii alb-negru și sepia, dreptunghiulare, rotunde, ovale, pătrate, fotografii-felicitare, de familie, ori de lipit pe colțul filei de catalog, pentru identificarea elevului, și toate cele 2500 de imagini au înscrise, sub ele, numele, data nașterii și a deportării celor pe care îi reprezintă. Murmurul meu, aproape continuu în dictafon, în încercarea de a înregistra ceea ce mi-e dat să văd, este întrerupt de apariția unei femei. Una oarecare. Trupeșă, cu părul alb, încârlionțat pe bigudiuri, într-o mână ține o plasă, iar pe umeri poartă o geantă, semn că vine de departe. Grăbită, neliniștită, privirea-i caută o anume imagine. După un timp, o găsește. Într-un studio fotografic, o fetiță se sprijină cu stângăcie de o masă-stil. Femeia se înalță pe vârful picioarelor, întinde mâna liberă în sus, trupul parcă i se alungește, subțiindu-se întruna, până ce devine ca imaterial și fără greutate, iar degetele ei pot atinge hârtia coaptă de vreme. Chipul copilei mângâiat îndelung și cu tandrețe ar putea fi chiar al ei. Ori al unei ființe foarte apropiate. Apoi, după o vreme, femeia care nu și-a coborât o clipă geanta de voiaj de pe umăr, revine la dimensiuni firești și părăsește încăperea; o face fără măcar să mai privească-n jur. Eu rămân și citesc: Fernand Kokotek, născută la 26 iunie 1938 și deportată la 28 august 1942. E unul din cei 11.000 de copii francezi deportați între anii 1942 – 44 în lagărele naziste, în cadrul planului de exterminare a iudaismului european.

Muzeul este conceput patetic, partizan. Un muzeu proces. Al unui popor care nu cunoaște iertarea. Legea Talionului:

„ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”. După ce ți-e dat să vezi fotografiile, filmele, obiectele și fotocopiile documentelor, îți dai seama că nici nu poate fi altfel.

Întrebare retorică: Pe când asemenea muzee anti-comuniste or să împânzească și lumea noastră?

Periplul expozițional al zilei mi-l încep așteptându-mi rândul să intru în sălile Clemenceau, din Grand Palais. În urmă cu doi ani, aceleași săli, și cele alăturate găzduiau tandemul Matisse-Picasso.

Tot mai numeroase sunt aici, la Paris, dipticurile și tripticurile expoziționale, care își propun să reliefeze influențele, interferențele, cât și delimitările unor grupări, ori creatori individuali, ce au parcurs independent, uneori în timpuri diferite, același traseu artistic. Asemenea manifestări implică o vastă colaborare științifică și organizatorică între muzeele lumii, pregătirile lor durând uneori ani în șir, montările expozițiilor alte câteva luni, costurile sunt uriașe, lucrările fiind aduse cu mari sacrificii și riscuri de la mii de kilometri, doar pentru ca „tropismul” unor idei și argumente noi să poată orienta vizitatorul în direcția dorită.

Anul trecut, pe simezele acestei săli se țineau de mână: Turner, Whistler, Monet. A fost o expoziție despre subiectele și iubirile lor comune: lumina (diafană, aburoasă, difuză), evanescența depărtărilor, acolo unde realitatea și imaginarul se contopesc, răsăritul ori apusul soarelui, răsfrângându-se în ape, activitățile portuare de pe cheiurile Tamisei, ale Senei, din lagunele Veneției, osatura unor poduri, silueta Parlamentului englez alunecau, firesc, de pe șevaletul unui pictor pe al celuilalt, vibrând aidoma corzilor aceleiași harpe. Se parcurgea o etapă crucială în istoria artelor: trecerea de la realism

la impresionism. Iar prin pictura lui Whistler, la simbolism. „Nocturnele” sale argintate erau însoțite de trimiteri tipografice și iconografice la opera prietenul său, Mallarmé.

Îmi amintesc că, printre lucrări, erau expuse, voit alăturat, „Apus de soare stacojiu” de Turner și „Impresie, răsărit de soare” de Monet. Prilej să se poată relua nestinsele dispute (uneori acide) privind paternitatea impresionismului. Eu am reținut doar beneficul efect al poeziei și al muzicalității întregii expoziții. Prezența atât de bogată a luminii, forma supremă a oricărei magii, mă face mereu fericit.

Nu pretind că judecățile mi-ar fi apodictice. Dimpotrivă. Recunosc că s-ar putea să greșesc. Devin, însă, subit indiferent, când mi se vorbește de conceptul frumosului ideal, al armoniei universale, ori mi-e dat să întâlnesc eclecticismul manierist, turbulențele barocului cu personajele lui zburătoare, zvăpăierile rococoului, dar și excesivul raționalism al (neo)clasicismului, baricada oricăror legi severe ș.a.m.d. Iubesc teatrul, dar detest scenografiile pompoase ale tablourilor, în care personajele nu mai sunt oameni, ci actori, desfășurările lor devenind impetuos-oratorice, nu diger reprezentările mitologice și alegorice, pentru excesiva lor încărcătură livrescă.

Măcinat de asemenea gânduri și îndoieli, intru să văd expoziția „Portretul public, portretul privat 1770-1830”. Viziunea raționalistă a neoclasicismului a făcut din temă un adevărat Tablou al lui Mendeleev. Fiecărui personaj i se atribuie un caracter, acestuia o anume expresie, iar compozițiilor un anume mod de „punere în pagină”. Neoclasicismul a impus normele unei arte devenite stil de viață, „expresia virtuților morale și civice ale epocii”. Epocă profund frământată din punct de vedere social și politic (Revoluția franceză, războaiele lui Napoleon, Revoluția industrială engleză). Arta ei este însă

unitară stilistic și constituie legătura între lumea Rococoului și cea a Romantismului, evidențiind tendințe noi în operele unor artiști precum David, Goya, Lebrun, Reynolds, Canova, Pigalle, Boizot, Rude ori Luis Pierre Deseine, prezent cu un admirabil bust al lui Mirabeau. În asemenea expoziții, recunosc, impecabile acte culturale, impresionează nu doar desăvârșita măiestrie a expozanților, ci și dominanta prezență în săli a unui vizitator de tip aparte. E un alt public decât cel întâlnit îndeobște în spațiile expoziționale tradiționale. Lipsit de „pleava” turiștilor, e distins, elegant, rafinat, aparent avizat, chiar specializat. Vorbește puțin, și atunci doar în șoaptă, și, în trecere pe lângă tine, lăsând în urma lui subtile dăre de parfumuri fine, e capabil să rămână în fața unui tablou minute-n șir, mereu grav, contemplativ. Cu atât mai mult acum, când unii vizitatori îmi par a fi chiar descendenți direcți ai celor portretizați. Noblețea sângelui duce la similitudinea gesturilor, a atitudinilor. Mizanscena tabourilor se reflectă, peste veacuri, magic, ca-n oglindă, în gesturile celor prezenți în sălile de expoziție. Că vestimentația și coafurile diferă, e un fapt nerelevant. Să mă conving că nu greșesc, mă las prins într-un joc pueril: scot unele personaje din somptuoasele rame, risipindu-le prin sala de expoziții, cu aerul ei savant-aristocratic, iar pe câțiva vizitatori îi urc în locurile rămase goale, fără ca nimic important vizual să se întâmple. Sunt pe cale să părăsesc acest loc, cu o stranie culpabilitate de intrus, întrebându-mă ce caut eu, grobianul, individul cu barba neîngrijită, încălțările prăfuite și geanta mea, aducând cu un sac mare și rufos pe umăr, în această lume, care nu-i a mea și pentru care, firesc, nu exist! O lume marcată și unită de o veche civilizație și o glorioasă istorie. Când s-o fac, supraveghetorul sălii tocmai îi cere unui domn, coborât în genunchi și privind de jos în sus

la vagile reflexe și umbre ale tușei lăsate de penelul fin și moale al lui Jacques-Louis David pe o pânză, să se ridice. Întâi șoptit, discret, apoi tot mai insistent, mai energic. Acesta refuză. Atunci, prin stație, supraveghetorul solicită ajutorul colegilor și aceștia apar de pretutindeni, formând în jurul pasionatului și atipicului admirator de pictură un cerc amenințător. Cu toții insistă ca cel îngenuncheat să revină la poziția normală a oricărui vizitator. Cel vizat însă se încăpățânează să nu le dea ascultare. Are argumentele sale. În numele aceluiași sacrosant spirit justițiar, devenit la francezi un fel de sport național, îi vin în ajutor o parte dintre vizitatori. Din distinși aristocrați ei s-au preschimbat, așa, deodată, în revoluționari convinși. Ajunși niște plebei oarecare, formează, la rândul lor, un alt cerc, acum unul mai larg și mai populat, în jurul noilor sosiți. Au loc parlamentări aprinse asupra Drepturilor Omului de a îngenunchea ori ba într-un spațiu expozițional. Adepți ai dreptății și logicii până-n măduva oaselor, fiecare își are discursul și opinia sa temeinic formulată și, desigur, tot tipic spiritului și tradiției francezului, nimeni nu cedează. Se știe că iarna lui 1788-1789 a fost una grea, geroasă, recolta anului precedent fusese pustiită de grindină și furtuni, deficitul Franței era uriaș, poporul revoltat și înfometat, dar Bastilia a căzut doar după ce un retardat mintal, la îndemnul mulțimii, i-a retezat comandantului închisorii capul. Copleșiți numeric de numărul mereu sporit al celor care țin să-și expună cu vehemență părerile, în cele din urmă, supraveghetorii înțeleg că, într-un stat democratic, cum e Franța, opinia maselor trebuie (totuși) luată-n seamă. Și, strategic, pe nesimțite, se retrag, fără să-i atingă celui dispus să devină un Sfânt Sebastian martirizat pentru cauza artelor măcar un fir de păr. În clipele imediat următoare, buclucașul inițiator al aprinselor dispute

verbale și al profundelor expozeuri privind tot mai desele ingerințe ale politicului și administrației în viața privată a cetățeanului se ridică, devenind un ins oarecare ce se pierde în mulțime. Iar spațiul expozițional își recâștigă sobra lui solemnitate. Vizitatorii devin și ei ce-au fost: purtători de măști aristocratice, grave, enigmatice, iar eu, care, conform doctrinei epicureice, m-am specializat în a contempla furtunile de pe mal fără să mă implic în vârtejul lor, nu mă mai simt, chiar întru totul, străin, inutil la Paris. Cu caietul și pixul în mână, mi-am găsit, cred, adevăratul rost. Și mă străduiesc, cu o tot mai evidentă și trainică crustă de onorabilitate întipărită pe obraz, să fiu detașat, neimplicat, să abordez totul cu o superioritate neoclasică. Și chiar reușesc. De parcă aș fi, la rându-mi, și eu, un descendent direct al vreunui personaj din tablourile lui Jacques-Louis David.

Și, tot așa, cu o rigoare sporită în mișcări și cu o stăpânire de sine exemplară – pe care le-au născut în mine tablourile epocii lui Voltaire, a Revoluției franceze și Napoleon I –, părăsesc spațiul expozițional. Abia de salut statuia lui Charles de Gaulle, cățărata pe un soclu înalt, ca o navă-catarg, fluturând deasupra pieții Clemenceau asemeni unui steag desfășurat al Franței victorioase; la fel, îmi întorc doar într-o doară privirea spre Hotelul Crillon; acolo unde eu și amicul meu Bubu, cu câțiva ani în urmă, cuprinși de generozitate, ne-am propus să scriem un reportaj despre Hemingway și apartamentul ocupat de acesta în desele sale descinderi pariziene. Intenționez să-l publicăm într-un ziar din țară, convinși că articolul nostru ar fi adus scriitorului și hotelului un plus de faimă în lume, dar niște recepționeri imbecili ne-au înfrânt elanul. Iar prin Place de la Concorde trec cu pas întins, sigur de mine, de parcă eu aș

fi Ludovic-Filip în exercițiul funcțiunii. Atunci, în 1836, când Mehmet Ali, vice-regele Egiptului, îi dăruia Franței obeliscul lui Ramses al II-lea.

Intrând în Jardin des Tuileries, îmi continui nobilul marș, netulburat de vestigiile ultimului Târg Internațional de Artă Modernă și Contemporană, înșiruite de-a lungul aleii principale. Șansa a făcut să-l fi văzut la deschidere: în luna octombrie a anului trecut. Parisul are vocația organizării unor asemenea mari târguri de artă, iar publicul, deprins cu ele, din curiozitate, snobism, interes mercantil, artistic ori profesional, după ce stă la cozi imense, le vizitează, zilnic, cu miile. Amplasate în Grand Palais și în curtea pătrată a Luvrului, standurile au fost în număr de peste două sute. Bogăția exponatelor, ce răspund unor nevoi imediate și reflectă diversitatea orientărilor, a limbajelor, a tehnicilor, face ca, timp de cinci zile, la Paris, arta contemporană să concureze, prin aflul vizitatorilor, arenele sportive, peroanele gărilor, ștrandurile, vara, și marile magazine alimentare, la sfârșit de săptămână.

În ultimul bazin, la ieșirea din parc spre Jardin du Carrousel, încă plutește carcasa de forma unui cașalot a submarinului Kursk, cel naufragiat în Marea Nordului. E o instalație de Jean-Michel Othoniel, intitulată „Uitările”.

Iar prin difuzoare continuă să răzbată și acum zgomotul apei pătrunzând în cală, semnalele sonore anunțând iminenta catastofă, iar o voce să ceară imperativ ajutor. *Ne ponimaiu! Ne ponimaiu!* îi răspunde „Centrul”, în timp ce cântece patriotice, marșuri optimiste, vesele și răpăit de cizme defilând acoperă vocea umană disperată. Aproape un secol de comunism a fost condensat de tânărul artist francez într-o singură pilulă amară. Mesajul e atât de direct, de dramatic, încât, îmi amintesc, așa cum mă trezesc adesea, fără minte, îmi venea să

sar, îmbrăcat cum eram, în apa rece a bazinului, să le pot veni în ajutor nefericiților condamnați la moarte. Confundând, într-un mod regretabil pentru un individ cu preocupările mele, arta cu viața, sufletul îmi sângera de durere. Azi, privesc cu detașare însăilarea de tablă, cu însemnele ruso-sovietice pictate pe ea, și îmi permit să fac reci generalizări. Se pare că noi, cei născuți în Estul Europei, și atât de marcați de istoria ei recentă, continuăm, din păcate, să percepem arta prin factologie și figurare, ca pe o amprență explicită a vieții, în timp ce, tot din păcate, pentru occidentali, care, și anul trecut, ca și acum, trec cu aceeași nepăsare pe lângă instalație, ceea ce văd și aud nu-i decât o simplă „gogoriță”.

La un secol după ce Apollinaire declara că muzeele trebuie dinamitate, mulți din șirul de admiratori ai artei, ducând ordonat spre piramida de sticlă a lui Musée du Louvre, continuă să creadă că adevărata artă nu poate fi decât acolo, în sălile și pe simezele sale. Nicidecum pe străzi, în piețe ori parcuri.

Mă alătur lor doar din dorința de a-l reîntâlni pe acel domn Magritte. În cursul primelor ore ale zilei, aveam încă convingerea că omul, precum lupul, își poate schimba blana, dar năravurile ba. Acum, după vizionarea expoziției „Portretul public, portretul privat 1770-1830”, tind să cred că el este „perfectibil”. Așa cum era convins și Omul Luminilor, care își așeza propria-i persoană în centrul viziunii sale despre lume, radiind în jur, asemeni unor cercuri concentrice, undele puternice sale personalități. De la marii enciclopediști ai vremii, am mai aflat că Omul era o ființă socială, stăpână pe destinul său și preocupată de noi descoperiri științifice și geografice, frecventa strălucitele saloane ale epocii, dovedind o constantă pasiune pentru artele frumoase, filozofie, lectură

și scris. Și tot de la ei știu că această ființă inteligentă, cultă și demnă, este una „simțitoare, cugetătoare, gânditoare și se preumblă liberă prin lume... Și e compusă din două substanțe, una numită suflet, cealaltă cunoscută sub denumirea de trup”.

Orice om cu o minimă judecată e tentat să fie mai degrabă solidar în gândire și idei cu filozoful aceluși veac – decât cu declarațiile delirante (mai ales în preajma campaniilor electorale) ale „fratelui” său din zilele noastre: omul politic.

Ori cu aberațiile individului fără fizionomie care continuă să mă viziteze, uneori, noaptea, în somn, umilindu-mă în fel și chip.

Parcă-l aud:

„Carența dumneavoastră fundamentală constă în faptul că stăruieți să faceți apologia unor sentimente și legi morale pe care le proclamați eterne. În realitate, manipulați niște simple cuvinte, care, de prea multă folosință, s-au uzat, s-au golit de sens. Ce mai înseamnă azi dragoste, iubire, adevăr, suflet, dreptate, frumos ș.a.m.d.? Oricum, altceva decât credeți dumneavoastră! Un balast lingvistic, rizibil și desuet, sortit în curând să se retragă definitiv între copertele dicționarelor. Cine-i Omul moral, pe care, indirect, îl preamăriți? Un concept al creștinismului primitiv, al romanicului și goticului, al scolasticii... Renașterea, fascinată de Grecia antică, aducea elogii Omului universal, atotbiruitor; Barocul și Iluminismul, Omului ca individ în sine; în Romantism, Realism și Impresionism, Omul a fost văzut ca o simplă entitate fizică, iar de la începutul secolului XX încoace, ani ai triumfului tehnicii, ai științei și ai psihanalizei, artiștii și-au întors fața spre introspecție, spre analiza propriului trup și a mădulelor sale. Iar artistul contemporan, dimpotrivă, acționează mereu, e activ, dinamic și, eliberat, în sfârșit, de irațional, de vise, de

păguboasa nădejde în posteritate, își percepe creația ca pe o marfă oarecare. În căutare permanentă de câștig, el își evaluează oportunitățile și riscurile, adaptându-și opera, spontan, cererii și ofertei. Azi, când arta urmărește să șocheze prin inedit și îndrăzneală, iar artistul a devenit un ins nonconvențional, rupt cu desăvârșire de trecut și tradiție, dumneavoastră continuați să sculptați și să scrieți atât de partizan. Și, iertați-mă, dizgrațios de sentimental”...

„Spune ce simți și fă ce gândești”: Gabriel García Márquez

Dar eu, de felul meu, nu sunt un ins orbit de prejudecăți. Nici ros de ranchiună. Așa că nu mă supăr din atât. Poate, vreodată, când timpul ne va permite, o să-i explic pe îndelete domnului Magritte de unde mi se trage chestia asta cu partizanatul și sentimentalismul. Poate o să-l fac să înțeleagă contextul, miezul problemei, faptul că doi oameni nu se aseamănă între ei, dar, pasămite, două popoare... Că acolo, de unde eu vin, lumea continuă să rămână și azi una cu desăvârșire statică, în permanenta și neliniștita ei mușuroire. Zadarnic bat vânturile schimbărilor de pretutindeni, ele nu ne ating. Ca indivizi, desigur, suntem foarte diferiți unul de celălalt, dar, totuși, avem o serie de idei și valori comune, cu care ne mândrim și la care suntem hotărâți să nu renunțăm vreodată. În acest top, de departe, adaptarea, capacitatea înăscută de „descurcăreală” ocupă primul loc. Dar ce pot să însemne, oare, în contextul mondial actual micile noastre derapaje de ipocrizie, de duplicitate, de fanfaronadă și demagogie? De altfel, printre ai mei, nimeni nu consideră asemenea acte reprobabile, ci diplomatice. Educaționale. Metode utile de supraviețuire. Așa, împreună învățăm cum să ne deprindem cu amarul gust al

vorbelor înșelătoare, cu gândul că a pierde și a fi mințit e un dat natural al individului zilelor noastre. Ține de condiția lui umană și o să-i jaloneze, câte zile o (mai) avea, existența.

Intrat în Templul Artei și după ce îmi asigur securitatea portmoneului și a genții de pe umăr, așa cum mi se recomandă prin afișe, întâi urc treptele scării rulante spre Galeria Sully, apoi, intrat în ascensorul ce mă poartă spre Colecția Beistegui, gândul mi se întoarce la admirabilul domn Magritte. Doresc să-i mulțumesc, încă o dată, pentru generozitatea de a fi acceptat să-mi preia de pe umeri, cu o camaraderie frățească, iresponsabila povară a proiectului meu, naiv și absurd, de a străbate întregul muzeu și a-i vedea toate lucrările expuse.

Dar, stupoare! Parcă-i un făcut! Un blestem! Mereu sunt mințit și înșelat! Și din nou mă sufoc și iar mi-e rău. De atâta durere, cutia toracică e pe cale să mi se sfarme, dar, în loc să-mi scotocesc buzunarele după cutia cu nitroglicerină, încerc să-mi reformulez în memorie zisa unui distins critic literar, care remarcase odată că din născare *eu* sunt urmărit de neșansă. Cineva nevăzut îmi dejoacă întruna planurile. În artă sunt un adevărat campion al rateurilor. Iar în viața de zi cu zi, o victimă sigură în mâna escrocilor. Chiar așa! De ce oare doar *mie* îmi ies mereu toate de-a-ndoaselea? Acum, în fața tabloului lui Goya, nici țipenie de vizitator! Nici canalia aia de domn Magritte, nici altcineva în sală. Cu o disperare sporită privesc în stânga și în dreapta, așteptând ca un oricine, indiferent cine ar fi acesta, să se așeze salvator între mine și celebrul tablou, ca, între timp, eu, tipa-tipa, lipa-lipa, să-mi pot lua tălpășița. Dar acel „cineva” refuză să se arate. Pe cine o să mai învinuiesc de acum încolo – în fața „istoriei” și a propriei conștiințe – că am fost la Paris (câți n-ar da să fie acum în locul meu?!) și n-am făcut ceea ce s-ar cuveni să fac? Să

demonstrez că și sunt ceea ce pretind a fi, începând să analizez tabloul pe îndelete. Să-mi schimb statutul existențial, dintr-un individ veșnic perdant, în unul de ipotetic învingător... Cum să ies din încurcătură? Iar personajul din tablou, animându-se subit, mă ia, probabil (desigur, după vestimentația neîngrijită!), drept un rânđaș de la grajdurile castelului din La Solana, făcându-mi semne cu evantaiul să mă apropii. Gesturile marchizei, tot mai precipitate, mă scot din fire. Ce naiba mai vrea de la mine și femeia asta? mă întreb disperat. Ce să-i spun? Doamnă, nu te lua după aparențe. Nu sunt ceea ce cred unii că aș putea fi: unul dintre aceia care stau pe la colțuri pentru un bănuț. Ori un hoț, un spărgător, un homeless oarecare. Iar mata, aproape sigur, mă socoți un paria, o căzătură umană, din cele care străbăteau, cu miile, cu bocceaua-n spate, drumurile Spaniei, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ca să îmi poți ordona să mă apropii. De ce? Motivul că arăt așa de jalnic e unul foarte simplu: sunt un artist al vremii mele! Unul, e drept, atipic. Ieșit din uz. Unul care continuă să pună, stimată doamnă, afectele deasupra logicii. Arta, deasupra mercantilului. Lumea spiritului, deasupra celei materiale. Îndrăznesc să te tutuiesc, să-ți spun colega și chiar pe numele de botez: Maria-Rita, fiindcă, în viața pământească, și *tu* ai fost om de cultură și autor dramatic. Ca mine. Dar, în vreme ce eu am auzit câte ceva despre opera ta, mata, hotărât lucru, despre a mea nu știi nimic. Habar n-ai cu cine stai de vorbă! Și încep să-mi înșirui meritele, adăugându-mi, firește, o groază de altele inventate. (La asta toți ne pricepem de minune!). Până aici mi-a fost ușor să dau din gură. Date sumare despre viața la curtea lui Carol al IV-lea și o serie de legende și cancanuri ale epocii le-am aflat de la eruditul domn Magritte. Atunci când, în somnul meu, ne plimbam împreună: el împingând

bicicleta, eu ascultându-l fascinat. Dar unde o fi acum lepădătura aia, să-mi șoptească modurile sale conceptuale limpezi de analiză a unei opere de artă? Haotice, lacunare și repetând ceea ce s-a spus deja, descrierile și interpretările mele rămân doar vorbe, vorbe, vorbe... În ele, anecdoticul, efemerul dețin un rol mai important decât esențele. Epiderma decât osteologia... Am studiat eu vreodată serios „Arta și percepția vizuală” a lui Rudolf Arheim? Chiar și de cele trei volume „Descoperirea picturii” de René Berger, ele având, se știe, mai degrabă un rol de inițiere populară decât de cercetare științifică, îmi amintesc foarte vag. Dar căzătura de domn Magritte, în loc să-mi întindă o mână de ajutor și să mă scoată din impas, se pornește să mă dojenească, de acolo, din neant, așa cum ar face-o suprarealiștii. Ori destinul și strigoi: „Pentru cel lipsit de curaj, de rigoare, autocontrol și continuitate în acțiunile sale, jucând mereu rolul de victimă, eșecul vine de la sine”, spune pramatia. „El nu se ia, ca lepra, vi l-ați zămislit singur, domnule. Cu sudoarea frunții. Prin ezitări și amânări succesive. V-ați ratat prin felul vostru de a fi. Pe îndelete. Puțin câte puțin. Zi de zi. Clipă de clipă. La urma urmei, pe termen lung, sunteți cel mai sârguincios artizan și garantul legiferat al propriei voastre neîmpliniri”.

Da. Chiar așa! Pe vremuri, cei fără de coloană vertebrală, betegii incurabili, schilozii, degenerații, infestații de diferite epidemii și vicii erau determinați să-și asume neîmplinirile și să avertizeze populația, ca să se ferească din calea lor. *Biblia* ne amintește de suferinzii de lepră, ce umblau pe străzi, sfâșiindu-și hainele, obligați să strige din toți bojocii: „Sunt necurat! Necurat!”

Azi scara valorilor e una complet răsturnată. Ei sunt cei ajunși, bine-merci, oameni politici și de afaceri, miniștri, parlamentari...

„În ce vă privește”, îmi mai zice necruțător individul, „atâta nu v-a ajuns. Înglodat în comoditate, lașitate și un defetism ancestral, v-ați specializat, ca atâția alții, în arta de a fugi de răspunderi, de greu. Așteptați mereu să vină, de undeva, din afara ființei dumneavoastră, un miracol salvator” ...

Filă de jurnal

Librăria de pe Rue Pavée nr. 17/b

Situată într-un fost garaj dezafectat, e cea mai mare librărie-depozit ce mi-a fost dat să văd vreodată. Pe mese, pe rafturi, pe jos, pe trepte, peste tot, în stocuri pe lângă ziduri, se înalță, din „cărămizi” de cărți, alte ziduri. De care dintre ele să mă apropii, pe care s-o deschid întâi? Sunt ediții cartonate, rafinate, supra-copertate, volume subțiri, groase, alungite, pătrate, generos colorate... Și, așa cum sunt încorsetate în copertele lor prăfuite și neatînse de nimeni cu lunile, poate cu anii, îmi par niște suave domnișoare, doamne tinere ori ajunse în floarea vârstei, venerabile bunicuțe sprijinite în baston, toate ieșite la „pescuit” de cititori. Și o fac grav, jucăuș, reflexiv și, în același timp, luminoase, încifrate, absconse, mereu subtile, rafinate și inteligente, așa cum le stă bine unor „dive” ce sunt. Fiecare, pe limba sa, își prezintă nurii. Gloria trecută și drama prezentă. Și văzând că nu sunt capabil să mă decid ce volum să achiziționez, toate coboară ștacheta expunerilor auto-referențiale, devenind languroase, sentimentale, lacrimoase... De peste tot răzbat rugăminți de genul: „Fie-ți milă, ia-mă cu dumneata, dragă domnule, te asigur, n-o să-ți pară rău, bădiel! Am un pedigree notoriu. Sunt născută din pana nemuritorului geniu X, Y, Z... Nu vezi cât de frumoasă, de fără de cusur sunt? Până mai ieri eram o curtezană adulată, idolatrizată, generații întregi m-au deflorat din priviri, am provocat dueluri, suiciduri și am fost oferită pe sub tejghea la suprapreț, dar ăștia, librarii de

azi, niște ticăloși, cărora le stau în gât, ca să scape de prezența mea, au ajuns să mă vândă la preț redus!”, răzbat vocile plângăcioaselor „muieri”, voci care, treptat, se contopesc într-un sfâșietor bocet. Deodată aud pornindu-se un tropot. Ce-o fi? Când îmi înalț privirea, zăresc pe scările de lemn coborând de la etajele superioare ale depozitului de cărți întregi păduri umblătoare de masive albume. (Pentru vizualizarea scenei, vă rog, faceți click pe finalul piesei Macbeth de Shakespeare din memoria dumneavoastră). Iar din spatele copertelor-scuturi, înfășurați acum în prăfuitul giulgiu al uitării, precum cel al morților sculați de trâmbița Judecășii de Apoi, pictori, sculptori, arhitecți, artiști, exploratori, muzicieni, care și ei au uluit lumea odinioară cu geniul lor, își întind spre mine brațele asemeni unor căngi, încercând să mi se agațe de mâini, de păr, de barbă, să mi se furișeze sub pleoape, care prind să mă doară cumplit. Și sunt câtă frunză, câtă iarbă, vorba poetului. Mă cheamă, alintându-mă cu diminutive, mă ademenesc în fel și chip, promițându-mi marea cu sarea, în speranța vană că doar-doar o să le cumpăr albumul și o să-i scot din nou la viață din acest depozit-cimitir...

Filă disparată de jurnal

Una dintre imaginile fundamentale ale copilăriei mele

Curtea modestei vile de la marginea orașului, din incinta „Țiglăriei Messner”. Se zvonea că proprietarul ei ar fi „fugit” odată cu trupele germane în retragere. În schimb, tatăl său, bătrânul domn Messner, a rămas. Mi-l reamintesc. Așezat mai tot timpul la o măsuță în cerdacul casei, părea chiar întruchiparea lui Dumnezeu, așa cum stătea aplecat cu barba lui lungă și albă deasupra cărților. Până într-o dimineață când, ajungând cu vaca pe care o scoteam zilnic la păscut, pe margina șoselei, în dreptul

„țiglariei”, nu l-am mai zărit la locul știut. În schimb, toată curtea fabricii, treptele care urcau în casă și prima încăpere, cu ușa ei larg deschisă, erau pline de cărți. Numai tomuri groase, cu copertele din piele și titlurile aurite. Ceea ce m-a impresionat profund atunci nu a fost valoarea acestei incomensurabile bogății azvârlite peste tot, ci imaginea ei. Parcă pe toate, în același timp, le citea vântul. Filele lor, acoperite de litere necunoscute mie și răsfoite de palele lui, aduceau cu fâlfăirea aripilor unui uriaș roi de fluturi; precum cei de pe marginea Behelei, adunându-se cu sutele, poate cu miile, pe crusta de nămol a pârâului. Aceeași animată înghesuire și frământată neliniște. Și un sentiment de obscură vinovăție m-a cuprins, necutezând atunci, nici în zilele și săptămânile care vor urma, măcar să ating filele cărților, care vor rămâne să moară acolo, întâi acoperite de praf și macerate de ploile toamnei, apoi de zăpezile iernii 1944/45, ca, în primăvara următoare, să moară definitiv, sub un strat gros de troscot și trifoi sălbatic. Port și acum în memorie scena, cu un profund sentiment de culpabilitate. Mereu am avut senzația că „cineva”, un nemilos individ în uniformă militară, postat, în același timp, în toate cele patru puncte cardinale ale orizontului, cu ochii ațintiți la mine și cu degetul pe trăgaci, îmi urmărește fiecare gest. Iar teama și lașitatea mea au ieșit învingătoare în confruntarea cu invizibilul soldat străin.

În copilărie, la „Țiglarăia Messner” aș fi putut să fiu un ipotetic „Ecce homo” și n-am fost. La Paris, în librăria-depoziț de pe Rue Pavée nr. 17/b, puteam readuce gândurile, obsesiile, simțămintele și visele atâtor scriitori și artiști la o nouă viață, și iar nu am făcut-o. Fluturarea disperată de brațe, rugămințile și implorările lor, născute din imaginația mea febrilă, în loc

să-mi măgulească orgoliul și să mă determine să-mi dau ifose de salvator al artei și culturii omenirii, m-au speriat. Iar acum, tot mai insistentele fluturări din evantai ale Marchizei de La Solana, cu fața ei prelungă, ochii mari, negri și triști, parcă implorându-mă să mă apropii și să cercetez tabloul mai atent, în loc să mă atragă, mă înfricoșează. Câte vieți mi-ar trebui, mă întrebam din ce în ce mai derutat, atunci, în librăria-depoziț, să-mi pot desfăta pe îndelete privirea și înțelege tâlcul ascuns între copertele superbelor cărți și albume ce mi se ofereau, unele la niște prețuri mai scăzute decât ale unui covrig? Iar acum, la ce metodologie să apelez, ca să pot înțelege cu adevărat valoarea picturii lui Goya? Am eu atâtea altele pe cap, îmi zic. De ce mi-aș mai încărca memoria și irosi timpul cu istoria unei femei nefericite din secolul al XVIII-lea? La orice criteriu de selecție aș fi apelat, atunci, în librăria-depoziț, aș fi fost cumplit de nedrept cu autorii rămași în afara lui. Îmi amintesc că discreta muzică ce mă însoțise, chiar de la intrare, s-a transformat într-un vacarm; plăcerea aproape senzuală de a atinge hârtia, în coșmar. Acum, mi se năzare că bogăția griurilor din fundalul tabloului oricând se poate învolbura într-o tornadă gata să-mi pună viața în pericol. Atunci, treptat, în librărie, am fost cuprins de o imperioasă nevoie (ca și acum, în muzeu), precum în fața unui iminent cataclism, de a evada. Orice supradoză ne ucide. La fel e și când începi să conștientizezi dimensiunea vidului din tine. Disperat, cuprins de o stranie vinovăție, de lașitate, ca să mă salvez, atunci, m-am răsucit brusc pe călcâie și am ieșit din librărie, împleticindu-mă și izbindu-mă de alte „cadavre” dispuse-n stive pe lângă ziduri și de pușinii cumpărători și mulții ei vânzători, ce se foiau de ici-colo; acum, părăsesc muzeul, strecurându-mă prin înghesuiala de la parter, cu o senzație de culpabilitate profundă.

Așa, nespuse de tulburat, am ajuns atunci în stradă. Dar, după o vreme de rătăcire pe întortocheatele ulițe ale cartierului Marais, cum, din fire, sunt un curios, m-am reîntors. Aidoma criminalului la locul faptei. Acum, n-o mai fac.

Ca întotdeauna, Parisul e înțesat de tentații cultural-artistice, dar numărul și diversitatea lor, în loc să-mi stârnească vreo bucurie, mai degrabă îmi produc o cumplită deznadejde. Așa că nu mă las ademenit nici de uriașele panouri publicitare ale *Institutului du Monde Arabe* și nici de *Musée de sculpture en plain aire de la ville de Paris*, pe lângă care se nimerește să trec. Aș putea să casc din nou gura, așa cum am mai făcut-o de atâtea ori, la zborul pescărușilor și la croazierele vapoarelor cu turiști de pe Sena. Ori să intru într-un bistro și să-mi înec amarul în alcool. Dar, poate, mai degrabă să mă retrag în singurătatea vreunei biserici și să-mi reglez în primul rând conturile cu mine însumi. Să încerc să înțeleg adevăratul motiv al acestor rătăciri solitare prin muzee ale individului irelevant și cu desăvârșire anacronic care sunt. Am vizitat aproape toate muzeele, casele memoriale și colecțiile cât de cât importante ale Parisului și, cu toate acestea, ele continuă să-mi rămână (nespus de) străine.

Am crescut, purtând mai tot timpul în pupile imaginea unor trunchiuri de copaci din pădurea de la marginea orașului natal. Iar în urechi port foșnetul frunzișului ei. Acolo, da, printre gâze, libelule, fluturi, culcat în ierburile înalte, presărate cu baligi uscate de vacă lucind intens în soare, ca tipsia lunii pline, m-am simțit cu adevărat fericit. În speranța că o să-mi pot regăsi, fie și în mică parte, mirifica lume pierdută a copilăriei, intru în *Jardin des Plantes*. Iar pe la mijlocul aleii centrale, străjuită de platanii cu coroanele lor „estetic” retezate de grădinarii francezi, mă așez pe o bancă.

Filă de jurnal

Noile grădini ale Semiramidei

La Paris plantele și arbuștii sunt constrânși să se cațare pe ziduri, să facă alpinism. Așa cum, în răcoarea și umezeala pădurii, mușchiul invadează piatra, acoperind-o din proprie inițiativă. Dar, nu oricum, căci, la francez, nimic nu-i întâmplător. Mai ales în domeniul arhitecturii peisagistice, unde el are o veche și glorioasă tradiție. De la celebrul desenator al Parcului de la Versailles, Le Nôtre, până la urmașii săi contemporani, toți grădinarii s-au străduit să schingiuiască și să mutileze natura cât mai „artistic”, mai „maiestuos”. Să-i neutralizeze spontaneitatea vieții, convertind-o la o funcție pur decorativă. În parcurile franceze, pomul și arbustul, prin tăieri străine naturii, nu mai sunt ce i-a lăsat Dumnezeu, ci au fost obligați să devină semne, simboluri, arabescuri ori simple forme abstracte. Patrick Blanc, botanist și arhitect peisagist contemporan, își propune însă să revoluționeze relația citadinului cu natura. El nu se mai mulțumește cu amplasarea ei pe orizontală, ci obligă mușchii, lichenii și ferigile să ia cu asalt pereții unui corp de clădire al Muzeului de Antropologie și Artă Populară de pe cheiul Branly și să îl escaladeze... după legile artei. Natura devine astfel pictură vegetală. Semiramida și l-ar fi dorit, în mod sigur, grădinarul ei șef.

„Natura și dragostea ne proiectează în afara timpului. Prin iubire poți atinge împăcarea, eternitatea, fericirea”, sunt pe cale să-mi notez în caiet, dar constat cu uimire că nu mai știu să mă încânt în fața acestui Paradis terestru. Îndelungul contact cu arta m-a privat de această bucurie într-un mod jalnic. Dar în timp ce, treptat, natura s-a lepădat de mine, arta (încă) nu m-a adoptat. Am ajuns un biet orfelin. Copilul nimănui. Așa se explică de ce, uneori, continui, asemeni

diletanților, să confund frumosul natural cu cel artistic și, prin muzee, mă surprind că, în loc să mă fascineze compozițiile, formele, culorile, tensiunile, ritmurile tablourilor, sunt atras de peisajul în sine pe care-l reprezintă. Iar aici, îndreptându-mi privirea spre un colț al grădinii, ochiul lăuntric îl obține de îndată pe cel real și, în loc să văd ceea ce e, de fapt, un desiș de verdeață oarecare, mi se năzare că aș avea în față tablouri de Pissarro, de Monet ori Sisley. Iar trecătorii îmi par născuți și ei din amestecul de culori de pe palete și dintr-un penel, mânuit de Renoir, Manet, ori Toulouse-Lautrec... Nu mai sunt capabil să-i simt naturii acele indefinite miresme și nici să-i aud atât de greu perceptibilele sunete vibrând; acea mereu atotbiruitoare magmă a vieții, pulsând în tot ce ne înconjoară.

Continui să-mi jelesc iresponsabila îndepărtare de natură, de viață, când, printre rondourile de flori, ca din cer, cade o vrabie. Se zbate în agonie, încercând să scape de moarte, prin zbor. Dar, treptat, mișcările îi devin tot mai neputincioase, ajung niște spasme, micul norișor de praf care a învelit-o o scurtă vreme se risipește și viața i se sfârșește într-un minut, două. Fluturând scurt din aripi, o altă vrabie coboară lângă ea. Am auzit atâtea povești și am vizionat multe filmulețe cu animale venind în ajutorul altora aflate în momente de răscruce, încât sunt convins că vrabia nou-sosită vrea să-și „plângă” surata. Dar ea, întâi răsucindu-și, de câteva ori, mecanic, capul rotund ca o bilă, când într-o parte, când în alta, cu ciocul ei scurt, gros și ascuțit, cu impresionanta forță și precizie a unei săgeți eliberate din strânsoare, țintește un ochi al celei moarte. Smuls din orbita lui, el pare un mărunț și întunecat bob de piper, înainte de a se face nevăzut, prin fanta ciocului acum întredeschis, în gușa celeilalte păsări. Apoi, ea îi ciugulește și

celălalt ochi. Abia a plecat prima pasăre, că imediat a venit și a doua, să se ospăteze.

Adunându-mi precipitat de pe bancă răsfiratul arsenal de reporter sentimental al vieții la Paris – hârtiile, pixurile, reportofonul și imensul aparat foto – plec degrabă. Șocat, nespus de șocat! Încotro? N-are importanță. Dar e mult mai înțelept pentru inima mea greu încercată să dispar din acest parc, o chintesență ideală a naturii, în bogata ei diversitate de specii și forme născute de-a lungul timpului. În dreapta sa, el este străjuit de clădirea adăpostind *Muséum National d'Historie Naturelle*. Vizitatorului, intrat în sala sa mare, cât un imens stadion, îi iese în întâmpinare, ca într-un nou joc de-a viața și moartea, dezvelindu-și ori fluturându-și, după caz, colții, ghearele, întinzându-și aripile ori vâslind din înotătoare, o nesfârșită alcătuire de oase, solzi, blănuri, valve ori pielețe mucilaginoase, ale principalelor grupe de animale, care ne-au străbătut cursul erelor istorice: moluște, antropoide, tentaculate, pești, amfibieni, reptile, păsări, mamifere. De la preistoricii dinozauri solzoși, și de la păroșii mamuți, la cârțițele și șoarecii zilelor noastre; de la acvilele imperiale, la minusculele păsări colibri; de la balenele și rechinii stăpâni ai oceanelor, la plăpânzii brotăcei și buhai de baltă, tronând pe impunătoare socluri ori găsindu-și refugiu și adăpost, peste timp, în umile borcane înșiruite prin vitrine. Iar din stânga mea, de dincolo de gardul de sârmă ce mă desparte de Menagerie, aud cum unele din urmașele încă vii ale turmelor de mușchi, piei, schelete, coarne, și copite behăie în fața hârdaielor pline de boabe și tărâțe, aud urlete de fiare sfâșiind cu colții lor puternici hălțile de carne, mugetul dobitoacelor înaintea ieslelor încărcate cu ierburi și fân, cârâitul, cotcodăcitul și ciripitul păsărilor, așteptându-și și ele tainul. Și, peste gardul de sârmă, pot zări

câte o pereche de animale, masculul înălțat pe picioarele din spate, iar cu cele din față căzute peste crupa femelei, care le ține pe ale sale ușor rășchirate și înfipite țeapăn în țărână, îndârjindu-se împreună, într-un efort sincronizat, să reproducă specia. Pasul îmi devine grăbit, cât mai grăbit posibil. Și, totuși, calc cu o mare precauție pe alee, ajunsă, în imaginația mea, o pojghiță transparentă și subțire ca un strat de gheață, ce acoperă un canal fără de fund, peste care înaintez cu teamă, ca ea să nu se fărâme, iar hăul adâncurilor să mă absoarbă ireversibil. Canalul, prin urieșeasca lui dimensiune, aproape sigur e un important tunel subteran, colector de prin casele, curțile, grajdurile, pădurile, munții și apele Europei, prin care moartea își scurge la vale stârvurile spre crematoriile, cimitirele ori muzeele de profil ale lumii.

Ajuns teafăr pe Rue Buffon, o pornesc, pe o suită de stratele, spre Palais du Luxembourg. O, ce n-aș da să pot revedea expoziția de portrete a lui Tizian! Aceea care mi-a sucit *mie*, nu demult, mințile, dându-mi o încredere oarbă în forțele mele. Dar expoziția și-a închis porțile și, după ce mi-a injectat mie și multor altora același opiu al iluziei că omul e o ființă puternică, liberă și poate să-și dirijeze încotro își dorește propriul destin, ea s-a destrămat. Iar tablourile, ca niște mercenari plătiți cu solde viagere pentru serviciile aduse unui anumit tip de umanitate, s-au întors în muzeele lor de origine.

Ce-i, la urma-urmelor, mă întreb, catharsisul? Și tot eu, cu o siguranță nezdruncinată, precum a unui dascăl de țară, care ar fi trebuit să iasă de mult la pensie, îmi răspund: o cumplită amăgeală! Falsa identificare a spectatorului cu destinul eroilor nu-i nimic altceva decât un mijloc perfid de manipulare a individului prin mijlocirea artei. Unul folosit încă din Antichitate. O dovadă, în plus, că, în greci, niciodată să nu te

încrezi. Dar ce au reușit atunci tragediile antice doar parțial și pe plan local, în fața unui număr restrâns de spectatori, azi o fac, conchid eu, cu un sporit succes, pe unul global, generalizat, mega-industriile cinematografului, ale muzeelor, ale muzicii, ale literaturii, ale teatrului, ale dansului... Și, mai ales, malversațiunile politicului...

N-o să-mi fie dat să-l pot întâlni pe „monstrul sacru” Tizian, o să mă mulțumesc să mă răzbun pe starleta aceea masculină, Delacroix. Cel care, adorându-și nebunește propriul chip, obișnuia să își vâre și să-și picteze scâfârlia în tablourile sale. Și-o pornesc cu un vădit aplomb răzbunător spre bazilica Saint-Sulpice, unde e expusă pictura sa „Lupta lui Iacov cu Îngerul”, vinovată și ea, în parte, de actuala mea stare de debusolare. Cum am putut, oare, cândva, să mă las orbit de personajele sale răsucite, greoaie, nesigure și de un asemenea amestec, la întâmplare, de culori, care, pe bună dreptate, a iritat, de-a lungul timpului, atâta lume? Amplasându-și confruntarea dintre Iacov și Înger într-un spațiu central, decupat precum o mică scenă dintr-un somptuos peisaj, oricine poate vedea că Delacroix a încălcat toate regulile genului, că individul habar n-avea să compună un tablou cu temă religioasă. Iar modelele la care a apelat n-au fost decât doi actori ratați (cine a mai văzut îngeri muschiuloși ca hamalii de odinioară?), mimând, nespun de stângaci, în atelierul artistului, între două reprize de trabuc și o carafă cu vin, actul luptei.

Lumea e, însă, într-o continuă mișcare. Și prefacere. Și, poate, niciunde ea nu e mai zorită decât la Paris. Iar aici, e sigur, nimic nu întrece în rapiditate schimbarea vremii.

Specialiștii pun uimitoarea repeziciune a acoperirii orașului cu nori și stârnirea ca din senin a ploii pe seama apropierii acestuia de Oceanul Atlantic.

Eu, care, de la o vreme, mă îndoiesc de toate și de toți, am o versiune proprie. Cred, mai degrabă, că avem de-a face cu o secretă înțelegere între o mână cosmică nevăzută, care, când nu te aștepți, stârnește vântul și trage de fermoarul norilor, deversând asupra orașului puhoaiile cerului, și proprietarii puzderiilor de restaurante, cafenele și magazine, spre care rătăcitoarele turme ale turiștilor se îndreaptă de-ndată, umplându-le. Ca, acolo, alte mâini experimentate, să le golească cardurile și portmoneele.

Azi, e la fel.

După ce întreaga zi cerul a fost senin, fără un fir de nor – într-o desăvârșită contradicție cu starea mea sufletească –, acum, ca-n galop, bolta se acoperă de rotocoale sumbre. Asemeni unei scurgeri de lavă, fulgerele brăzdează depărtările, urmate de-ndată de tunete prelungi. De parcă uriași munți s-ar surpa, destrămându-se, cu largi ecouri, în mii și mii de bucăți. Apoi, din cer, se desprind alte și alte fulgere și zarea se umple de roșul lor aprins, ce îmi arde privirea, și bubuiturile lor repetate fac să-mi țiuie urechile.

Chiar și pe o asemenea vreme, privindu-mi ceasul, eu, la Paris, n-am timp de pierdut. Adunat de spate, cu o mână ținându-mi pălăria, să nu mi-o ia vântul, iar cu cealaltă trecută protector de-a latul pieptului, să-mi apăr aparatul de fotografiat, cu capul și trupul împinse patetic mult înainte, încât par a fi un edecar al lui Repin în plină acțiune, îmi continui drumul, pregătit să înfrunt vijelia încă nestârnită pe de-a-ntregul. De pe Rue Bonaparte, o apuc spre bazilica Saint-Sulpice. Merg chiar în întâmpinarea furtunii. Dintotdeauna pericolele, aventura m-au speriat. Dar m-au și atras. Când eram copil și apoi tânăr, o făceam cu multă ferveare, dar, cu trecerea anilor, elanul mi s-a domolit. Acum nu mai doresc să fiu imaginarul salvator de odinioară al omenirii, ci mă mulțumesc cu statutul unui

povestaș oarecare, preocupat să consemneze trecerea sa și a altora asemeni sieși prin această lume. În apropierea bazilicii mă opresc. Recent restaurată și demantelată de schele, turnurile i se profilează pe fondul întunecos al cerului, și ele îmi par a fi ca dintr-un cuarț roz, cu luciri fosforescente, de câte ori, instantaneu, un fulger scapără dincolo de ele.

Ca un făcut, în unul din anii trecuți, tot la această dată, s-a nimerit să fiu aici. Și tot ca acum, în piața din fața bazilicii, avea loc Târgul Cărții de Poezie. Atunci, însă, ploaia s-a iscat mai târziu...

Filă de jurnal

Târgul Cărții de Poezie

E ora prânzului. Dar aici, în piața din fața bazilicii Saint-Sulpice, nimeni nu are timp de el. Boși cu mânecile suflecate, june subțiri și sprintene și indivizi tineri, nefresc de pletoși și bărboși pe căldura asta și în totală opoziție cu moda (se poartă capul ras, tip ghiulea), se agită, dându-și cu părerea unde și cum trebuie montate bannerele, afișele și siglele celor peste 300 de edituri și imprimerii prezente la Târgul Cărții de Poezie. Printre ele, celebrele trusturi: Gallimard, Mercure de France, Cadex... Fiecare ține ca, pe pereții barăcilor și pe rafturi, cărțile să fie cât mai vizibil și mai atractiv expuse. De formate diferite, unele adevărate obiecte de artă, ele vor fi oferite vizitatorilor la prețuri promoționale; un sfert, ori cel mult jumătate din prețul hârtiei. Prin tradiție, pentru reușita deplină a unei asemenea manifestări, e nevoie și de o așa-zisă „cafenea literară”, căci discuțiile temeinice și eficiente despre poezie au fost întotdeauna însoțite, alături de trupurile unor femei frumoase, de mult vin, bere și o friptură... Baraca-restaurant își are spațiul de-acum amenajat și un început de dever promițător. Poezia face dintotdeauna casă bună și cu spectacolul, cu muzica. Estrada e și ea montată, instalațiile de

sonorizare, la fel. La aceleași microfoane, după ce oficialitățile își vor rosti discursurile, cântăreții și poeții își vor porni drumul spre glorie. Ori (de-acum) doar și-l vor netezi și consolida. Sărbătoarea e programată să înceapă azi, ora 17,30.

Îmi promit să revin. Însă, înainte de ora stabilită, cerul Parisului se întunecă amenințător. Aduce cu un ceaun răsturnat, înnegrit de fum și sfâșiat de fulgere. Justițiare, ele biciuiesc sălbatic orașul. Parcă înalturile s-ar răzbuna, făcându-și singure dreptate. În câteva minute se iscă furtuna, ca, peste alte câteva, mânată de rafalele vijeliei, o ploaie torențială să-și izbească într-o oarbă furie stropii de ziduri și ferestre. Tunetele și trăsnetele, cât și sirenele poliției și ale pompierilor, gonind pe străzi, întregesc acustic canonada apocaliptică. Trece ora 17,30, ploaia continuă, iar eu, ascuns în casă, stau la adăpost, precum omul primitiv în grota sa.

Se vede până și la Paris: Dumnezeu și-a întors (bănuiesc că doar pentru o vreme!) fața de la Poezie.

Iată-mă-s ajuns din nou aici și, adăpostit sub porticul cu statui, țin sub priviri aceleași barăci, ori altele, cu acoperișurile uruind sub rafalele ploii, cu scaunele și microfoanele răsturnate pe improvizata estradă, cu bannerele smulse de vânt, zemuind prin băltoace, în vreme ce organizatorii, oficialitățile, poeții și iubitorii de poezie s-au masat cu toții în cafeneaua literară. Dezlănțuitei naturi ei le răspund cu descătușate hohote de voie bună. Din locul în care mă află nu-i văd direct, dar mi-i pot imagina cu ușurință ajunși în acea fază a entuziasmului în care – ca în basoreliefurile proletcultiste (vezi „Împărat și proletar” de I. Jalea) – poeții, urcați pe mese, cu pieptul bombat și un picior împins în față, își recită cu patos, câte doi-trei în același timp, versurile; muzicanții își încearcă și ei corzile ori alămurile instrumentelor, actorii întrețin voioșia cu poveștile lor hazoase despre întâmplări din culisele teatrului, în

vreme ce, de la o masă, serviți de o fetișcană cu picioarele lungi-lungi și fustița scurtă-scurtă, în față cu sticlele și paharele doar ale lor, oficialitățile de rangul doi, generoase, le oferă, tuturor, sigla personalității lor inconfundabile: surâsuri de rangul doi. Toți sunt în așteptarea surâsului star al arondismentului. Dar primarul, ca peste tot în lume, la manifestările cultural-artistice, întârzie să se arate. A fost chemat, probabil, de urgență, la cel al orașului; care, la rândul său, s-ar putea să aștepte să intre la Palais de l'Élysée, în vreme ce președintele Republicii, aproape sigur, este la Bruxelles, la o întâlnire cu omologii săi din alte state europene.

Întinzându-mi brațul, cu căușul palmei deschise, spre un fir de apă curgând din înalt, el mi-l umple. Nu, nu, Dumnezeu nu și-a întors fața de la poezie, îmi spun, în vreme ce sorb din lichidul pur, cu gustul rămas neschimbat: e tot ușor dulce-sălcui, ca pe vremea copilăriei mele.

Și pe cât de repede s-a întunecat cerul, tot atât de grabnic acum e pe cale de a se însenina. Și o fetișcană, una cu șuvițele părului vopsite în culorile spectrului solar, și-a scos măciulia scânteietoare pe ușa „cafenelei literare”, apoi, după ce cercetează zărilor, cu toate că ploaia încă nu s-a oprit de-a binelea, fluturându-și prin aer brațele subțiri și lungi și făcând globul luminos din creștet să-i salte ca o minge țepoasă, o zbughește prin băltoace spre treptele scenei. În spatele ei, cei din baracă, sunt pe cale s-o urmeze. Dar până când o să înceapă festivitatea propriu-zisă a Târgului de Poezie mai e încă timp berechet. Iar eu, cum la Paris niciodată nu-mi pot îngădui să-l pierd de pomană, o să intru (oare pentru a câta oară?) în bazilică și o să mai văd, încă o dată, magnifica pânză a primului pictor cu adevărat modern francez: Delacroix. Cel care, sfidând lunga și erodata tradiție a picturii religioase, a realizat revoluționarul său tablou: „Lupta lui Iacov cu Îngerul”.

Ziua a șasea. Bunicul, copiii și nepoții

La ultima mea vizită făcută mormântului lui Emil Cioran, în Cimitirul din Montparnasse, am constatat că acesta continuă să rămână într-o strânsă legătură cu lumea celor vii. N-are (încă) mobil și Facebook, dar cutia poștală, ce i-a fost atașată pietrei tombale, îi era plină de răvașe de la admiratori. A mea, din holul casei scărilor, când n-am în ea ultimate, somații, facturi de plătit, ori inutile reclame, e mai tot timpul goală. Dar azi-noapte, în somn (acolo unde totul este realizabil și permis), conștiinciosul poștaș Dinu mi-a adus la căpătâiul patului un plic. O surpriză cu atât mai mare, cu cât deduc, de îndată, după culoarea lui galbenă, izul de trandafir al hârtiei, scrisul frumos, citeț, ordonat – vizând un profund respect pentru sine, dar și pentru destinatar – că expeditorul este o femeie. Și știi că, de-a lungul veacurilor, pentru doamne, subtilitățile ornamentului caligrafic, limbajul formelor, al culorilor și al mirosurilor a avut mereu o simbolistică bine definită. N-o cunosc, așa că mă văd nevoit, în somn, să mă ridic din pat și să caut prin bibliotecă dicționarul de simboluri, a doi importanți autori francezi, din care aflu: culoarea galbenă e una a tinereții, dar și a morții. „Galbenul este de esență divină și e cea mai caldă, cea mai expresivă, cea mai însuflețită culoare; e greu s-o stingi, căci ea se revarsă mereu, din cadrele înguste în care am vrea s-o închidem. Iar lumina ei de aur poate deveni uneori o cale de comunicare cu sens dublu, un mijlocitor între oameni și zei”. Despre trandafir, din bogata

lui simbolistică, o rețin doar pe cea a iubirii, mai cu seamă a iubirii ce se dăruiește. A iubirii totale, curate.

Înarmat cu aceste prețioase informații, deschid plicul, dar abia acum surpriza e una răvășitoare. Cea care îmi scrie e Marchiza de La Solana, plecată din lumea celor vii de mai bine de două secole. Gâtuit de emoție și amețit de parfumul hârtiei fine citesc năucit:

„Dragă domnule Portretist,

Trebuie să recunosc că scandaloasa dumneavoastră adresare cât și intempestiva plecare de ieri inițial m-au revoltat profund. Apoi, doar m-au mâhnit, ca, în cele din urmă, să le înțeleg. Încă din timpul vieții mele, prin Revoluția franceză, eșafodajul educației și al bunelor-maniere începuseră să se clatine. Apoi, să se surpe. Și această degradare urmându-și cursul (cunosc foarte bine comportamentul oamenilor contemporani dumneavoastră, prin cei care mi se perindă zilnic pe dinainte, de aproape trei sferturi de veac, de când sunt expusă la Luvru!), azi s-a ajuns la o vulgaritate și la un mitocănism cvasigeneralizate. În ce vă privește, nu sunteți decât un produs al epocii dumneavoastră, pe care, în adâncul ființei, pretindeți că o detestați, dar căreia, în realitate, îi semănați leit. Dacă îmi rămâneți cu desăvârșire indiferent ca individ, dintotdeauna am avut un sentiment de admirație și prețuire pentru cei ce iubesc frumosul. Pentru cei care îl și produc, unul sporit. Iar pe dumneavoastră vă felicit sincer pentru preocupările și proiectele artistice în care sunteți implicat. Nu știu de unde le cunoaște, dar despre ele mi-a vorbit, pe larg, domnul Magritte.

Cât despre mine, se știe, casa mea este Musée du Louvre. Un muzeu celebru, adăpostind arta din Antichitate până spre mijlocul secolului al XIX-lea, un muzeu plin, printre altele, de portretele unor nobile doamne. Iar noi, provenind mai toate

din secolele XVI-XIX, continuăm să ne respectăm vechile deprinderi din viața pământească: ne-am organizat un salon și, când sălile muzeului sunt pustii, după moda englezească, ne întâlnim după-amiază la un ceai. Așa am ajuns să ne cunoaștem foarte bine. Unele dintre noi sunt pline de farmec, nespuse de frumoase, elegante și tot pe atât de inteligente, încât de ascuțimea minții și causticele lor vorbe e bine să vă feriți. Altele, dimpotrivă: vicioase, distante, arogante, răzbunătoare, egocentrice... Dar fie ele foste ducese, marchize ori soții de alți nobili și bancheri, sfinte ori curtezane, suverane, rude ale lor ori femei de rând, de la corpolenta și autoritara regină Maria de Medicis a lui Rubens, la modesta și truditorea «Dantelăreasă» a lui Vermeer; de la capodopera lui Leonardo, «Monna Lisa», la grațioasa «Madame Récamier» a lui Jacques-Louis David, indiferent că ne prețuim ori ne detestăm, așa cum se întâmplă mai peste tot în lumea noastră, a femeilor, toate, absolut toate, vorbim cu respect despre breasla dumneavoastră. Nici nu vă dați seama ce imens bine ne-ați făcut. Sunteți, toate o recunoaștem, salvatorii de la pieirea în uitare a numelui și chipului nostru. Fără aportul dumneavoastră, ce s-ar mai ști azi despre ce am fost noi odinioară? Am fi putut rămâne, acolo, cel mult, niște nume. Ori nici atât. Și toate am căzut de acord că artistul e stăpânul modelului. El îi oferă o nouă existență. Dar îl și înalță sau doboară, după propria-i voință. Ca să vă convingeți că e așa, mergeți, dacă n-ați făcut-o încă, să vizitați portretistica antică romană din muzeul nostru. Ce veți găsi acolo? Capete, capete, capete... Lungi șiruri de capete ale unor împărați, împărătese, consuli, pretori, senatori... Frânte, ciobite și, scoase din contextul inițial, ele ne dovedesc, pentru a câta oară?, că timpul nu cunoaște îndurare. Cu desăvârșire insensibil, el nu crede în vise și lacrimi. Ce a mai rămas din

gloria, măreția, vanitatea, orgoliul și neînduplecarea ilustrelor personalități, care au fericit ori însângerat istoria? Niște anonime bucăți de marmură, calcar și granit ciobit. Ajunse fără nas, fără câte o ureche, ori cu un ochi scos, stau acum înșiruite într-o tristă paradă, în acel mausoleu, pe lângă care vizitatorii trec cu o desăvârșită nepăsare.

De ce toate astea? După umila mea părere de nespecialistă (dar căreia i-a fost dat – parcă am mai spus-o – să vadă și să audă multe în «viața» ei trăită ca obiect de artă, care i-a urmat adevăratei vieți), din pricina severului raport de subordonare dintre stăpânul autocrat și sculptorul tratat ca un sclav: ultimul s-a răzbunat și el, cum a putut. Prin mijloacele sale. Răspunzând exigențelor stăpânilor, care vedeau în arta statuară un util program de propagandă, cioplitorul le-a respectat finanțatorilor, cu fidelitate, asemănarea fizică, dar nu le-a înnobilit chipul cu vreun sentiment. Asta face ca operele lor să fie o desăvârșită, dar tristă, galerie de măști moarte.

Dacă, totuși, cineva se mai oprește, din când în când, înaintea vreunui portret, o face doar ca să admire îndemânarea de mașină fără suflet a executantului, care a reușit să se împăuneze, prin operă, ca împărat, iar temuții împărați de odinioară să ajungă doar niște sărmane modele oarecare.

Șansa vieții mele, cât și a celorlalte doamne de pe simeze, este că, între timp, gusturile în artă au evoluat, anonimul meșteșugar de odinioară și-a conștientizat importanța și responsabilitatea (prin semnarea lucrării), încât raporturile dintre el, lume și modelele sale sunt mult schimbate. Chiar dacă unii dintre artiștii ultimelor veacuri mai tind, uneori, spre un devastator realism ori, chiar, spre caricatură, totuși niciuna dintre noi nu este prezentată posterității drept o scorpie hâdă. Iar mie destinul mi-a surâs miraculoas: am fost pictată de un

geniu printre genii: Goya! El a lăsat în urma sa unicul tablou prin care posteritatea poate afla câte ceva despre mine. Și cum arătam odinioară...

Dar cine sunt eu?

Aristocrată spaniolă, fică a unei familii ilustre – tata: Juan Fernando de Barrenechea, mama: Dona Ana Maria Morante, marchiză de La Solana –, m-am născut la Bilbao, în 1757, și am plecat de pe această lume la Madrid, la 23 noiembrie 1795. Alintată și răsfățată de familie în prima perioadă a copilăriei, la unsprezece ani, după șocul morții mamei mele, eu, cea iubitoare de soare, de libertate, de joaca printre chiparoșii, cedrii și aleile din parcul castelului, dar și începând să-mi pun probleme existențiale, privind ore-n șir cerul, încercând să descopăr în mereu imprezvizibila alcătuire și destrămare a norilor forme asemănătoare cu cele din viață și citind în rostogolirea lor grăbită povești încărcate de neprevăzut și pline de tâlc, precum cele ale lui Cervantes, pe care începusem să-l îndrăgesc încă de pe atunci, eu, orfana, îmi voi continua educația între înaltele și sumbrele ziduri ale mănăstirii Las Huelgas din Valladolid. Rugăciunile mi le voi face în capela austeră, iar plimbările prin claustrul ei întunecos se vor desfășura după un orar propriu, sufletesc, însoțită fiind doar de îngerul meu păzitor, sfătuitor și protector, discutând cu el din ce în ce mai mult despre scurgerea timpului și rostul meu în lume, ca, la vârsta de cinsprezece ani, profund traumatizată de misterul evenimentului, să trec direct, din scrobitele cearșafuri ale dormitorului severului așezământ catolic, în mățăsoasele așternuturi ale patului conjugal. O căsătorie de conveniență, negociată de tatăl meu cu familia viitorului soț, cum erau mai toate la vremea aceea, deși azi mi-e dat să aud des vorbindu-se despre libertățile femeii la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Fidelă și supusă, așa cum mi-o dicta felul meu de a fi, dar și impunea educația primită, o să-mi însoțesc soțul, Conde del Carpio, pretutindeni. Întâi la Barcelona, unde a deținut funcția de primar al Criminalității Regale și unde mi s-au născut cele două fiice, iar, apoi, la Madrid, unde Carol al IV-lea îl numește ministru al Consiliului Regal al comenzilor. Ce poate face o femeie mai tot timpul singură, decât să dea dovadă, în spiritul epocii sale, de multă, multă generozitate? De acte caritabile exemplare? Era timpul apropierei Spaniei de valorile europene, iar interesul pentru artă și sprijinirea ei deveniseră pentru multe doamne din acea vreme un stil de viață. Eu însămi, autoare de piese de teatru, pe cine aș fi putut ajuta în primul rând? Desigur, pe intelectualii iluminiști ai Madridului, pe poeții, filozofii, actorii, pictorii și sculptorii ajunși la ananghie, căroro le-am oferit mijloacele financiare de existență și patronajul meu artistic. Și ce putea, la rândul ei, să scrie o femeie pioasă și devotată soțului, purtând în suflet cuvioșenia, într-o epocă tot mai înțesată de aventuri galante, în care însăși Maria Luisa, regina țării, a dat tonul unei destrăbălări fără precedent? (Iar Ducesa de Alba, prietena familiei noastre, și Ducesa de Osuna au urmat-o îndeaproape și, ca orice epigoni, care își copiază rudimentar măștrii, au făcut din desfrâul lor carnal un deprimant spectacol!). Decât să-și dezvăluie sufletul și să-și destăinuie gândurile, prin scrierea unor piese menite a fi jucate în cercuri restrânse, în saloanele altor doamne și la curte. Niște texte înțesate de bune maniere, de faptele virtuozose și eroice ale vechii aristocrației și susținute scenic (amintirea lui Lope de Vega și a formelor teatrale aparținând Secolului de Aur era încă vie!), de prezența în text a unui «glumeț», ce însoțește lanțul amețitor de intrigi, totul curgând hazliu și cu multă vervă spre un final încărcat de tâlc, moralizator. Dar, la urma-urmelor,

în viață toate-s trecătoare. Iar eu, în iarna anului 1794-95, mă îmbolnăvesc grav și cum, la acea vreme, tuberculoza era fără de leac, și sfârșitul meu mult prea previzibil, împreună cu soțul meu convenim să mi se comande un portret. De fapt, o figură întreagă, în mărime naturală. Artistul ales: desigur, marele Goya. Nu-l cunoșteam personal, dar pe atunci toată lumea vorbea de pictorul Curții Regale, un artist râvnit și disputat de întreaga aristocrație spaniolă. Fire furtunoasă, ahtiat să strângă în brațele sale vînjoase trupurile a cât mai multor femei și să asculte clinchetul înfundat al monedelor umplându-i punga, mare iubitor de lux și risipire, dar constrâns la multă chibzuință, ca s-o poată întreține pe Pepa lui, care, în cei patruzeci de ani de căsnicie, o să-i dăruiască douăzeci de copii, el încerca din răspuțeri să-i împace pe toți: familia, prietenii, metresele... Renunțând la alte portrete, ori doar amânându-le, Goya acceptă. Unica «ședință», atât cât a durat totul, mi-a oferit cele mai tulburătoare clipe trăite vreodată, în puțina și searbăda mea existență.

Îmi amintesc: l-am așteptat nerăbdătoare în salon, după ce am încercat să-mi ascund, sub straturi groase de farduri, paloarea feței de femeie suferindă, așa cum credeam eu că trebuie să-l întâmpin pe artist pentru un asemenea moment aparte. Timpul trecea și aproape îmi luasem nădejdea că o să mai fiu pictată vreodată, când am auzit strigătul vizitiului strunind catârcele și căruța oprindu-se, cu un scrâșnet ascuțit, în fața palatului nostru. Apoi, Goya a intrat pe ușă. Cu trusa de culori într-o mână și jobenul în cealaltă, urmat de servitor cărându-i șevaletul, bărbatul în redingotă, scund, îndesat, cu frunte lată, cu părul vâlvoi și un început de calviție, aducea mai degrabă cu un medic de țară venind la căpătâiul unui bolnav decât cu un pictor. Și chiar așa s-a și comportat. M-a rugat

să-mi curăț întâi pomeții plini de boiele, fiindcă, pe atunci, obiceiul era ca pictorul să-și machieze modelul după vrerea sa, iar apoi să binevoiesc a mă întoarce în patul meu de femeie bolnavă. Avea o voce moale, caldă, dar atât de sigură pe sine, încât ea m-a fascinat. Apoi, cucerit. Și eu m-am supus de îndată. Iar căutătura ochilor săi întunecați era atât de pătrunzătoare, încât îmi străpungea până și veșmintele. Observându-mi neliniștea și, poate, chiar buimăceala și neîncrederea de pe chip, mi-a zis, în vreme ce a început să mă picteze: «Un artist este obligat să vadă ceea ce altor ochi le este ascuns, Señora. Ați privit vreodată mai îndelung tabloul Toma Necredinciosul al lui Caravaggio? În el, Mântuitorul, cu un gest de dascăl, apucă mâna dreaptă a Apostolului Toma și îi introduce degetul arătător adânc în rana dintre coastele sale. Bărbat încă tânăr, dar trecut prin patimile Crucificării și miracolul Învierii, El este cel mai legitim profesor al Credinței, iar Toma, bătrânul hirsut, cu fruntea adânc brăzdată de riduri, se dovedește a fi un învățăcel studios. Mânuiitorul de rigle, echeră și compase are, însă, prin profesia sa, de constructor, o educație științifică și tehnică, nicidecum mistică. Nu crede în vorbe, vrea fapte. Orice artist adevărat, în prima etapă a creației sale, este și el un profund Toma Necredinciosul. Ca imaginația lui să-și poată lua zborul, întâi e obligat să descopere ce se ascunde dincolo de aparențe. De ceea ce ochiul nostru vede. Să simtă sub penel solida concretețe a naturii. În *Scriptură* se spune că la început a fost Cuvântul. Alții cred că la început ar fi fost emoția, cuvântul venind mai târziu, pentru a da viață trăirilor noastre. Eu sunt mai *terre-à-terre* și cred că mai întâi a fost fapta, subiectul, povestea, modelul, care nasc emoția, emoția, la rândul-i, cuvântul, sunetul, culoarea, forma... Da. Natura, Rembrandt și Velásquez au fost și vor rămâne pentru mine

singurii profesori. Și mai cred, Señora, că un artist, să-și poată crea propria lume, e obligat s-o cunoască întâi pe cea din jurul său. Să trăiască în același timp în trecut, în prezent, dar, mai ales, în viitor. Grea trihotomie, greu de suportat, dar, în cele din urmă, nu imposibil: să fi și visător, și sceptic, în tine să se contrazică la nesfârșit deziluzia cu speranța...»

Nu știu dacă chiar acestea au fost vorbele sale ori doar i le-am atribuit ulterior, sigur e că eu, o femeie de-acum bătrână, vă dați seama, domnule portretist, aveam aproape treizeci și opt de ani!, eu care nu cunoscusem încă atingerea unui alt bărbat decât pe cea a soțului meu, ascultându-l, am simțit, așa, deodată, că respirația îmi devine din ce în ce mai agitată, privirea mi se întunecă, urechile îmi vâjâie, iar inima începe să-mi bată într-un ritm și cu o putere nemaicunoscute până atunci, încât, înainte de a apuca să duc mâna la piept, copcile din față ale corsetului au sărit, descoperindu-mi sânii și lăsându-i vederii tuturor, precum cad pânzele de pe statui în momentul dezvelirii acestora în spațiile publice. Și ei îmi deveniseră din nou plini, ca de lapte, în anii tinereții, iar pielea mi se curățase de gălbejeală și uscăciune, ajungând catifelată și rozacee, ca petalele unor flori de măr. Mereu am crezut că păsările născute în colivie nu vor visa vreodată să zboare. Și iată că eu, cea atât de devotată și supusă până atunci soție, am, brusc, în același timp, fascinată și speriată, amețitoarea revelație a sentimentului iubirii. Și uimirea mi-a fost cu atât mai năucitoare, cu cât am constatat că bărbatul din fața mea era cel la care, în subconștientul meu, am visat și pe care l-am iubit, fără să știu, chiar înainte de a-l cunoaște. Ridicându-se din fotoliul în care ședea, soțul meu, cu un gest grăbit, dar nu unul de om furios și gelos (din naștere și prin preocupări, avea un acut simț al proprietății private, iar eu pentru el făceam

parte din categoria bunurilor sale personale, nimic mai mult), cum ar fi fost, în sfârșit, îndreptățit să fie, ci mai degrabă cu înțelegere și iertare, mi-a acoperit pieptul, gest de care nu bănuiam că este capabil. (Desigur, în cele din urmă, totul mi-a devenit explicabil: el mă socotea de-acum o moartă!). Apoi, mi-a mângâiat obrazul, ca să-mi alunge din el roșeața. Să nu mi se vadă ce era mult prea vizibil și ușor de înțeles de oricine. Iar eu i-am surâs, cu o înduioșătoare și profundă recunoștință, cum nu îmi amintesc să mai fi făcut vreodată. Privirea însă a continuat să-mi rămână fixată pe chipul celui-lalt bărbat. În vreme ce ochii soțului mă învăluiau într-o pâclă de compasiune, iar cei ai pictorului, două bisturiuri, mă hăcuiau fără milă, de parcă aș fi fost un cadavru dezvelit, întins pe o masă de disecție...

Dar de ce vă scriu toate aceste lucruri de o atât de profundă și jenantă intimitate, tocmai dumneavoastră, domnule Portretist?"

Mă simt scuturat de umăr și trezit din somn de nevestă-mea. Nu e pentru prima oară. O face de fiecare dată când sforăi, gem, mă zbat, mă zvârcolesc... Dar acum, am neliniștit-o, se pare, cu prea profunda mea tăcere. „Ce-i cu tine?” o aud. „Hai, scoală! La ora asta trebuia să fii de mult la biroul tău. Ce aștepti? Să-ți scrie alții cartea aia despre Paris, carte cu care ne înnebunești pe toți de ani de zile? Nu ești capabil? Atunci, renunță și basta...”

Da. Așa e. Generos, Dumnezeu ne-ar ține pe toți în brațele Sale. Înșiruți egal, ca sfinții în frizele bisericilor. Dar suntem prea mulți și prea grei, iar El prea ocupat. Vrem-nu vrem, suntem obligați să ne purtăm singuri de grijă. La naștere, El, Creatorul Suprem, ne-a pus, încurajator, palma pe creștet și, în final, când o să părăsim lumea asta, o apostilă de expirat

pe tălpi. În restul intervalului, pe care-l numim viață, nu-i putem cere Lui să trudească în locul nostru. Până îmi beau cele două cafele ale dimineții și termin de notat visul, se face bine ziuă și soarele tocmai răsare dincolo de „periferic”. Au trecut însă vremurile acelea, când încercam să mă iau la întrecere cu aștrii. Soarele cu ale sale, eu cu ale mele! Îmi propun doar să recuperez ceva din timpul pierdut, din cauza aceluși nemernic individ, nemeritat onorat de mine cu numele unui important pictor suprarealist.

O să evit însă vizitarea Luvrului. Deocamdată nu mă simt pregătit pentru o întâlnire cu Marchiza de La Solana. În rest, îmi fac, totuși, un program, relativ lejer, pentru un temerar mărșăluitor prin muzeele Parisului, asemeni mine. O nimica toată: Musée Picasso, Doamna cu licorna de la Musée de Cluny, retrospectiva Modigliani de la Senat... Dar întâi, trec să fotografiez din nou stiva de valize a lui Arman de la Gare Saint Lazare și, luând-o pe dinaintea Operei Garnier, revăd Dansul lui Carpeaux. Așa ajung, luând-o pe Rue de Paix, în Place Vendôme. Și, tot după vechiul obicei, murmurând, mai mult pentru mine decât pentru ceilalți trecători, „pardon, pardon, excusez-moi, merci beaucoup!”, în timp ce, ajutându-mă subtil de coate, mă strecor abil printre aceștia, ochiul îmi rămâne mereu la pândă în căutarea unei noi prăzi. Și ei mi se fixează pe fațada celebrului hotel Ritz, cu perdelele sale umflate de stranii curenți de aer. Dintotdeauna, clădirea asta mi s-a părut inaccesibilă, enigmatică aidoma unei piramide. Acum ușile i s-au deschis ca de la sine și din negurile sale e ejectată solemn spre lumină una din multele zeități ale lumii moderne și contemporane. E o bătrână doamnă. (Ar putea fi chiar personajul principal din „Vizita bătrânei doamne”

de Dürrenmatt). Distinsă, gravă, tăcută, cu fața ascunsă sub atâtea straturi succesive de farduri, încât pare gata mumificată, pregătită de-acum să înfrunte eternitatea. În mâna dreaptă poartă un baston, pe care se sprijină ușor, imperial, părul platinat îi lucrează precum o cască de oțel, iar pasul, încă ferm, îi potențează solemn trecerea din hotelul-sarcofag într-o mașină-coșciug lungă, cu geamuri fumurii, care o așteaptă. Austeră ceremonie durează numai câteva clipe. Servitorii au deschis și închis portiera cu grabă, șoferul a demarat și coșciugul pe roți se topește treptat printre celelalte vehicule pe Rue de Castiglione. Merge, probabil, îmi spun, să-și depună, în seiful vreunei bănci, spre conservare, peste veacuri, prețiosul ei trup. Numele nu-i nevoie să-l cunosc. E unul, aproape sigur, din cele peste care ochii noștri dau de îndată ce deschidem zierele, televizorul. Ne asaltează la tot pasul și în fiecare clipă de pe panourile publicitare, bannerele, afișele, firmele unor lanțuri de magazine, companii, trusturi, bănci, de pe capota mașinilor, cadranul ceasurilor, sticla parfumurilor... Instalată iremediabil în subconștientul colectiv, bătrâna și, totuși, veșnic tână Doamnă ne călăuzește viața de zi cu zi, indicându-ne unde să locuim și cum să ne îmbrăcăm, la ce bancă să ne depunem economiile, ce să mâncăm și ce să bem, cum trebuie să arătăm în ochii celorlalți, ne îndrumă spre magazinele în care să ne facem cumpărăturile, ne arată cum să ne distrăm, parfumul, pasta de dinți și spuma de ras pe care să le folosim... Memoria trebuie să-mi rămână foarte selectivă, îmi ordon, în rarele mele clipe de luciditate. Să n-o încarc cu inutile zațuri, îmi spun. Cu toate acestea, sunt convins că niciodată n-o să mi se mai șteargă de pe retină imaginile filmului mut vizionat chiar adineauri. De ce? El e doar vârful unuia dintre multele aisberguri care mă înconjoară. Acele universuri nevăzute, care

îmi coordonează gesturile, hotărând pentru unul ca mine ce are de făcut. Dar sunt hotărât să mă opun. Să mă întretin doar cu hărțile, pliantele, ghidurile și cărțile cu care mi-am îngreunat, ca de obicei, servieta. Desigur, tot fără să le consult, o apuc pe sub arcadele de pe Rivoli și, după ce talpa pantofilor mei ieftini calcă și azi apăsas trotuarul pe care e inscripționat în mozaic Hôtel Meurice (poate-poate, cine știe, se imprimă și pe ea ceva din harul celui care a locuit aici ani în șir, Dali!), traversez strada. Într-un mod riscant și contravențional oriunde în lume: sub forma unei frunze-n vânt printre mașini. Apoi, în orașul nespus de drag, dar care continuă să nu mă ia în seamă, intru în Jardin des Tuileries. Nu pentru Rodin ori Lipchitz... Trec ca o vijelie pe lângă „Primăvara” lui Maillol (un măreț trup de femeie întins ca o navă transatlantică pe soclul lui de piatră), trec și de Place du Carrousel... Și o fac cu capul plecat, ferindu-mă să privesc spre fereastra de la care s-ar putea (niciodată nu vom ști, noi, bărbații, ce e în capul și sufletul unei femei; iar în ale celor îndrăgostite, nici atât!) ca Marchiza de La Solana, cu coatele pe pervazul ei, să-mi pân-dească trecerea și să-mi facă, cu evantaiul, insistente semne să urc, să-și poată continua povestea. Apucând-o pe Quai du Louvre, traversez Pont Neuf, lăsând în urmă Place Saint Michel, și îmi pare o veșnicie până ce, așteptându-mi rândul, mă apropiu de intrarea în Notre-Dame. La poarta ei, un bătrân orb cerșește în limba latină. Pentru el e o rutină cotidiană, dar pentru mine e limba clopotelor coborând și umplând sonor și grav pământul...

Intru. Căci, așa cum alții își duc mașinile la revizia tehnică, ori își verifică contul, în bancă, eu, periodic, vin aici să-mi răsfoiesc și să-mi ordonez răvășitele rafturi ale eului.

Cu obrazul scaldat de lumina celestă a vitraliilor, cu urechile pline de sunetele orgii și ochii înălțați acolo, sus, între

epuratele arce și bolți, eu, pentru care ruga e o stare și nu o înșiruire de cuvinte, mă aud murmurând cu fervoare: „Dă-mi, Doamne, înțelepciunea și puterea să mă pot elibera de cea mai grea povară care mă apasă: devălmășirile din sufletul și din hârtiile mele...”

Îmi vine să strig, să urlu, capul mă doare, urechile-mi vâjâie, ochii îmi lăcrimează. Când voi avea timp să cuget îndeajuns la ceea ce ochii mei văd, așa cum mă îndeamnă înțelepții? Iar mâna să ordoneze totul într-o carte? Scrâșnind din dinți, simt că sunt gata să clachez. „Nu dispera: drumurile netede nu duc nicăieri”, îmi șoptește, așa, să mă îmbărbăteze, un prieten necunoscut în ureche.

Da! Și, totuși, cartea trebuie scrisă... Dar când? Și, mai ales, cum? Brusc, mă hotărâsc să mă întorc degrabă acasă și să mă așez la masa de lucru. Oriunde în lume un asemenea gând ar părea înțelept. Și realizabil fără dificultate. Nu însă și aici, la Paris. A fost îndeajuns că am renunțat de-acum la Musée Picasso, iar la retrospectiva Modigliani azi n-o să mai ajung, constat că n-am adunat încă în mine atâta voință, încăpățânare și suficientă duplicitate, încât să mă prefac că nu știu unde mă aflu. Cum aș putea, oare, trece nepăsător pe lângă *Musée National du Moyen Âge*? Dacă aș face-o, nu mi-aș ierta-o niciodată. Chiar dacă l-am mai văzut de atâtea ori, cine știe dacă voi mai ajunge vreodată pe aici.

Intru, deci, din dorința de a revedea suita de capete de statui ale Regilor, retezate de către revoluționarii francezi, în frenezia lor distructivă, din 1793, de a le îndepărta de pe fațada catedralei Notre-Dame (ceea ce admirăm noi azi sunt restaurările, uneori fanteziste, din secolul al XIX-lea ale lui Viollet-le-Duc); intru pentru „Orbirea lui Samson”, un fragment de vitraliu, provenind de la Saint-Chapelle, pictat

înainte de 1248, și pentru tapiseria „Doamna cu licornul”. Poziționate la extremitățile unei scale foarte largi de stări emoționale pe care le naște iubirea – de la revoltă, la tragic și sublim –, le-am legat mereu de peripateticele mele trasee pariziene, imaginându-mi, romantic, că sunt o victimă strivită de un context socio-politic (prelungindu-se peste secole), nedrept cu valorile lui artistice. Mă imaginez ba Samson, cel cu ochii scoși și de care râde o întreagă cohortă de codoși ai unui Paris târfă, ba eroul romanțioasei povești medievale, în care Înțelepciunea învinge prin iubire Forța, iar pentru mine serenismul chip al Stăpânei e cel al orașului Paris. Da, îmi spun, eu sunt ciudatul animal reflectat în oglindă și asupra căruia se îndreaptă afecțiunea Doamnei, eludând, cu bună știință, cadrul istoric, religios și social în care a fost creată tapiseria. Pe atunci, arta era alegorie și viza, în primul rând, profundele valori morale ale individului, concepte azi cu desăvârșire ignorate. Cu toate că am acasă încă o sumedenie de imagini ale celebrei țesături, mă pregătesc să mai adaug colecției mele una, evident fără rost (gestul meu e unul tipic de îndrăgostit!), a „Doamnei cu licornul”, când între mine și tapiseria centrală, se plasează supraveghetorul sălii. Bălăbănindu-mi, nervos, sub nas, un deget lung și subțire, precum o coadă de câine întăritat, „latră” ascuțit și răutăcios la mine: „Non! non!” Dar la ce nu se dedă un îndrăgostit pentru a-și atinge ținta? „Oui, oui”, îi răspund candid, ca să-i alung suspiciunea, și, făcând un pas într-o parte, ca un abil paparazzo, țac! țac! țac!, declanșez aparatul pus pe automat.

Ajuns din nou în stradă, o iau pe Boulevardul Saint-Germain, până-n Place Saint-Germain des Près, o adevărată placă turnantă, care, asemenea unei suflante, îi azvârlă pe turiști direct „în brațele” rafinatelor plăceri ale elegantului

cartier Montparnasse. Dar pentru mine, cel pentru care, aici la Paris, totul trebuie să fie scurt și dens, timpul măsurat, și cu ochii mereu pe ceas, ele nu există. Din nou, nu pot, nu am dreptul moral, față de mine însumi, să mă prefac că nu știu: luând-o pe prima străduță la dreapta, doar la câțiva zeci de metri, e Musée d'Orsay. Înaltul și luminosul peron al unei foste gări – aducând cu nava centrală a unei catedrale – face din el cel mai frumos muzeu al Europei. Atmosfera e una de capsulă conservatoare, de „vagon” al timpului artistic, oprit, pentru totdeauna, între 1830 și cubism, el asigurând legătura între templul artei clasice, Louvre, și cel al artei moderne, Centre Georges-Pompidou.

Îmi propun să-l străbat impersonal, rece. Fără vreo implicare afectivă. Și foarte grăbit. Voi începe, încă de azi, să-mi adun, așa cum am hotărât, disparatele însemnări în cartea mult visată. Dar socotelile de pe stradă nu se potrivesc niciodată cu cele din muzeu. Expoziția temporară *New York și arta modernă: Alfred Stieglitz și cercul său, 1905-1930* îmi solicită un timp mai lung decât preconizasem să-i acord. Colecționar, galerist, editor și fotograf celebru, A.S. este primul „propagandist” al noii arte a bătrânului continent pe pământ american. Unele dintre lucrări se întorc abia acum, după aproape un secol, pentru prima dată, „acasă”. Oricât ți-ai dori, nu poți trece în zbor pe lângă Rodin, Cézanne, Brâncuși, Picasso, Picabia, Braque, Kandinski, Marcel Duchamp... Nici pe lângă fotografiile lui A.S. cu „zgârie-norii” în construcție, sau pe lângă portretele și nudurile iubitei sale Georgia O'Keeffe. (Oh, Doamne, ce femeie!). Apoi, la nivelurile inferioare, mai sunt expuse „Dejunul pe iarbă” și „Olimpia” lui Manet, „Atelierul” lui Courbet. În fine, Ingres, Delacroix, academismul, Art Nouveau, eclecticismul, japonezismele, naturalismul, orientalismul, simbolismul, câteva colecții... Cu privirea împăienjenită,

picioarele grele și carcasa trupului gata să se sfarme, amân impresionistii și postimpresionistii de la ultimul etaj pentru o altă zi. Timpul zboară. Cu fiecare secundă, îl simt cum se contractă implacabil, ca pielea de „*chagrin*”, din cunoscutul roman al lui Balzac. Roman care mi-a zguduit adolescența. Totuși, cum să părăsesc muzeul? La o distanță de doar câțiva pași, e „Originea lumii”, de Courbet. De fiecare dată când am intrat în *Musée d'Orsay*, m-am oprit s-o contempļu. Nu pot să n-o fac și acum.

Filă de jurnal

Courbet, „L'Origine du monde”

Între coapsele desfăcute, cărnoase, vitale, ale modelului întins pe așternut, cu un capăt înălțat spre versantul abdomenului, iar celălalt prăvălindu-se spre abis, se deschide generos sexul femeii. Înconjurat de un dens evantai pilos, pare craterul unui vulcan gata să erupă. Se zice că primul ei proprietar, Khalil Bey, un diplomat turc, ținea tabloul ascuns după o perdea, delectându-se cu el doar în taină. Azi, sexul femeii a ajuns „un câmp de luptă” fără mistere și vizitatorii trec pe lângă originea lumii impasibili. Sau, confundând arta cu viața, unii o ocolesc, întorcându-și pudici ori scârbiți capul. Asezonându-le, pe ici-colo, cu propriile concepții și așteptări, eu mă străduiesc să găsesc un echilibru între variile tendințe. Fără fetișuri (cu o singură excepție: orașul Paris!), dar și fără false pudori, îmi zic.

Mi-am făcut datoria de scrib? Da! Pot pleca? Aș! Un slujitor al artei n-are orar, concediu, ore și zile de repaus ori de recuperat. Și pe patul de moarte el se va încăpățâna să scrie, să picteze, să compună. Și dacă-l țin puterile, chiar să danseze.

Așa că, făcând cale îtoarsă de la tabloul lui Courbet, tot prin expoziția lui Alfred Stieglitz, mă opresc să vizionez două

documentare despre New York-ul începutului de secol 20. Sunt pelicule șterse, zgâriate, mute. În ele puhoai de imigranți inundă ecranul improvizat. Cu neliniștea și hărnicia termitelor, ei aleargă pe străzi, se cațără pe schele, montează uriașe structuri metalice...

Deloc grăbit, mă trezesc căutându-mi, printre pâlpâitoarele umbre, bunicul dinspre mamă. Nu l-am întâlnit vreodată, nu i-am văzut măcar o fotografie, nu știu cum arăta și în perioada aceea era, cu siguranță, într-un alt mare oraș al Americii, ceea ce nu m-a împiedicat să revăd scurt-metragele de câteva ori. A fost de ajuns că maică-mea mi-a zis odată, pe când eram încă un copil, că i-aș semăna, ca în mine să aibă loc un straniu transfer de personalitate. Iar acum să urmăresc lumea siluetelor șterse de timp, de parcă aș răsfoi un album de familie. Și observ, cu emoție, că seamănă izbitor între ele, iar eu tuturor. Ei, ce păreau pentru totdeauna pierduți în uitare și că și-au găsit de mult odihna, prin mine, nepotul, ori, poate, strănepotul, ajuns mult mai vârstnic decât ei, își continuă neostoita fojgăială de colo-colo...

Am făcut-o chiar săptămâna trecută – sâmbătă după-amiază și duminică dimineață –, când, împreună cu familia, am dat o „fugă” la Bruxelles. Timpul scurt m-a împiedicat să intru în muzee. În plus, excursia viza alte priorități: clădirile Art Nouveau, Piața orașului, sediul Uniunii Europene... Mâncăm ciocolată belgiană, plăcinte calde cu miere, aducând cu niște faguri, bem bere „Mort subite” și ne plimbăm încântați pe străzile orașului. Un giuvaier bun de purtat în gând o viață întreagă. Totul s-ar fi putut termina cu bine, dacă nu țineam morțiș, ca prostu’, să văd și bazilica Sfânta Catherina. Un amestec de Romanic, Gotic și Renaștere. Printre coloane și schele – lăcașul e în restaurare – în semiobscuritatea lui

zăresc vreo 200 de tineri. Tunși scurt și îmbrăcați la solduri, privind spre o capelă laterală, în care a fost înjghebat, din placaj înădit cu șipci, un altar improvizat. După odăjdiile preotului și icoane, îmi dau seama că am nimerit la ceea ce ține loc de Biserica Ortodoxă Română din Bruxelles. Și tot repede mi se relevă că acești tineri stau umăr lângă umăr, uniți nu din imbolduri cucernice, ci din solidaritate socială. Din nevoia de comunicare, de socializare. Biserica e pentru ei ceea ce era agora pentru vechii greci. Ori termele pentru romani. Printre aceștia, posibili hoți și cerșetori, dar, în zdrobitoarea lor majoritate, sunt niște desperați, risipiți în lume să-și caute un rost. Și, în mod sigur, niciun europarlamentar român nu le stă alături în biserica-șantier. (În ultimii o sută de ani de istorie, în statutul românului plecat în bejenie nu s-a întâmplat nimic important!).

Din întâmplare îmi răsucesc capul în partea opusă. Într-o nișă, aproape de picioarele mele, zace un Hristos. Nu atârând pe o cruce, ci, expresionist-patetic, e ghemuit pe o împletitură. Fără vreo trimitere la miracolul Învierii, famelicul, batjocoritul, chinuitul personaj pare condamnat, fără scăpare, la o eternă suferință. Precum un homeless strângându-și genunchii la gură pe cartoanele sale. În fața bisericilor, pe străzi, sub poduri. Iar defectul meu congenital constă într-o apetență blestemată pentru comparație. Această rudimentară figură de stil îmi declanșează, instantaneu, resortul fabulației. Mă pornesc să asemuiesc (sper din inimă ca totul să nu fi fost decât o aiureală!) pe Cel Fără de Speranță cu acești tineri. Cu poporul căruia îi aparțin. Proiectată pe fundalul superbului oraș, amintirea mizeriei noastre de acasă mi s-a părut și mai strigătoare la cer.

Și, după un scurt timp – dar nu chiar întâmplător –, de data aceasta în postură de bunic, m-am trezit izbucnind în plâns.

Când ies din muzeu, soarele dă spre asfințit. Pe lângă mine apele Senei curg neostoite însoțite de șuvoaiile de bună dispoziție ale unor vorbe străine, dar timpul neluat până acum în seamă îmi țacăne din nou strident în urechi. La Paris totul se schimbă cu repeziciune de la o clipă la alta, doar reperatele sale simbol continuă să rămână aceleași. Așa ajung pe cunoscuta platformă a lui Palais de Chaillot. Și, în vreme ce turiștii, cu chipurile scaldate, pentru o fracțiune de secundă, în lumina blitzurilor, se înghesuie să înfrunte eternitatea, pozându-se cu Tour Eiffel în spatele lor, lângă zidurile fostului *Musée de l'Homme*, câțiva copii se joacă, îngropând în frunze și cârpe o păpușă. E un joc inițiativ: de-a moartea. În imediata vecinătate, așezat pe un promontoriu, cimitirul din Passy. Printre însemnele sufletelor lansate de aici spre înghețatele spații interplanetare, am găsit recent și lespeda de mormânt a rasatului dramaturg și diplomat Jean Giraudoux. E așezată strategic, la colț de cimitir. Acolo unde înghesuiala în moarte și uitare nu e atât de cruntă; nici inerentul dat din coate atât de aprig la chemarea trâmbițelor pentru Judecata de Apoi.

Lăsați copiii să vină la Mine, spune Hristos.

Astfel vor fi cei de pe urmă întâi și cei dintâi pe urmă, grăiește tot El.

Peste Orașul-lumină se lasă de-acum înserarea.

Nici azi n-am început să-mi scriu cartea. Dar de mâine...

Ziua a șaptea

Primele ore ale dimineții mă găsesc însă pe centura periferică a orașului...

Filă de jurnal

*Scriem, scriem, scriem,
pentru cine, pentru ce?*

Zadarnic mi-am luat și în această duminică obișnuitul pumn de medicamente. Pentru inimă, ficat, fiere, stomac, aparatul respirator, cel urinar și al tractului digestiv. Pastile contra diareii și, pentru orice eventualitate, și cele împotriva constipației; am băut din oțeturile lordului Byron, licoarea care îmi garantează o slăbire rapidă, fără să mă supun vreunei diete severe (licoarea din frigider nu mi-e destinată, dar îmi zic că rău nu poate să-mi facă!); suplimente alimentare: vitaminele, antioxidantele, calmantele și fortifiantele, ca, împreună, să-mi potențeze buna dispoziție, optimismul, adrenalina, imaginația, încrederea în viitorul artei, al literaturii, în semeni, parlament, guvern, președinte și viitorul luminos al țării mele. Totuși, de mâine, o să fiu nevoit să-mi sporesc din nou dozele zilnice, ca să nu mă mai trezesc, pe cap, din senin... cu mine însumi! Așa cum sunt tot mai des în ultima vreme: morocănos, anxios, capricios, enervant de plicticos. Dar niciodată ca acum, când, ajuns sub un pod de pe „Periferic” și privind la un morman de ziare azvârlite pe trotuar, mă întreb cu un gust amar în gură: pentru cine? pentru ce scriem? (E limpede: trebuie neapărat să-mi măresc rația zilnică de medicamente!).

Sunt ziare împachetate, nedistribuite. Par să zacă aici de ore bune și nimeni n-a făcut un minim efort să se aplece și să ridice măcar un exemplar... (Când intru în librării, depresia mi-e și mai copleșitoare!). „Munca în zadar” nu mai e o cooperativă oarecare, ci una care se încapățânează să-și ofere leacurile băbești unei societăți conștiente că a intrat în metastază.

Dar, în adâncul ființei sale, scriitorul din mine continuă totuși să sper e că viața e vis, iar imaginația lui viață.

„Speranța, e virtutea sclavilor”: Emil Cioran

Nu știu cum se face, dar, de la o vreme, toate îmi ies pe dos. Cu ceva timp în urmă, doamna Silvia m-a anunțat telefonic că, încă din seara acelei zile, când Bubu își hrănise bătlanul și pariase pe „Sept”, el care visa să intre în istoria Franței drept câștigătorul celui mai mare premiu obținut în întreaga istorie a curselor hipice, el, care n-a fost vreodată suferind, a căzut la pat. Și el, cel mereu bine dispus și pus pe glume, acum e abătut, refuză să mânânce, să bea, dar la jocul de curse tot nu renunță. Își trimite zilnic soția să depună talonul la agenția de pariuri din colțul străzii. Și ea m-a rugat să-mi gălesc răgazul necesar ca să-mi vizitez prietenul, iar eu i-am promis că o s-o fac cât de curând. „Grăbiți-vă”, a insistat doamna Silvia, cu o temere în glas care prevestea, parcă, tot ce poate fi mai rău. E o rugămintă care nu poate fi refuzată, dar îmi încarcă programul și așa supraîncărcat de mai vechi planuri neduse la bun sfârșit. În plus, de câteva zile, nevastă-mea e internată la spitalul din Lavallois-Perret, cu o viroză respiratorie. Iar seara, când, în sfârșit, reușesc să adorm, Marchiza de La Solana continuă să vină să-mi tulbure somnul, acum împuindu-mi capul cu poveștile sale despre Goya. Dată naibii, femeia asta! îmi zic. Și sunt nevoit să-i recunosc istețimea. Nu mai e în viață de

peste două sute de ani, dar, trăgând întruna cu urechea la zisele vizitatorilor care i se perindă prin fața tabloului, limba-jul i-a devenit când pedant, când tehnicist, ca al falșilor esteți care pretind că se pricep la artă. Azi-noapte, a ținut să mă informeze că, prin geniul său, pictorul a reușit să-i transfere în tablou, ca printr-o simplă mișcare de translație, nu numai partea văzută a chipului, dar și pe cea nevăzută: sufletul. Să-i reliefeze, cum se spune, pe lângă trăsăturile fizice, și esența ființei... (I-aș răspunde, totuși, n-o fac. Cu femeile astea îndrăgostite e bine să nu te pui! Au o capacitate fabulatorie fără limită. Și mânuiesc cuvintele cu o abilitate de spadasin. Iar de la Marchiza de La Solana, iubitoare de muzică și autoare de piese de teatru, chiar m-aș putea aștepta la orice. Apoi, statutul unui scrib e ingrat: el trebuie să tacă; să asculte și doar să consemneze zisele altora. Atât). „Desigur, o știți foarte bine, domnule Portretist, că nouă, femeilor, nu ne este indiferent cum părem în ochii semenilor. Pentru multe dintre noi, acest fapt a devenit o obsesie și orice nouă ieșire în lume se transformă într-un adevărat eveniment. Unul precedat de lungi cochetării cu garderoba, pieptenele și oglinda. Dacă, uneori, ne putem lăsa seduse doar cu un compliment, un zâmbet și o floare, devenim extrem de imprezvizibile și capricioase, când vine vorba ca cineva să ne picteze chipul într-un viitor tablou”, a zis ea. „Vă asigur că niciodată nu le vom accepta decât pe acelea care ne reprezintă așa cum ne imaginăm noi că arătăm. Și cum, de felul nostru, ne socotim mereu mai tinere și mai frumoase decât suntem cu adevărat, portrețiștii au cu noi o viață foarte grea... Dar atunci, în fața mea și a soțului meu, ne-a fost adus un portret nu al unui pictor oarecare, ci al marelui Goya. Și, când a fost dezvelit din pânze, amândoi am avut un șoc”. „Stăpânul își cere respectuoase scuze, dar nu a putut veni personal, fiind obligat încă azi să termine un nou

tablou”, a spus servitorul. „Iar când soțul meu (la care toate au un preț concret, în dubloni, reali, guldeni ori franci) a încercat să plătească lucrarea, mesagerul pictorului l-a refuzat categoric, zicând: «E darul lui *don* Francesco José Goya y Lucientes pentru *doña* Maria-Rita Barrenechea». Priveam pictura ca o năucă și nu îmi venea să-mi cred ochilor. Goya era socotit, încă din timpul vieții, un portretist mai fidel modelului decât marele Rembrandt la vremea sa, dar acum nu felul cum făptura și trăsăturile chipului meu erau reproduse ori interpretate de artist pentru eternitate conta. Și nici valoarea în sine a mărinimosului gest. Ce mă răscolise până la lacrimi a fost intensitatea aceluia prim impact vizual al întâlnirii mele cu tabloul. Un amestec de înălțare, purificare și beatitudine, de ezoteric și mister, pe care acesta mi l-a produs fulgerător. Mi-e imposibil să-mi definesc starea și cred că e fără sens să încerc să explic prin cuvinte ceva ce poate fi doar trăit, nu și povestit. Întrecându-se pe sine, cu fantezia sa debordantă, Goya mă alcătuiuse din părți disparate: și, totuși, femeia pictată în tablou era mult mai vie și mai adevărată, dacă pot zice așa, decât îmi ajunsese propria făptură în acele ultime luni de viață. Capul, pictat atunci, direct, în prima și ultima noastră «întâlnire de lucru», în tablou, mi se leagă desăvârșit de o siluetă. Tot a mea, dar una distinsă, subțire și înaltă, cu fața alungită, părul negru și ochii la fel: ușor migdalați, pătrunzători, așa cum arătasem eu până cu puțină vreme în urmă. (Dumneavoastră, artiștii, aveți o capacitate uluitoare de a descoperi și reda nevăzutul: fie el trecut, prezent, ori unul viitor. Iar Goya, ducându-și viața într-o permanentă alergătură de la un client la altul, dar și din respect pentru model, din dorința de a nu-l obosi și de a nu-i răpi, la rândul său, acestuia timpul, înfățișa trupul celui pictat apelând la memoria sa fabuloasă, la

intuiție, ori se folosea de un manechin. Iar în situații speciale, pentru părți intime ale trupului unei doamne, care nu se cuvina expuse privirii oricui, lua ca model o servitoare a acesteia). De mare simplitate compozițională, tabloul îmi evidențiază eleganța, rangul social și atitudinea caracteristică. Să nu mi se observe șubrezeimea și un mic defect din naștere al umerilor, pictorul mi i-a acoperit cu un vaporos și prețios șal, încărcat de dantele; iar de sub tradiționala rochie neagră bască ce-o port îmi ies la vedere niște încălțări madrilene brodate, cu vârful ascuțit și tocuri înalte, care ar fi moderne chiar și în ziua de azi; mâinile îmi sunt înmănușate într-o piele fină de Cordoba, evantaiul închis dintre degetele celei drepte e din cele aduse pe atunci din exotical Orient, e unul... În fine: în tablou sunt prezente toate dichisurile esențiale recunoașterii unei doamne din înalta aristocrație a Spaniei sfârșitului de secol XVIII. Iar prin acordurile culorilor stinse, prin celebrele sale tușe gri-argintate, cât și prin recuzita esențializată, lipsită de artificii podoabelor inutile, portretul meu e o punte de legătură între tradiția portretistică spaniolă a lui Velásquez și cea europeană a secolului următor. Pe scurt: o culme artistică și un simbol al acelor vremuri. E drept, ea se adresa doar acelei părți a societății noastre iubitoare și susținătoare a artei și filozofiei, care citea și dezbătea operele lui Diderot și J.J. Rousseau, ale Iluminismului francez, dezavuând însă profund violențele, excesele și crimele Revoluției. Privind cu ostilitate la ce se întâmplă în Franța, noi, societatea aristocratică spaniolă, continuam să rămânem fideli tradiției. Urmăream cu simpatie distracțiile mulțimii, apetitul ei pentru luptele cu tauri, plimbările sale prin crânguri, spectacolele, carnavalurile poporului (și ale noastre), excesiva lor veselie, încărcată uneori de sumbre violențe și capricii...

Un singur lucru nu-l puteam înțelege: ce-o fi căutând imensa floare din dantelă pal-roz acolo, în părul meu? Unii

comentatori s-au grăbit să afirme că ea e o concesie făcută de artist modei timpului. O fi, dar eu nu știu ca vreunei alte doamne Goya ori alt artist să i-o mai fi așezat în păr. Cu timpul, am ajuns însă să cred că nu e un decor oarecare, unul lipsit de importanță, pictorul atribuindu-i un rol bine definit. (Așa cum, în zilele dumneavoastră, sunt așezate indicatoare pe marginea șoselelor, spre a dirija circulația!). Fiind singura pată de culoare mai intensă din întregul tablou, cum am mai spus, una de extremă simplitate, dar cu atât mai profundă, ea are rolul de a călăuzi instantaneu ochiul privitorului spre capul și fața mea alb-lividă, înconjurată de părul negru și bogat. Floarea aceea a fost gândită de pictor drept: „cartea mea de vizită”. Cum o albină, în căutare de polen, e atrasă de cupa involtă și colorată a unei flori deschise, și arta – dumneavoastră o știți mai bine decât mine! – își propune să ne fascineze și seducă tot prin mijloace similare. Prin această floare, Goya și-a mărturisit deschis, și pentru totdeauna, gândurile și simțămintele pentru modelul său. Adică, pentru mine. Sunt o nepricepută în ale fizioniilor, dar, privindu-mi chipul, specialiștii susțin că între Goya și mine ar fi existat o vizibilă și emoționantă legătură. Ca între doi oameni suferinzi. Că pictorul, despre care grădinarul său spunea că «are un caracter de diavol, dar un suflet de înger», îmi admiră curajul de femeie, care se știe pierdută și totuși nu se lamentează și continuă să rămână demnă, iar eu privesc spre surd «cu ochii mari, negri, inteligenți și triști, dar plini de bunăvoință (aste sunt vorbele criticilor de specialitate, nu ale mele!), în ei citindu-se stima și respectul pentru artist». Cam multă poveste de dragul poveștii. În viață situația a fost însă puțin altfel. Mai simplă și directă. La mine era mai mult decât stimă și respect. Boala îmi era a trupului, apropierea morții o dureroasă realitate, dar devenisem subit

conștientă că viața este sublim de frumoasă și ea trebuie trăită tot pe atât de intens, pe cât de sfâșietor de scurtă este. Și inima, îndrăgostită peste măsură, prin glasul sângelui implora, chema și striga doar un singur nume: Goya.

«Da, portretul tău e o minunată operă de artă», a fost de acord și soțul meu, cu îndelungata sa experiență de furnizor al Curții regale și extrem de cumpătat cheltuiitor al banului public și privat. Asta după ce, întâi, i-a privit îndelung «așezarea în pagină», cum se zice azi, libertatea tușelor, acordurile culorilor, le-a stabilit valoarea după firma magazinelor de la care provin și a întors tabloul pe ambele părți, ca să-i poată cerceta până și calitatea și rezistența suportului textil, cât și sănătatea și curgerea fibrelor lemnului din ramă... «Familia noastră s-a pricopsit, așa, din senin», a mai zis el, «cu o capodoperă. Demnă de o pinacotecă regală. Nu pot preciza, de pe acum, cu câte sute de mii ori chiar milioane de reali se va vinde acest tablou peste un veac-două. Oricum, poți fi mândră. El va costa, draga mea, o avere. Cât timp ai fost în viață – căci de acum putem vorbi despre tine, scuză-mă, te rog, la timpul trecut! –, mereu te-ai socotit o femeie neînțeleasă și o nedreptățită a sorții. Sigur e doar că ți-ai dezonorat blazonul familiei, amestecându-te cu artiștii și vulgul (primii niște cumplite canalii; ceilalți: o adunătură de proști, răi și sperjuri). Iar prin iresponsabilul tău spirit de milă și generozitate, prin iubirea peste măsură pentru flori proaspete și noi toalete, ai fost o risipitoare fără pereche. Dacă piesele tale de teatru n-o să-ți aducă după moarte gloria la care în taină ai visat, acest tablou, crede-mă, o va face cu prisosință! Expus într-un mare muzeu al lumii, întregi cohorte de admiratori vor roi în jurul tău ca muștele. Cu ochii și pungile mereu larg deschide. Căci toți vor dori să devii a lor».

Vedeți, domnule Portretist: fără artiști, noi, restul muritorilor, ce ne-am face? Oricât de palpitate și neobișnuite ne-ar fi întâmplările vieții, ele sunt date repede uitării. Unde îmi sunt replicile și întâmplările răzlețe pe care mi le-am tot notat sânguincios ani în șir, ca să le pot introduce cândva în viitoarele mele piese? Jurnalul intim pe care fiecare doamnă îl ține? Tainicele mele speranțe și iluzii? Timpul le-a făcut țărână. Peste veacuri, ne poate fi salvat chipul ori doar acele întâmplări din viață, care au avut imensa șansă să devină tablouri, pretextele unor piese de teatru, subiecte de romane, ori grupuri statuare. Numai «adevărul» artei contează. El, singurul, rezistă timpului, așa cum mi-a explicat, pe îndelete, acel admirabil domn pe care dumneavoastră l-ați numit, cu un aer de estet sclifosit, Magritte”...

Simțind că risc să-mi pierd din nou întreaga noapte de pomană, ca să-i întrerup limbutei marchize sporovăiala, zic: „Știi, stimată *doña* Maria-Rita că, pentru dumneavoastră, cei care de-acum nu mai sunteți printre noi, scurgerea timpului nu are relevanță, dar pentru unul ca mine, încorsetat nemilos în chingile sale... Sunt obosit, iar programul zilei de mâine mi-e unul nespus de încărcat. Așa că, pentru azi, vă rog, ajunge!”... Și lipsit de politețe și răbdare cum sunt adesea, nu pot să nu continui: „Întrucât sunt convins că nu m-ați căutat în nopțile astea chiar dezinteresată – am dedus-o după excesiva amabilitate și numeroasele confesiuni pe care mi le-ați făcut fără să le fi solicitat – un portretist știind întotdeauna la ce se poate aștepta de la cei care îl vizitează – dacă-mi permiteți, o să vă fac portretul. Bine?” „Mi l-a făcut Goya. De un altul nu mai e nevoie. Apoi, nimeni n-o să mi-l poată face mai bine decât el vreodată.” „Atunci, al lui Goya”. „Nu-i nevoie. La păstrarea, peste timp, a imaginii genialului pictor veghează întreaga Istorie

a artelor”. „Atunci...” „Al domnului Magritte!” zice ea, pentru prima dată, de când o știu, cu voce categorică, fără inflexiuni, apăsând pe beligerantul nume ca pe trăgaciul unei arme.

Am cele mai temeinice motive să-l detest pe acest individ și percep trăsnița propunere a femeii ca pe o insultă personală. Auzind-o, până și în somn mă apucă o profundă criză de nervi. Dar Marchiza de La Solana, neținând cont de refuzul meu, concretizat printr-un lung șir de bolboroseli, gemete adânci și violente răsuciri în așternut, mi-l scoate la iveală, din debara minții ei, înțesată cu întâmplări și sentimente prăfuite și roase de vreme, și de care lumea a uitat cu desăvârșire – precum farsorul din mânecă o carte de joc –, chiar pe nemernicul domn Magritte. Scălămbăindu-se, ridicola piaiță face câțiva pași de dans spre mine, încheiați cu o adâncă reverență, de parcă eu aș fi devenit, subit, instanța supremă a acestei lumi, una îndreptățită să dau verdicte. Apoi, nemernicul, începe să-mi hârâie, asemeni unei plăci vechi de patefon, ceea ce poți citi și auzi pretutindeni. Socoate tabloul lui Goya revoluționar. Deschizător de noi drumuri în portretistică. Prin această lucrare, pictorul și-a dezvoltat un stil propriu, în care modernizează cu succes tradiția lui Velásquez; iar din tablou transpare influența recentă a marilor portrețiști englezi Gainsborough și Reynolds, ale căror gravuri spaniolul le-a cunoscut și admirat. Semn evident că geniul nu i s-a născut doar din sine, ci este chintesența valorificării artistice a unei întregi epoci. Iar viziunea sa de avangardist va inspira, la rândul ei, multe generații ulterioare de artiști; de la Delacroix, la Manet... Prin atitudine și studiu psihologic, mai zice insipidul domn Magritte, suntem în plin romantism, iar prin lejeritatea tehnicii picturale – acea uimitoare simfonie de negru și griuri, sugerând ochiului, prin tușe scurte, în repetate

suprapuneri, materialitatea țesăturilor pictate și, în același timp, rafinata lor transparență – ne aflăm deja în impresionism. Până aici nimic interesant. Vorbe care s-au mai spus de mii de ori. Dar, în continuare, ele devin ale sale, ceea ce mă face să-mi ciulesc urechile. „Faptul că tabloul nu se bucură de aprecierea pe care ar merita-o cu prisosință orice capodoperă” – spune domnul Magritte – „se datorează mai multor factori. Marchizul Socorro, întâiul lui proprietar din afara familiei portretizatei, cea a domnului Beistegui, apoi chiar don Carlos, donatorul lucrării către *Musée du Louvre*, dar și alții l-au ținut mai bine de un secol și jumătate – întâi la Madrid și în Mexic, apoi la Paris și Biarritz – în colecții particulare. Doar pentru propria lor desfătare vizuală. Un regim de păstrare și conservare ce s-a apropiat mai degrabă de încarcerarea unui periculos infractor într-o închisoare de maximă siguranță, decât de soarta firească a unui obiect de artă, destinat, prin însăși menirea sa, să bucure ochiul cât mai multor privitori. (Proprietarii lucrării uitând că iubirea de artă nu e, în primul rând, una materială, cum ne este dat să auzim azi tot mai des; nici măcar una a inimii, ci a acelei entități greu definibile pe care o numim suflet. E una aproape metafizică, spune Malreaux). Totul i-a fost potrivit acestui tablou. Ținut departe de privirile și analizele istoricilor și criticilor de specialitate și de fireștile confruntări cu alte opere, în răstimp, istoria artelor a fost scrisă. Iar timpul și-a mineralizat trecutul într-un bloc de opinii pline de inadvertențe, omisiuni și erori, dar profund consolidate și ulterior greu de urnit, precum lespezile de mormânt. Așa se explică faptul că el nu apare menționat în operele unor importanți croniciari ai artelor acelor ani. Deși ajuns la Louvre, cel mai important muzeu al lumii, sala în care este expus – cum v-ați dat și dumneavoastră seama –

e în afara traseelor obișnuite ale vizitatorilor. Iar o operă de artă nevăzută și nemediatizată îndeajuns (ca o femeie foarte frumoasă ținută închisă în casă de un bărbat gelos!) e ca inexistentă”. Și, apropiindu-se de mine, îmi șoptește la ureche, așa, ca între bărbați: „Întâmpin și alte inconveniente majore. Dacă lejeritatea și spontaneitatea cu care au fost pictate tablourile aflate azi la Prado ale răsfățatei Maya, nudă și desnudă, ne dezvăluie un tip feminin întins provocator pe sofa, unul în deplinătatea splendorilor sale carnale, în plus, însoțit și de o incitantă poveste despre ipoteticele relații intime între pictor și modelul său, în schimb, vă rog, priviți-l pe cel al Marchizei de La Solana! Aici, Goya, ne propune atenției un alt prototip al desăvârșirii feminității. Ambele existente în viață, ambele la fel de adevărate, dar câtă deosebire între ele! De această dată, pensula sa îmbracă un trup înalt, zvelt, de demnă castelană, dar unul epurat, cu bună-știință, de orice posibilă trimitere la primar, la instincte, evidențiindu-i, în schimb, personalitatea, distincția, rafinamentul, demnitatea, o delicatețe feminină aparte...”. Treptat tonul vocii domnului Magritte devine și mai scăzut, iar golul feței sale, precum dosul cojii unui fruct lipsit de conținut, se apropie de plinul obrazului meu. „Întregul tablou e o strălucită victorie a spiritului asupra materiei”, continuă el. „Dar bănuieți urmarea?! O asemenea pictură îi entuziasmează pe esteți, însă dezamăgește marea masă a privitorilor, pentru care conceptul de feminitate, mai ales în zilele noastre, e cu totul altul. Așa e acum, așa a fost, în parte, și atunci, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, un veac în care se proslăvea cinstea, morala, dar, în fapt, acestea erau încălcate fără scrupule. Iar pioasei Maria-Rita, până și mersul duminică de duminică la biserică, încrederea în puterea miraculoasă a rugăcinii, cinstea, corectitudinea, fidelitatea conjugală și... generozitatea i-au adus, credeți-mă,

doar necazuri. Îndrăgostite de propriul chip și trup, de dans, de parfumuri, modă și vorba în doi peri, fostele sale colege, ajunse între timp ele „frumoasele vremii”, mai toate având – după moda franceză – un amant oficial, la brațul căruia, mândre de sine și de însoțitorii lor, ieșeau în societate, vizând însă, mereu, noi aventuri galante, îi priveau neprihănirea și pudoarea nu ca pe respectarea jurământului de credință dat în fața altarului lui Dumnezeu, ci ca pe o indirectă lecție de morală. Și ca pe o sfidare. Iar literații (în special poeții!), filozofii, pictorii, sculptorii, muzicienii și actorii, căroră «marea doamnă cu suflet nobil» le-a fost alături, cu mărinimie, încercând să impună nume noi ori să readucă la lumină altele intrate în uitare, au socotit – plini de o îngâmfată supraevaluare a personalității lor – că darurile primite nu sunt ceea ce se pretind a fi, acte de caritate, ci recompense firești ce li se cuvin lor, doar lor, pentru harul cu care destinul i-a hărăzit. Le-au acceptat cu un ipocrit dezinteres, dar fără să-și prețuiască și iubească sincer donatoarea. Nativ înclinată spre o acută nevoie de comunicare cu semenii ei și, în același timp, spre introspecție și melancolie, dintre toate artele scenice «tandrei, delicatei și blândeii marchize» i-a fost dragă, cu precădere, lumea muzicii și a dansului. Dar, mai ales, cea a teatrului. Căci, în această artă sincretică, complexă, capabilă să ne fure tuturor mințile, ea vedea o torță veșnic arzândă a spiritului. În creuzetul său artistic, teatrul și poezia se contopeau într-un singur aliaj, numit viață. Acestei «vieți», a scenei, (una profund ireală prin excesul său de visare, esențializare și idealitate!), i s-a dedicat cu patos, scriind ea însăși mai multe piese. Și, conform practicii acelor vremuri, le monta după propria-i pricepere și interpretând câte un rol în ele, neluând însă în seamă că toate scenele lumii sunt ombilical legate de neostoita foșgăială din cabinele și culisele lor. Niște viespării fără pereche,

în care profunda omenie și generozitatea coabitează, aproape firesc, cu invidiile și fățarniciile fără măsură. Abjecția cu sublimul. Prin actele sale de mărinimie, ea n-a făcut decât să reaprindă vechi și mocnite orgolii și ranchiuni.

Ajunsa tot mai însingurată și tăcută pe zi ce trecea, ca să poată supraviețui, s-ar fi impus ca însăși Marchiza de La Solana să fie o ființă îngrijită, protejată, ocrotită și, mai ales, iubită, precum acele specii de plante firave și rare cu care se aseamnă izbitor. Dar cine s-o facă?

Pe cei doi soți del Carpio nu-i despărțea o mare diferență de vârstă, ci o înțelegere complet diferită a rostului și îndatoririlor vieții maritale. Întors la Madrid, după lungile și obositoare sale călătorii pe drumurile pline de hârtoape ori gloduroase ale Spaniei sfârșitului de secol al XVIII-lea, în căutarea de noi lucruri bizare dorite de suveran, pentru furnizorul Curții regale, Maria-Rita deținea doar rolul de obiect utilitar în propriul său așternut. În rest, nici timpul și nici firea «stăpânului casei», un bărbat ursuz, arogant și cinic, cu chipul lipsit de farmec, mers anevoios, vorbe puține și serbede, nu-l îndemneau ca rarele sale clipe de răgaz să și le irosească în dezmierdări, în tandre gesturi de afecțiune și să-i umple urechile încă tinerei sale soții cu acele cuvinte-balsam după care orice femeie singură tânjește. Și care, oricât de des ar fi rostite, n-o să i se pară niciodată îndeajuns spuse: că este și va rămâne mereu frumoasă, iubită, prețuită și ocrotită. Că nicidecum nu va fi dată uitării...

Iar între marchiză și Goya era o prăpastie și mai profundă. Provenind dintr-o lume aparținând, prin statut și simțuri, de tumultuoasa viață imediată și dominat de impulsurile ei primare, om îndrăzneț în toate, de la diversitatea tehnicilor abordate la bogăția subiectelor în artă, îndrăgostit de natură, de femei și de tot felul de alte plăceri, trecut prin mai toate stările

omenești posibile, de la voioșia și fericirea deplină în prima parte a vieții, la răscolitoarele coșmaruri și la drama surzeniei la bătrânețe, pictorul a nutrit pentru modelul său o sinceră compasiune. Poate și iubire. Dar, oricum, nu una îndeajuns de puternică. Dacă obligațiile sale contractuale îl determinau, uneori, să picteze chiar și noaptea la lumina opaițelor și a lumânărilor, ca să-și poată satisface tot mai numeroasa clientelă, pitorescul, aventurosul și vanitosul artist s-ar fi cuvenit să-și fi găsit, totuși, din când în când, răgazul să-i fie alături celei pe care el o numea «delicata mea castelană cu suflet nobil», ce continua să-l aștepte, mereu pregătită de drum, ca s-o însoțească (urmați de cățelușa ei, Viorela – Ochiduiși), în prelungite plimbări la care visa – ținându-se romantic de vârful degetelor – pe aleile parcurilor și potecile pădurii din apropierea Madridului, căci femeia care toată viața își interzisese cu strășnicie orice relație erotică în afara căminului conjugal, acum, când era prea târziu, și-o dorea cu înfrigurare. Ori, măcar, să ofere o încurajare propriilor ei sentimente. Un cuvânt potrivit, o atingere, o mângâiere, un gest oricât de mărunț, dar tandru, din partea celui pe care cu atâta nerăbdare și plină de speranțe continua să-l aștepte – numindu-l în taină «Regele meu». Socotit de detractori lipsit de scrupule, cinic, trădător, iubitor de spectacole ieftine și plăceri imediate, acolo, un șmecher țărănoi aragonez oarecare, pentru femeia îndrăgostită el reprezenta însuși soarele, masculinitatea, viața în toată complexitatea sa. Cu lumina și umbrele ei. «Dumnezeu îi ajută pe cei care se scoală de dimineață», spune un proverb spaniol. «Dar și pe cei înzestrați cu multă răbdare», completa marchiza, în gând, zicala populară.

Rămasă singură, după ce, copiindu-i destinul, cele două fice i-au fost trimise să-și continue educația la aceeași sumbră

mănăstire Las Huelgas din Valladolid, în care și ea, după moartea mamei sale, a fost claustrată, iar contele Conde del Carpio, prin natura sa un om al faptelor imediate, practice, era preocupat, până peste cap, cu procurarea de materiale, angajarea de meșteri și muncitori pentru repararea și extinderea urgentă a cavoului familiei, cât și s-o copleșească cu daruri pe *doña* Isabella, o femeie cu buze groase și șolduri late, care îi luase de-acum locul în așternut silfidei sale colege și prietene de odinioară.

Tot mai melancolică și îndurerată, simțind acut că timpul cu ea nu mai are răbdare, cât era ziua de lungă Maria-Rita rămânea cu ochii ațintiți pe geam, privind în depărtări. O făcea cu chitara în mână, înconjurată de numeroase buchete de trandafiri galbeni, culoarea și florile ei preferate. Și, cu toate riscurile bolii și ale frigului de afară, continua să poarte doar o simplă rochie bască neagră, o eșarfă subțire și scumpă, ce-i acoperea umerii uscățivi, un evantai închis în mână înmănușată, încălțări brodate și o mare floare din pânză roz în părul ei negru, așa cum o pictase Goya în celebrul său tablou; așa cum va fi și înmormântată la sfârșitul aceluiași an la Madrid și cum va rămâne pentru totdeauna în memoria iubitorilor de artă. Celelalte multe și diferite costume (mașina de cusut nefiind încă inventată la acea vreme, toate erau lucrate cu acul de mâinile unui grup de femei pricepute, conduse de și mai iscusita și riguroasa madame Schllesinger, o evreică de origine vieneză, ajunsă la Paris cu prilejul căsătoriei Mariei-Antoaneta cu Ludovic al XVI-lea, unde a deținut o vreme funcția de mai-marea peste vasta garderobă a celebrei regine și, scăpată ca prin minune de ghilotinare, s-a refugiat la Madrid, ducând cu sine obsesiile, fanteziile și exigențele Curții franceze pentru eleganță, lux, materiale scumpe și croiul desăvârșit, devenind

astfel, în scurt timp, croitoreasa preferată a doamnelor din înalta societate spaniolă), se înșirau așa cum impuneau rangul social, eticheta vremii și puternicele sale impulsuri feminine: rochii de dimineață, de prânz, de seară, de primit oaspeți, de plimbare, de mers la spectacole, la bal, la Curte... Ea, care iubise, până nu de mult, eleganța, cochetăria și rafinamentul mățăsurilor fine, croiul pe talie și culorile în tonuri și semitonuri subtile, pastelate, vapoaze, în special pe cele ale verdelui și ale galbenului, dar și pe cele ale roșului aprins (pe vremea aceea veșmintele mai erau niște rafinate simboluri exterioare, ce evidențiau rangul și preocupările spirituale ale purtătorilor, cât și un mijloc de a le prezenta trăirile interioare), toate au fost date uitării. Și dacă nu s-ar fi opus *don* Juan de Mata Linares, ele, cât și bogata sa colecție de batiste cu înscrisuri criptice și cea de eșarfe scânteietoare, ca penele unor păuni, de mult ar fi fost dăruite persoanelor sărmene din cartierele mărginașe ale Madridului. Dezolată, cu tâmplele zvâcnind și înecată din când în când de rafalele tusei, femeia tandră și fragilă, cea care avea în sine o enormă iubire de dăruit, dar nu avea cui, retrasă definitiv în lumea sunetelor și a cuvintelor, rămase singurele ei aliate, ciupind coardele chitarei ori apăsând clapele unui clavecin, cu vocea sa stinsă și blândă îngâna aproape uitate cântece de dragoste spaniole, precum: «Te chem, iubire, tu ești speranța mea...» Pe Maria-Rita, cea sedusă, definitiv și irezistibil, de idealitate, de frumos, de calma profunzime a albastrului cerului înalt, de privitul norilor, deslușind în rostogolirea lor incitante povești, de căldură, soare și lumină, de mirosul teilor în floare (simbolul statorniciei și al fidelității la vechii greci!), dar, mai cu seamă, de bogăția metaforelor și expresivitatea cuvintelor, pe ea, cea care putea oricând să recite mai multe versuri decât ar încăpea între copertele unor

volume umplând raftul unei biblioteci, o s-o răpună, în primul rând, acea dorință nerealizată de comunicare sinceră, deschisă, fără înconjur cu semenii, sensibilitatea sa aparte, apăsătoarea singurătate și o imperioasă nevoie de tandrețe, boli, în esența lor, mult mai cumplite decât tuberculoza de care suferea. Și, după ce ratase o armonioasă colaborare cu oamenii de cultură și artă ai Madridului, își făcuse din dragostea pentru celebrul pictor epicentrul existenței sale. Prin el, de fapt, iubea cu nesaț, așa cum am mai spus, vitalitatea, excepția, capacitatea înăscută a bărbatului de a înfrunta necunoscutul, și doar prea ocupatul artist – plin de farmec, delicat și curtenitor cu femeile, dar sigur pe sine, agresiv, uneori de-a dreptul furios, ca un taur slobozit în arenă, cu ceilalți bărbați – ar fi putut-o opri să nu facă, cu ochii în lacrimi, sfâșietoare analogii între viața sa, sumbra rostogolire a norilor pe cer și ultimele frunze căzânde ale acelei lungi și atât de neprietenose toamne a anului 1795. Devenită un ghem de suferință, privindu-și în oglindă cercănele adânci, întunecate, chipul răvășit și trist, se întreba cu voce îndurerată, de parcă în urechi i-ar fi răzbătut frânturi din glasul lui C.G. Jung, iar în ochi fragmente din tablourile lui Gauguin, nenăscuți încă la acea dată: De fapt, cine sunt eu cu adevărat? Apoi, năpădită de vechile obsesii, își continua interogația: Ce e cu mine? Ce mi s-a întâmplat? E, totuși, prea mult, nu? Am înnebunit? Unde mi-e siguranța de odinioară în fața morții – cea până nu apucasem să cunosc sentimentul iubirii? Acum, cu cât e mai intens și mai fără perspective, cu atât eu mă dovedesc mai vulnerabilă, mai disperată. Apoi: sunt atât de urâtă, de bătrână (nu era defel, dar orice femeie îndrăgostită mai degrabă își acceptă moartea decât bătrânețea și ne iubirea!). Cum se poate ca o doamnă (și nu sunt chiar una oarecare!), ajunsă la înspăimântătoarea vârstă de treizeci și opt de ani

(o vârstă, la care, după multe alte femei, viața abia începe!) și cu un picior în groapă, să se fi îndrăgostit iremediabil de un bărbat care nu-și poate găsi o clipă de răgaz și pentru ea?”

„Azi viața e o acerbă competiție și nimeni nu mai are timp de asemenea mistuitoare pasiuni, despre care mai putem afla câte ceva doar citind romanele de altădată ori urmărind vechi filme. Și nici să aștepte răbdător o dreaptă Judecată de Apoi a valorilor. Totul se tranșează în timp real. Acum și aici. Iar eu, cel implicat dintotdeauna în combinații financiare, știu că, în prezent, mai mult decât oricând, circulația banului e legea succesului în afaceri. Iar azi, în Franța, cultura a ajuns să genereze o cifră de afaceri superioară industriei automobilului sau a luxului. Și mai știu că viitorul aparține doar celor curajoși. Privirea în urmă, o curată sinucidere! Cu «Portretul contesei del Carpio, Marchiza de La Solana», de care mi-am legat definitiv existența, încerc ceva ce unora le pare imposibil: printr-un marketing adecvat, sporind constant, prin toate mijloacele, interesul iubitorilor de artă și al criticii de specialitate față de tablou, să îndrept nedreptatea care i s-a făcut. Și să pun în mișcare o nouă afacere. Doar a mea. În acest scop, am constituit o asociație, «Amicii tabloului Marchizei de La Solana», al căror număr sporește de la an la an, organizez conferințe, simpozioane, tot felul de manifestări culturale cu această temă, asigur (deocamdată!), din fonduri proprii, tipărituri, încercând să aduc capodopera lui Goya în atenția cât mai multor iubitori de artă. În plus, o să țin în jurul ei un miraj, o poveste cât mai palpitantă și seducătoare, căci omul contemporan, mai mult decât oricând, e atras de extreme. De excepții. Are nevoie, tot ca pe vremuri, de miracole, de legende, de simboluri și zei. Dar coborâți din cer printre noi.

Pentru început, o să insist ca pictura să fie mutată într-o sală aflată pe traseul principal al vizitatorilor. Mi-i și imaginez, adunându-se, într-o tot mai entuziastă îngrămădire de trupuri și scânteieri de blițuri, în fața Marchizei de La Solana, ajunsă într-o competiție, din ce în ce mai acerbă, cu Gioconda! Da, da, și viața și arta sunt niște cumplite competiții. Dar, dacă pentru Goya și lumea sa, uriașa floare de dantelă din părul marchizei a fost doar un detaliu cu conotații pur emoționale, pentru afacerea mea, prin instantaneul ei șoc vizual, poate deveni un remarcabil logo. Unul optic, foarte ușor de reperat și reținut. Inconfundabil în întreaga istorie a artelor. Prin el, numărul celor care vor veni să viziteze tabloul o să sporească întruna, cât și, implicit, cifrele afacerii. Așa, se vor putea recupera investițiile făcute și aduna noi fonduri necesare unei prime restaurări a lucrării.” Apropiindu-și și mai mult cavitatea obrazului stâng de pometele meu drept, îmi vorbește-n șoaptă, de parcă ar dori ca Marchiza de La Solana să nu-i audă spusele: „Ați remarcat și dumneavoastră înnegrirea dantelăriei în partea de jos a rochiei sale basce, nu? Abia de-i mai poți distinge vagi vibrații. Acelui fundal gri-greu al tabloului, fundal care s-a bucurat, la timpul potrivit, de o intensă viață a sa... acum tușele i s-au mortificat și peste sublimele acorduri s-a așternut liniștea. E legea fundamentală care ne guvernează implacabil universul. Îndepărtându-se în timp, întâi toate se veștejesc, ca, apoi, treptat, să se întunece și orice amintire, orice urmă a trecerii noastre prin această lume să fie dată definitiv uitării. (De aceea, investițiile trebuie recuperate și beneficiile obținute cât mai degrabă posibil!)... Totuși, ceva mi se pare paradoxal și contravine flagrant acestor principii universale valabile. În contrast cu mâinile suprapuse ale marchizei și cu evantaiul ei închis, semn al împăcării cu sine, cu

destinul, cu alunecarea sa în eternitate și uitare, fosta din părul ei, vaporosul șal de pe umeri, cât și perpetua uimire în fața lumii din ochii și de pe chipul femeii suferinde au rămas, surprinzător, luminoase, pline de speranță. Și, probabil, așa vor rămâne pentru totdeauna. Acest tablou, stimate domn, ar dori parcă să ne reamintească tuturor niște lucruri fundamentale: unora cum pot valoriza, ca cifră de afaceri, o lucrare de artă; altora cum s-o privească și să acționeze, ca să-și poată trăi viața plenar, iar nouă, tuturor, că moartea trebuie înfruntată cu demnitate”.

În afara unor vorbe care m-au răscolit și revoltat profund (rostite chiar înainte de despărțire și pe care, pentru moment, le păstrez doar pentru mine), sunt obligat să recunosc că tipul nu are, cum bănuiam, o scoarță cerebrală cu circumvoluțiunile întunecate și netede precum fundul unui ceavn.

Dar, la urma urmelor, ce știm, noi, oamenii, despre semenii noștri?

Mai nimic.

Filă de jurnal

Giorgio Morandi

Azi e greu să mai găsești în lume – în afara îndrăgostiților – oameni fericiți. La Paris, unde tristețea continuă să fie evocată-n cântece, dar nicidecum trăită, îi întâlnești pretutindeni. Încă o dată constat că-i așa, ajuns în fața impunătoarei porți Art Deco, de la Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris – o importantă citadelă a artei secolului XX –, cu vreo jumătate de oră înainte de deschiderea retrospectivei Giorgio Morandi. Viitorii ei vizitatori au și început să se adune. Mulți, trecuți de prima tinerețe, sunt vilegiaturști aflați în concediu și – după ce unsprezece luni existența de robot le-a fost riguros cartelizată între casă și serviciu –

acum caută uitarea, seninătatea, buna-dispoziție... Înălțuite, în tandre ori pătimase îmbrățișări, tinere ori deloc tinere, perechile se sărută nestingherit și toate știu un lucru esențial pentru a putea supraviețui în ziua de azi: să ne păstrăm aparenta concordie cu cei din jur, dar, în fond, să trăim doar pentru noi. Pe vremuri, biserica avea rolul de catalizator al mulțimii. Azi, în Franța, fără turiști, bisericile ar risca să rămână mai tot timpul pustii. La Paris, pe localnici îi adună îndeobște manifestațiile, pe străini, muzeele. Nu știu cum se nimereste că unii dintre noi, turiștii, ne-am mai întâlnit în ultima săptămână la alte două, trei expoziții, încât, atunci când trecem unul pe lângă celălalt, fraternizați de-acum în opțiuni, ne surâdem cu subînțelese.

Morandi e unul dintre cei care și-au însușit perfect lecția lui Cézanne: tot ce ne înconjoară se poate esențializa în simple forme geometrice. Naturile sale statice sunt îngrămădiri aparent aleatorii de recipiente cu rol strict funcțional din imediata noastră apropiere: sticle, borcane, ceainice, cafetiere, clondire, căni, vase, țoiuri, cafele, flacoane, urcioare, stacane, încât, compozițional, ele ne par decupate direct din cămara cu gemuri și compoturi ori din vitrina bufetului vreunei bunici. Formele aparțin unei estetici retro, epurate, esențializate, dar de o subtilă și rafinată orchesterare cromatică. Aceleași forme, mereu, mereu altfel distribuite, pe suprafețe dreptunghiulare, ovale, plane, reluate la nesfârșit, tablouri de dimensiuni intime se succedă pe simeze, ordonate una după alta, ori panotate, grupat, în mici universuri emoționale și afective. Totul pare atât de simplu, de cunoscut, dar niciodată nu vom ști ce se ascunde cu adevărat dincolo de „glazura” aceasta de aparentă liniște și pace a recipientelor pictate de pe simeze. Nici dincolo de șirul de „recipiente”, umblătoare din sală în sală, ca să le admire și să le studieze pe primele, fiecare purtând în sine propriul conținut misterios.

Cu mai mult timp în urmă, ieșind de la retrospectiva lui Ensor, mi s-a năzărit că toți trecătorii întâlniți pe stradă ar fi doar niște schelete, vremelnice mascate, în purtătoare de obrăzare cu urechile lungi, ciocuri încovoiate și râturi hidoase; părăsind expoziția „Faraonul”, de la *Institut du Monde Arabe*, am constatat că vremea expozițiilor-bazar a trecut, conceptul funcționabil azi fiind „*Non multa, sed multum*”. Pentru a reprezenta 31 de dinastii, 400 de faraoni, 3500 de ani de istorie, organizatorilor le-a ajuns doar o înțeleaptă „punere în scenă” și un ecleraj adecvat (cu accentul pe volumetrie și culoare, pe figura umană și masca ei): câteva zeci de piese de granit, calcar, pietre prețioase și semiprețioase, aur, lemn, țesături, papirusuri. Să realizezi minuni în artă, nu trebuie să deții materiale și aparate sofisticate, ci doar ochiul, mâna și geniul unuia ca Man Ray, căruia i-a fost suficientă o placă fotografică, pe care a imprimat, de două ori, privirea Marchizei Casati; a doua oară, puțin mai înălțată și în ușor racursiu față de prima, încât portretul marchizei să primească o expresie stupefiantă, halucinantă, onirică... Așa cum mi-a dovedit-o și Giorgio Morandi, nimic nu e mai enigmatic decât ceea ce la început ne pare lipsit de mister. Și încă o dată constat că sălile muzeelor nu sunt amfiteatre, locuri de metodică învățare, ci doar de intensă trăire. Am părăsit *Musée Guimet*, cel mai important muzeu de artă asiatică din Europa, la fel de ignorant în istoria unui continent cum am intrat. Dar, după ce i-am admirat sculptura – o artă mai veche decât scrisul –, cu formele sale ample, armonios ritmate și modulate, toate având în comun o maiestuoasă siguranță și seninătate, niciodată umile, întotdeauna demne, și am încercat să-i descifrez codurile, mesajele, m-am simțit cuprins de un extaz purificator. Toți știm că Aristotel numea catharsis acest răsfăț al artei de a ne

mângâia tandru inima, drept răsplată pentru efortul nostru de a ne-o apropia.

Dar, oricât aş încerca, nu pot să-mi reduc existența zilnică doar la peregrinările mele prin muzee, librării, biserici și cimitire. Ori să rămân un privitor al nesfârșitului spectacol al străzii. Ci, mai degrabă, când sunt deprimat, ca acum, când îmi percep existența scurgându-mi-se în timp într-o perpetuă metamorfoză, tot ce e viu îmi pare doar un lanț de viitoare cimitire dezolante, ascunse abil privirilor mele. Și ascult sunetul de clopoțel al morții, ce ține să-și anunțe în preajmă prezența. Și care poate fi parcul de distracții în care ea, moartea, se simte cel mai în largul său, mai liberă, mai jucăușă și pusă mereu pe șotii, învârtind pe deget, ca pe un pistol înainte de a apăsa pe trăgaci, un masiv inel cu chei, decât acela al saloanelor unui spital?

Filă de jurnal

Spitalul din Lavallois-Perret

Într-un salon din spitalul din Lavallois-Perret, în patul de vizavi de cel al soției mele, o bătrână doamnă. Îmi pare a nu fi un bolnav aievea, ci un personaj realist și expresiv dintr-o pânză de Courbet, așa cum zace întinsă pe spate, tăcută, nemișcată, în timp ce fiica se tot învârte în jurul patului mamei, întinzându-i, fără rost, așternutul, iar nepotul, de vreo 10-12 ani, traumatizat și înfricoșat de ce îi e dat să vadă, nu-și găsește locul. Se simt tensiunea și neliniștea fiicei, dorința arzătoare a copilului de a evada din acest spațiu, ermetizat de administrație și presurizat de mirosurile grele de medicamente și repetate clisme, iar pe chipul bătrânei se citesc resemnarea și abdicarea în fața ineluctabilului sfârșit.

După plecarea precipitată a fiicei bătrânei doamne în căutarea fiului, care, într-o clipă de neatenție a ei, dispăruse, personajul din așternuturi, cu părul ars de chimioterapie și fața suptă de boală, îmi amintește acum de cel al lui Rembrandt din „Lección de anatomie a doctorului Nicolas Tulp”.

Fizic, moartea nu și-a făcut încă prezența, dar i se poate ghici funesta fâlfăire a aripilor, învârtindu-se, în nevăzute rotocoale, deasupra patului, precum păsările de pradă înainte de a-și înșfăca victima.

„Absența e-o prezență mult mai cruntă, / Mai greu de îndurat decât prezența”: Eugen Dorcescu

Eu, când îi percep prin preajmă suflul înghețat, intru în panică. Vorbele îmi devin subito precipitate, inima îmi bate mai repede și sângele îmi piere din obraji. Da. Când în joc e o viață, nimănui nu-i arde de glume. Mie unuia, sigur nu! Recunosc. Sunt un laș. Unul dintre aceia pe care moartea îi înspăimântă. Îi spun nevestei, așa, să zică ceva, cuvinte de prisos, în stânenitoarea tăcere: „Nu-ți fă griji. N-a venit pentru noi”. Observ că nu mă înțelege. Îi reamintesc de un episod petrecut în cimitirul Montparnasse...

Filă de jurnal

Cimitire

„Atelierul” lui Brâncuși și pe „ai noștri”, românii morți la Paris, îi vizitez cu prilejul fiecărui sejur. Dar niciodată nu mă grăbesc să-mi anunț prezența. Eu le întocmesc programul, nu ei mi-l impun. Această siguranță de mine mi-o dă faptul că totdeauna știu că îi voi găsi „acasă”. Răbdători, ei mă așteaptă. Și, tutuindu-i, le pot vorbi fără ocolișuri despre orice. Morții au o

înțelepciune la care noi, cei vii, vom ajunge abia când va fi prea târziu: că doar timpul trăirii poate fi cel al acțiunii, al iubirii, cât și al eventualelor răzvrătiri. Ei nu mai cunosc ce înseamnă timp, supărare, ură, invidie, ranchiună. Mereu tăcuți, supuși, se dovedesc a fi un auditoriu excepțional de bine educat. Și mai au un merit demn de luat în seamă: niciodată nu ne contrazic.

Sunt în ultima zi a anului 2009, am vizitat muzeele Bourdelle și Zadkine și toate le-am făcut grăbit, în aceeași stare de precipitare și angoasă, care mă caracterizează când sunt la Paris. Acum, aici, în cimitirul Montparnasse, aș mai zăbovi un pic, încercând să mă opun scurgerii timpului, dar simt, aproape fizic, cum el mă târăște cu sine și, obsedat de bilanțurile mele existențiale, care îmi ies de la o vreme într-un tot mai alarmant deficit, mă imaginez, cu compasiunea de rigoare, o nefericită Ofelie, purtată implacabil pe oglinda unei ape spre laguna morții. Cineva, mai zorit decât mine, a și ajuns de-acum la stația terminus a vieții. Cu acte-n regulă și o ceremonie sumară, el a ținut să-i aibă cât mai degrabă, încă din acest an, ca vecini, printre atâția alții, pe Baudelaire, Beckett, Bourdelle, dar și pe Cioran, Ionesco, Brâncuși, cărora eu tocmai le-am lăsat pe lespezi, după obiceiul locului, câte un bănuț. O companie, s-o recunoaștem, demnă de invidiat. Îmi amintesc, cu câțiva ani în urmă, am asistat, din întâmplare, și tot în acest cimitir, la funeraliile unui alt privilegiat al sorții. O înmormântare cu ștaif. De o solemnitate extremă; nu tu lacrimi, vaiere ori bocete, ca în pricăjitele cimitire de pe la noi. Pentru „francezul subțire”, moartea celor apropiați e mai degrabă un nimerit prilej de a vernisa o superbă expoziție florală și de a participa la o paradă a modei, sui-generis, pentru ceremonii funerare. Nevastă-mea, cu acutul ei simț de observație și neiertătoarea-i ironie, m-a adus însă cu picioarele pe pământ: „Ostoiște-te! Se vede de la o poștă că ai da oricât să fii în locul mortului. Dar n-ai nicio șansă: locul

tău nu-i aici, ci, acolo, la noi, pe Mătăsărilor”. Da. Așa e omul. Niciodată nu se mulțumește cu ce are. Chateaubriand visa să moară la Roma, eu la Paris... Dacă ținea morțiș s-o facă, lui i-ar fi fost nespus de simplu. Dar, mie...

Generoasă și profund democratică, moartea ne oferă tuturor cinstea să-i intrăm pe poarta principală (nimeni nu este nevoit să se strecoare pe ușa ei din dos!), dar, la Paris, zicala că toți am fi, pasămite, (măcar) în fața ei egali, nu se adevărește. Aici, până și întinșii pe năsălii sunt pe caste. În cele superioare, nu poți pătrunde nici mort.

Da. Asemenea spații au asupra mea un efect deprimant. Între mine și copilul zbughit adineauri din încăpere, fără acordul mamei sale, nu găsesc nicio diferență. Eu însă primesc încuviințarea soției de a părăsi spitalul, ea cunoscându-mi foarte bine idiosincraziile.

Picioarele mă poartă din nou spre *Musée du Louvre*. Mi-am propus să am o discuție hotărâtoare, una „pe viu”, cu Marchiza de La Solana, despre bizara sa propunere de a-i face *eu* un portret domnului Magritte. După ce o voi saluta cu o respectuoasă plecăciune, o să-i spun că-i socot dorința irealizabilă. Chiar absurdă! Să-l comande cui dorește, mie mi-e imposibil să fac portretul unui individ fără chip! Eu mereu pornesc de la ceva concret, palpabil, bine individualizat... Ceea ce însă n-o să-i spun, este destăinuirea care mi-a făcut-o insul, chiar azi, înainte de a ne despărți. Nu aveam cum s-o prevăd, așa că am receptat-o ca pe o năucitoare lovitură primită în moalele capului. Spuneți, dumneavoastră – dacă ați fi fost în locul meu – nu v-ați fi simțit, așa, umilit, ridiculizat, batjocorit, nu v-ar fi venit să-l strângeți de gât pe nemernicul acela, care, doar cu vreo trei săptămâni în urmă, afirmase cu tărie că

iubirea, ajunsă azi a cincea roată la căruța vieții, ca sentiment este depășită, iar ca vocabulă, un arhaism, ce trebuie definitiv îngropat între copertele dicționarelor? Când și-a apropiat, până la contopire, gelatinosul gol al feței sale inexistente de obrazul meu, arzându-mi-l cu răceala lui de gheață și, pierdut cu firea, mi-a șoptit abia perceptibil: „Nu știu de ce, domnul meu, vă cunosc de puțină vreme, și cu toate acestea îmi inspirați o încredere deplină: sunteți singurul om căruia îi pot face o mărturisire jenantă, fără ca el să râdă de mine. În loc să-mi văd de calculele mele privind rentabilitatea investiției, m-am trezit, așa, fără vreo justificare anume, studiind viața marchizei, a soțului ei, a întregii epoci... Risipă de timp și capital... Dar, ceea ce mi se pare și mai grav, sunt pe cale să-mi pierd mințile. M-am îndrăgostit iremediabil nu doar de tabloul lui Goya, ci și de femeia pe care a pictat-o. Și voi sfârși, aproape sigur, prin a mă prosterna dinaintea imaginii unei femei, moarte de mai bine de două secole, implorându-i iubirea. Numai când mă gândesc, mă apucă pandaliile. Și mila de mine însumi. Dragoste, stimată domn, face, din om, neom. Priviți-mă! Bărbat matur, onorabil, responsabil, cu o situație financiară stabilă, câteva volume tipărite și numele trecut în lexicoane, membru al unor uniuni, fundații și asociații, om la casa lui, cu nepoți, o nevastă iubitoare și o amantă tânără, frumoasă, drăgăstoasă și fără pretenții exagerate, eu, repet, un respectabil om de afaceri, pentru care doar obținerea profitului contează, am ajuns, nu știu cum, să mă comport asemeni unui june imberb ori unui artist într-o ureche...”

Dar, pe simeze, locul picturii îl găsesc gol. Și, printr-un bilețel agățat cu o agrafă, sunt informat că tabloul e reținut pentru o expoziție itinerantă: „Goya și epoca sa”. Prima lui

escală: Madrid... și urmează să se reîntoarcă din lungă sa călătorie abia în luna august a anului viitor.

Așa, îngândurat și fără o țintă anume, ajung, nu știu cum, într-o parte a orașului, care mi se dovedește cu desăvârșire necunoscută.

Construit în secolul al XVIII-lea, ca punct de vamă și de apărare împotriva tâlharilor, care jefuiau pe vremuri mahalaua, azi Rotonde de la Villette din Place Bataille-de-Stalingrad e un edificiu înnegrit de fum și uitare. Și n-are o destinație precisă. Ori, poate, nu i-o cunosc eu. Sub unul din cele patru portice severe, care flanchează fosta vamă, dintr-un maldăr de plăpumi, câțiva polițiști scot la iveală un tânăr african. (Un altul, între timp, a reușit să se facă nevăzut). Ca toți cei trecuți prin aresturile poliției, el știe foarte bine ce are de făcut. Fără a scoate o vorbă și nimeni să i-o ceară, răsucindu-se cu fața la perete, își crăcănează picioarele și își reazemă brațele întinse cu palmele deschise de zid, în poziția abandonului total. Cei care-l percheziționează se dovedesc și ei niște profesioniști. Siguri de izbândă, își încep căutarea pe îndelete, metodic. Ziua-i senină, aerul călduț, nemișcat și, mai ales, suntem în orele după-amiezii, ore ale rutinei, ale plictiselii, când timpul prisosește și gândurile, asemeni păsărilor rănite, ne zboară greoaie spre posibile și odihnitoare întâmplări ale serii ce se apropie. Rețin prelungita și imperturbabila scotocire a polițiștilor prin buzunarele, portmoneul, încălțările și tivurile hainei celui percheziționat, aparenta indiferență a acestuia, chiar și după ce polițiștii au găsit ceea ce căutau, dar, mai ales, un îndârjit lătrat de câine și zgomotele alergăturii sale răzbătând lugubru din camerele pustii ale fostei vămi. Când scena de film ieftin ia

sfârșit și polițiștii îl scot din cadru pe tânărul purtând de-acum cătușe, merg, nu știu de ce, să vadă animalul. La apropierea mea, un câine-lup se năpustește cu labele ridicate, împinse mult înaintea de resortul unei furii oarbe, pe plasa de sârmă care ține loc de ușă. Sub greutatea și zbaterea sa, ochiurile plasei vede se balansează amenințător, părând gata să cedeze în orice clipă. Capul întărâtatului și dușmănosului animal e unul imens, iar colții lui galbeni, puternici, ca de fiară preistorică, dezveliți, rânjesc spre mine. Mereu realitatea e plină de contradicții, iar faptele noastre de non-sensuri. Doamne, mă întreb, cuprins de neliniște, amărăciune și întristare, ce-oi fi căutând eu în acest loc, care nu figurează în niciun traseu turistic, pe care propriii edili nu-l iau în seamă, iar trecătorii, obișnuiți cu asemenea priveliști, se prefac că nu-l văd? E o față a orașului pe care n-aș fi dorit să o cunosc vreodată. Am ajuns aici împins de instinct și de nesăbuita mea dorință de „a cunoaște totul. De a bifa totul...” Aceasta să fie, oare, cu adevărat, fantasma căreia eu îi dădusem numele de Paris?

Filă de jurnal

Poeții: vizătorii noștri de serviciu

Cu foarte mulți ani în urmă am citit, în prefața unui volum de versuri, că un important poet grec (i-am uitat numele) obișnuia să meargă cu trenul până în apropierea Parisului, iar acolo, de teamă că orașul ar putea arăta altfel decât cel plăsmuit de imaginația sa înfierbântată, cobora, îl privea de la distanță, apoi, se reîntorcea mulțumit de cele văzute în patria sa. Astfel, el izbutea să-și păstreze mereu nealterată, în formolul memoriei, imaginea unui Paris ideal.

De la o anumită vârstă, toate ne par din ce în ce mai greu de înfăptuit. Nu și nevoia de a ne amăgi pe noi înșine. Cunosându-mă însă mult prea bine, știu că o să mă străduiesc din răspuțeri să neg ceea ce ochii mei au văzut acum, urechile au auzit, inima a simțit, dar, aproape sigur, o să-mi fie imposibil. Imaginarul meu a pierdut pentru totdeauna bătălia cu realitatea. Cu acea realitate insignifiantă, disprețuită și lipsită de spectaculozitate ce ne înconjoară și care, inevitabil, sfârșește prin a ne învinge, cu muta, dar perseverența ei tenacitate. Și, în sinea mea, simțindu-mă deznădăjduit, ca îndrăgostitul care și-a surprins iubita într-o postură nedorită, o pornesc din nou pe străzi, fără țintă.

„Mereu căutăm (în jur) alte imagini decât cele pe care ochiul nostru le vede”: Pascal Quignard

În viață, fiecare pariem pe ceva. În sculptură, eu pe portretistică. Socotită „un pasaj de trecere” între spirit și materie, figura umană ne deconspiră și evidențiază străfundurile ființei. După chip ne recunoaștem și tot după el suntem tentați să-i judecăm și pe cei din jur. Dar portretistica e o artă cu cătușele la mâini. Modelul e stăpânul, artistul servantul său. Iar practicarea ei necesită un acut spirit de observație și o cunoaștere aprofundată a anatomiei. În antichitatea greacă, sculptorul își studia viitoarele modele pe stadioane, cel renescentist făcea disecții, aventurându-se, în mare taină și cu enorme riscuri, prin morgile spitalelor; eu caut răspunsul unor întrebări ce mă frământă pe stradă, la cozi, prin muzee, în stații și în mijloacele de transport în comun. Ce, e de aici, de colo, îmi zic, să poți trage cu coada ochiului, așa, discret, „pe viu”, fără plată și fără să trezești suspiciuni, la expresia fețelor semenilor tăi, la forma

mâinilor, a brațelor, a sânilor și a coapselor, la delicatețea ori vigoarea unor articulații, la felul cum un veșmânt se mulează pe trup, îi ascunde, ori, dimpotrivă, îi evidențiază formele, volumele, planurile, muchii?... Mijloacele de transport în comun mi-au oferit mereu această imensă șansă. Iar eu, împins din spate de demonul curiozității, m-am străduit, cât am putut, să n-o ratez. Zgâirea la fizionomiile celor din jur o practic cu succes de mulți ani în orașul meu natal. De ce n-aș face-o și aici, la Paris? Așa cum, la rândul meu, uneori, devin obiect de studiu pentru alții.

Filă de jurnal

În troleibuz, model pentru alții

În creația unui artist, exercițiul zilnic e hotărâtor. O spunea și pictorul antic grec Apelles. Iar eu, mai zilele trecute, în troleibuzul care mă ducea spre „casă”, mă simt observat, cercetat. Un bărbat de vârsta mea, unul deșirat și slăbănog, cu o barbă scurtă, căruntă, așezat pe o banchetă și ținând pe genunchi un caiet de schițe, îmi face un crochiiu. Să-i ușurez confratelui munca, știind cât de fără de sens a ajuns ea azi, rămân nemișcat cât mai mult timp posibil. Creionul din mâna sa are o mină sepia. Culoarea desenelor renaștentiste. Dar Renașterea a trecut de mult. Și deprinderea artiștilor de altădată de a desena în permanență după natură, cu scopul de a-și menține simțul observației mereu treaz. Un exercițiu început în primii ani de studiu și terminat în coșciug. Nedespărțiți de un caiet de schițe, foștii mei profesori continuau, încă, să-l folosească: la ședințe, la strand, la defilări, peste tot unde era multă lume adunată. Își tezurizau astfel obsevațiile vizuale, pe care, ulterior, le valorificau în lucrările lor. Azi natura e fotografiată și apoi printată, devenind, instantaneu, doar prin câteva tușe suplimentare și o semnătură, artă. După model mai

desenează doar vreun maestru uitat, nebunii și ratații. Cel care îmi face portretul se pare că-i și el un neîmplinit al sorții, din moment ce insistă să-și arate „opera” doamnei ce-i stă alături, străduindu-se să-i smulgă o aprobare. Indiferentă, femeia dă din cap, întorcându-și plictisită ochii spre fereastră.

Celelalte femei să n-o invidieze: consoartele artiștilor știu ele ce știu.

Filă de jurnal

Desenul, eternă fascinație

„Începeți prin a desena și picta precum vechii măștri, apoi faceți cum vă taie capul – veți fi întotdeauna respectați”, ne sfătuește nebunul Dali. Iar Goya zicea: „Nu e pictor acela care nu reușește să deseneze, în timp real, căderea unui om de pe acoperișul unei case până pe pământ”.

Cu foarte mulți ani în urmă, l-am văzut la televizor pe Picasso pictând un cocoș. De la bun început m-a uluit și fascinat halucinantă repeziciune cu care o făcea. Pensula sa cravașa suportul cu o forță și o stăpânire de sine pe care doar marii măștri le dețin. Și, într-un timp năucitor de scurt (la televizor totul e posibil!), lucrarea a fost terminată. Dar, cu latul unei alte pensule, pictorul a făcut ca ea să dispară, reluându-și travaliul. N-am înțeles de ce. După opinia mea, petele de griuri (pe atunci televizorul meu era unul alb/negru) ale primei opere se înlănțuiseră coerent, în ansamblul ei suprafața pânzei îmi părea echilibrată perfect. A doua lucrare îmi relevă aceeași armonie a întregului, dar deduc că sunt altfel distribuite culorile pe suport. Când termină, o șterge însă și pe aceasta. Și, tot așa, spre deruta mea din ce în ce mai accentuată, repictează cocoșul de optsprezece ori. Acum sunt convins că îl putea reface la infinit. Nu eram decât martorul unei demonstrații de virtuozitate, una prin care arăta lumii că el e

un artist fără limite. Picasso nu desăvârșea o formă, ca Brâncuși, o reinventa întruna.

Recent, la Muzeul Bourdelle, l-am putut urmări și pe Henry Moore desenând. Linia sa sinuoasă, învăluitoare, nu e una spectaculoasă, nu are o valoare în sine, scopul e ca, prin căutări, acumulări și suprapuneri repetate, ea să construiască un volum, să evidențieze o formă... Precum păianjenul ce își învelește victima, immobilizând-o în firul lui argintiu. Chiar mai zilele trecute, am avut șansa ca, la Centrul Pompidou, să-l văd la lucru și pe Giacometti. Atingea hârtia doar cu vârful pensulei; cu un fel de teamă, de respect, de religiozitate... Și din punctele și tușele sale scurte, asemeni unor semne cabalistice, se întrupa treptat – așa cum se adună norii pe cer, prevestind furtuna – chipul modelelor portretizate. Totul părea că o să rămână acolo, nemișcat, pentru eternitate. Așa credem noi, spectatorii, profanii, din fața micului ecran... Nu și creatorul. Niciodată n-o să-i putem prețui îndeajuns pe acei artiști, care, uneori, sunt capabili să-și sacrifice munca de ore, zile, uneori luni și ani întregi, doar pentru că ea nu i-ar reprezenta întru totul...

Așa se face că urc în primul autobuz sosit în stația în dreptul căreia întâmplător mă aflu. Încotro o să mă poarte el n-are nicio importanță, îmi zic. O fac doar ca să pot uita de cele văzute în Piața Bătălia de la Stalingrad și de toate celelalte nefericite întâmplări de care am avut parte în zilele din urmă. Din păcate, autobuzul e aproape gol. N-am parte de acea îmbulzeală de trupuri din orele dimineții ori ale întoarcerii de la slujbă a parizianului de rând, când poți avea doar la o lungime de nas ori palmă niște gros-planuri cum nici hiper-realismul și Ciné-Verité-ul nu pot să-ți ofere. Nu-i nimic. O să mă mulțumesc cu ce pot zări pe geam și cu planurile medii

ale celor câțiva pasageri răsfirați ici-colo. O domnișoară silfidă, cu ploapele romantic întredeschise, arcade bine reliefate, ține, între falangele lungi și subțiri, un volum de Musset (Aha, îmi zic, uite că la Paris continuă totuși să se citească chiar și pe vremurile astea de criză); o alta, încă o copilă, cu fruntea și părul ascunse de un acoperământ de cap specific țărilor arabe, privește prin fereastră spre întunecimea cerului, desenându-se subțire între casele înalte, prevestind o posibilă ploaie (vă sfătuiesc ca, la Paris, pe vreme însorită, să vă luați obligatoriu cu dumneavoastră umbrela, iar când zăriți cerul acoperindu-se de nori, să o lăsați, liniștiți, acasă!); un bărbat între două vârste, aparținând stratului de jos al societății, păr cârlionțat, maxilare de masticator, urechi lăbărțate, își ațintește privirea pe paginile deschise ale unuia din multele ziare distribuite gratuit în gurile de metrou; domnișoara cu degetele ca de pianistă, cu o desăvârșită grație, întoarce o filă a cărții; fata deșerturilor a coborât și un domn vârstnic, sprijinindu-se într-un baston, îi ocupă locul; în spatele său, un cap complet ras se mișcă în ritmul muzicii ascultate-n căști, doar eu continui să mă tot agit, să-mi contorsionez trupul, de parcă aș vrea să mi-l frâng și îmi întind gâtul când în stânga, când în dreapta, iar ochii mi se răsucesc întruna, încercând imposibilul: să mă cațăr cu privirea pe ziduri, să le străpung tencuielile, străduindu-mă, fără succes, să descopăr ce se ascunde dincolo de zugrăveala lor, să practic sporturi extreme, sărind de pe un zid pe altul, să mă agăț de cornișe, să escaladez vârful unor turnuri și, în același timp, să rețin chipul trecătorilor, al motocicliștilor, urcând ori coborând străzile, poziția manechinelor din vitrine, să citesc numele firmelor, ale stațiilor în care ne oprim, defrișând, furibund, cu maceta privirii, o întregă pădure de reprezentări optice, ca imediat să le și azvârl cenușa în pubela de sub ploape, odată cu

alte frânturi de senzații, sentimente și gânduri abia încropite, dar de-ndată abandonate; câțiva călători urcă, alții coboară, arar, așa cum, pe casa scărilor din blocul în care locuiesc, urcă o nouă viață, dar, cel mai adesea, pe treptele ei de-acum tocite de vreme, coboară tot mai des moartea, purtând în cârcă sufletul unei noi victime; toți cei din jurul meu rămân adânciți într-o calmă împăcare cu sine, fiindcă, pentru ei, destinația călătoriei e una bine precizată, spre care îi poartă cu abilitate, ba aș putea chiar spune cu o grație romantică, după felul cum se strecoară printre celelalte vehicule, autobuzul silențios. E limpede. În afara mea, niciun pasager n-a urcat în acest vehicul întâmplător. Pentru ei, Parisul nu e o scenă, un spectacol, de o oră, de o zi, de un concediu, ci chiar viața însăși. Străzile orașului au un sens, o direcție și o destinație bine definite. Autobuzul e al lor, nu al meu. Pentru ei se strecoară printre celelalte vehicule, îmi spun, strivit de multitudinea dorințelor nesăbuite ce mă animă, în vreme ce continui să mă afund în labirintul unor noi străzi necunoscute.

Mai fac o ultimă și disperată încercare: cu ochii ridicați și lumina pupilelor dilatată peste măsură, încep să ciocănesc, cu toată forța privirii de care sunt capabil, în geamurile și obloanele ferestrelor, să apăs pe clanțe, să bat și să împing porțile ce-mi ies în cale; găfâind și năpădit de transpirație, mă opintesc din răspuțeri să smulg bucăți de tencuială și să dărâm ziduri, doar-doar o să mi se dezvăluie, în sfârșit, tainele Parisului ce se ascund dincolo de aparențe. Dar și în fața celor mai năprasnice izbituri, delicatele și fragilele lui carcase de zugrăveli și humă continuă să rămână inexpugnabile.

„Vă este rău? Doriți să chemăm Salvarea?” mă întreabă, sincer îngrijorată, domnișoara silfidă și, în vreme ce cineva îmi stropește obrajii cu apă, falangele degetelor ei subțiri,

abandonându-l pe Musset, s-au încolăcit în jurul brațului meu stâng, încercând să mă ridice de pe dușumea. În jur, ceilalți călători cască și ei ochii mari la mine. Și toți se înghesuie să-mi vină în ajutor cu sfaturile lor. Până și șoferul, oprind mașina și părăsindu-și scaunul, se vâra în vorbă. „Am ajuns de panoramă. Parcă am fi la bâlci... Iar eu am devenit așa, deodată, femeia aceea cu limbă mare, o femeie ciudată, care, pe vremea copilăriei mele, pentru un bănuț, lăsa pe oricine să-i bage degetele în gură și să i-o pipăie”, îmi zic. Să fiu sincer: excesiva omenie a celor din jur mă deprimă. O găsesc de un prost gust dezolant. La urma urmelor, chiar mă jignește. Omul trebuie lăsat să-și consume durerea în adâncul singurătății sale, nu în public. De când mă știu, nu suport să fiu cercetat, disecat și compătimit de alții. Fiecare avem dreptul, nu-i așa, la o minimă intimitate... Da. Eu, autor de piese de teatru, detest profund asemenea spectacole ieftine!

„Nu, nu! Nu doresc nimic... Cobor, cobor...”, zic, dezorientat, speriat, neputincios (cu o violentă durere în piept), în puțina și stâlcita mea franceză, acum mai pășărească decât oricând...

Mereu între cer și pământ; dar niciodată acolo unde trebuie, asta sunt.

Oricine, în situația în care mă aflu eu acum, având un dram de minte, și-ar fi îndreptat împleticiții pași spre un punct de prim ajutor, o farmacie... Nu e și cazul meu. La Paris, n-am timp de fleacuri. Nici chef să-mi calc pe principii. Unde aș fi ajuns dacă, de-a lungul anilor, aș fi luat în serios toate văicărelile și mofturile, suferințele reale ori doar imaginare ale întregului angrenaj de osteologie, miologie și viscere, vârate în acest sac de

piele hârșăit de vreme și maculat de cicatricele atâtor războaie pierdute, care-i trupul meu? Da, recunosc, mereu l-am hrănit prost și la întâmplare, în rest l-am pus doar la treabă, cerându-i enorm, dar răsplătindu-l ca pe un ultim servitor. (După exemplul societății în care trăiesc și care mă tratează la fel!). Nenorocitului să-i ajungă pumnul de medicamente cu care-l îndop în fiecare dimineață. Și așa mă costă mai mult decât merită! Da. Rostul lui e să mă servească fără cârtire. Ochi, gura și inima mi le deschid doar pentru atât de capricioasa doamnă Artă. Să am parte de rarele ei surâsuri – trebuie, nu trebuie – pot fi văzut la mai toate vernisajele și lansările de carte din urbea natală, la spectacole anoste, țin un jurnal, fac schițe și mâzgălesc bruioane, iar casa mi-a ajuns o dezolantă magazie, ticsită, până aproape de tavan, de ziare, albume și cărți. Și, încă o dată, se dovedește că am procedat înțelept. Cel până adineauri umilit, suspinând și lăcrimând, aidoma unui asin strivit de poverile ce-i obligat să le poarte, ajunge să inspire de câteva ori adânc și să bea o gură de apă coclită din sticla din geantă, ca să-mi transmită prin toți senzorii că nu mai are, vorba aceea, „nici pe dracu!” Și e dispus, chiar dornic, să mă poarte din nou sprinten pe străzile Parisului.

Nu cunosc locul în care mă aflu, dar, la Paris (descoperirea îmi aparține și sunt nespus de mândru de ea!), n-ai cum să te rătăcești. Lăsându-te în voia picioarelor, așa cum o piatră prinde să se rostogolească de la sine pe un versant sub propria-i greutate, cu siguranță ele te vor purta, oriunde te-ai afla, spre unul dintre cheiurile Senei.

Dar eu n-am atins (încă) acel prag de deznădejde al lui Gherasim Luca și al atâtor altora de a mă azvârli, de pe Podul Artelor, în apele fluviului. Apoi, nici rezematul de parapetul său, gata să se năruie sub greutatea lacătelor îndrăgostiților, și

nici căscatul ochilor și al gurii la vapoarele trăgând în urma lor învolburate lungi funii de valuri, deșirându-se spre capete, nu mi le-am propus în programul zilei. Vreau doar, în această ultimă zi a sejurului meu parizian, să ajung pe terasa Arcului de Triumf. S-o pot face, intru în prima gură de metrou întâlnită-n cale. Iar de acolo, coborând câteva trepte, pe unul din peroanele sale.

Dar las să treacă un tren, apoi încă un altul, urmărind un tânăr care zemuiește cu o bidinea peretele de vizavi. Și, ajutându-se tot de ea, întinde și lipește pe zid afișe. O face cu o rapiditate și o siguranță uimitoare. Întotdeauna m-au fascinat lucrurile bine făcute. Anonimii desenatori medievali de vitralii, cioplitorii în piatră, țesătoarele, sculptorii în lemn și feroneriștii de la Musée de Cluny, pe toți îi socot demni de întregul meu respect. Dar nu numai. O bună parte a acestor lucrări, cu autori îndeobște anonimi, sunt socotite adevărate capodopere. O expoziție văzută cu mai mulți ani în urmă mi-a desacralizat termenul, atenționându-mă că sensul lui în zilele noastre s-a schimbat. Că arta modernă respinge operele fetiș. Azi nu mai e loc pentru ele, așa cum au fost receptate din secolul al XVIII-lea înapoi. Sensul termenului a devenit mult mai larg, mai permisiv. E loc în el aproape pentru orice. De la tehnica turnării în bronz, rămasă aproape neschimbată de peste 3.500 de ani, la sculptura triburilor inuite, la ceaunul folosit, de secole, de o familie de bucătari francezi, fiecare generație aducându-și contribuția la sporirea randamentului recipientului de alamă. Mai era expus acolo până și scaunul mașinii de Formula 1 a lui Alessi... În locul Artistului, care, de la Renaștere înapoi, se expune pe sine, se individualizează prin operă, în expoziție era scos la lumină nu un nume, ci produsul de excepție al minții omenești. Capodopera nu trebuie să

frapeze prin valoarea sa estetică, ci, în primul rând, prin ingeniozitatea, semnificațiile și funcțiile ei, afirmau organizații.

Un adevărat război mediatic, unul de *lèse majesté*, era purtat cu vehemență de etnologi, etnografi, istorici de artă, directori de muzee și galeriști particulari, în dorința de a distruge mitul Giocondei. Cea furată, schilodită, luată, de mai bine de un secol încoace, sub diferite forme, în derâdere și tratată în acea expoziție ca un pericolos răufăcător public. (În final, nu știu de ce, am avut senzația că asist la o dezagreabilă revoltă a unor scopiți, care visează și ei noaptea „frumos”. Iar peste zi pretind, zgomotos, drepturi egale la plăceri erotice pentru toți locuitorii planetei).

Peste tot în lume, apusurile de soare sunt la fel

Așa, purtat de o scară rulantă, urc prin gura metroului spre lumină și chiar în față îmi tot crește maiestuos Arcul de Triumf. Mi-am propus ca în această seară să contemplu, încă o dată, de pe terasa lui, Parisul. E ora amurgului, oră la care îngerii, pentru exaltarea ochiului nostru, ne înveșmântează cerul în valuri de purpură. În ascensor sunt însoțit de un tânăr cu ecusonul instituției pe piept. „Italian?” mă întrebă el. „Nu, român”, îi răspund. „George Enescu, da?” „Da.” „Sergiu Celibidache, da?” „Da.” „Dinu Lipatti, da?” „Da.” „Dan Grigore, da?” „Da.” „Radu Lupu, da?” „Da.” Și lista continuă cu un lung șir al altor nume de muzicieni, printre care câteva îmi rămân necunoscute. Asta, după ce, de săptămâni întregi, n-am mai auzit un cuvânt despre țara mea. Bâigui mereu „oui”, „oui”, asemenea unui elev derutat, surprins cu lecția despre muzica simfonică neînvățată. Și el e muzician, îmi spune, lucrează aici doar să se poată întreține. Cântă la chitară muzică clasică.

O artă fără frontiere, mai zice tânărul, cu o dragoste de proaspăt însurăţel pentru aleasa inimii sale. Rezemat de balustrada ce înconjoară terasa, contemplant Parisul. Undeva, dincolo de uriaşa dantură de oţel şi sticlă, aşa cum îmi pare acum cartierul La Défense, soarele apune. Şi toate zidurile sale aduc cu nişte imense panouri incendiate. Prin ele lumina înserării leagă cerul de pământ, îndrumând paşii îndrăgostiţilor-magi, sosiţi din toate colţurile lumii, să-i aducă Oraşului-lumină ofranda iubirii lor. Şi ei îi cutreieră bulevardele cu un zor şi un sânge continuu, aparent împotriva firii omeneşti. Iureşul maşinilor în jurul Arcului de Triumf e şi el unul de carusel nebun; iar perpetua mişcare, de colo-colo, a umblătoarelor umbre pe trotuare, e la fel. Ca împinse de o foame atavică, intră zorite în restaurante şi bistrouri, ori le părăsesc vesele, fericite. Iar din lanţul de magazine al celor douăsprezece bulevarde, ce se pornesc chiar de sub tălpile mele, desenând o imensă stea, ies cu braţele încărcate de pachete. Şi aşa cum se agită de ici-colo, între masivele şi impunătoarele ziduri ale oraşului, îmi par nişte insignifiante, dar vorace termite. Precum minusculele personaje din pânzele lui Hubert Robert, pictorul obsedat de urieşeşti ruine.

Filă de jurnal

Centrul Parisului

E stranie şi şocantă imaginea centrului Parisului pentru cel care îşi propune, asemeni mie, cu mai mulţi ani în urmă, să urmărească cum clădirile sale se golesc treptat, spre înserat şi înnoptat, de suflare omenească. De parcă întregul oraş s-ar pregăti să-şi dea obştescul sfârşit.

Pe măsura trecerii timpului, tot mai multe din cele din centrul său nu mai sunt un habitat permanent al parizianului, un spaţiu

încălzit de prezența omului și a familiei sale și individualizat de sentimentul proprietății private, ci devin o aglomerare de ziduri, o scenografie, un decor, o carapace sărăcită de o viață proprie, un spațiu al tuturor și al nimănui (se spune că, nu demult, ultimul locatar de pe Champs Elysées a fost tentat cu o uriașă sumă și el ar fi refuzat-o, cu încăpățânarea specifică bătrânilor, să-și părăsească apartamentul în care se născuse. Drame, peste tot drame...). Pustiul în timpul nopții, în zorii zilei Centrul este resuscitat la existența diurnă de salariații companiilor, care umplu birourile de la etajele superioare ale imobilelor, iar cumpărătorii și turiștii invadează din nou magazinele, restaurantele, sediile băncilor și spațiile expoziționale de la cele inferioare.

Simt pentru o clipă nevoia să cobor de pe terasa pe care mă aflu și s-o apuc grăbit în urma soarelui. Într-o nouă căutare a Parisului copilăriei mele. A aceluia tărâm al idealității, al desăvârșirii, unul inexistent, dar la care m-am încăpățânat întreaga viață să aspir. Dar nu mai am energia de altădată și nici nu mai sunt acela care, când, ieșind pentru prima oară peste hotare și trenul s-a urnit din gară, m-am trezit întrebându-mă absurd: Cum, și la *ei*, frunzele pomilor sunt tot verzi, ca la *noi*? Iar de-a lungul timpului, mi-a fost dat să urmăresc nenumărate spectacole ale înserărilor: de pe balcoane, țărături de mări, de pe Ceahlău ori de pe Muntele Athos și, în cele din urmă, coborâșurile spre asfințit ale ochiului imens, abulic, însângerat au încetat să mă mai impresioneze într-un mod aparte. Peste tot în lume, asfințiturile sunt la fel. Doar noi, privitorii, suntem mereu, mereu alții, îmi spun, alăturându-mă celorlalți curioși înșiruiți în partea de apus a barelor metalice protectoare, care înconjoară întreaga terasă. Ochii nu-mi mai caută însă spre astrul ce se afundă în asfințit, ci alunecă spre

lumina lui, poleind salba fețelor și a pumnilor încleștați ai tinerilor și bătrânilor, ai părinților și copiilor lor, ai perechilor de îndrăgostiți aparținând tuturor semințiilor lumii, rânduieți în stânga și în dreapta mea; le urmăresc netezimile, întinderile, cavitățile, înălțările și prăbușirile osoase, asemeni unor recifuri, străbătute, pe sub protectoarea epidermă, de meandrele venelor și de abia perceptibile pulsații; fiecare pumn e un atol, iar împreună îmi evocă un vast arhipelag; orice chip e o lume, toate la un loc: un infinit univers.

Suntem încă în plină vară, dar mă trezesc tremurând de frig.

Da. Și aici, pe terasa Arcului de Triumf, ca pe orice înălțime din lume, în toate anotimpurile anului, trage un curent năprasnic.

Și oricât de anevoioase, dar plăcute și dătătoare de speranțe ar fi urcușurile pe piscuri, ele sunt urmate, invariabil, de reîntoarcerea, cu sinceră părere de rău, la locul de unde ai pornit la drum. Din prevedere, să nu răcesc, mă văd nevoit să cobor. O fac însoțit de un acut sentiment al zădărniceii.

Filă de jurnal.

Paris

La Paris nu există spații care să nu fi fost modulate, restruc-turate, redimensionate estetic, într-o formă sau alta, de mâna și spiritul omului. E inutil efortul să-ți mai imaginezi că ai putea să-i fii de folos; imediat vei constata că „acel ceva al tău” a fost descoperit de mult de alții. Da. Totul a fost deja gândit, scris, dezbătut, pictat, sculptat, catalogat, organizat, structurat, compus și recompus, de-a lungul secolelor, de succesivele lui generații de arhitecți, constructori, grădinari, artiști... Parisul e o cosmogonie urbană, estetizată până la ultimul detaliu. Nu mai

ai ce inventa, adăuga, nu ai cum să fii original, căci orice breșă spre spontaneitate și improvizație a fost etanșeizată. Într-un loc în care rațiunea, spiritul și bunul-gust s-au stratificat pe îndelete de-a lungul secolelor, poți, eventual, să prelucrezi, pentru uzul tău personal, ceea ce a fost deja organizat și înfrumusețat de alții. Mult mai talentați, mai specializați și înfinit mai cunoscuți decât tine. Rolul turistului cultural rămâne, în exclusivitate, unul de simplu spectator. Și de admirator. Cu vocea gătuită de emoții și palmele înroșite de aplauze. Și după ce constați că buzunarele ți s-au golit și că, în schimb, valizele s-au umplut cu surogaturi miniaturale, ce îți vor crea iluzia că de-acum ești posesorul unei părți din istoria și civilizația orașului, nu-ți mai rămâne altceva de făcut decât să-ți aduni bagajele și să te reîntorci în lumea ta, la casa ta...

Da. Mi-a trebuit atâta amar de vreme să pot recunoaște un profund adevăr: nu sunt născut pentru acest superb oraș. Prea încărcat de frumusețe, de istorie, prea elegant, distins... Iar desăvârșirea nu aduce cu sine, mereu, așa cum ne-am dori, doar bucurii, încântare... O simt și mai acut de vreo oră încoace, de când doamna Silvia m-a anunțat telefonic că Bubu, prietenul meu drag, nu mai e printre noi. Of! Și aveam încă atât de multe să ne spunem! El să-și depene, iar și iar, povestea iubirii pentru fostul său înger protector, iar eu să-i vorbesc, pentru prima dată, despre sentimentele mele pentru Marchiza de La Solana. Și tot de la doamna Silvia am mai aflat că cenușa celui care și-ar fi dorit-o răspândită peste marele hipodromuri ale lumii – o să se reîntoarcă, într-o urnă, la București.

Mâine mă întorc și eu în țară. Dar nu cu un autobuz Atlasib...

Aeroportul Beauvais

După aproape o lună petrecută la Paris, așezat la o coadă în fața unei gherete, îmi aștept în tăcere rândul. M-am alăturat lungului șir de indivizi, fiecare stând în spatele altui individ, constrânși de aceeași obligație: ultima formalitate vamală. Dar încă o dată sunt uimit cât de deosebiți putem fi unul față de celălalt. După vechea mea deprindere, aseară cercetam pumnii strânși pe grilajul protector și profilurile desenate, cu un firav tiv de aur, de razele soarelui, ale celor care îi admirau apusul; acum privesc la cefele celor din fața mea: albe, rozalii, groase, lucioase, slabe, netede, ori, dimpotrivă, întunecate și zbârcite, asemeni unor piei de șopârlă puse la uscat; la cartilagiul și forma urechilor, la felul cum sunt ținute gențile, poșetele, bagajele de mână, hainele pe braț. Toți o facem altfel. Fiecare avem propriul limbaj corporal, un fel unic, irepetabil, de a inspira, de a expira, de a clipi, de a ne încrunta, de a surâde, de a ne șterge de transpirație, de a ne târâi, în felul nostru inconfundabil, tălpile pantofilor, spre același unic ghișeu. Și toți ținem în mână, gata pregătiți să întindem vameșului, același document: pașaportul. Aseară, pe chipurile oamenilor, în fața soarelui apunând, se putea desluși un evantai de trăiri – de la melancolie, la speranță –, acum doar o stranie și inexplicabilă stare de neliniște.

Mi-a venit rândul, am ajuns, îl întind pe al meu.

Filă de jurnal aparte

Dacă Raiul există

și nu se poate să nu existe! – fără nădejdea sa, omenirea ar fi pierit de mult – atunci, sunt convins că părinții mei mă așteaptă nerăbdători la poarta lui. Să ne reîntregim, în sfârșit, familia. După fireasca bucurie a revederii și a dojaniei binemeritate: „De ce ai întârziat atât de mult într-o lume în care ai ajuns o

povară pentru cei din jur? Ce cauți, an de an, tu, care trăiești doar ca să-ți povestești visele, tu, haoticul și capu'n nori, în atât de subtilul și rafinatul Paris? Tu, cel fără un trecut, care nu ai apucat să-ți fi cunoscut măcar bunicii, într-un oraș cu însemne milenare? Contrar înțeleptelor sfaturi primite, urmărind mereu câte o deșartă himeră, i-ai neglijat pe ai tăi, nevoile reale ale casei, pentru cine, pentru ce?..." La început, o să țin să-mi cunosc străbunii. Știu, o să dureze cam mulțisor vizitele astea de curtoazie, dar așa se cuvine: să fac și eu măcar o dată ce se cuvine: să le strâng mâinile și să-i îmbrățișez pe toți anonimii bărbați, care au împărășit în timp peste neamul meu neobsedat de glorie, cât și pe toate femeile care au dat naștere miilor de generații ce m-au precedat, să le povestesc ce mai e nou în țara lor, a mea și pe planeta Pământ și să le cer iertare pentru lipsa de înțelepciune în a-mi gestiona propria-mi viață, mulțumindu-le din inimă, căci, fără implicarea lor directă, n-aș fi avut parte de ea. Apoi, o să-mi vizitez prietenii și colegii, care, de la o vreme, aici pe Pământ, îmi dispar din jur, într-un ritm alarmant. Mai abitir decât felul în care pier meteoriții în nopțile de vară. Ori ușurătatea cu care îmi pierd puținele monede ce le am din buzunarele sparte. Desigur, aș mai vrea să-mi revăd iubirile reale și pe cele ratate și să apuc să-mi retrăiesc cu folos măcar câțiva ani din cei iroșiți în van în lumea din care tocmai sosesc, dar sunt convins că și în Cer e la fel ca pe Pământ. Și cum din naștere sunt un individ lipsit de șansă, n-o să am timp să mă bucur pe îndelete de năucitoarea supra-abundență a produselor oferite gratuit de supermarketurile cerești, eu, care aș avea tot dreptul, căci o bună parte din viața terestră, din copilărie la maturitate, mi-am petrecut-o așteptând pe la cozile nocturne ale comunismului să se deschidă măcelăriile, brutăriile, lăptăriile... Nici să lenevesc prea mult în noul meu așternut curat, stropit cu mirt n-o să prea pot, căci, tot mai des, o să fiu chemat la poarta Raiului, să-mi întâmpin, la rândul-mi, copiii, nepoții...

Din spatele geamului, vameșul mă scrutează cu privirea, străpungându-mă cu ea scurt, rece, profesional, precum burghiul unei bormașini în plină acțiune. Apoi, îmi privește fotografia din pașaport. Și iar chipul. Și din nou își mută uitătura pe fotografie. Treptat, străveziii săi obraji prind să-i devină tot mai stacojii. Apoi, vișinii. Ca și copertele pașaportului, care prinde să-i tremure în mâini. Fiecare suntem obsedați de ale sale. El, paznicul cerului, se holbează la chipul meu, eu, portretistul, la al său. El caută doar să calchieze două imagini, cea a faciesului meu peste cea reprodusă mecanic în document; el doar privește, eu mă străduiesc să văd, să înțeleg; el nu acceptă eroarea, eu sunt tentat ca tot ce văd să interpretez... Buze întredeschise, dinți lați, albi, mari, de porțelan. Ca un lung șir de cești, două câte două, înșiruite îngrijit, puse una peste alta, într-o vitrină. Capul îi e rotund, chilug, sprâncenele șterse, urechile mari, înfoiate asemeni unor foi de varză încă neadunate-n căpățână; nasul îi e lung, ascuțit; încă o mască de Ensor, îmi zic.

Filă de jurnal

Măștile lui Ensor, Muzeul d'Orsay

Expoziția retrospectivă a lui Ensor e dominată de cranii, schelete, fantome, o lume schilodită de urât. Trupește și sufletește. Reală și imaginară, în același timp. (Printre exponate, și celebrul tablou „Intrarea lui Hristos în Bruxelles”). Și măști, multe măști. Ultima sală le este dedicată în întregime. Nu sunt din cele care ne ascund, sub o pojghiță de mucava, adevăratul chip al actorilor pe scenă, nici măști pentru deghizarea petrecăreților la serbări câmpenești și carnavali, măști ritualice ori funerare, care ne evocă aspirația defunctului de a se întâlni cu divinitatea, ci măști ce exteriorizează, până la grotesc, străfundurile nevăzute, hâde,

ale ființei umane. Asemeni unor raze Röntgen, ele ne relevă bolile șufleteși de care suferim. Înzestrat cu un apetit al cinismului aparte, Ensor a creat nenumărate asemenea „chipuri” contorsionate de urâțenie și a colecționat multe altele o viață întreagă. În fața mea, agățate de sfori, un șir întreg de măști. Într-o vitrină, altele. Pe pereți, tot măști. Parcă m-aș afla într-un bazar oriental. Iar stilistic, la granița dintre simbolism și expresionism. Ca să pot admira în voie acest „bestiar” uman, formele, culorile și forța lor expresivă, m-am așezat pe o bancă. Dar abia o fac, că mi se și alătură o „mască”. Neplăcut surprins, tresar! De când mă știu n-am agreat bufoneria și divertismentul de doi bani. Cu atât mai puțin, humorul negru! Am fost implicat, oare, fără acordul meu, într-o mascaradă? Într-o ghidușenie de mahala? Bărbatul lung, deșirat, așezat alături, având o înfățișare de reptilă solzoasă, e un biet măscărici purtător de mască, ori ce mi-e dat să văd nu-i o șarjare grotescă a realității, ci chiar realitatea în brutala ei concretețe? mă întreb, privindu-l. La început pe furie, apoi, din ce în ce mai insistent, mai cutezător, mai fără rușine. Individul de alături, a cărui față seamănă, izbitor chiar, cu una dintre măștile atârânăde, rămâne însă cu desăvârșire impasibil la ostentativele mele holbări. Se pare că acesta este chiar scopul urmărit: să se lase analizat, cercetat. Să-i deruteze pe cei „slabi de inger”, ca mine. Iar banca mi-a fost așezată-n cale drept momeală. Abia acum observ pe simeze, ca un corolar al întregii expoziții, „Autoportret printre măști” al lui Ensor. Așezat între zecile de figuri cu ochi holbați și guri hlizindu-se tâmp, artistul, cu creștetul acoperit de pălărie și de un panaș roșu ca focul, are o privire în care citesc un dram de compasiune. Pentru mine, bietul vizitator, care își zice, cu emfază, portretist. „Ia să vedem – parcă o spun pupilele sale răsucite spre mine –, iubite și stimate domn (știu, nu-mi fac iluzii, toată viața acest artist nu s-a stimat și iubit decât pe sine,

dar asta-i formula uzuală de politețe, încă folosită în unele părți ale lumii), dovediți-ne acum că sunteți ceea ce pretindeți că ați fi. Prin natura sa, o mască are rolul de a înșela. A deruta. Să vedem, puteți deosebi un material contrafăcut de o epidermă autentică?" Lumina de întuneric, realitatea de minciună?" Desigur, lui îi este ușor să vorbească. Pe vremea sa, pentru asemenea ghidușenii ajungea o bucată de scândură, acoperită cu pânză, de puțin ipsos, un carton, o pensulă și un tub de vopsea, ceva, acolo... Vedea-l-aș pe el însă azi, cu atâtea tipuri de materiale (silicoane, latex și rășini sintetice) și tehnologii din ce în ce mai sofisticate de implantare și turnare! Cu atâtea noi și noi fațete ale dezinformării, manipulării, mistificării, alterării, deformării, amăgirii, prefăcătoriei... Azi, când individul e mințit și înșelat non-stop... Da. Recunosc. Mi-e cu desăvârșire imposibil să descopăr adevărul. Sunt convins că, nici ajutat de o lupă, tot n-aș putea trasa o graniță, oricât de vagă, între adevăr și minciună. Realitate și dezinformare. Doar cu ani în urmă, vizitând Colecția Berggruen la Muzeul Picasso, mi s-a mai întâmpnat una ca asta: să dau peste un individ ce părea ca desprins de pe o pânză pe care tocmai o privisem. Uimit și incitat o bună bucată de vreme, i-am ținut urma din sală în sală, încercând să-i fotografiez straniile volumetrii, ca, apoi, ajuns acasă, să le pot compara cu personajul din tablou. Pesemne, pe atunci, aveam timp de irosit. Acum, nu-l mai am. Ar trebui să rămân pe această bancă minute, poate ore-n șir, ar trebui să revin și mâine, și poimâine, să fac pe detectivul, să mă dedic unor studii aprofundate asupra unei unice teme. Dar, de când mă știu, la Paris, ochii îmi sunt mereu pe ceas, niciodată însă ca în ultima vreme. Într-o atare situație, când să mai apuc să și cuget în liniște? M-am deprins, ca atâția alții, să dau doar sentințe. E mai simplu, mai rapid, și mai eficient!

Și, lăsându-mi masca mască, ies grăbit din retrospectiva lui Ensor. Iar pe toți cei care îi întâlnesc prin luminosul hol al lui Musée d'Orsay încep să-i bănuiesc că, la rândul lor, ar putea fi purtătorii unor măști.

Dar nu numai pe aceștia.

Gest, în cele din urmă, explicabil. În ziua de azi neîncrederea în semenul tău și în tot ce te înconjoară a devenit una endemică.

Încă un infractor, își zice probabil în sinea sa vameșul, zgâindu-se la moaca mea. Și funcționar desăvârșit în slujba asigurării securității zborului, puțin îi pasă de lungul șir al celor care își așteaptă rândul și încep să dea semne vizibile de nerăbdare. Cu capul ascuns după un paravan, acum tastează, butonează, caută alte date prin care să mă poată identifica. Îl înțeleg perfect. La urma-urmelor, fotografiile sunt mincinoase. Niște mărturii incomplete și sărace, care ne reproduc trăsăturile și stările doar ale clipei în care ele au fost făcute. Orice om știe însă că ființa umană e una mult mai complexă... Iar eu, după atâtea drumuri la Paris, mai știu că, în orice situație, un occidental e capabil să simuleze calmul, comportamentul civilizată, bunele maniere, tandrul surâs; atunci eu, care duc în spate experiența atâtor ani în care am fost mereu nevoit să-mi ascund, cu un aer de profesionist al duplicității, scrâșnetele din dinți, perpetuele ofense și umilințe, de ce m-aș lăsa mai prejos? Descrețindu-mi cutele frunții și ale buzelor, las să se citească pe ele doar o superioară detașare și o profundă înțelegere pentru cel atât de chinuit de asigurarea securității zborului, pe care aș avea intenția, pasămite, să o violez. În sfârșit, răzbit de căutarea lungă, inutilă, vameșul își scoate capul din ascunzătoare, îmi surâde profesional și, urându-mi „*bon voyage*”, îmi restituie pașaportul. Acum pot să

mă reîntorc, un călător oarecare, fără cătușe, în țara și orașul meu de baștină.

Pe drumul întoarcerii, mai tot timpul mă zgâiesc prin hublou.

Nimic din peisajele luminoase, însorite, întâlnite în călătoriile mele anterioare la Paris. Cu autobuzul, cu mașina. Nimic din rostogolitorii nori albi și scămoși, izbindu-se, asemeni unor berbeci, de fuselajul avionului, făcându-l să trepideze. Beznă totală. Un zbor orb, ca prin plămada lumii înaintea genezei ori prin sfârșitul ei. Ajuns în țară, voi da peste un alt spectacol: de pe acum se pregătește deschiderea, în toamnă, a stagiunii cercului electoral. Eu pe cine o să votez?

Aproape sigur: pentru prima dată în viață n-o s-o fac.

Mereu toate au un început.

Și, desigur, un sfârșit.

Din nou acasă

Nu doar noile ștampile din pașaport, dar și câteva pungi de plastic cu pliante și hărți, ce se vor adăuga mormanului atâtor altora de-acum umplându-mi încăperea, un pumn de pixuri, o geacă și o pereche de pantaloni atestă că am fost la Paris și din viața mea a mai trecut un an. După ce am făcut aerul din casă cât de cât respirabil și mă pregătesc să-mi achit dările restante în următoarele zile, treptat, o să mă reîntorc, aproape sigur, la vechea mea existență, deplângându-mi iar timpul pe care, de-altminteri, singur mi-l fărâmițez și irolesc într-un mod nesăbuit. Însoțit mereu de o profundă stare de inconfort sufletesc. Spre ea m-a îndemnat, încă de aseară, orașul, cu lumina lui galbenă, obosită, una ca de scutech murdar, în care m-a învelit ca pe un plod al nimănui; cenușiul, lentoarea și apatia oamenilor întâlnești în cale, emisiunile televizorului, pe care m-am și grăbit să-l deschid... Dar, deocamdată, trupul nu mi s-a descărcat cu desăvârșire de elanul turistului care-am fost și simt nevoia să cobor în stradă și să-mi vizitez propria urbe...

În nișa de sub vitrinele magazinului alipit de CEC-ul din Centru, unde, mai în fiecare dimineață de iarnă pot zări un lung șir de porumbei, retrași să moară aici, ca într-o criptă, acum spațiul e gol; lăsându-mă în voia picioarelor, ajung pe „Republicii”; doi indivizi scunzi și iuți îmi barează fulgător drumul: „dolar-euro, dolar-euro schimbăm”; în Piața „700”, unde, ca în Montmartre, totu-i de vânzare, câțiva pensionari

descumpăniți blestemă cu buzele strânse guvernul și prețurile, bălăbănindu-și de ici-colo, printre tarabele vânzătorilor, cu gesturi „sacerdotale”, sacoșele goale; la una dintre mese, fără aproape mai nimic pe ea, îl zăresc, privind în gol și neluat de nimeni în seamă, pe țăranul „meu” din Ghiroda, cu care îmi place, uneori, să schimb câteva vorbe...

O fac, mai ales, de la începutul verii trecute, când, căutând fără să găsesc niște arpagic, încă neplântat în grădina rămasă de la părinți: „Vezi, du-te, du-te acolo”, mi-a zis cel pe care țoiul zilnic, dar, mai ales, beția vorbelor spuse sieși, în cumplita sa singurătate, l-au făcut filozof, iar îndelungata urmărire a comportamentului semenilor, moralist, întinzându-și brațul spre lungul șir al gheretelor de la marginea pieții: „Vezi, vezi birtul ăla? Du-te și bea-ți banii, dar repede, repede; nu ți-i îngropa, măi, omule, ca prostu’, în pământ”, m-a îndemnat el, din ce în ce mai precipitat. „Fiecare lucru trebuie făcut la timpul potrivit. Toate au vremea lor. Arpagicul trebuia pus cu două luni în urmă, acum e prea târziu. Ești ca baba mé, care toată zâua stă la televizor și nebuna a ajuns să creadă că e destul să bată din palme ca să aibă imediat pe masă tot ce burta ei vré. Natura și viața nu-s televizor. Nici campanie electorală. Semeni într-un anotimp, iar recolta o aduni abia în altul. În rest, ai parte doar de trudă. Și niciodată n-o să știi dacă-i cu folos ori ba zdroaba tă”.

M-aș opri și acum, dar timpul nu mi-o îngăduie. Așa că doar îl salut și îmi văd de drumul meu...

... Un băiat cu nas turtit și picioarele diforme, aidoma celui din tabloul lui Ribera, admirat mai zilele trecute la Luvru, se strecoară în viteză pe lângă ale mele, încă tefere; îi urmează îndeaproape un altul: într-o mână ține o pungă cu aurolac,

iar sub brațul celeilalte strânge la piept un casetofon rotund, uriaș; sonorul său, dat la maxim, se întretaie cu claxoanele ambulanțelor, ale pompierilor ori ale poliției, gonind pe străzile din apropiere și toate cerându-și imperios prioritatea; o haită de câini și câțiva vânzători de țigări au blocat trotuarul, încât mă văd obligat să cobor pe carosabil: „Imbecilule!” aud dintr-un Porche trecând pe lângă mine într-o viteză nebună; de pe panourile publicitare, candidații, dezvelindu-și seducător gingiile, mă îndeamnă să-i votez și, cum, într-o asemenea zi frumoasă și senină de început de toamnă, iubirea nu poate decât să triumfe, în stația din „Libertății” un bărbat, într-un gest aproape tandru, cu o mână saltă ușor capul femeii de lângă el, iar cu cealaltă îl izbește vârtos, ca pe o minge de volei, încercând parcă să-l trimită peste fileul șinelor de tramvai, pe trotuarul de vizavi; eliberat din strânsoarea cocului, părul femeii se răsuțește, coboară, se înalță, asemeni unui vârtej purtat de vânt și, când creșterea atinge punctul culminant și înspicatele lui fire cu stropi de lumină în vârf sunt pe cale din nou să coboare, involburarea lui aduce cu „Valul” lui Hokusai (expoziția se va deschide la Grand Palais abia în luna noiembrie; din păcate n-o s-o văd!); porumbeii se giugiulesc pe volutele monumentului baroc din fața vechii Primăriei, iar o pereche de îndrăgostiți, spre mulțumirea amândurora (și confirmarea viabilității artei minimaliste!), sunt pe cale să devină o singură făptură, ori să-și schimbe între ei părți ale trupului, dovedindu-ne, încă o dată, că atâta vreme cât iubim, ele ne pot deveni oricând interșanjabile cu cele ale omului drag; o voce candidă își mână grăbită spre vânzare trupul ciolănos și ochii urduroși ai stăpânei, dar prelungita mea tăcere o face să izbucnească oțărâtă; „Nu vrei! Atunci, valea! F... pe mă-ta, babalâcule!”

Acum, fără să mai scotocesc prin buzunare, căutând ne-lipsita listă, pe care mi-am notat obiectivele zilei, știu ce am de făcut: o să urc în tramvai și o să merg acolo, în colonia de la marginea orașului, să revăd locul unde m-am născut. Și grădina rămasă moștenire de la părinți.

Căci până și animalele bătrâne, când își presimt sfârșitul aproape, se întorc acolo unde au deschis ochii venind pe lume.

O găsesc năpădită de bălării. Deprimat, le dau cu mâna la o parte, calc cu grijă printre tulpinile înalte, viguroase ori pășesc direct pe ele, alunec, când în dreapta, când în stânga, înaintarea mi-e anevoie și nesigură, de parcă aș fi un ultim supraviețuitor rătăcind printre cadavrele de pe „Pluta Meduzei” de Géricault. Asta și sunt: un ultim locuitor al coloniei de odinioară, care mai poate fi zărit uneori colindând această parte a orașului.

„Unde ați fost atâta amar de timp, domnule A.?” se interesează vecina, cea care locuiește acum în fosta mea casă părintească. O face, preocupată să smulgă un fir de iarbă de la rădăcina gardului – „tot la Paris?” Și, după un timp: „Dacă vă place atât de mult orașul ăla, zău, nu vă înțeleg, vecine, de ce nu vă mutați acolo? Doar puteți, azi nimeni nu vă mai oprește. Apoi, bașca, sunteți pensionar...”

Vocea interioară: Chiar așa! Vecina are perfectă dreptate. Mai bine de patruzeci de ani ai tot cotizat la CAS. Acum ai dreptul legal să locuiești unde vrei și a sosit timpul, în sfârșit, să-ți petreci ultimii ani din viață în cinste și demnitate. Eu ți-o tot spun de atâta amar de vreme, dar tu mereu ai rămas ca lemnul. Hai, mută-telne, de ce nu ne mutăm la Paris? Singur te-ai convins și că nimeni nu e profet în țara sa. Nu vezi? Revistele și editurile nu te mai publică, vechii prieteni în bună parte au plecat în

lumea umbrelor, ușa apartamentului și cea a atelierului nu îți se mai deschid, telefonul îți rămâne mut cu zilele și când, totuși, sună, știi dinainte că vei fi chemat la o lansare de carte ori la un vernisaj, doar ca să umpli cu trupul tău, acolo, un spațiu rămas gol într-o sală...

Vecina îmi face semne conspirative cu mâna, să mă apropiu. Mă supun fără convingere, Știu ce dorește să-mi propună. De fiecare dată când ajung în colonie, una ori mai multe persoane mă opresc din drumul meu și încep să mă interogheze în șoaptă, toate întâi privind bănuitor în jur și punându-și protector palma peste gură, de parcă ar ține să-mi comunice un secret de o importanță capitală. Iar prin telefoane, mailuri și plicurile din cutia poștală de acasă aflu de alte persoane, dispuse să negocieze pe aceeași temă.

Vocea interioară: Acceptă! Acceptă! Trezește-te la realitate! Fii și tu măcar o dată înțelept în viață. Întâi umflă suma, apoi așteaptă. Nu negocia de la început, că nu te pricepi. N-o vezi? Vecina e capabilă să-ți dea pe teren oricât! Iar tu trăiești vremuri de restriște și cu un asemenea cumpărător serios n-o să te mai întâlnești în curând.

Și femeia, înainte de a-mi vorbi, își duce și ea palma pavăză la gură și, prevăzătoare, își răsucesce ochii mici, negri și vicleni, în susul și josul străzii pustii.

Vocea interioară: ...O variantă posibilă ar fi un apartament în vecinătatea celui al lui Victor Hugo din Piața Vosges. Îți place Marais-ul, nu? Și mie. Totuși, te sfătuiesc, nu-l alege. Pentru vârsta și preocupările tale e excesiv de boem și plăcerile lui prea femere...

„Vecine, când vă hotărâți să vindeți plașul, să nu-l dați altuia pentru nimic în lume; vi-l cumpărăm noi! Am pus ceva bănuți deoparte. Ne gândim la nepoți... (Da, aproape

toți ipoteticii cumpărători invocă fiii, dar, în special, nepoții!). O știți și singur: aveți și dumneavoastră doi, Dumnezeu să vi-i țină. Când e viitorul lor în joc, nimeni nu se mai zgârcește la preț. Vrem să le facem o casă, doar a lor, aici, lângă a noastră...”

Vocea interioară: ...Ostează mai degrabă pentru Passy. O locație, că așa i se spune acum, cu 2-5 pièces et+ într-un imobil haussman-ian construit după planurile lui Guimard, unul Art Nouveau ori Art Deco, cu piscină și terase, asemeni unei punți de vapor, de pe care, întins pe un șezlong, poți admira în voie Turnul Eiffel din apropiere, ori încântătoarea panoramă a orașului, aia de zici tu că ar semăna, pasămite, cu un tablou de Corot. Nici pomeneală că-i așa, dar asta e o altă poveste...

„Oricum, de plaț, e clar, dumneavoastră nu aveți nicio haznă. Tot ce semănați și oricât l-ați lucra, e de pomană. Una-două, buruienile vă omoară puținul rod, și atât cât e, melcii și păsările vi-l mănâncă. Iar poamele neculese ale mărunții hăl bătrân și pe jumătate putred, covor de ele, putrezesc căzute-n iarbă. Mai mare păcatu’...”

Vocea interioară: ...Dacă vrei, poți avea, de ce nu?, curtea, grădina ori chiar strada ta privată. Situat în afara circuitelor turistice năpădite de lume și vacarm, Passy este exact ce ți se potrivește: eleganță, armonie și bun-gust. Și o să-ți ofere ce ai visat o viață întreagă: demnitate, siguranță, confort, liniște, discreție... Balzac, care a locuit și el cinci ani în acest cartier, își aprecia casa drept șarmantă, cochetă și comodă. Și ai văzut-o doar! O bojdeucă pe lângă cea pe care o poți avea tu. Prețul unui apartament în Passy? Nu-l cunosc, dar n-are importanță. Nu cred că poate pune probleme unui om care a muncit o viață întreagă cinstit. Oricum, el e confidențial și... negociabil. Iar pe cât o să iei pe următoarea ta carte, bașca pensia dată de Iliescu, pe care Văcăroiu și toți prim-miniștrii care au urmat ți-au tot mărit-o (noroc

cu Boc și Ponta, care au reușit s-o stopeze, altfel duceai țara de râpă...), pe deasupra ce o să-ți mai dea și prietenii, artiștii și scriitorii cărora le faci portretul...

Și, după un timp, femeia, strângându-și pleoapele și împingându-și capul mult înainte, mă atacă în acel loc, unde toți vârstnicii sunt nespun de vulnerabili: „În cele din urmă fa-
ceți cum vă învață Dumnezeu, vecine, sunteți doar proprietarul
plațului cu acte-n regulă, totuși, eu aș zice să vă grăbiți...”.

„De ce?”

„Nu vreau să vă supăr, nici să vă jignesc ori amărăsc pu-
ținele zilele care v-au mai rămas, dar ce să-i faci? Asta-i viața.
V-ați trăit traiul și mâncat mălaiu’, cum se zice... Dumnezeu
să mă ierte că zic ce nu s-ar cuveni: în curând o să depuneți
lingura. Așa că, la ce vă mai puteți aștepta de la viață?
Luați-vă banii și plecați la Paris. Ori retrageți-vă, undeva, la
țară și bucurați-vă, în liniște, de zilele care v-au mai rămas.
Și lăsați-i pe alții, pe cei tineri, care se pricep, au puterea
s-o îngrijească și iubesc din suflet această colonie, să-i ducă
rostul mai departe... Nici nu puteți să vă dați seama cât
de frumoasă e! Dar pentru a putea simți asta, ar trebui s-o
iubiți, să stați aici, nu să umblați teleleu prin lume... Nouă,
vecinilor, ne crește inima când ne uităm la ea, la strada noastră.
Fie primăvară, vară, toamnă ori iarnă... Toți suntem mândri
de colonie și de strada pe care locuim. Doar plațul ăsta, al
dumitale, arată, iartă-mă, așa zice lumea, nu io: mai rău decât
la ultimul țigan. Apoi, nu uitați; nu-i de glumă: de la anu’ se
zice că primăria o să mărească darea pentru casele și peluzele
din fața lor neîngrijite și grădinile nelucrate... Și ea o să crească
pe zone. Iar cum a noastră s-a umplut de vile și azi-mâine o să
ajungă cine mai știe ce, toți ochii vor fi pe plațul dumitale.”

*Vocea interioară: Din nou vecina are dreptate. N-are școlile
tale, dar are una și bună; una la care tu ai rămas mereu repetent:*

cea a vieții. Nu vezi, domnule, că pierzi bătălie după bătălie? Viața ta nu e decât o nesfârșită suită de eșecuri. De vise ratate. Tu, care niciodată n-ai trăit într-un timp real, cel al semenilor tăi, al întregii omeniri, ci mereu în unul interior, imaginat, fantezist, inventat, renunță, în sfârșit, la sentimentalismele tale neghioabe! Înțelege, o dată pentru totdeauna: în viață toate își au rostul și vremea lor bine definită. Ia degrabă banii și hai să plecăm! Pentru totdeauna! Din locul ăsta, din orașul ăsta, din țara asta...

Și le zicea Iisus: Nu este proroc disprețuit, decât în patria sa și între rudele sale și în casa sa. (Marcu 6,4)

De culoarea otrăvii, seva buruienilor mi-a pătat frumoșii pantaloni cumpărați cu preț redus la o tonetă din Montmartre. Iar o placă de azbest, ce acoperă baraca în care îmi păstrez uneltele de grădinărit, s-a spart și umezeala ploilor căzute între timp a cuprins un întreg perete.

„Nu-i nimic. Așa cum e, e grădina mea”, îmi zic. Moștenire de la părinți. Și n-o s-o dau nimănui. Și mă trezesc gândind și acționând precum Ei și locuitorii de odinioară ai coloniei: simplu, direct, fără perorații inutile. „Capul sus, nu te da bătut! Niciodată nu-i prea târziu”, îmi zic. Și continui în gând: „Muzeele sunt grădini, iar o grădină îngrijită poate deveni și ea oricând seducătoare ca un spațiu muzeal”.

Proverb chinezesc:

Vrei să fii fericit o zi: îmbată-te!

Vrei să fii fericit un an: însoară-te!

Vrei să fii fericit o viață: fă-te grădinar!

Și încep să meșteresc de zor la gardul Grădinii Raiului meu. Și îmi promit că, la vara următoare, ea o să concureze, prin

frumusețe, cu Paradisul terestru al lui Monet de la Giverny, pe care, întâmplător, l-am vizitat chiar în urmă cu o săptămână. Ori o să fie încărcată de flori (un superb triumf al vieții și al frumuseții!), ca fundalul „Portretului unei tinere principese” de Pisanello de la Luvru.

Cum, poate, și-ar fi dorit-o, dar n-au mai apucat să o vadă, Ei, părinții mei. Ei și toți acei locuitori de odinioară ai coloniei, care întreaga lor viață s-au luptat cu apele, ca s-o poată salva de sub nimicitoarele inundații.

Mai e însă și altceva. Important. Foarte important. Omul dintotdeauna a fost plin de contradicții. Mereu visează să se reîntoarcă la obârșie. Dar, în tot acest răstimp, mai poartă în inimă, în afara locului de baștină, și un altul. Unul de care, în niciun fel, nu dorește să se despartă vreodată. Ca să poată izbuti, i se cere însă multă ingeniozitate. Și tenacitate. Și dure-roase sacrificii. În ce mă privește, credeți-mă, încerc din răspuneri să conciliesc în adâncul ființei mele cele două tendințe. Dar îmi vine să urlu. Sufăr ca un câine. Și, deopotrivă, mă felicitez. Mizând din nou pe șiretenia copilului din mine, șiretenie pe care timpul n-a izbutit pe de-a-ntregul s-oucidă, am avut tăria ca, și în această vară, să nu îmi termin cartea. Da. Să scrii o carte, îți trebuie har. Dar a nu o face voit, e nevoie de unul înzecit. Ce mai: de o voință de fier! Doar ea, voința, m-a ajutat, recunosc, greu – de la an la an mi-e tot mai greu! – ca, printr-o serie de vicleșuguri, să-mi amân, cu bunăștiință, încheierea unei scrieri începute cu mulți, foarte mulți ani în urmă. E asul meu câștigător, ascuns în mânecă! O să-l scot iar la anul, invocând stringenta nevoie a unei noi călătorii la Paris, sub pretextul întocmirii de fișe și adunării de noi documente, cu toate că dețin, risipite prin casă, impresionante cantități supranormative, de asemenea „materii prime”. (Oricând aș

putea dura din ele un nou Turn Babel, ori zidurile unui castel și aripile unei mori de vânt). E o carte care, printr-un dureros și susținut efort, multă, multă imaginație și, desigur, puțin noroc, o să izbutesc, poate, să n-o termin în curând. Oricum, îmi doresc ca acel dezastruos sfârșit să fie cât mai târziu posibil. Ceea ce o să-mi permită, de acum încolo, încă mulți ani să mai vizitez Parisul.

În plus, mai am și un alt motiv cât se poate de întemeiat să nu-mi văd scrierea sfârșită. Doar așa o s-o pot revedea, iar și iar, pe Marchiza de La Solana. Constat, cu surprindere, că depărtarea de ea mă face să nu-mi mai găsesc locul. Să mă simt ca un pom cu rădăcinile retezate, purtat de trăirile mele interioare de ici-colo, ca de un straniu taifun. Am ajuns dependent de prezența sa, ca de cea a aerului. Da. Lipsa acestei ființe, devenită fundamentală pentru mine, face să mă sufoc. Hotărât lucru! Vara viitoare primul drum o să-l fac la Luvru. Fiindcă, sunt sigur, că și ea, asemeni mine, cuprinsă de aceleași stări de neliniști și chinuitoare întrebări, mă așteaptă. Ca să ajung cât mai degrabă la ultimul etaj al muzeului, voi urca cu rapidul lift. Mă și imaginez intrând în Colecția Carlos Beistegui, cu mâna ridicată, în semn de salut, iar pe buna, blânda și melancolica, aidoma sfintelor din icoane, Maria-Rita zărindu-mă și începând de-ndată să-și fluture voioasă brațele. Și o va face cu atâta entuziasm și o asemenea bucurie, încât întregul tablou o să prindă a trepida în agățătoarele sale, șipcile o să i se zgâlțâie, iar pânza o să-i vibreze, ca membrana unei tobe. De teamă ca acest seism, provocat de bucuria revederii noastre, să nu declanșeze cumva sistemul de alarmă al muzeului (ceea ce ar putea amâna, ori chiar compromite definitiv întâlnirea), din câteva salturi mă și văd ajuns în dreptul celebrei picturi. Și, apucând cu o mână palma mea întinsă, iar cu două degete

ale celeilalte mâini săltându-și grațios peste gleznelor subțiri poalele lungii sale rochii basce, pe o scară imaginară, Maria-Rita o să coboare, din atât de îndelungata și trista captivitate a ramei tabloului, pe dalele de marmură ale sălii. De un cenușiu inexpressiv, oarecare. Dar nespun de concrete. Eu, atunci, cu un gest abil, îi voi face întâi să-i alunece din păr imensa floare din țesătură moartă, apoi, după ce o să i-o rățăcesc definitiv, o să-i ofer darul meu: un fir de trandafir. Unul real, proaspăt, galben. E floarea și culoarea ei preferată. Apoi, îmi voi îndrepta din nou degetele mâinii spre ale sale, iar Maria-Rita, cu o spontaneitate și cu o uluitoare însuflețire, o să-mi ofere întregul ei braț stâng. Cel al inimii.

Și așa, ridicând bariere și apropiind depărțări, desființând granițe și vămi ce ne despart în timp, fără vreun cuvânt, vom părăsi, ca doi îndrăgostiți oarecare, seducătorul, dar aseptical spațiu muzeal, cu lumina lui pură, dar contrafăcută, spre a întâlni, în sfârșit, aerul și soarele, lumina adevărată... Și, în vreme ce obrazii i se vor îmbujora treptat, umplându-i-se din nou de viață, braț la braț, umăr la umăr, tâmplă lângă tâmplă, o să vizităm Parisul.

Și prin tot mai intensă noastră iubire, îi vom spori întruna frumusețea.

Postfață

Naratorul și Orașul

Dramaturg, prozator și sculptor, Aurel Gheorghe Ardeleanu și-a construit de-a lungul anilor propria sa creație, pornind de la un crez literar-artistic în centrul căruia se află o nevoie constantă de a rosti Adevărul, de care se leagă Binele și Frumosul. Și lucrul acesta, mă grăbesc să adaug, nu a știrbit cu nimic valoarea estetică a operei, ci, dimpotrivă, a adăugat paginilor scrise din povestiri, nuvele sau roman mai multă profunzime, iar lucrărilor plastice o mai evidentă surprindere a interiorității personajelor portretizate. La aceasta se adaugă prezența și încrederea statornică în Speranță, o înaltă virtute creștină, care însoțește mereu, la vedere sau nu, conflictul epic sau se poate recunoaște, uneori, în mărturisirile autorului devenit personaj literar. Într-un fel sau altul, crede Aurel Gheorghe Ardeleanu, „cu toții suntem robii speranței”, iar motto-ul ce însoțește prima pagină a volumului în discuție: „La Paris totul este reciclabil. În primul rând, speranța” rămâne semnificativ.

Aurel Gheorghe Ardeleanu a debutat ca dramaturg cu o piesă de teatru, *Coroană pentru Doja*, montată și jucată pe scena Teatrului Național din Timișoara, în stagiunea din 1972-1973, cu un remarcabil succes. Construită pe o serioasă documentare istorică, cu multe fragmente și replici de o tulburătoare actualitate și azi, autorul atrăgea atenția spectatorilor asupra necesității de a despărți binele de rău, dintr-o nevoie acută, aproape disperată, de a rosti și respecta Adevărul. În

dramă există un personaj colectiv, *Corul femeilor de iobagi*, cu o semnificație simbolică aparte. În frumusețea discursului dramatic, cu irizări poematice-lirice, se detașează un adevăr etern uman: necesitatea de a crede și, mai ales, de a spera. La sfârșitul unei întâmplări oribile, ele, Femeile, au puterea să rostească: „Vai, ce dimineață senină, ce dimineață frumoasă!”. Este aici credința în continuitatea neabătută a vieții care triumfă întotdeauna. Mai puternică decât moartea! Liviu Ciulea remarcă încă atunci că „piesa lui Aurel Gheorghe Ardeleanu nu e o simplă evocare istorică, ci un poem cu implicații filozofice, realizat într-o manieră foarte apropiată sensibilității publicului de astăzi”, atrăgând atenția asupra unui debut de excepție. În anii care vor urma, Aurel Gheorghe Ardeleanu continuă să scrie piese de teatru, care-și largesc aria tematică și, mai ales, modalitățile de construcție a subiectului, apelând la parabole și alegorie, în texte dramatice gândite spre a fi reprezentate pe scenă. Așa sunt piesele *Apassionata*, *Tunul de cireș* (jucată la Teatrul de Nord, Satu Mare, în stagiunea 1976-1977), *Tentația* (jucată la Teatrul Național din Cluj-Napoca, în stagiunea 1984-1985 și altele. În anul 2009 publică la editura Palimpsest *Leoaica rănită sau ce față umană are fiara*, piesă la care a trudit 8 ani, recunoscând în concepția și desfășurarea ei „o dramă a unei întregi națiuni (...) un dureros act reflex al permanentelor noastre probleme identitare, o spovedanie, o exorcizare și îndepărtare, sper definitivă, de o epocă maculată și ostilă omului”. Piesa a fost recompensată cu Premiul Academiei Române. În sfârșit, în 2011, la aceeași editură, Aurel Gheorghe Ardeleanu publică volumul *Măștile scribului*, o antologie și selecție de autor (cu o prefață de Ion Cocora), cuprinzând 4 piese de teatru reprezentative pentru întreaga sa creație dramatică.

Critica de specialitate, extrem de favorabilă, a reținut calitățile esențiale ale acestor lucrări dramatice, insistând asupra modului în care *Tentația* „e o piesă care poate fi citită, pe de o parte, într-o cheie realistă, la nivelul anecdoticii, (...) și, pe de alta (...) ca o agonie halucinantă a unui impas existențial, a unui moment de criză ajuns la paroxism (Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, volumul IV, Editura Dacia, 2003). Mircea Ghițulescu afirmă că în drama *Coroană pentru Doja* „autorul vede evenimentele în simultaneitatea, și nu în cronologia lor, printr-o privire reversibilă asupra istoriei” (*Istoria dramaturgiei române contemporane*, Editura Albatros, București, 2000, p. 207). La acestea se adaugă o serie de cronică dramatice în care autorii relevă originalitatea tratării subiectelor, dar și a construcției dramatice în textul lui Aurel Gheorghe Ardeleanu. Cu totul specială mi s-a părut analiza Janei Morărescu, care descoperă în teatrul lui Aurel Gheorghe Ardeleanu „vizionarismul semantic și semiotic al acestui dramaturg” care „a scris un teatru inconfundabil și (...) cu un simț abisal al amprentei destinate a umanului. (Jana Morărescu, „Contemporanul”, XXIV, 2013, p. 31).

În 1982, Aurel Gheorghe Ardeleanu debutează în forță ca romancier, publicând *Ploaia de nisip* la care vom reveni. Dar, imediat după 1990, Scriitorul rămâne o vreme în plan secund, pe scenă se afirmă Sculptorul, care realizează într-un ritm de invidiat lucrări plastice: monumente, statui, busturi, numeroase portrete ale unor personalități: scriitori, muzicieni, slujitori ai bisericii, medici, profesori etc. Multe dintre aceste lucrări se află în spații publice, în țară și în străinătate, în colecții particulare sau au fost donate de autor unor instituții. Cele mai multe sunt socotite mari realizări artistice, unele adevărate

capodopere: Regina Maria, Patriarhul Miron Cristea, Alexandru Ioan Cuza, Nicolae Boboc, Bela Bartok, Lucian Blaga.

M-am întrebat, adesea, în ce fel se explică în cazul lui Aurel Gheorghe Ardeleanu, această dublă dimensiune a talentului său de creator, manifestat în două domenii – literatură și sculptură – care din punctul de vedere al condiției materiale, ca să folosesc sintagma maioreșciană, se deosebesc, totuși, destul de mult. Sculptorul apelează la materiale precum lut, bronz, piatră – realități concrete, în vreme ce scriitorul „lucrează” cu sunete și cuvinte – realități abstracte. Încerc o explicație, pornind de la cunoscuta clasificare a artelor, în funcție de cadrul spațial sau temporal al ființării lor. Sculptura este o artă spațială, ea e percepută de public direct și vizual, privitorul are posibilitatea de a contempla un *întreg*, reacția lui este, în general, determinată de impresia imediată și se manifestă printr-o judecată de valoare simplă de tipul „îmi place” sau „nu-mi place”. Literatura e o artă temporală, cărțile își modifică pentru cititori semnificațiile lor adânci. De aceea, cititorul adevărat va simți mereu nevoia să revină la cărțile din trecut, pe care le va redescoperi în funcție de factori mereu noi, care au intervenit în propria lui biografie intelectuală și afectivă. Există, totuși, punți de legătură între cele două arte, mijlocite de prezența comună a problematicii omului, a ideii de om ca *ființă*, dincolo de o contingență imediată. Aurel Gheorghe Ardeleanu a reușit să-și folosească „talanții”, nu i-a îngropat în pământ (precum cel din parabola lui Isus), multiplicând și îmbogățind harul primit. Pe una din paginile romanului *Nebun după Paris*, Aurel Gheorghe Ardeleanu mărturisește: „Literatura e aversul ființei mele. Sculptura: reversul”.

Într-un fel, trupul statuii care se naște seamănă cu o pagină de manuscris: cu ștersături, reveniri, însoțite de o gamă largă de trăiri și sentimente: speranță, îndoială, incertitudine,

bucurie. De altfel, Aurel Gheorghe Ardeleanu a mărturisit adesea că, în calitate de sculptor, el *modelează* portretul, în sensul că *revine, reface, adaugă* unele detalii aparent neimportante pentru văzul comun, până când „captează” trăsătura esențială a modelului. Și abia atunci îl trimite în lume. Cu cărțile e la fel, cred. Gândind în termenii învățaturii creștine, este timp pentru toate. Când timpul te zidește. În rest, e viață pur și simplu. Așa că, în anul 2007, Aurel Gheorghe Ardeleanu revine, așazicând, la uneltele sale mai vechi și publică la Editura Hestia, volumul *Fratele nostru Abel și alte douăsprezece povestiri*, cu o prefață de Eugen Dorcescu, un volum de nuvele și povestiri, în care prozatorul pornește de la un fapt neimportant, banal, pentru ca apoi, printr-o tehnică de acumulări succesive, să construiască o întreagă poveste, care înaintează spre un deznodământ semnificativ pentru comportamentul uman în anumite împrejurări, pentru raportul individului cu sine și cu ceilalți, pentru nesfârșita diversitate a lumii. Prinși în vârtoarea vieții, protagoniștii sunt chinuiți de îndoieli, trăiesc adeseori sentimentul de înstrăinare și de singurătate, dar și pe acela de vinovăție. Infernul nu e numai în ceilalți, ci și în noi înșine. Se salvează cei care se „donează” celorlalți, „tămăduitorii inocenți” sau cei care creează din cuvinte și sunete, din culori, din marmoră sau bronz lumi ideale, funcționând ca niște adevărate oglinzi în care ne vedem cum suntem sau cum am dori să fim. Este, dintotdeauna, mesajul artei adevărate, capabile să ne modeleze mintea, inima și sufletul. În fapt, arta înseamnă bucurie și jubilație interioară.

În anul 2012, Aurel Gheorghe Ardeleanu publică la Editura Hestia/Eurostampa, ediția a doua, revăzută și adăugită, a romanului *Ploaia de nisip*. Acțiunea e construită cu o mână

sigură în ceea ce privește știința narării. Personajele principale dau titlul capitolelor în paginile cărora aflăm povestea ridicării, pe un teren mlăștinos, a unui cartier periferic, de o colectivitate de oameni veniți de peste tot. Având cei mai mulți biografii complicate, autorul îi surprinde în confruntări dramatice cu ei înșiși sau cu ceilalți locuitori ai coloniei. Dar speranța nu-i părăsește niciodată, ea e rațiunea lor de a fi, de a trăi. Zeii au pus în Cutia Pandorei toate relele lumii: cruzimea, aroganța, teama, suferința, tristețea... Atena, Zeița Înțelepciunii, a lăsat pe fundul cutiei Speranța. Legenda spune că de atunci „cine a văzut Speranța nu o mai uită. O caută sub toate cerurile și printre toți oamenii. Și visează că într-o zi o va întâlni din nou, nu știe unde, poate între ai săi” (Octavian Paler).

Rodovica, personaj simbolic în lumea reală pe care autorul a trezit-o la viață (a înviat-o, așa zice), în ciuda „ploii de nisip”, pare neatinsă de timp. Speranța (ca și iubirea) nu moare niciodată. În roman, Sofia (un personaj cu adevărat superb, care nu poate fi uitat) e cea dintâi care a văzut-o pe Rodovica, într-o frumoasă dimineață de vară, coborând din albastrimea cerului pe bucata lor de pământ unde, împreună cu Gheorghe, bărbatul ei, începuseră să-și ridice o casă. Tânăra femeie o vede din zăriștea ochilor ei ca pe o copilă, o fință plăpândă, îmbrăcată în fire de raze strălucitoare și înțelege că Rodovica a venit anume pentru a da viață casei. Apariția copilei are valoarea unei scene de realism magic de o intensă forță vizuală, aproape filmică: „La început n-a fost mai mare decât o stea. Apoi deveni de mărimea unei mărgele de sidex și tot coborând, fără zgomot, legănându-se, amândoi și-au putut da seama că pata de lumină nu e un nor, nici o cometă, ci o fetiță. Și pe unde ar fi trebuit să-i treacă tălpile –

dacă n-ar fi venit într-un fel atât de ciudat – șovarul se apleca foșnind, treștiile se frângeau sub greutatea unor picioare care nici măcar nu le atingeau. O dără întunecată, de culoarea păcurei, pornită de undeva din depărtare, tăia mlaștina, spărgându-i oglinzile tăcute, negre, moarte.”

Începând din acea zi, Rodovica o va asista mereu și mereu pe Sofia în viață și dincolo de ea. Pe ultima pagină a romanului, într-un moment limită, Sofia o zărește ca prin ceață din nou pe Rodovica, venind dinspre marginea pădurii, de unde se deschidea drumul spre oraș. De data aceasta, Rodovica „flutura în mâini, izbăvitor, o față lungă-lungă și albă, albă...” E fraza cu care se încheie, atât de sugestiv, în roman, povestea coloniei ridicată deja de oamenii ce o locuiesc.

Scris la persoana întâi, romanul *Nebun după Paris* are o altă tematică, precum și o altă viziune și perspectivă în construcția lui romanică. Să observăm, mai întâi, că e o carte densă, la granița dintre tehnici și modalități narative diverse, din care nu lipsesc nici unele „nuclee poetice” cu caracter larg poematice. În roman, cum vom vedea, există însă o necesară armonizare a vocilor: naratorul și autorul se dezvăluie pe rând, iar stilul indirect liber, cu fraze desfășurate în largi volute, la care recurg adesea „vocile” textului, oferă numeroase surprize. Toate legate de felurite înfățișări ale zonelor umane de adâncime, de freamătul și tumultul existenței, de fascinanta diversitate a lumii, de atitudini și trăiri interogative, care trimit adesea semnale cu efect multiplu, în ceea ce privește asumarea calmă și în singurătate a destinului de creator.

Romanul se compune din 7 Zile, cifră simbolică după cum știm, în care fragmente propriu-zis narative sunt intersectate de File de jurnal, unele dintre ele fiind însoțite de data la care

au fost scrise. Acesta este un indiciu pentru cititor, privind desfășurarea cronologică a faptelor narate sau evocate.

Cele 7 Zile ale romanului, ca și Filele de jurnal, induc ideea unui jurnal, ca formulă epică utilizată de autor. În fapt, aceste fragmente sunt părți necesare care compun întregul și au un loc aparte în corpul propriu-zis narativ al cărții. În cuprinsul lor, Naratorul își asumă rolul de a „ghida” cititorul spre o mai bună înțelegere a ceea ce a gândit sau a trăit la Paris, prins în vârtoarea unui oraș în care totul trebuie văzut, analizat, înțeles. Dar, mai ales, trăit. Inclusiv printr-o explorare senzorială a lumii. Ochii, văzul, privirea sunt mereu solicitate pentru a surprinde detaliul semnificativ, în așa fel încât adeseori descrierea și analiza devin adevărate secvențe filmate cu încetinitorul. Ochiul e aliatul incoruptibil al personajului narator, care notează într-o Filă de jurnal: „Spre deosebire de aparatul fotografic, ce rămâne mereu pasiv în fața motivului, percepția noastră vizuală îi dă spațiului un sens. Inclusiv artistic. Nativ înclinați spre armonie și frumos, ne trezim inventând, organizând, corijând, stabilim alte raporturi decât cele existente între cunoscut și necunoscut, aparență și esență, realitate și vis.” Exagerând, am putea spune că pentru Aurel Gheorghe Ardeleanu *a vedea* (bine) înseamnă și *a înțelege*. Aș risca, adăugând că aici Scriitorul se întâlnește cu Sculptorul.

De-a lungul unei vieți, cei mai mulți dintre noi ratăm clipa, minutul, ceasul, anume alese pentru a ne îmbogăți sufletul, pentru a primi și înțelege semnele călăuzitoare. Numai artistul adevărat trăiește „povestind” celorlalți ceea ce visăm cu ochii deschiși. Numai artistul adevărat poate metamorfoza realul în ficțiune, iscând un dialog, imprevizibil uneori, cu partea nevăzută din propria noastră făptură. Numai creatorii adevărați se încred în puterea harului primit, oferind celorlalți

starea de bine și de bucurie. Este ceea ce i se întâmplă naratorului însuși, la întâlnirea cu Tizian, cu celebrul său tablou, *Omul cu mânușa*. Pagina ar merita citată în întregime, pentru rafinamentul ei plastic și frumusețea unor detalii, dar să reținem ceea ce ne interesează acum. Tabloul provoacă naratorului o puternică impresie de uimire, entuziasm, pierdere de sine, încât ar fi capabil să-și instaleze sub tablou masa de scris și, peste noapte, să-și facă un culcuș. La ieșirea din expoziție se simte plin de energie și încrezător în reușita proiectelor lui. Urma să scrie o carte.

Filele de jurnal au un conținut variat și funcționează ca un liant între fragmentele epice propriu-zise, în sensul că anticipează întâmplări din prezentul povestirii sau, alteori, propun o privire concluzivă la ceea ce s-a relatat anterior. Astfel, la ieșirea din Casa Balzac, naratorul se îndreaptă spre Tour Eiffel căruia îi trimite tandru o privire ca „între doi îndrăgostiți”, ceea ce „cheamă” în pagină o Filă de jurnal. În ea este evocată prima zi când protagonistul a descins în Paris. Sunt mulți ani de atunci, era în 1969, avea 33 de ani. Tot așa, străbătând neobosit galeriile, expozițiile și muzeele Parisului, meditănd la faptul că „viața e o competiție, ea vizează performanța înainte de toate”, autorul introduce în continuare în Fila de jurnal o splendidă descriere a Mormântului lui Napoleon. Nemuritorul Napoleon. Altă dată, ajungând în Place de la Concorde, pe unde au trecut spre ghilotină osândiții Revoluției Franceze, aflăm pe o Filă de jurnal alăturată, o serie întregă de fapte din acea perioadă însângerată a istoriei Franței.

Există apoi în roman câteva fragmente care pot fi citite și separat, ca narațiuni de sine stătătoare, dar cu o reală pierdere pentru înțelegerea întregului din care fac parte. Așa

sunt primele două capitole: „«Fuga» la Paris” și „Pregătirea plecării la Paris”. Citim că „nebulia” cu numele Paris a început în copilărie, protagonistul a îndurat multe pentru a-și împlini un vis și a se salva din urâtul coloniei în care s-a născut. De altfel, gestația – ca să spun așa – pentru romanul *Nebun după Paris* a fost relativ lungă. Nici autorul nu și-a dat seama de la început, angajat total în această surprinzătoare aventură în centrul căreia se află obsesiv: Parisul! În prima povestire din volumul mai vechi de proză scurtă *Fratele nostru Abel*, găsim la pagina 8 o adresare directă făcută cititorului: „... vă rog, credeți-mă pe cuvânt: Am fost la Paris! Și încă de mai multe ori. Și, credeți-mă, îl iubesc de mic. M-am născut, așa cred, cu iubirea Orașului-lumină în sânge.” După ani, în *Nebun după Paris*, naratorul percepe orașul ca pe un uriaș glob de lumină, „ca pe o îmbrățișare plină de afecțiune, așa cum nu mi-a mai fost dat să trăiesc”.

Din Filele de jurnal nu puteau lipsi o serie de mărturisiri despre crezul artistic al naratorului. Altele divulgă identitatea lui, mai convingător decât ar fi făcut-o în alt fel. Naratorul nu este un turist oarecare, aflat la Paris în vacanță, ci un artist plastic, care cutreieră muzeele orașului cu un țel anume, împovărat de data aceasta și de dorința de a scrie o carte despre aceste splendori. Există apoi în multe alte pagini analize cu valoare de adevărate cronică plastice făcute, în deplină cunoștință de cauză, unor tablouri celebre păstrate la Luvru sau în alte săli din muzeele și galeriile de artă. Așa este: *Omul cu mânușa* al lui Tizian: „O, ce dor mi-e de Tizian, care mi-a sucit mie definitiv mințile, dându-mi încredere în forțele mele.” Iată o frază în care descoperim că există uneori o concomitență a vârstelor sufletești între artist și modelul său, între artist și cel ce se regăsește în obiectul artistic. Poate că,

așa cum se spune, nimic nu e întâmplător. Timpul lucrează, uneori, nu doar în favoarea artistului... Tot așa *Lupta lui Iacov cu Îngerul* al lui Delacroix, pânza în ulei de mari dimensiuni aflată în Bazilica Saint-Sulpice, ca și tapițeria *Doamna cu licornul* sau celebra statuie a Scribului din dinastia a V-a, î.H. rămân exemple semnificative.

Ar mai fi de adăugat, prezența unor citate și maxime despre artă, viață, speranță, fericire, aparținând unor personalități culturale și artistice de la noi sau din alte spații geografice: Constantin Brâncuși („Când nu mai suntem copii, noi suntem deja morți.”), Emil Cioran („N-am inventat nimic. Sunt doar secretarul senzațiilor mele.”), Gabriel Garcia Márquez („Spune ce simți și fă ce gândești.”) și alții. Bine delimitate în pagină, ele au calitatea unor inserții livrești în formulări cu valoare sapiențială. Protagonistul însuși, aflat la vârsta deplinei maturități, meditează adeseori la adevărul artei, la sensul vieții și al creației, la raportul dintre om și semenii săi, la atâtea din „grozăviile” istoriei relativ recente, în propoziții concentrate sub raportul ideilor și, în egală măsură, expresive sub raport stilistic.

Un simț acut al relativității cu privire la tot ce există, îl face să se întrebe uneori: „Ce-i cu vanitatea asta pe care mi-am autoimpus-o de a ține un jurnal? La ce mi-o fi folosind el?” Se vede însă că Filele de jurnal au rolul lor în țesătura epică a cărții, Parisul e spațiul în care vrând-nevrând naratorul a dus cu sine „de acasă”, în minte, inimă și suflet, trecutul său și o parte din prezentul aflat acum la granița dintre real și imaginar, dintre biografie și ficțiune.

Discuția de până acum și-a propus să evidențieze modalități legate de felul în care autorul și-a construit romanul, cu alte cuvinte, să răspundă la întrebarea *cum* s-au adunat într-un

întreg părțile lui. Din acest punct de vedere, am putut recunoaște câteva trăsături postmoderne ale textului comentat: strategii narrative diverse, „șubrezirea” granițelor dintre genuri literare, note accentuat autoreferențiale, inserția livrescului prin apelul la citate sau aluzii culturale, schimbarea raportului dintre realitate și ficțiune ca și acela dintre autor și cititor. Dar Aurel Gheorghe Ardeleanu dispune de o adevărată știință în a doza și, mai ales, *a adecva* subiectul la modalități ale spunerii și desfășurării lui narrative. De aceea apelează și la modalități tradiționale, devenite clasice în romanul modern de la sfârșitul secolului al XX-lea: prezența unui fir narativ principal, atenția acordată unor personaje individualizate, folosirea unor modalități de evadare din realitate prin plonjarea în vis, întoarcerea în trecut etc. Riscând o comparație, dacă am „vizualiza” subiectul romanului sub forma unui desen (desenul – eterna fascinație, spune Aurel Gheorghe Ardeleanu), am putea urmări, la început, tot felul de linii, unele se întretaie și formează un nod, care conduce romanul spre zona „tare” a ficțiunii și unde vom întâlni câteva personaje superbe, angajate într-o miraculoasă poveste de iubire.

Dar să le luăm pe rând:

Romanul are două personaje principale: Naratorul și Orașul, între care există o mare și neasemuită iubire („Între mine și Paris nu există dubii. Nici cedări. Între noi există o irezistibilă atracție”).

Subiectul se țese treptat din întâlnirea, de fapt, întâlnirile succesive ale Naratorului cu un oraș real, identificabil pe hartă, dar și cu Orașul imaginar, tărâm al idealității desăvârșite, obsesie a minții și a inimii lui. „Hotărât lucru: precum magii care au purces spre Ierusalim în urma călăuzitoareii Stele, eu am pornit-o în anii copilăriei spre Paris, în urma Soarelui.

Și asemeni tuturor pelerinilor artei, am sosit aici cu gândul să mă închin lui. Să mi-l *apropriez* (subl. noastră), prin smerenie, cu ochiul, cu piciorul, cu inima.”

Așadar, Parisul este un spațiu fascinant, seducător și, cum vom vedea, loc al unor trăiri contradictorii majore. Să adăugăm că Naratorul este un „pelerin al artei”, ochiul său, maceta privirii lui, filtrează în perfectă cunoștință de cauză frumusețile pe care le oferă muzeele, grădinile, străzile Parisului, acestea din urmă fiind un excelent material de studiu. Frumusețea Parisului este o eternă sărbătoare. Pe străzile lui, freamătul vieții este continuu, iar ochiul „dedat” cu un excelent exercițiu al privirii, surprinde, ca pe o imensă scenă, și pe fetița care joacă șotron, și pe bătrânul din fața Catedralei Notre-Dame cerșind în limba latină, „limba clopotelor coborând în stradă și umplând sonor și grav pământul”, dar și frumusețea unui platan, care îl seduce prin suprapunerea petelor de culoare, de la ocră auriu până la alte nuanțe catifelate, amintind de încifrate picturi extrem-orientale.

Într-un fel sau altul, Naratorul rămâne mereu aproape de ceea ce „ritmează” cu inima lui, precum cei „îndrăgostiți letal de idealitate”, condamnat să transforme realul agresiv în ficțiune. Pentru acest transfer se recurge la un nucleu epic minimal, care apoi se lărgește și deschide un spațiu larg fantazării și imaginarului. Așa se întâmplă în Casa Balzac, când de la dorința de a vizita Casa-muzeu a celebrului scriitor, protagonistul ne propune un veritabil scenariu de nuvelă, care se întâmplă în mintea povestitorului *ca și când* ar fi posibilă. Așadar, ficțiunea devine credibilă. Tot așa, în celebra librărie din Strada Pavée, nr. 17 bis, imaginația febrilă a Naratorului transformă un depozit de cărți într-o adevărată scenetă în care personajele-cărți cer disperat ajutorul spre a fi scoase

din uitare și citite. Scena e scrisă cu mână sigură de dramaturg, pentru ca apoi să gliseze într-o amintire îndepărtată, pe o Filă de jurnal, cu o poveste tot despre cărți, petrecută în copilărie, dar care are o altă miză. Ea se putea petrece *în realitate* într-o perioadă neagră a istoriei noastre recente în care au fost arse cărți, biblioteci întregi de o mare valoare.

Dar pentru Narator, Parisul este în primul rând o uriașă oglindă, care îl însoțește peste tot și în care se descoperă și învață să se cunoască, prin tot ceea ce gândește, trăiește și simte. Tehnica rămâne cea a oglinzilor multiple („oricând o realitate îți poate sugera o altă realitate”), care are ca scop descoperirea sinelui, însoțită mereu de o dramatică nevoie de autenticitate și incoruptibilă sinceritate. Având conștiința relativității, din dorința de a nu cădea în trufie și, mai cu seamă, de a ieși din impas, Naratorul cultivă autoironia, îngroșând uneori liniile și inventariindu-și toate defectele posibile. Aceste pagini seamănă cu o continuă mișcare de flux și reflux, între îndoială și speranță, între încredere și sentimentul major al eșecului, între fericire și nefericire, între suferință și bucurii difuze. Calitatea esențială din discursul Naratorului este amețitoarea lui sinceritate. Sedus de frumusețe, nu minte și nu se minte pe sine, e sceptic cu privire la propria noastră transformare, știe că arta, înainte de toate, cere multă suferință, că ea ne adună, iar realitatea ne dispersează, că „arta ni se oferă, realitatea trebuie cucerită, îmblânzită, stăpânită”. Dar e capabil să „pândească” de pe un acoperiș înalt, în zori de zi, un răsărit de soare, visând cu ochii deschiși la Monet, să se lase însoțit de mirări și, uneori, de nostalgice întoarceri în trecut. Nu trișează nici cu trecutul, nici cu prezentul și, mai cu seamă, e îndrăgostit de Frumos. Așa că, dintre toate orașele lumii, întâlnirea cu Parisul e o întâlnire cu valoare

de destin, care trebuie trăit. El, destinul, e de nepovestit. Și poate de aceea, cum vom vedea, Naratorul amână cu bună știință să-și termine de scris cartea, și de la un punct ea se va scrie singură, ceea ce face posibil o lectură plurală a ultimelor ei capitole și o nouă configurare a raportului dintre autor și cititor.

În Ziua a patra, cititorul cunoaște un nou personaj, singurul prieten în Paris al Naratorului. Este Bubu, pe numele lui de alint, însă în actele oficiale el este Michel Lamotte. A scris zeci de scenarii și piese de teatru, este autorul unor frumoase sonete, semnate cu pseudonim. Bubu aparține unei familii boierești din Oltenia și în tinerețe, într-o vreme când „pe Calea Victoriei încă mirosea a parfum franțuzesc”, era nelipsit de la Capșa, unde i-a ascultat pe Grigoraș Dinicu, pe Ioana Radu, Maria Tănase, dar și pe George Enescu. S-a exilat în Franța cu 30 de ani în urmă și s-a îndrăgostit iremediabil de cursele hipice, prin urmare, cutreieră agențiile de pariuri cu convingerea că va câștiga lozul cel mare. Deocamdată e convins că „e o zi norocoasă pentru artiști” și cumpără de la o agenție taloane, crede el, câștigătoare.

Aici la Paris, Bubu nu s-a putut acomoda, mărturisind prietenului său că „Franța e plină de tot felul de «nebuni» și visători, atrași irezistibil de lumina ei orbitoare. Fără speranță viața n-ar merita să fie trăită.” Dar Bubu și-a făcut de curând la Paris un prieten... un bâtlan, pe care îl hrănește zilnic, cumpărându-i hrană proaspătă de la o pescărie. Cei doi se îndreaptă spre malul lacului, unde așteaptă stoluri de păsăret, între care bâtlanul lui Bubu, bolnav și rănit. Naratorul intră în joc și cu un exces de zel inexplicabil aleargă ca un nebun, pe malul lacului, ținând în mână punga cu pești. Scena care urmează e una alcătuită în exclusivitate din secvențe

de film. Folosit la timpul prezent, verbul din fraze arborescente dinamizează întâmplarea ce se desfășoară sub ochii noștri ca pe un imens ecran cinematografic.

Dar Bubu poartă în suflet o frumoasă poveste de dragoste, pe care o mărturisește prietenului său din România și din care, din păcate, n-au mai rămas decât tristețea și nostalgia pentru cea care l-a subjugat și i-a răpit inima. Și un imens regret, fiindcă n-a putut înțelege atunci sufletul feminin. Totul s-a petrecut în tinerețe, la București, unde a cunoscut-o pe doamna misterioasă, cu ochii ei mari, verzi-aurii. E singurul om din viața lui, care a avut încredere în talentul de scriitor și a încercat să-l susțină și să-l convingă să scrie. Orgoliul nemăsurat al lui Bubu, incapacitatea lui de a înțelege puterea de sacrificiu a unei femei care iubește, au dus la suferința de acum. I-a scris prea târziu scrisori de căință. Dar Bubu a învățat un lucru important: Cu o mare dragoste ne întâlnim în viață o singură dată.

Naratorul e impresionat de povestea de viață a lui Bubu și romanul reia un fir narativ început deja, în centrul căruia se află *Marchiza de La Solana*, tabloul lui Goya, aflat la Luvru. Ultimele capitole, ultimele Zile petrecute în celebrul muzeu, schimbă și reordonează accentele principale ale narațiunii. Întâlnirea Naratorului cu Marchiza, față către față, este mereu amânată, din cauza unui personaj care se interpune ore întregi între ei, cu intenția clară de a studia în amănunțime pictura lui Goya. Spre a dovedi că e o capodoperă? Noul personaj e cel puțin ciudat, Naratorul nu-l cunoaște, îi atribuie numele de Magritte, firește, cu ironie și, în paralel, romanul ne face martorii unor întâmplări fascinante, pornind de la un nucleu epic minimal, care are forța de a deschide drumul spre imaginar și fantastic.

Cât privește întâlnirea dintre Narator și Marchiza de La Solana, ea are loc în vis, într-un vis nocturn, și are asupra lui un puternic efect emoțional. Nobila Doamnă îi destăinuie povestea vieții ei, întâlnirea cu Goya, celebrul pictor, angajat să-i facă portretul. Ea continuă să-i tulbure somnul cu mărturisiri surprinzătoare despre puternicul ei sentiment de iubire pentru celebrul pictor, din care își făcuse epicentrul existenței sale. Despre Marchiza de La Solana îi va vorbi și Magritte, în împrejurări ciudate, stârnindu-i mereu disprețul și o abia reținută furie. Mai ales atunci când, i-a șoptit la ureche că dincolo de orice, dincolo de postura ridicolă în care se află, s-a îndrăgostit iremediabil de nobila aristocrată spaniolă. Și e pe cale să-și piardă mințile! Acesta este momentul care declanșează în Narator un adevărat șoc, toate întâmplările care urmează sunt de natură să-l transforme profund. Înțelege astfel că „vina” de a nu-și fi terminat cartea pentru care se află la Paris (a câta oară?) e o adevărată binecuvântare. Se va întoarce de acum la Paris mulți ani pentru a o revedea pe Marchiza de La Solana. Vocea Naratorului se nuanțează și se fortifică acum, pe măsură ce înțelege că a trăi înseamnă a iubi și că „orice iubire te proiectează în afara timpului”. Iubirea și frumusețea dau vieții consistență și sens. Fără ele viața ar fi mai îngrozitoare decât o himeră. Onestitatea care îl însoțește peste tot, ca un frate geamăn, nu-i îngăduie Naratorului să poarte războaie străine de convingerile lui. Își amintește că a citit undeva un lucru care i-a atras luarea aminte: „Cândva va fi bine, iată speranța / Acum este bine, iată iluzia.” A uitat numele autorului, știe doar că a fost o minte strălucită din alte vremuri. Naratorul alege Iluzia și Utopia în care, însă, se află în întregime idealul lui de viață. Este partea cea mai tulburătoare a romanului, care deschide

timpul estetic al ficțiunii și autoficțiunii și în care se dezvăluie profunzimea Naratorului în relația cu ceilalți, cu arta, cu nevoia de frumos și adevăr. Și, mai ales, în legătură cu semnificația înaltă a iubirii.

„Și așa, ridicând bariere și apropiind depărtări (...) braț la braț, umăr lângă umăr, tâmplă lângă tâmplă, o să vizităm Parisul. Și prin tot mai intensă noastră iubire, îi vom spori întruna frumusețea.”

Naratorul trăiește o magică poveste de iubire, în miezul căreia se află enigmatică Marchiză de La Solana, o poveste care are puterea de a da sens existenței și de a oferi Naratorului, acum și aici, pe Pământ, clipa lui de absolut și de unicitate. Marchiza de La Solana va fi scoasă în lume de un bărbat pentru care a trăi înseamnă a iubi. Este modul lui de a cuceri Parisul.

Ultimele părți ale romanului oferă cititorului o „cheie” personală de lectură, dar conțin și un tâlc ascuns despre un adevăr etern uman: nevoia de ideal și de speranță.

Aurel Gheorghe Ardeleanu și-a trimis cartea în lume. De-acum, ea nu-i mai aparține. Cartea își va purta singură de grijă.

Rodica Bărbat
Timișoara, februarie, 2016

Despre autor: note bio-bibliografice

Aurel Gheorghe Ardeleanu s-a născut la 26.04.1936 în Timișoara, sculptor, dramaturg și prozator. Membru al USR.

Familia: tatăl, Erdei Gheorghe, muncitor, mama, Sofia (născută Unc), casnică.

Studii

Cursul primar/elementar (1943-1950), în diferite școli din Timișoara; Școala Medie Tehnică de Construcții din Timișoara (1950-1954) Facultatea de Arte Plastice din aceeași localitate (1960-1963); Institutul Național de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București, Secția muzeologie (1978-1981).

Profesii

Profesor de desen la Liceul din Recaș, județul Timiș (sept.-dec. 1963), conservator la Centrul Județean al Creației Populare Timiș (1963-1993 și 1996-2006), inspector de specialitate la Inspectoratul pentru Cultură Timiș al Județului Timiș (1993-1996), și, în paralel (1965-1968; 2000-prezent), profesor de sculptură la Școala de Arte din Timișoara.

Debut

Publicistic, în „Drapelul roșu” (1966); scenic, cu piesa *Coroană pentru Doja* (1972); editorial, cu romanul *Ploaia de nisip* (1982); plastic, cu basorelieful *Muzicanții*, fațada Căminului cultural din Românești (1968).

Scrieri

Ploaia de nisip. Roman, Timișoara, Editura Facla, 1982, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Timișoara, Editura Hestia, 2012;

Ființe de o zi. Povestiri, Timișoara, Editura Facla, 1984;

Tentația. Coroană pentru Doja. Teatru, București, Editura Eminescu, Colecția Rampa, 1989;

Napoleon, Soldatul și Femeia sau Îngerul călău (postfață de Corneliu Mircea). Teatru, Timișoara, Editura Hestia, 2000;

Fratele nostru Abel. Și alte douăsprezece povestiri (postfață de Eugen Dorcescu). Timișoara, Editura Hestia, 2007;

Leoaica rănită sau Ce față umană are fiara. Teatru, București, Editura Palimpsest, 2009; *Măștile scribului*. Teatru, București, Editura Palimpsest, 2011.

Piese reprezentate

Coroană pentru Doja, Teatrul Național din Timișoara, stagiunea 1972/1973; *Appassionata*, Teatrul Național din Timișoara, stagiunea 1974/1975 și Teatrul de Stat Oradea, stagiunea 1975/1976;

Tunul de cireș, Teatrul de Nord din Satu-Mare, stagiunea 1976/1977;

Tentația, Teatrul Național din Timișoara, stagiunea 1983/1984 și Teatrul Național din Cluj-Napoca, stagiunea 1984/1985.

Premii

Premiul Ion Luca Caragiale al Academiei Române pe anul 2009 pentru piesa *Leoaica rănită sau Ce față umană are fiara*;

Premiul TVR pentru piesa *SOS, om în derivă*, 1976;

Premiul III al Teatrului Mic București pentru piesa *Camera oglinzilor* (coautor Emanuil Copăceanu), 1982;

Premiul pentru Proză al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Timișoara, pentru romanul *Ploaia de nisip*, 1982;

Nominalizată în 1993 de UNITER pentru Cea mai bună piesă a anului, în anul 2000, *Napoleon, Soldatul și Femeia* obține Premiul pentru Dramaturgie al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Timișoara;

Premiul Special al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Timișoara, pentru volumul de proză scurtă *Fratele nostru Abel*, 2008;

Premiul Consiliului Județean Timiș Pro cultura-Timisiensis, 2008;

Diploma de Excelență a Primăriei Municipiului Timișoara, 2008;

Ordinul Crucea „Episcop Eliie Miron Cristea”, clasa a II-a, Episcopia Caransebeșului, 2010.

A colaborat la: „Orizont”, „România literară”, „Tribuna”, „Transilvania”, „Banat”, „Meridianul Timișoara”, „Reflex”, „Orient latin” ș.a.

Referințe (prezentate selectiv și parțial cronologic)

În volume: *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I, A-C, Academia română, București, Editura Univers Enciclopedic, 2004; *Dicționar al scriitorilor din Banat*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2005; *Panorama dramaturgiei postbelice românești*, Timișoara, Editura David Press Print, 2013, p. 51-54; *Enciclopedia Banatului, Literatură*, Timișoara, Editura David Press Print, 2015, p. 42-43; Aqvilina Birăiescu și Dana Zărie, *Scriitori și lingviști timișoreni (1945-1999)*. *Dicționar bibliografic*, Timișoara, Editura Marineasa, 2000; Paul Eugen Banciu, Aqvilina Birăiescu, *Timișoara literară. Dicționar bibliografic al membrilor Uniunii Scriitorilor – Filiala Timișoara*, Timișoara, Editura Marineasa, 2000; Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, p. 150-153, 203-204; D.R. Popescu, *Virgule*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, p. 203; Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri: o istorie autobiografică*, I, București, Editura Minerva, 1995, p. 44-47; Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, București, Editura Albatros, 2000, p. 407; Dumitru Micu, *Istoria literaturii române; de la creația populară, la postmodernism*, București, Editura Saeculum, 2000; Olimpia Berca, *Lecturi provinciale*, Timișoara, Editura Eubeea, 2003, p. 124-126; Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, IV, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2003; Ion Jurca Rovina, *În umbra scenei*, Timișoara, Editura Zamolsara, 2006; Mariana Voicu, *Amintiri tăcute*, Timișoara, Editura Brumar, 2006, p. 45-46; Ion Iovan, *Concordii cu*

artiști și expoziții, Timișoara, Editura Brumar, 2006; Ion Arieșanu, *Printre înțelepți*, Timișoara, Editura Eubeea, 2008, p. 249-253; *Pece-tea destinului, creatori din Banat*, Timișoara, Editura Eurovest, 2008, p. 95-98; Irina Petraș, *Literatura română contemporană*, București, Editura Ideea Europeană, 2008; Pavel Petroman, *Personalități de marcă din Timișoara, la Timișoara*, Editura Eurostampa, 2008; Eugen Dorcescu, *Poetica non-imanenței*, București, Editura Palimpsest, 2009; GrațIELa Benga, *Cu cărțile la vedere*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Oradea, Editura Universității, 2015, p. 127-130; Cornel Ungureanu, *Literatura Banatului*, Timișoara, Editura Brumar, 2016, p. 443, 445-446

În periodice: Teatru: Liviu Ciulei, D.R. Popescu, Cornel Ungureanu, *Coroană pentru Doja*, Timișoara, „Caietul program al Teatrului Național din Timișoara”, oct. 1972; Radu Albala, *Coroană pentru Doja*, „Teatru”, 1972, nr. 11, p. 11-12; Adriana Babeți, *Coroană pentru Doja*, „Orizont”, nr. 50, oct. 1972; Natalia Stancu, *Coroană pentru Doja*, „Scântea”, 1972, 19 oct.; Ion Marin Almăjan, *Coroană pentru Doja*, „Drapelul roșu”, 18 oct. 1972; Octavian Andronic, *Coroană pentru Doja*, „Informația Bucureștiului”, 1972, 18 oct.; Antoaneta C. Iordache, *Două piese de teatru*, „Orizont”, 1977, 14 iul.; Ion Cristescu, *Coroană pentru Doja*, „România literară”, nr. 40, 5 oct. 1989; Anghel Dumbrăveanu, *Aurel Gheorghe Ardeleanu*, „România literară”, 1977, nr. 33; Mircea Ghițulescu, *Coroană pentru Doja*, „Steaua,” XL, 1989, nr. 9; Ion Cocora, *Un dramaturg*, „Tribuna”, XXXIII, 1989, nr. 18, p. 6; Dinu Kivu, *Tentația*, „Contemporanul”, 1989; Mircea Morariu, *Napoleon, Soldatul și Femeia sau Îngerul călău*, „Familia” XXXV (137), 2001, nr. 3, p. 111-113; Ion Arieșanu, *Privind în cărți în nopți tăcute*, „Orizont”, 2001, nr. 2, 15 feb.; Constantin Cubleşan, *Napoleon, Soldatul și Femeia*, Curierul de Cluj, 2001, 23 iul.; Daniela Magiaru, *Leoaica rănită sau Ce față umană are fiara*, „Orizont”, 2008, nr. 3; Mircea Ghițulescu, *Comunismul în fustă*, „Teatrul azi”, 2010, nr. 3-4-5; Eugenia Țarălună, *Leoaica rănită sau ce față umană are fiara*, „Viața Românească”, breviar editorial, 2010, nr. 11-12; Corneliu Mircea, *Retorica unei fericiri iluzorii*, „Orizont”, Serie nouă, XXXV,

1984, nr. 9, p. 13; Mircea Morariu, *Măștile scribului*, „Familia”, XXXV, 2011, nr. 9, p. 127-129; Jeana Morărescu, *În această piesă, personajele care mor continuă să acționeze printre vii și le vom întâlni inclusiv în timpul răzvrătit, necardinalizat, al Revoluției române*, „Contemporanul”, XXIV, 2013, nr. 1, p. 31.

Proză: Cornel Ungureanu, *Ploaia de nisip*, „Contemporanul”, 1983, nr. 14, p. 11; Eugen Dorcescu, *Ploaia de nisip*, „Drapelul roșu”, 20 ian. 1983; Marian Odangiu, *Spațiul original*, „Orizont”, 1983, 9 mart.; Laurențiu Ulici, *Poveste din cartierul de vest*, „România literară”, XVI, 1983, nr. 18, p. 18; Irina Petraș, *Ploaia de nisip*, „Tribuna”, XXVII, nr. 31, 1983; Florin Bănescu, *Ploaia de nisip*, „Familia”, Seria a V-a, XIX, 1984, nr. 7, p. 4; Marian Odangiu, *Ploaia de nisip*, „Orizont”, Serie nouă, XXXL, 1984, nr. 5, p. 7; Ionel Bota, *Metafora locului ideal*, „Orizont”, 1985, nr. 35, 30 aug.; Irina Petraș, *Ființe de o zi*, „Steaua”, 1985, nr. 6; Constantin Cubleşan, *Ființe de o zi*, „Tribuna”, XXIX, 1985, nr. 7, p. 4; Tudorel Urian, *Prieteni de ocazie*, „Orizont”, 1985, nr. 7, 15 feb.; Marcel Tolcea, *Ființe de o zi*, „Drapelul roșu”, 1985, 7 mart.; Olimpia Berca, *Aurel Gheorghe Ardeleanu*; „Orizont”, XL, 1989, nr. 18, p. 5; Grația Benga, *Fratele nostru Abel și alte douăsprezece povestiri*, „Orizont”, 2008, nr. 2; Eugen Dorcescu, *Proza lui A.Gh. Ardeleanu sau despre acronie*, „Banat”, 2006, nr. 8-9, p. 3; Constantin Buiciuc, *Fratele nostru Abel...* „Reflex” (serie nouă), 2008, nr. 1-6 (88-93); Ion Arieșanu, *Mântuirea prin ideal*, „Paralela 45”, 2008, 4 mart., p. 3.

Sculptorul

Are ca preocupare predilectă reprezentarea portretului uman, pe care-l socotește „o lume”. Pe această temă a organizat mai multe expoziții, printre care la Helios, Timișoara – 2000; ProArte UAP Lugoj – 2004; Palatul Administrativ Timișoara – 2002, 2014; Casa Artelor Timișoara, 2011.

A realizat peste 50 de busturi, statui și monumente ale unor personalități bănățene și naționale (Lucian Blaga, Patriarhul Miron Cristea, Regina Maria, Al.I. Cuza, Al. Mocioni, gen. Virgil Economu,

Sorin Titel, G.I. Tohăneanu, Pius Brânzeu, Filaret Barbu, Sabin Drăgoi, Deliu Petroiu, Nic. Boboc, Al. Mocioni, Ion Românu, Filaret Musta, Wilhelm și Arpad Muhlle, Bela Bartok, Ioachim Miloia, Gh. Leahu, D. Țichindeal ș.a.) dezvelite în spațiile publice din Estoril – Portugalia, Vârșeț – Serbia, București, Timișoara, Arad, Reșița, Lugoj, Caransebeș, Făget, Sânnicolau Mare, Margina, Belinț ș.a. Aceștia li se adaugă aproape 50 de portrete aflate în colecții particulare și bisericești ale unor personalități din varii domenii: Mitropolitul Nicolae, P.S. Lucian, Regele Mihai I, D.R. Popescu, E. Dorcescu, Olimpia Berca, Aurel Turcuș, I.M. Almăjan, V. Jurăscu, I. Cocora, V. Fluture, I. Arieșanu. C. Mircea, F. Liebhard, L. Alexiu, Anavi A., D. Diaconescu ș.a.

Opinii despre sculptură (în revistele literare): Corneliu Mircea, *Autoportret vizionar*, „Reflex”, An XIII (serie nouă), 2001, nr. 1-6; Eugen Dorcescu, *A.Gh. Ardeleanu, Un mare sculptor al persoanei umane*, „Banat”, 2014, nr. 3-4, p. 76-83.

Cuprins

„Fuga” la Paris	7
La Paris	26
Ziua întâi. Musée du Louvre	59
Ziua a doua. Musée du Louvre	67
Ziua a treia. Musée du Louvre	96
Ziua a patra. Fără Musée du Louvre	116
Ziua a cincea. Musée du Louvre	153
Ziua a șasea. Bunicul, copiii și nepoții	183
Ziua a șaptea	203
Din nou acasă	253
Postfață - <i>Naratorul și Orașul</i> de Rodica Bărbat . . .	265
Despre autor: note bio-bibliografice	283

c o m e n z i
B R U M A R
T I M I Ş O A R A
str. A. POPOVICI 6
tel.: +40 744 787 959
contact@brumar.ro
www.brumar.ro